

*Conservation of this
volume was made
possible through the
generous support of
PETER WARRIAN
and the Friends
of the Library*

PIMS

PONTIFICAL INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

RERUM BRITANNICARUM MEDII ÆVI
SCRIPTORES,

OR

CHRONICLES AND MEMORIALS OF GREAT BRITAIN
AND IRELAND

DURING

THE MIDDLE AGES.

THE CHRONICLES AND MEMORIALS
OF
GREAT BRITAIN AND IRELAND
DURING THE MIDDLE AGES.

PUBLISHED BY THE AUTHORITY OF HER MAJESTY'S TREASURY, UNDER
THE DIRECTION OF THE MASTER OF THE ROLLS.

ON the 26th of January 1857, the Master of the Rolls submitted to the Treasury a proposal for the publication of materials for the History of this Country from the Invasion of the Romans to the reign of Henry VIII.

The Master of the Rolls suggested that these materials should be selected for publication under competent editors without reference to periodical or chronological arrangement, without mutilation or abridgment, preference being given, in the first instance, to such materials as were most scarce and valuable.

He proposed that each chronicle or historical document to be edited should be treated in the same way as if the editor were engaged on an *Editio Princeps*; and for this purpose the most correct text should be formed from an accurate collation of the best MSS.

To render the work more generally useful, the Master of the Rolls suggested that the editor should give an account of the MSS. employed by him, of their age and their peculiarities; that he should add to the work a brief account of the life and times of the author, and any remarks necessary to explain the chronology; but no other note or comment was to be allowed, except what might be necessary to establish the correctness of the text.

The works to be published in octavo, separately, as they were finished; the whole responsibility of the task resting upon the editors, who were to be chosen by the Master of the Rolls with the sanction of the Treasury.

The Lords of Her Majesty's Treasury, after a careful consideration of the subject, expressed their opinion in a Treasury Minute, dated February 9, 1857, that the plan recommended by the Master of the Rolls "was well calculated for the accomplishment of this important national object, in an effectual and satisfactory manner, within a reasonable time, and provided proper attention be paid to economy, in making the detailed arrangements, without unnecessary expense."

They expressed their approbation of the proposal that each Chronicle and historical document should be edited in such a manner as to represent with all possible correctness the text of each writer, derived from a collation of the best MSS., and that no notes should be added, except such as were illustrative of the various readings. They suggested, however, that the preface to each work should contain, in addition to the particulars proposed by the Master of the Rolls, a biographical account of the author, so far as authentic materials existed for that purpose, and an estimate of his historical credibility and value.

Rolls House,
December 1857.

THE
ANGLO-LATIN SATIRICAL POETS AND
EPIGRAMMATISTS
OF
THE TWELFTH CENTURY.

THE
ANGLO-LATIN
SATIRICAL POETS
AND
EPIGRAMMATISTS
OF
THE TWELFTH CENTURY.

NOW FIRST COLLECTED AND EDITED

BY

THOMAS WRIGHT, ESQ., M.A., F.S.A., ETC.,
CORRESPONDING MEMBER OF THE NATIONAL INSTITUTE OF FRANCE,
(ACADÉMIE DES INSCRIPTIONS ET BELLES LETTRES).

VOL. I.

PUBLISHED BY THE AUTHORITY OF THE LORDS COMMISSIONERS OF HER MAJESTY'S
TREASURY, UNDER THE DIRECTION OF THE MASTER OF THE ROLLS.

LONDON :
LONGMAN & Co., AND TRÜBNER & Co., PATERNOSTER ROW ;
ALSO BY PARKER & Co., OXFORD ;
MACMILLAN & Co., CAMBRIDGE ;
A. & C. BLACK, EDINBURGH ; AND A. THOM, DUBLIN.

1872.

JAN 12 1950

15421

Printed by
Eyre and Spottiswoode, Her Majesty's Printers.
For Her Majesty's Stationery Office.

CONTENTS.

INTRODUCTION - - - - -	ix
NIGELLI SPECULUM STULTORUM - - -	3
TRACTATUS NIGELLI CONTRA CURIALES ET OFFICIALES CLERICOS - - - - -	146
NIGELLI VERSUS, AD DOMINUM GULIELMUM ELIENSEM -	231
JOHANNIS DE ALTAVILLA ARCHITRENIUS - - -	240

INTRODUCTION.

DA
25
B8
V.59

INTRODUCTION.

As we pursue the study of history with greater care and deeper thought, the field of historical record becomes wider and more varied in its character. In primitive ages it was sufficient to preserve in memory some of the more important events of past times, and to know with tolerable exactness the order in which they occurred. Accuracy was not thought of, for history was romance. At a later period, when society had become more refined, and written records were introduced, these records of historical occurrences became chronicles, were written upon some durable material, and were thus preserved for the use of the public. The place in which they were deposited was, usually, a temple, where they were under the care of the priests, or, in Christian countries, a monastery. At first they were still taken down from people's memories, and of course would not be very correct. The priest, or monk, who had the record in his particular keeping soon began to learn the need of accuracy, and no doubt in many cases tried to obtain as correct a chronicle as he could. Out of this feeling of the want of correctness arose another practice. Some member of the monastic house took upon himself the duty of putting in writing short accounts of events at the time they occurred, and this duty was continued after him by others; and thus came into existence chronicles which were contemporary, and which could thus be depended upon for the general accuracy of their statements, and especially for dates. These chronicles, it need hardly be remarked, are among the most valuable of our early historical records.

Variety of
historical
documents.

The value
of mo-
nastic
chronicles.

We must depend upon them for facts, and without them it would be difficult to form with any satisfaction a continuous chronicle. They furnish the materials for the substance of history, but we must seek other materials in order to throw life and colour into this dry substance, and show the feelings and motives which set it to work. Such materials are less generally evident than the others. When any one wants to relate a historical event he naturally goes for his authority to the chronicle, filling it up with anecdotes and historical information from different sources, but the bare skeleton thus created, for it is no more, wants, to make it understood and appreciated, materials procured from other sources, many of which do not strike us at the first thought. Among these may be mentioned contemporary poetry, and, especially, contemporary satire. The poet paints the events over which he rejoices and exults in the warmest colours given to them by contemporaries, the satirist condemns them in the spirit of contemporary prejudice and dislike, and both lead us more or less deeply into the more intimate feelings and principles by which the historical events were moved and guided. A single passage of the satirist or poet will sometimes throw more light over the character of historical events than whole pages of research and discussion. Our classical scholars know well how much of history may often be learnt from a pointed sentence of Juvenal or Persius, or a sharp epigram of Martial, and this remark holds equally true of the poets and satirists and epigrammatists of a later period. It is for this reason that I have proposed to publish in a manner and form to make them as much as possible useful the texts of the principal satirical poets belonging to an important period of the early history of our own land.

The im-
portance of
satire and
poetry in
history.

Univer-
sality of
satirical
literature.

This class of literature has belonged in one shape or other to all periods, but its models are found in the classical literature of the Greeks and Romans. The Latin

language became, with the Roman empire, the language of Europe within the limits of the latter, and the Teutonic populations of Western Europe soon began to study and imitate the old Latin poets, and none more than the satirists and epigrammatists, who, indeed, were the favourite poets of the later Roman period. This taste was encouraged and spread by the Romish missionaries and the Romish clergy, many of whom were good classical scholars, and it was planted at an early period among the Anglo-Saxons in our own island. In fact, we have evidence that the Anglo-Saxon scholars were in the habit of reading many of the best Latin authors, the titles of whose works not only occur in the early catalogues of the Anglo-Saxon libraries, but those works are still found in manuscripts written by Anglo-Saxon hands. The Anglo-Latin of the Saxon period is often far from incorrect, and sometimes, in the hands of poets such as Alcuin and Aldhelm, reaches elegance and good taste. But this was too generally the exception rather than the rule; the language known in the provinces was not the pure Latin of the Roman classic age, but rather that of which Raynouard and his school have spoken as the *lingua rustica*, and which was the foundation of the Latin of the Middle Ages. The Latin of literature was understood and appreciated by scholars and by a part of the clergy—it was the language of the schools.

After a certain period, however, the schools, especially in the kingdom of the Franks, began to take a great extension, and to assume a new importance. In the tenth and eleventh century the best school of Latin poetry was that of France, where it was cultivated with more success than during the previous period. The Franks and the other barbarians, after they had established themselves in the provinces of the Roman empire, called and considered themselves Romans, adopted the language of the Romans, or Latin, and embraced the Roman literature. We have every reason for believing that the classical Latin poetry was largely read in the

Roman provinces in the decline of the empire, and that Juvenal and the other satirical poets were, in especial, favourites. We find, it is true, few early imitations of the satirists, which may perhaps be explained without much difficulty. Satire belongs to a refined condition of society; but the Anglo-Saxons, at least, seem to have taken an early taste for another class of Latin poetry, the Epigram. We can trace in the Anglo-Latin writers of the Saxon period a decided taste for the writings of Martial; but the imitation of the pure Latin epigrams in the west appears to have belonged to a rather later period, and to have become first popular among the schools and universities. With the western Latinists, however, one variety of the epigram appears to have been in especial favour. This was the *Ænigma*, or riddle. The Anglo-Saxons appear to have had an especial love for this class of composition; but whether they derived it from the Romans or not is somewhat uncertain, for a considerable number of riddles have been preserved in Anglo-Saxon verse, which present many characteristics of originality. At some rather uncertain, but certainly early, period of the middle ages, a curious collection of riddles was published, all written in Latin hexameter verse, under the name of *Symposium*. The *Ænigmata Symposii* were certainly popular in the west at a rather early period of the middle ages, but so little is known of their history, that it seems even a matter of doubt whether the name itself be a *bonâ fide* name of a person who compiled them, or whether it mean merely that they were *Ænigmata Symposiaca*, or jokes for the festive board. And there are other evidences of the uncertainty attached to this name. It appears that in the manuscripts the writer is called *Cælius Firmianus Symposium*, and exactly the same names are given to one of the most popular of our Latin Christian fathers, *Lactantius*. *Lucius Cælius Firmianus Lactantius*; it has been considered that *Symposium* was only another name for *Lactantius*, and that the epigrams of which I am speaking

were the work of Lactantius. There appears to be little evidence of any account in favour of this latter theory, and perhaps even less for the supposition mentioned before. Whoever was the composer of the Epigrams which go under the name of Symposius, they are simple and pure in their style, and often terse and elegant in their sentiment. They are all more or less curiously illustrative of the manners and feelings of the time, and, indeed, this constitutes their especial historical value; and they sometimes present us with early examples of well-known ideas which are found curiously at other times and in other places. Thus, in the early biographies of the poet Homer, when asked by some fishermen what he had caught—he had been fishing for animals of a different description), he puzzled them by his enigmatical reply that all that he had caught he had thrown away, and all that he had not been able to catch, he had carried with him. This identical idea forms the subject of one of the *Ænigmata* of Symposius, which is expressed in the following words:—

Examples
of the
Ænigmata.

“ Est nova nostrarum cunctis captura ferarum,
 “ Ut si quis capias, et tu tibi ferre recuses,
 “ Et quod non capias tecum tamen ipsa reportas.”

Many of these *Ænigmata*, as already hinted, are interestingly illustrative of incidents in the manners and sentiments of those early times. The following, for example, describes no doubt some favourite drink of the time of the so-called Symposius, which was certainly made of three different ingredients, but what it really was seems uncertain. It may have possibly been mead, for a marginal gloss in the earliest manuscript of it which we possess says, that the ingredients were honey, wine, and pepper. The words of the original are:—

“ Tres olim fuimus qui nomine jungimur uno;
 “ Ex tribus est unus, tres et miscentur in uno;
 “ Quisque bonus per se, melior qui continet omnes.”

The *Ænigmata* of Symposius were undoubtedly popular among the Anglo-Saxon scholars at an early period, and formed no doubt the first model followed by the English writers of Latin epigrams. Of these we have more than one. At the head of the Anglo-Latin poets of the Saxon period, stands the name of Aldhelm, who was so intimately connected with the early history of the abbey of Malmesbury, and who after his death was canonized and enrolled among the list of Anglo-Saxon saints. Aldhelm was born apparently about the year 656, so that as a writer he belongs to the latter half of the seventh century. He is the first of the Anglo-Latin epigrammatists with whom we are acquainted, and he confesses that he was an imitator of Symposius, who was evidently at that time a favourite poet. He was nearly related in blood to the family of the West-Saxon kings, and made himself remarkable not only for the depth, but for the elegance of his learning. When the abbey of Malmesbury was founded, in 675 or 680, according to different accounts, Aldhelm was appointed its first abbot, and he held this dignity until his death on the 25th of May 709. The *Ænigmata* stand almost at the head of Aldhelm's Latin poetry, and are printed in his works. Aldhelm, like many of the Anglo-Saxon imitators of the Latin writers, is more affected and elaborate than his model, and wants his simplicity of sentiment and expression, but his *Ænigmata* are often extremely interesting as contributing to our intimate knowledge of the social history and condition of the time. They are on this account well worthy of the study of the antiquary and historian.

Ænigmata
of Ald-
helm.

An imi-
tator of
Symposius.

Latin style
of Ald-
helm.

Ænigmata
of Tatwine.

Next after Aldhelm among the Anglo-Saxon writers of Latin *Ænigmata* stands the Mercian Tatwine, a monk of Breodone in Worcestershire, who we know was celebrated in his time for his learning. In fact, we find that he was made archbishop of Canterbury early in the June of 731, so that he belonged to the eighth century,

and immediately follows Aldhelm. We know little more of his personal history, except that he died in 734, so that he did not enjoy long the archiepiscopal dignity. Tatwine and Aldhelm adopted the same method of handing down to posterity the exact extent of their works. The latter, as will be seen, prefaced his *Ænigmata* by an introduction which is composed in acrostic verses, in which it will be observed that, if we take in their consecutive order the first or last letters of each line, we get the line,

“Aldhelmus cecinit millenis versibus odas,”

as indicating the number of lines of which Aldhelm's collection of *Ænigmata* consisted. And, similarly, Tatwine concludes his *Ænigmata* with four lines directing his reader to take in the same manner the first letter of each *Ænigma* in order till he come to the end, and then returning back take the last letter of each first line, whereby we shall obtain the following couplet:—

“Sub dono quater hæc diverse ænigmata torquens

“Stamine metrorum exstructor conserta retexit.”

The *Ænigma* was in many respects only a variation of the Epigram, but it seems to have been more congenial to the Anglo-Saxon taste. With the entry of the Normans, however, the Epigram began to take its place. The Normans, perhaps, because they spoke a Latin dialect, seem to have had a keener appreciation of the Latin classic poetry than the Anglo-Saxons themselves, and the study of Roman literature was pursued after the Norman conquest, with, perhaps, more earnestness and success than before.

In the Royal Library in the British Museum, there is a fine volume of MS. marked MS. Reg. 12 C. XXIII., written apparently in the latter half of the ninth century, which consists chiefly of Latin poetry, including

copies of these early collections of *Ænigmata*. Among them we find the only copy known of the *Ænigmata* of Tatwine, and a very fine copy of those of Aldhelm, as well as those of the poet who served as their model, Symposius. Those of Tatwine have never yet been printed, while Aldhelm's *Ænigmata* have been printed in the editions of his works, the last of which is that edited by Dr. Giles, in 1844. I have thought it desirable to include these two collections of *Ænigmata* in the present volumes. They belong to a period before the Anglo-Latin Satirical Poets and Epigrammatists in the usual sense of the word had come into existence, but they belong to that same class of what may be rightly termed historical poetry, the study of which gives us so close an insight into the sentiments and condition and mode of life of the people of these remote ages. The manuscript has evidently belonged to a teacher, or professor, in one of the great Anglo-Saxon schools, and, for the purpose of teaching, the more difficult words are explained in an interlinear Latin gloss. This gloss is extended to Aldhelm, and to other texts contained in the volume, and I have printed the more important part of it in notes at the foot of the page in the present edition. In printing the text of Tatwine, I have attempted no conjectural emendations on the text, but I have closely followed the original manuscript, which, indeed, seems a very correct one. I have given Aldhelm from Dr. Giles's text, collated with the Royal MS., which I call A. ←

Godfrey
of Win-
chester.

After the entry of the Normans, our Latin learning in England was derived from the schools in France, and assumed a somewhat more classical style. This new school of Anglo-Latin poetry was well and worthily represented by an ecclesiastic named Godfrey, who attracted attention in the latter part of the eleventh century, during the reign of William the Conqueror, by the beauty of his epigrams, in some of which he approaches

nearly to the purity of Martial, whom he professed to imitate. They are written in elegiac verse, and arranged, as was the common practice with these medieval Epigrammatists, in several series of epigrams consisting of two lines, of four lines, of six, and of eight or ten, with a few at the end of a larger number. Some of the latter are especially interesting as relating to historical personages of the time. Godfrey is said to have been a native of Cambray, but the circumstances under which he came into England appear not to be known. It is only known that, when Simon, prior of St. Swithin's, at Winchester, died in 1082, Godfrey was elected in his place, and that he retained this office during the twenty-five following years, at the end of which period he died. The epigrams of Godfrey of Winchester, which are printed here for the first time, have been preserved in three manuscripts, all written in the twelfth century, the best of them (which I have marked A.) in a MS. in the Cottonian Library (MS. Cotton. Vitellius A. xii.), the others in manuscripts in the Bodleian Library, B. (MS. Digby, No. 65) and C. (MS. Digby, No. 112). They are evident attempts to imitate the epigrams of Martial, but their general literary character is much superior to what we might expect, and their interest is greatly increased by the circumstance that a certain number of them are devoted to persons of great historical importance who lived in Godfrey's time, such as king Cnut, queen Emma, queen Edith, king William (the Conqueror), queen Matilda, archbishop Lanfranc, Walcher bishop of Durham, and others. I have inserted in the present collection, after the epigrams of Godfrey of Winchester, a few miscellaneous epigrams from the same manuscripts, the authors of which are uncertain.

A native of
Cambray.

A

B

C

The taste for epigrams appears to have risen to a great height in the earlier part of the twelfth century, and their composition became a favorite practice of the young

Henry of
Hunting-
don.

Henry's
historical
work.

His minor
poems.

scholars. Among these was an East-Anglian ecclesiastic named Henry, who appears to have received his first literary aspirations among the monks of Ramsey, and who in his early age was educated in the household of Robert Bloet, bishop of Lincoln, from the year 1092 to 1122. Shortly before the death of bishop Bloet, Henry was appointed archdeacon of Huntingdon and Hertfordshire, after which time nothing appears to be known of his personal history. He is believed to have died soon after 1154. Henry of Huntingdon is known as one of the most valuable of our early national annalists. He was the friend of Alexander, bishop of Lincoln, who died in 1147, and it was at his desire that he wrote his history of England, which was completed in seven books, ending with the death of king Henry I. His last literary labour appears to have been to collect together his writings into one volume, which he divided into twelve books, two copies of which book have been preserved among the manuscripts of the Archiepiscopal Library at Lambeth. The first seven books of this collection contain the English history from the earliest period to the death of Henry I. The history of the reign of king Stephen, which was written subsequently to the publication of the other seven, forms the eighth book. The ninth book contains some of Henry's writings on other historical subjects. The tenth book is a history of the English saints and their miracles, compiled from Bede and other writers. The two remaining books were, perhaps we may say, more personal in their character, for into them he had collected the epigrams and other minor poems which had exercised his youthful genius. When editions of Henry of Huntingdon were given by Savile and Wharton, they omitted the parts of his great work which are not strictly historical, and printed only the first eight books. I believe that I have edited here for the first time, that of his epigrams, forming the eleventh book of his history.

The style and character of Henry's epigrams show an attentive and not unsuccessful study of the classical models. Several of them are satirical in their spirit, and at least one of them, the last, is directed against the author himself, and give us rather a curious picture of his personal character:—

In seipsum.

- “Sunt, vates Henrice, tibi versus bene culti,
 “Et bene culta domus, et bene cultus ager.
 “Et bene sunt thalami, bene sunt pomeria culta,
 “Hortus centimodis cultibus ecce nitet.
 “O jam culta tibi bene sunt, sed tu male cultus;
 “Se quicunque caret, dic mihi, dic quid habet?”

Henry's
epigram on
himself.

The spirit of satire had indeed by this time taken strong root among the poets in England, and shows itself everywhere more and more as we approach the latter half of the twelfth century. The two most remarkable Anglo-Latin satirical poems of the middle ages appeared about this time. During the years from 1189 to 1197, the episcopal see of Ely was occupied by bishop William de Longchamp, one of the most remarkable ecclesiastics of his day, whose history is closely interwoven with that of the reign of Richard Cœur de Lion. William de Longchamp appears as an enlightened reformer of the ecclesiastic and monastic bodies, and to have extended his friendship and patronage to those who agreed in his views, and were willing to give him their support. We know how, in this manner, he excited the hostility of the monks in general, and history tells the result. Among those who enjoyed the bishop's favour was a monk named Nigellus,¹ who held the office of præcentor in the church of Canterbury, a man who

William
de Long-
champ,
bishop of
Ely.

Nigellus.

¹ The printed editions of Nigellus have frequently fallen into the error, through an easy misreading of the manuscripts, of spelling the name *Vigellus*.

seems to have been rather widely known for his poetical talents. Contemporary with him lived a Latin poet named John de Hauteville, of whose personal history nothing is known, but he also is supposed to have enjoyed the favour of Walter de Coûtances, bishop of Ely and afterwards archbishop of Rouen.

John de
Hauteville.

Nigellus and John de Hauteville were the authors of the most remarkable satires of the twelfth century, the *Speculum Stultorum* (or Mirror of Fools), and the poem of Architrenius. We have not much personal information relating to the history of either of these writers. Nigellus appears to have been one of the men of rising talent taken into the favour of William de Longchamp, bishop of Ely, and to him he addresses his great satiric poem the *Speculum Stultorum*, which is, as its title would lead us to suppose, an exposure of the follies of the age, and it is directed especially against the scholars and ecclesiastics, and against the corruptions of the monastic orders. In this manner Nigellus throws great light on the character and history of the medieval schools and universities and of medieval learning. He addresses this book, as it is believed, to bishop William, in the Prologue and in the opening lines:—

The
Speculum
Stultorum.

William
de Long-
champ.

“ Suscipe pauca tibi veteris, Willelme, Nigelli

“ Scripta, minus sapido nuper arata stylo :

“ Hoc modicum novitatis opus tibi mitto legendum,

“ Maxima pars animæ dimidiumque meæ.”

It must be remarked, however, that some doubt has been thrown upon this appropriation of the name of William, because in the prose Prologue to the poem this William is not addressed as an ecclesiastic of rank.

Burnellus
the ass.

This great poem of Nigellus has something peculiar in the character of its satire. Its hero is an ass, named Burnellus or Brunellus,¹ who, we are told in the prose

¹ The name of the ass is of course taken from the colour of the animal, a dusky brown, called in the medieval Latin *brunellus*. Similarly the cow, one of the characters in this poem, is named *Brunetta*.

introduction or prologue, represents the monastic order— *asinus iste monachus est, aut vir quilibet religiosus in clauastro positus*, — who was never contented with his own position, but was always seeking after some new acquisition, however inconsistent it might be with his profession. Brunellus the ass is in this state; he believes that the tail he possesses is too short for him, and he is ambitious of obtaining a tail of longer dimensions. With this object, he goes to consult a physician named Galienus, who expostulates with him on the folly of his desire, and represents to him that in this respect he is as well provided as other people, in fact that the king of France, Louis himself, and his highest priests, had no greater share of tail. Satire on the monks.

“ In titulo caudæ Francorum rex Ludowicus

“ Non tibi præcellit, pontificesve sui.

“ Firmitur ergo tene quod habes, quia conditionem

“ De facili posses damnificare tuam.”

In support of this advice, Galienus tells a story of two cows, Brunetta and Bicornis, who were caught by their tails in the ice in a sudden frost. One of them, Bicornis, who was impatient, boldly cut off her tail, and escaped without it. Brunetta was less hasty; and, as she waited with patience, in a very short space of time the weather changed, and a soft breeze set in, which melted the ice; and she thus escaped, carrying with her her tail in safety. Bicornis had soon reason to repent of her folly. Galienus urges Brunellus to profit by this example; but finding him deaf to his advice, he finishes by giving him a receipt to make his tail grow longer. To prepare this receipt it was necessary first to obtain the ingredients, and this could only be done at Salernum, the great medical school of the middle ages. The story of Brunetta and Bicornis.

The journey to Salernum is productive of various incidents, and produces abundance of satire. At Salernum Brunellus is cheated by a London merchant, and The journey to Salernum.

we have again a curious picture of the spirit and manners of the age. On his return home from Salernum, our hero falls into a variety of misfortunes, most of which arise through the instrumentality of monks. Near Lyons, a Benedictine monk, named Fromundus, set his dogs upon him, and they bit off half of his tail. And a still more serious result of this attack was, that his baggage was cast down, and the vessels containing his medicinal ingredients broken and the medicines lost. Brunellus, in the sequel, drowns the monk Fromundus, who had formed a design against his life. As Brunellus had thus lost all the fruits of his journey, he was unwilling to return home, and he formed the design of proceeding to Paris to the celebrated schools in that city, to study there, that he might at least return home a scholar. On his way to Paris he falls in with another traveller, who was proceeding to Paris with the same object. Arnoldus, for this was the name of his new acquaintance, tells him a story of the son of a priest and a chicken to warn him against provoking even those who were weaker than himself.

Death of
Fromun-
dus.

The uni-
versity of
Paris.

The mo-
nastic
orders.

They arrive at Paris, and we have an interesting and characteristic picture of scholastic life there in the twelfth century. Brunellus associates himself with the scholars of the English nation, and he gives us an interesting description of them, as well as of the other nations which constituted the famous medieval university. Brunellus proves an unapt scholar, and he leaves the university in disgust, and finally resolves upon entering one of the monastic orders. Under this feeling we have a detailed review of the various orders of monks, all of whom undergo a rather searching satire. This part of the satire is extremely interesting. We have detailed accounts of the vices which then prevailed in the monastic houses, both of monks and nuns; and the result of the review is, that Brunellus, not satisfied with any of the existing orders, determines upon forming a new

order of monks for himself, in which he proposes to unite the more agreeable characteristics of them all. In the midst of the reflections which follow this review, Brunellus meets his old adviser, Galienus, to whom he proceeds to communicate freely the observations he had been led to make on the conduct of the laity and of the clergy, and ends by inviting him to enter his new order. But the fate which awaits him is different from that he anticipates. In the midst of his contemplations the nose of Brunellus suddenly bleeds, which, according to the notions of those times, he interprets as a sign of coming evil; his old master, Bernardus, from whom he had fled when he set out upon his adventures, and who had been in search of him ever since, suddenly appears on the stage and claims him as his property; and, instead of rising to the position of distinction at which he had been aiming, he is obliged to end his career in the degraded position for which he was originally designed. Thus ends the famous *Speculum Stultorum*, a severe and at the same time very interesting satire on the condition and spirit of the different classes of society in that age. Bernardus, the master of Brunellus, was a poor man, whose family consisted of himself, his wife, and three boys, and his ass, by means of which he gained a mean living by drawing wood to a neighbouring town. He lived at Cremona. Now there lived at the same time in Cremona a man of power and wealth, named Dryanus, who was often a hunter in the neighbouring forest, and one day in his zeal for the chase he fell accidentally into an open pit or cave in the wood, which was narrow at the mouth, but deep and dark. Here Dryanus found three companions who had fallen into the same pit before him, a lion, an ape, and a serpent. Dryanus in fear called for assistance, and his shouts reached the ears of Bernardus, who hastened to the spot, and inquired who was the sufferer, and what was the

New order
of monks.

Misfor-
tunes of
Brunellus.

Story of
Bernardus.

Dryanus.

nature of his mishap. Dryanus, who had then been four days in the pit calling for help, begs him urgently to help him out of his unpleasant position, promising on his oath, as he was a man of wealth, to double the reward he might ask for this service. Bernardus, tempted by the expectation of reward, makes a rope of twigs, and lets it down into the pit in the hope of thus securing the escape of Dryanus. But the latter was frightened by the appearance of his companions, who in turn made their escape before him, although Dryanus added new offers of reward.

Behaviour
of the ani-
mals.

However, through the efforts of Bernardus, Dryanus at length escaped, and then, his own ungenerous nature returning to him when in safety, he denied his promises and refused his reward for the services of Bernardus. His companions behaved better. The lion brought him a deer, the fattest he could choose out of the herd; the ape brought as his offering a burthen of wood from the forest; and the serpent brought as his offering of gratitude a valuable gem or precious stone. Bernardus now returned to the city rejoicing in a gift of so great value as the serpent's gem, by the sale of which he became enriched; and in fact the report of the precious character of this gem reached the ears of the King, who sent for Bernardus, and required him to give an account of it, and of the manner in which he became possessed of a stone of so much value. The truth was thus made known as well as the ungenerous behaviour of Dryanus; who was summoned into the royal presence and there made acquainted with the king's judgment in this question, which was that Dryanus must submit to the alternative of sharing his wealth with Bernardus, or that he must remain three days shut up in the pit with the three companions whom he had had there before. The king's judgment was approved by all, and Dryanus agreed to share his whole fortune with Bernardus.

The king's
judgment
on Drya-
nus.

So ends the *Speculum Stultorum* of Nigellus Wireker præcentor of Canterbury. It is here followed by another work of a satirical character, although the text is written in prose, and the Introduction only is composed in the characteristic verse of Nigellus Wireker, commencing with a rather picturesque description of the opening of spring. Description
of Spring.

Postquam tristis hyems zephyro spirante recedit,
Grando, nives, pluvie consuluere fugæ.

These lines are the commencement of a poem of no great length, introductory to a prose treatise or satire on the corruptions of the times, dedicated to the friend of Nigellus, William de Longchamp, bishop of Ely, and written soon after that prelate was raised to the chancellorship of this kingdom, which took place in 1190. Nigellus speaks of the bishop in the most flattering terms, as an enlightened reformer of the abuses of the age.

The poems of Nigellus Wireker are followed in the present volume by that of John de Hauteville, who, as I have remarked in my *Biographia Literaria*, was one of the most remarkable Latin poets of the 12th century, though so little is known of his personal history that even his name has been the subject of doubts. The older biographers call him Hanwill, Annwillanus, and Hantwillensis, and the writers of the *Histoire Littéraire de France* gave him the name of Hantville, and suppose that he was a native of the hamlet of Anville, near Evreux. There can, however, be no doubt from the authority of the manuscripts that the name should be de Hauville, or, rather, de Hauteville. Two of the manuscripts in the British Museum call him *Johannus de Alvilla*,¹ and

¹ "Incipit Architrenius magistri | "de Alvilla." MS. Cotton. Vespas.
"Johannis de Alvilla." MS. Harl. | B. xiii.
No. 4066. "Magister Johannes |

a third¹ says he was of "Auville, beside Rouen." The name John de Eigham, which has also been given to this poet, originated in the error of some person who mistook the name of a possessor of the manuscript in which the poem of John de Hauteville was contained, for that of the author.

Architre-
nius.

The hero of this poem is Architrenius, a name which means the arch-weepers, and he is introduced as lamenting perpetually over the miseries and vices of mankind. It is in fact a remarkable satire on the manners of that age, and it is dedicated to Walter de Coûtances, who is described as then exchanging the bishopric of Lincoln in England for the archbishopric of Rouen in Normandy, which fixes the date of its composition to the years 1184, or the latter part of the reign of our Henry II. Several allusions in this poem would lead us to believe that its author had passed a part of his life in England, but there appears to be no evidence of the truth of the assertions of his older biographers that John de Hauteville was educated in this island, or that he was a monk of St. Alban's.

Walter de
Coûtances.

The poem of Architrenius, of which the Latinity and versification sometimes approach purity and elegance, opens with some general observations on the vice of sloth, and others which more immediately arise out of it, from which the writer turns suddenly to address Walter de Coûtances on his promotion from the see of Lincoln to that of Rouen, and speaks of that prelate in very high terms.

O cujus studio, quo remige, navigat æstu
Mundano mari tumidis exempta procellis
Lincolniæ sedes, O quem non præterit æqui

¹ "Istum librum fecit Johannes | " rege Anglico." MS. Reg. 15,
" de Auvilla juxta Rothemagum | C. v.
" existente ducatu Normanniæ sub

Calculus, O cujus morum redolentia cœlum
 Spondet, et esse nequit virtus altissima major
 Indivisa minor, cujus se nomen et astris
 Inserit, et famæ lituo circumsonat orbem.
 O quem Rotomagi sedes viduata maritum
 Sperat et aspirat, solidisque amplexibus ardet
 Astrinxisse virum.

Architrenius is next introduced as a young man who passes in review the various circumstances of his life, and he laments that so little of it has been devoted to virtue. He thereupon complains loudly against Nature, who has made him weak, and liable to temptations of every kind, and he determines to set out on foot in search of her, and to beg her assistance to enable him to contend with them. On his way he first arrives at the palace of Venus, where he finds the goddess surrounded with young damsels, whose hearts he inflames. The palace of Venus. The description of one of the companions of Venus, who excelled in beauty all the rest, occupies the latter part of the first book and the earlier portion of the second; the description of each particular member or part of the body forming the subject of a separate chapter. The description of Cupid and his dress, which follows, is alike long and tedious, but still curious. Architrenius pursues his pilgrimage, and arrives at the abode of Gluttony, and the poet indulges in severe satire on the prevalence of this vice in his day. The questions which then chiefly attracted the attention of gourmonds, and the eagerness with which they were discussed, as well as the character of the wines in which our forefathers indulged, are told in some elegant lines.

From thence the author turns to the praise of sobriety, The praise of sobriety. and he describes the frugal table of Philemon and Baucis. Architrenius meanwhile pursues his way, and at the end of the second book he arrives at Paris, which, by the celebrity of its university, had become then the centre

The uni-
versity of
Paris.

Condition
of the stu-
dents.

of learning in Europe. The third book of the *Architrenius* is almost entirely occupied with the condition of the scholars of the university of Paris, and furnishes us with an interesting picture of scholastic life at this early period. The poet describes the poverty and wretched personal appearance of the students. He dwells on the meanness of their dress, on their bad lodgings, spare nourishment, and hard beds, and on the baseness of those who served them. He dwells on the excessive labour it requires to become master of the seven arts; and pictures the students after having spent a great part of the night in study, roused from their sleep before daylight to attend the lectures of the masters, where they were treated with continual rudeness. To repeat the words of my article in the *Biographia Literaria*, after having surmounted all the difficulties of their path, they are obliged to see the rewards and honours for which they had been striving distributed with unjust partiality among those who had least deserved them.

Præmia quæ Davus recipit, meruisset Homerus.

The labours and toils of the schools thus ended, but too often, in the pride and vanity by which the philosophers of the 12th century made themselves remarkable, while the rich and great squandered their wealth on base jogelours and minstrels, instead of applying it to the encouragement of true learning and merit.

The Mount
of Ambi-
tion.

Leaving this scene, *Architrenius* arrives, in the beginning of the fourth book, at the Mount of Ambition, which is covered with beautiful gardens and flowers, and watered by a limpid stream, which runs from the summit over shining pebbles of gold and silver, at the summit of which stood a vast and stately palace. The poet here treats of the evils which spring from ambition, and we have a long and interesting description of the manners and corruptions of the court.

Another object now attracts his attention. Not far from the mountain of Ambition rose the hill of Presumption, of which we have a description at the beginning of the fifth book, the inhabitants of which were chiefly ecclesiastics, doctors or masters, and monks, and we have a bitter satire on the manners of the clergy. The scholastic professors were more often presumptuous than learned. Presumption, indeed, was a vice which extended over all things, and the poet here complains of the presumption of Age, which had dared to whiten the locks of good king Henry, the reigning monarch of England. The hill of
Presump-
tion.

✓

King
Henry II.

Architrenius, thus ever lamenting and weeping over the vanities of the world, turns to another prospect, and beholds a hideous monster, whose head extends to the skies. This was Cupidity, a vice on which the poet proceeds to moralize, attacking, more especially, the avarice and greediness of the prelates of his time. But his reflections are here interrupted by the noise of a terrible combat between the prodigals and the misers (*inter largos et avaros*), and this occupies the rest of the fifth book. In the sixth, Architrenius is suddenly carried to distant Thule, where he finds the ancient Grecian philosophers, who are introduced declaiming against the vices of mankind, and their declamations continue through the seventh and part of the eighth books. Architrenius listens, and continues his lamentations, until suddenly lifting up his eyes, he beholds before him a beautiful woman, in the midst of a flowery plain, surrounded by numerous attendants. He learns that this lady was Nature, and throws himself at her feet. But before listening to his prayer she delivers a long discourse on natural philosophy, which is continued to the middle of the ninth, or last book. Architrenius then tells his griefs and misfortunes, and relates what he has seen in his wanderings. Dame Nature takes pity upon his sufferings, and consoles him by giving him a beautiful

wife named Moderation, and ends with a chapter of good counsel on his conjugal duties.

From the numerous manuscripts still existing, the grand satire by John de Hauteville appears to have enjoyed great popularity during the thirteenth and fourteenth centuries. It was made the subject of several learned commentaries.

THE
ANGLO-LATIN SATIRICAL POETS
OF THE
TWELFTH CENTURY.

NIGELLI SPECULUM STULTORUM.

*Prologus Nigelli in librum sequentem quem Burnellum vocat.*¹

Dilecto sibi in² Christo et semper diligendo fratri Willelmo, suus Nigellus salutem in summo et vero salutari.³ Librum tibi nuper misi, cujus et⁴ titulus et textus legentibus et non intelligentibus videtur esse ridiculosus; sed si⁵ singula subtiliter inspexeris, animumque scribentis et intentionem attenderis, licet stylus non minus sit rudis quam materia, in aliquo forsitan poteris erudiri.⁶ Unde ut tibi in lucem prodeant quæ verborum velata sunt dissimulatione, pauca tibi breviter de absconditis meis dignum duxi denu-
dare. Titulus igitur hujus libelli⁷ talis est, SPECULUM STULTORUM. Qui ideo⁸ sic appellatus est, ut insipientes⁹ aliena inspecta stultitia tamquam speculum eam habeant, quo inspecto propriam corrigant, discantque in seipsis id esse reprehendendum quod in aliis reprehensibile viderint quasi per speculum. Verumtamen, sicut speculum intuentibus faciem repræsentat et

¹ This title or rubric is given in B.

² *Dilecto et in*, B.

³ *salutem et sapientiæ inniti salutari*, B.

⁴ *et omitted in B.*

⁵ *sed et si*, P.

⁶ *in aliquo posset erudiri*, P. *in aliquo forsitan*, B.

⁷ *Titulus igitur libelli*, B.

⁸ *Qui igitur*, P.

⁹ *insipientes*, P.

formam, sed nequaquam¹ in animo præteritæ representationis conservat memoriam, sic et stultis familiare solet esse raro, vel² difficile, a propria revocari³ stultitia, quantumcunque fuerint eruditi ex aliena. Dicitur ergo Speculum Stultorum, vel⁴ quia stulti inspecta sapientia statim obliviscuntur eam, vel quia sapientes ex eo etiam proficiunt, quod stultorum stoliditatem dum aspiciunt,⁵ seipsos componunt, et⁶ ex trabe conspecta⁷ in oculo alieno festucam ejiciunt de proprio. Hæc de titulo. Introducitur autem asinus, animal scilicet⁸ stolidum, volens caudam aliam et ampliorem quam natura contulerat contra naturam sibi inseri,⁹ non respiciens quid necessitas exposcat, sed quid inepta cupiditas suadeat, eo magis¹⁰ vota sua in vetitum exacuens¹¹ quo ad impossibilia se convertit desiderium impatiens¹² dilationis. Asinus iste monachus est, aut vir quilibet religiosus¹³ in claustro positus, qui, tanquam asinus ad onera portanda Domini¹⁴ servitio est mancipatus, qui non contentus conditione sua, sicut nec asinus cauda sua,¹⁵ quod¹⁶ naturaliter non accepit, vel repugnante natura¹⁷ nequaquam poterit¹⁸ accipere, amplius affectat,¹⁹ ad illud modis omnibus anhelat,²⁰ et consulit medicum, id est,²¹ quemcunque putat id sibi posse²² conferre, quod mente captus æstimat esse

¹ neque, B.

² familiare et rarum solet esse, vel, P.

³ revocari a propria, B.

⁴ vel omitted in P.

⁵ qui dum stultorum stoliditatem aspiciunt, P.

⁶ ut, B.

⁷ inspecta, P.

⁸ scilicet omitted in P.

⁹ inferri, B.

¹⁰ exposcat, et status utilitas suadeat, eoque magis, P.

¹¹ vota sua contra naturam acuens, P.

¹² et factus est impatiens, P. dilationis impatiens, B.

¹³ aut quicumque alius rel., P.

¹⁴ ad obsequium Domini, P. Domini servitio est deputatus, B.

¹⁵ sua omitted in B.

¹⁶ sicut asinus sua cauda, id quod, P.

¹⁷ natura repugnante, P.

¹⁸ potest, B.

¹⁹ affectat amplius, P.

²⁰ anhelans, P. anhelat, consulit medicos, B.

²¹ id est omitted in P.

²² posse is given by B.

possibile. Caudam veterem vult sibi avelli, et novam inseri; quia vitam claustralem, in qua deberet usque in finem perseverare ut salvus¹ fieret, omnino fastidit, quærens omnibus modis qualiter ab ea evellatur et² transplantetur ubi³ nova cauda et proluxa possit sibi accrescere, scilicet ut⁴ prioratum vel abbatiam posset⁵ sibi apprehendere, ubi parentum suorum sequelam copiosam possit prius⁶ inserere, et postea quasi caudam post se quocunque ierit trahere glorianter.⁷ Medicus vero, id est ille⁸ qui desiderat infirmum curare⁹ dummodo sit curabilis, audiat¹⁰ quid asinus petat, quid desideret, quo denique tendat, et¹¹ petitionem habeat¹² pro frivolo,¹³ desiderium pro stulto, id quo tendit omnino pro nihilo. Unde et ab inceptis suadeat¹⁴ desistere, et naturalibus contentum bonis aliena non appetere, dicens de facili quemlibet posse¹⁵ bona quæ possidet perdere, sed¹⁶ perdita non leviter,¹⁷ sed vix aut nunquam, recuperare. Et ut hoc efficacius persuadeat,¹⁸ assumpta parabola de duabus vaccis, quid contigerit narrando taliter declarat.¹⁹ Duæ vaccæ fuerunt quondam cuidam²⁰ patrifamilias, quæ tempore hiemali in quodam prato²¹ lutoso de nocte commoratae,²² superveniente gelu acriori, per caudas lutasas terræ, quæ limosa erat, adhæserunt, et ita congelatae sunt quod mane, cum ad stabula reverti conarentur, nullatenus potuerunt a terra caudas²³

¹ *sanus*, B.² *et* omitted in B.³ *ut*, P. *ibi cauda nova*, B.⁴ *sibi possit accrescere, scilicet ut*, P. *scilicet* omitted in A.⁵ *possit*, B. P.⁶ *possit sibi*, P.⁷ *glorianter* omitted in B.⁸ *iste*, P.⁹ *infirmum hunc curare*, P.¹⁰ *audito*, B.¹¹ *et* omitted in B.¹² *habet*, B.¹³ *frivola*, P.¹⁴ *suadet*, B.¹⁵ *post se*, B.¹⁶ *de facili eum bona quæ possidet perdere posse, sed*, P.¹⁷ *nequaquam leviter*, B.¹⁸ *Et ut . . . persuadeat*, only in B.¹⁹ The whole of this sentence is omitted in P. B. has *quid contigerit narrat*.²⁰ *fuerant cuidam patrifamilias*, B.²¹ *in prato quodam*, B.²² *demoratae*, B.²³ *nullatenus possent caudas a terra evellere*, B.

evellere, sed ubi venerant volentes¹ et ultroneæ compulsæ sunt invitæ² residere. Unde cum altera earum fortunæ suæ nimis esset impatiens, illecta nihilominus amore³ vituli, quem nuper editum domi⁴ reliquerat inclusum, caudam suam nimis festina⁵ præscidit domumque cucurrit,⁶ suadens sociæ ut,⁷ abscissa cauda, ab impedimento se solveret, et secum expedita rediret. Sed illa magis circumspecta, et secum pensans ac⁸ ponderans⁹ quid cauda, quæ oneri est in hieme,¹⁰ utilitatis conferat in æstate, consilio adquiescere supersedit; expectans donec sol, circa meridiem incallescens, glaciem solveret et gelu temperaret, eamque sineret immutilatam¹¹ gaudenter¹² abscedere, quæ per discretionem se novit in angustiis¹³ temperare. Hæ duæ vaccæ duo genera hominum sunt in religione viventium.¹⁴ Sunt enim quidam nimis indiscreti et valde præcipites, qui cum adversitate aliqua superveniente, quasi quodam gelu, constricti, vel parentum suorum teneritudine quadam, sicut¹⁵ vacca vituli amore, capti et excoecati, caudam suam statim abscindunt,¹⁶ id est, memoriam mortis, qua se a muscis prætervolantibus et pungentibus deberent protegere, longe projiciunt; sed et in¹⁷ futurum non prospicientes, nec rerum¹⁸ exitus in ira sua metientes, veteres amicos suos, qui eis in necessitate¹⁹ adesse poterant, sine spe recuperationis præscindunt²⁰ penitus et²¹ evellunt.

¹ *sed quo volentes*, B.

² *sed compulsæ invitæ*, P.

³ *illecta vero in amore*, P.

⁴ *quem nuper domi*, P.

⁵ *festine*, P.

⁶ *recurrat*, P.

⁷ *sociæ suæ ut*, P.

⁸ *et*, B.

⁹ *ac ponderans* omitted in P.

¹⁰ *est hieme*, P.

¹¹ *immaculatam*, P.

¹² *gaudenter* omitted in B.

¹³ *in adversis*, B.

¹⁴ *duo hominum genera in religione viventium significant*, B.

¹⁵ *velut*, B.

¹⁶ *abscidunt*, B.

¹⁷ *sed in*, P.

¹⁸ *eorum*, P.

¹⁹ *necessitatibus*, P.

²⁰ *præcidant*, B. *abscidunt*, sive *præscindunt*, P.

²¹ *et penitus*, B.

Unde in tempore angustiae non immerito cadunt ante faciem subsequenter, amicorum destituti adiutorio, qui noluerunt moderari quid facerent in furore suo. Alii sunt¹ qui maturiori reguntur consilio, spiritu sapientiae et intellectus, in anteriora extensi, et, quod maxime prudentiae est, fortuitos casus inopinatum metiuntur² eventum, qui in aliquo leviter seu graviter possent nocere;³ illud sapientis prae oculis interioribus habentes,—⁴

“A casu describe diem, non solis ab ortu,”

non attendentes faciem scorpionis, sed caudam. Hi sunt qui in adversis patienter impatientium impulsiones⁵ tolerant, qui beneficii ingratos humili expectatione ad memoriam⁶ immemores revocant, qui rerum exitus plus quam principia ponderant. Hi sunt qui, aestivi fervoris non immemores, caudam suam servant, ut muscas abigant et elidant. Cauda extrema pars est corporis, quae omnibus membris⁷ necessaria est in die incalescentis fervoris. Cauda corporis est finis vitae praesentis, hunc⁸ qui bonum facit et bene custodit muscas, id est daemonum insidias, in die fervoris, immo furoris,⁹ scilicet in die Iudicii, non timebit. Ille vero qui, tempore hiemis, id est hujus vitae¹⁰ frigescentis, caudam absciderit, id est, extrema sua corrigere neglexerit, ibi¹¹ tormentis cum daemonibus subiacebit. Galienus igitur, volens ut asinus saperet et intelligeret, ac novissima provideret, dissuasione usus est; et¹² considerans quod stulto aliquid contra voluntatem suadere

¹ alii autem sunt, B.

² metuuntur, B.

³ eventum, nec aliquid infirmum putant vel sine robore quod aliquo tempore vel in minimo possit nocere, B.

⁴ oculis habentes interioribus, unde versus, P.

⁵ repulsiones, P.

⁶ in memoriam, P.

⁷ quae membris omnibus, P.

⁸ praesentis, signans hunc, P.

⁹ immo furoris omitted in P.

¹⁰ et hujus vitae praesentis, P.

¹¹ in tormentis, P.

¹² sed, B. P.

vel dissuadere valde sit¹ difficile, cum eum videret in proposito suo ita pertinaciter persistere, juxta Salomonem, qui ait, "Responde stulto juxta stultitiam suam," præcepit ei ut quædam perquireret quæ impossibile erant² reperiri. Quasi manifeste ei diceret, "Consilio non acquiescis, exemplo non instrueris, necesse³ est ut labore manuum⁴ erudiaris." Multis enim vexatio dedit intellectum, quos prosperitas nunquam potuit erudire. Asinus igitur,⁵ qui vadit emere vana, et in vasis vitreis ea⁶ recondit, monachus est, qui, ut vanitatem quam desiderat assequatur, circumquaque discurret, gratiam hominum quærens,⁷ quæ quasi vitrum fragile est, nuncque⁸ adulationibus allicit, nunc muneribus astringit, totque laboribus et ærumnis afficitur pro nihilo, quod longe minori precio posset regnum sibi cælorum⁹ comparasse. Unde plerumque fit ut, dum supra se quis rapitur, quod stulta¹⁰ et inania desideria adquirat, illud etiam modicum perdat quod prius habebat. Sic asinus qui, dum novam caudam sibi inseri laboravit, veterem omnino confusus amisit.¹¹ Iste frater Fromundus, qui canes immisit in asinum, et postea minis¹² perterritus simulavit se in omnibus satisfacturum, cogitans quomodo clanculo¹³ eum de medio tolleretur,¹⁴ et, dum hæc¹⁵ callide machinaretur, ab asino in Rodanum præcipitatus est et submersus, eos significat qui, fratres simpliciores sua astutia dum circumvenire et decipere attentant, sæpius

¹ nimis sit, P.

² erant impossibile, P.

³ necessario est, B.

⁴ labore inani, B.

⁵ enim, P.

⁶ ea omitted in B.

⁷ quærens omitted in B.

⁸ nunc, B.

⁹ regnum cælorum sibi, P.

¹⁰ rapitur stulta et inania desideria
acquirat non solum sed illud, P. ut
dum supra se rapitur quo, B.

¹¹ illud in modicum perdat quod
antea possederat, sicut asinus quidam
novam caudam sibi inferri laboravit,
veterem ex toto amisit. Item frater
F., B.

¹² nimis, B. P.

¹³ clanculo omitted in P.

¹⁴ faceret, B.

¹⁵ hoc, B.

ipsi in laqueos incidunt quos aliis abscondunt; juxta illud:—

“ Neque enim lex est æquior ulla,¹

“ Quam necis artifices arte perire sua.”

Verba quæ secum asinus loquitur, secundum animi sui motum nunc fatua nunc indiscreta, meditationes cordis eorum significant indiscretas² et inutiles, qui ponunt impossibilia in animo suo, et ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt sperant et expectant; dies suos in vanitate consummantes, circa seria desides et negligentes, et³ circa frivola solliciti et præcipientes; quorum cogitationes stultas et instabiles opera quæ sequuntur ostendunt, dicente Scriptura, “A fructibus eorum cognoscetis eos.” Quod autem sequitur de filio presbyteri et pullo gallinæ, qui postea pro tibia fracta reddidit talionem, quia per se satis elucet, expositione non indiget.⁴ Hoc enim hodie ex consuetudine versum est in naturam, ut qui læduntur vel etiam in minimo offendantur⁵ in pueritia, tempus retributionis usque ad annos ultimæ senectutis reservent in memoriam,⁶ nec acceptam aliquando obliviscantur injuriam,⁷ quousque manifeste⁸ fuerit expiata per pœnam. Pariter⁹ asinus, qui Parisius¹⁰ scholas frequentat, et literas penam¹¹ discendo et operam perdit impensam,¹² quia

¹ *Neque enim lex ulla æquior est*, B. *Neque fuit unquam, vel erit, lex æquior*, P. *illa*, A. The reference, of course, is to the well known lines of Ovid:

“ Justus uterque fuit; neque enim
“ lex æquior ulla,

“ Quam necis artifices arte pe-
“ rire sua.”

Ovid. Artis. Am., lib. i. l. 655.

² *meditationes eorum signant indiscretas*, P.

³ *et omitted in B.*

⁴ *elucet, ergo non indiget expositione*, P.

⁵ *offenduntur*, P.

⁶ *in memoria*, B. P.

⁷ *injuriam obliviscantur*, P.

⁸ *manifestam*, B.

⁹ *Similiter*, B.

¹⁰ *Parisiis*, P. It may be remarked here that the name *Parisius* was considered in medieval Latin as an indeclinable noun, and is never found in any other form than the nominative case.

¹¹ *pene*, P. Omitted in B.

¹² *et expensas*, B.

discedens nomen urbis non potuit retinere in qua moram fecerat septennem,¹ illos significat² qui cum sensus non habeant exercitatos vel aptos ad literarum apices³ intelligendos, tamen ut videantur in utroque testamento eruditi, libros legunt quos non intelligunt, quorum etiam nomina eis perlectis non meminerunt; cupientes potius ut ab hominibus multa et magna scire credantur⁴ ex assidua librorum inspectione,⁵ quam ut aliquid sciant in rei veritate. Hi in omnibus aperte⁶ eruditi sunt, quousque articulus emergerit, ut res verbis fidem faciat, et scientia, diutius abscondita, per operis effectum in publicum procedat;⁷ cum turpe admodum et ridiculosum sit id aliquem⁸ profiteri non erubescere quod, cum ad rei exhibitionem⁹ perventum fuerit, liquida¹⁰ appareat eum omnino nescire. Sunt autem hodie multi simulatores, nec est ars aut ordo in orbe universo fere¹¹ in quibus non sit¹² aliqua simulatio. Qui enim artibus vacant, simulant se scire quod nesciunt. Qui in ordine religionis vivunt, id volunt videri quod non sunt. Unde Burnellus¹³ quædam de diversis ordinibus interserit, volens jocosa quædam insimulatione¹⁴ reprehendere, quæ noverat aspera increpatione nequaquam se posse extirpare. Multa enim genera morborum¹⁵ sunt quæ utilius unguentum quam cauterium¹⁶ ad medelam¹⁷ admittunt.

¹ *per septennium moram fecit*, P.

² *signat*, P.

³ *literas et apices*, P.

⁴ *videantur et credantur*, B.

⁵ *aspectione*, P.

⁶ *aperte*, B.

⁷ *prodeat*, B. P.

⁸ *cum turpe et ridiculosum id aliquando pro*, P.

⁹ *assecutionem*, P.

¹⁰ *liquido apparet*, B.

¹¹ *in universo fere orbe*, P.

¹² *non est*, P. *non simulatio*, B.

¹³ The editor of the old printed edition has changed *Burnellus* into *Brunellus* throughout.

¹⁴ *interseret jocosa quadam insimulatione*, P.

¹⁵ *morbi*, B.

¹⁶ P. adds here the explanatory interpolation, *id est ferrum quo utuntur infirmi vel damnati*.

¹⁷ *ad medelam* omitted in B.

Prologus auctoris.

Suscipe pauca tibi veteris, Willelme, Nigelli
 Scripta, minus sapido nuper arata¹ stylo.
 Hoc modicum novitatis opus tibi mitto legendum,
 Maxima pars animæ dimidiumque meæ.
 Ipsa superficies quamvis videatur inepta,
 Materieque rudis, verba diserta minus;
 Multa tamen poterit lector studiosus in illis
 Sensibus et studiis carpere digna suis.
 Non quod verba sonant, sed quæ contraria verbis
 Insita sensus habet sunt retinenda magis.
 Quis vetet,² ex magis vario paradigmate sumpto,
 Seria quandoque plurima posse legi?
 Sæpius historiæ brevitæ mysteria³ magna
 Claudit, et in vili res preciosa latet.
 Quicquid ad exemplum morum scriptura⁴ propinat
 Doctrinæ causa, debet habere locum.
 Sæpius admiror, dum tempora lapsa revolve,⁵
 Quam fuerint nobis quamque notanda tibi.
 Nil cum præterito præsens mihi⁶ tempus habere
 Cernitur, in caudam vertitur omne caput.
 Fit de nocte dies, tenebræ de luce serena,
 De stulto sapiens, de sapiente nihil.
 Fit Cato mentis hebes, linguam facundus Ulyxes⁷
 Perdidit, instabiles nunc habet⁸ aura vices.
 Plusque Catone sapit, magisque est⁹ facundus Ulyxe,¹⁰
 Qui modo mutus¹¹ erit, mente manuque carens.
 Quique fuit sapiens duro sub tempore belli,
 Hunc quasi delirum tempora pacis habent.

¹ arato, A.² Quis vetat, P.³ historica, P.⁴ doctrina, P.⁵ recordor, B.⁶ mihi præsens, B.⁷ Ulixes, B. Uluxes, A.⁸ et stabiles non habet, B.⁹ magis est, P.¹⁰ Ulixes, B. Uluxes, A.¹¹ Qui non mutus, P. mutus erat,

B.

Et qui nil sapuit nisi stultum tempore duro,
 Postquam pax rediit, incipit esse Cato.
 Quodque magis miror, furantur Nestoris annos,
 Quos nondum partus edidit ipse suus.¹
 Sic fortuna parit, dum partus prodigiosus²
 Redditur, ex partu prodigiosa suo.
 Prodigia facta magis, quam provida, prodigiosam
 Constitit³ ante suam se peperisse⁴ dicim.
 Nam puer impubes Cicerone disertio⁵ ipso
 Fingitur, et magno scire Catone magis.
 Omnia lunari subjecta globo reserare
 Novit, et interdum mystica multa videt.
 Qualemcumque virum cupias,⁵ quantumque disertum
 Fingere mente, manu pingere, talis erit.
 Talis apud tales, talis sub tempore tali,
 Subque suo tali iudice talis erit.⁶
 Sicque dealbatus paries depingitur extra,
 Interius plenus sordibus atque luto.
 Sic pictura lutum vestit; sic gemma venustat
 Stercora; sic aurum putrida ligna tegit.
 Qui⁷ nihil est per se, nec habet quo tendat in altum,
 Expedit alterius ut relevetur ope.
 Est tamen absurdum, cum quilibet ex alieno
 Intumet ulterius⁸ quam tumuisse decet.
 Quamvis, de propria cum quis⁹ virtute superbit,
 Sit vitium, levius hoc tamen esse puto.
 Consuetudo tamen solet attenuare pudorem,
 Reddit et audacem quem mora longa juvat.
 Regna licet teneat sceptrumque leonis asellus,
 Juraque det populis, semper asellus erit.
 Asperior tamen est, in sede leonis asellus
 Si positus fuerit, quam foret ipse leo.

¹ *suos*, P.² *prodigiosos*, B.³ *Cum sciat*, P.⁴ *suam deperis*, B.⁵ *cupio*, P.⁶ These two lines are omitted in P.⁷ So A. B. C. - *Cui*, P.⁸ *Altius intumeat*, P.⁹ *de propria quisquam*, B.

Pelle leonina tectum detexit asellum
 Fastus,¹ et excedens gloria vana modum.
 Si moderata foret, saltem sub imagine falsa
 Res simulata diu posset habere locum.
 Sed nimis impatiens gravis in novitate vetustas²
 Præcipites saltus in sua damna dedit.
 Dum miser ipse sibi factus fuit,³ ex alieno
 Fortunam didicit dedidicisse suam.
 Perdidit invitus, male se simulante leonem,
 Quod bene sive male credidit esse bonum.
 Si qua minus prudens male perdidit, ex alieno
 Perdidit, ex proprio nil periisse liquet.
 Quæ fuit ante sibi nullo mediante figura
 Permanet, ex nihilo perdidit ergo nihil.
 Qui leo non potuit fieri, si fiat⁴ asellus
 Sufficit, alterius sarcina pondus habet.
 Quoque magis fertur magis est onerosa ferenti,
 Respectu vario pondera pondus habent.
 Sanius ergo foret alienum non rapuisse,
 Quam cum dedecore non retinere suum.

De asino qui⁵ voluit caudam suam longiorem fieri.⁶

Auribus immensis quondam donatus asellus
 Institit ut caudam posset habere parem.
 Cauda suo capiti quia se conferre nequibat,
 Altius ingemuit de brevitæ sua;
 Non quia longa satis non esset ad utilitatem,
 Ante tamen quam⁷ sic apocopata foret,
 Consuluit medicos, quia quod natura nequibat,⁸
 Artis ab officio posse putabat eos.

¹ *Risus*, B.

² *venustas*, P.

³ *factus suus ex*, B.

⁴ *fiet*, P.

⁵ *qualiter*, P.

⁶ *fieri longiorem*, P. In B. the rubric is, *Contra cupiditatem, exemplum de asino.*

⁷ *quod*, P.

⁸ *negabat*, B. P.

Responsio Galieni.

- Cui Galienus ait : " Satis est bipedalis asello¹
 " Cauda, quid ulterius poscis, inepte, tibi?
 " Sufficit ista tibi, nam quo productior esset,
 " Sordidior fieret proximiorque luto.
 " Hac nisi contentus fueris, dum forte requiris
 " Prolongare nimis, abbreviabis eam.
 " Quod natura dedit non sit tibi vile, sed illud
 " Inter divitias amplius esse puta.
 " Crede mihi, vetus est tibi cauda salubrior ista
 " Natibus innata quam foret illa nova.
 " Nec placet ista tamen, sed habere cupis meliorem,
 " Artibus et curis insita pejor erit.
 " Sed neque de facili posset nova cauda creari,
 " Quamvis deposita cauda vetusta foret.
 " Vita brevis, morbus gravis est, et tempus acutum,
 " Ars est longa nimis ; abdita causa latet.²
 " Difficiles curæ nimium, sed et experimenta
 " Ipsa suos medicos fallere sæpe solent.
 " Certa pericla manent, medicorum dogmata non sunt
 " Qualia tu credis, qualia quisque putat.
 " Sed neque sic passim præstat medicina salutem,
 " Quamvis distribuat arte peritus eam.
 " Pendet in ambiguo morbi medicina, dolorem
 " Impedit, atque parit conditione pari.
 " Quæ prosunt aliis aliis nocuisse probantur,
 " Non est in medico quam cupit æger opis.³
 " Velle potest medicus, sed non conferre, salutem ;
 " Gratia diva facit, ipse⁴ minister adest.

¹ aselle, P.² P. has here introduced the following couplet, which is found in none of our manuscripts :*Cotidie fallunt ars et praxis medicina ;**Si tres evadunt, septem dant colla ruinæ.*³ opem, B.⁴ ille, B.

- " Sæpe quidem¹ medicini² fallunt, falluntur et ipsi,
 " Et vice conversa quæ nocuere juvant.
 " Esto quod ars mandat, faciat, nec abinde recedat;
 " Non tamen evenient quæ cupit ipse sibi.³
 " Solus enim Deus est morbis medicina salutis;
 " Nos tantum velle possumus, ipse⁴ potest.
 " Nos nihil absque suo, vel eo nos præveniente,
 " Possumus; ipse sibi sufficit absque meo.
 " Nos herbis variis, pigmentis, et speciebus
 " Utimur; hic verbo singula sana facit.
 " Dicimur a populo medici, sed nomine solo;
 " Sed Deus est medicus nomine reque simul.
 " Quam dedit ille tibi caudam retinere memento,
 " Stulte, nec ulterius ulteriora petas.
 " Ne perdas quod habes, quod habes tenuisse labora;
 " Ne veniant subito deteriora tibi.
 " Quam tibi plantavit caudam, qui contulit aures,
 " Si mihi credideris, hanc retinere stude.
 " Inque statu quo te medicus tuus ille reliquit
 " Sta, donec veniat, mutet et ipse statum.
 " Tutius est certe medico gaudere salubri,
 " Quam magnis tristi conditione frui.
 " Volvere multa⁵ solet animi meditatio stulta,
 " Quæ magis impediunt quam sua vota juvant.
 " Auribus ex propriis poteris cognoscere, quis sis,
 " Quam sit absurdum⁶ quod statuisset cupis.
 " Auribus ex geminis tria corpora talia posses⁷
 " Investire satis et remaneret adhuc.
 " Non honor est, sed onus, tales aures habuisse,
 " Quæ pariant⁸ domino nil nisi damna suo.
 " Auribus ecce tuis si par tibi cauda fuisset,
 " Quid nisi⁹ juncta simul hæc duo monstra forent?

¹ *quidam*, P.² *medici*, B.³ *cupis ipse tibi*, B.⁴ *ille*, B.⁵ *cuncta*, B.⁶ *Quamque sit absurdum*, B.
Quam sit et absurdum, P.⁷ *possis*, P.⁸ *pariunt*, B.⁹ *Quid si*, P.

- " Innatum solo¹ satis est in corpore monstrum.
 " Ingeminata magis² deteriora forent.
 " Cum pateant oculis quæ sunt manifesta duabus,³
 " Facilius poterit una latere lues.
 " Ex re nomen habens modo⁴ diceris auriculatus,
 " Risus et es populi ludibriumque fori.
 " Quid tibi si cauda⁵ fieret quasi pertica longa?
 " Per caput et caudam tunc traheris item.
 " Si duo monstra simul corpus jungantur in unum,
 " A populo digitis nonne notandus eris.
 " Magnum magna decent; brevis es, nihil utilitatis
 " Quam tibi cauda brevis amplius ampla daret.
 " Tutius ergo puto caudam retinere vetustam,
 " Quam plantare novam quæ minus apta foret.
 " Sed neque⁶ cauda nova, quod et auditu novitatem
 " Narrat inauditam, crescere posset ita.
 " Res facilis dictu, sed difficilis nimis actu,
 " Verba ruunt subito, rem mora longa trahit.
 " Est leve dixisse quia⁷ ventus et aura ministrant,
 " Sed fecisse quidem non leve pondus habet.
 " Dicere multorum est, sed vox nisi crescat in actum,
 " Est vento similis, ventus et ipse levis.⁸
 " Dicere quisque potest, sed dictis jungere facta,
 " Si bene perpendas, non ita quisque potest.
 " Hæc duo sunt ejus cujus sunt omnia, per quem
 " Omnia, sub quo sunt omnia jure pari;
 " Cujus idem posse quod velle, nec hoc minus illo,
 " Qui solus cunctis contulit esse suum;
 " Qui facit et reficit, creat, atque creata gubernat,
 " Non minor aut major tempore sive loco.
 " Hujus in arbitrio, pendent mortalia quæque;
 " Hic, et non alius, præstitit esse tibi.

¹ *solum*, P.² *nimis*, P.³ So A. B. and C. P. corrects to *duobus*.⁴ *nunc*, B.⁵ *Quid si cauda tibi*, B. P.⁶ *Et neque*, P.⁷ *quæ*, P.⁸ *et ipsa*, A. B.

- “ Quod dedit ipse tibi, qualem te contulit esse,
 “ Etsi nolueris, improbe, talis eris.
 “ Cur non sustineas quod oportet sustinuisse
 “ Ejus ad arbitrium, quem cohibere nequis?
 “ Crede mihi, nihil est fieri quod posse putasti,
 “ Quod natura negat reddere nemo potest.

Increpatio Galieni.

- “ Numquid enim cervus, saliens in montibus altis,
 “ Supplicat atque petit qualia, stulte, petis.
 “ Si te majores, si te quoque nobiliores
 “ Talia nulla rogant, tu quid, inepte, rogas?
 “ Nil lepus aut ursus, caper aut capra, damula,¹ cervus,
 “ Causantur caudæ de brevitæ suæ.
 “ Numquid es his melior,² major, vel sanctior unus?
 “ Et tamen his brevior quam tibi cauda manet.

Consolatio Galieni.

- “ Nobile corpus habes, non sit tibi cauda pudori;
 “ Nam si cauda brevis, est tibi grande caput.
 “ Non brevis est adeo quod non aliis brevior
 “ Esse liquet; satis est ergo remissa tibi.
 “ Quod minus est caudæ capitis supplebis honore;
 “ Non decet ut fiant illud et illa pares.
 “ In titulo caudæ Francorum rex Lodowicus³
 “ Non tibi præcellit pontificesve⁴ sui.
 3. “ Firmiter ergo tene quod habes, quia conditionem
 “ De facili posses dâmnificare tuam.

¹ *danula*, or *damila*, B. *dannula*,
 P.
² *Numquid es melior*, P.

³ *Ludovicus*, P.

⁴ *pontificesque*, P.

Narratio Galieni ut revocet asinum a stultitia sua.

- " An nescis vaccis quid¹ contigit ecce duabus,
 " Quas puer aspexi patris in æde mei?
 " Altera Brunetta² fuit, altera dicta Bicornis,
 " Sed nigra Brunetta,² flava Bicornis erat.
 " Contigit has igitur hiemali tempore quodam
 " Nocte retardatas non rediisse domum.
 " Per vada transibant, limosa lutoque repleta,
 " Pascua cum peterent cotidiana sibi;
 " Utque solent vaccæ, caudis de more lutosi,
 " In pratis luteis concubuerunt³ toris.
 " Nocte gelu subitum veniens, terramque perurgens,⁴
 " Contulit in solidum mollia cuncta prius.⁵
 " Duruit⁶ in lapidem quicquid fuit ante lutosum;
 " Stagna, lacus, fontes, marmoris instar erant.
 " Quas fovet innatas ligat arctius alveus undas,
 " Nec sinit elabi flumina more suo.
 " Tot pontes quot aquæ, liber nec ut ante negatur⁷
 " Transitus, est per aquas qua via plana placet.⁸
 " Hæserunt terræ cauda mediante juvencæ,
 " Arctius astringit⁹ terra lutosa lutum.
 " Undique terra riget, caudas retinente rigore,
 " Surgere non poterant nec remeare domum.
 " Mane revertente pariter voluere reverti,
 " Sed prohibet glacies conglutinata solo.
 " Plurima conatæ, spem defrustante labore,
 " Tandem lassatas continuere manus.
 " Multa tamen querulæ tacitoque dolore gementes
 " Attentare student et variare vices.
 " Sed nihil est quod agunt, propria virtute resolvi
 " Non sinit objecta vis violenta sibi.

¹ quod, P.² Bruneta, B.³ procubuerunt, B.⁴ perurens, P.⁵ solidum quod fuit ante lutum, B.⁶ Diruit, P.⁷ negatus, B.⁸ plana prius, B.⁹ astrinxit, B.

De Bicornæ.

- “ Anxia facta nimis vitulo clamante Bicornis,
 “ Anxius instabat posse referri pedem.
 “ Nam nova nata domi stabulis inclusa relictæ
 “ Hesterno¹ fuerat, ne sequeretur eam.
 “ Sed nil proficiens cum desperata laboris
 “ Jam foret, ingemuit altius, hæc et ait:—

*[Consilium Bicornis.]*²

- “ Una salus superest, caudas resecare lutas,
 “ Quæ retinent miseras nec remeare sinunt.
 “ Quid mea cauda mihi? vel quid sibi³ contulit un-
 “ quam?
 “ Quis fructus? vel quæ gloria cauda mihi?
 “ En per eam teneor tanquam captiva, quid ergo?
 “ Non honor est, sed onus, hæc mea cauda mihi.
 “ Esto quod hinc possem cauda remanente redire,
 “ Semper erunt oneri cauda lutumque mihi.⁴
 “ Attrahit ipsa lutum pendens oneratque ferentem;
 “ Quid tribuat video nil, nisi triste, mihi?
 “ Libera nunc essem, nulloque tenente redirem,
 “ Ni foret in causa sordida cauda mihi.⁵
 “ Tollere materiam, ne propter materiæ
 “ Hic ego deficiam,⁶ tutius esse puto.
 “ Causidici dicunt, quia legibus est ita cautum,
 “ Causatum perimit causa perempta suum,
 “ Sanius est partem quam totam,⁷ perdere caudam
 “ Quam caput hoc modicum, quam meliora minus.⁸

¹ *Hesterno*, B.² This rubric is not given in P.³ *mihi*, P.⁴ These two lines are found only in B.⁵ *in cauda sordida causa mihi*, P.⁶ *Ne sic deficiam*, B.⁷ *totum*, B.⁸ *majus*, B.

- " Malo mihi caudam pariter cum crure¹ revelli,
 " Quam subito vitam claudere² morte meam.
 " Forsitan hic alias simili ratione morarer,³
 " Quoque⁴ modo teneor nunc⁵ retinerer item.
 " Si mea cauda modo fuerit succisa, regressus
 " Tutior hic aderit quam fuit ante mihi.
 " Parvula, si peream, mecum mea nata peribit,
 " Quam nondum quintum constat habere diem.
 " Et si non pro me faciam mihi talia, saltem
 " Propter eam fieri cogit, oportet ita.
 " Corporis hæc nostri pars est, quam dente procaci
 " Consuevere canes dilacerare prius.
 " Dimidiumque fere jam pridem surripuere;⁶
 " Heu mihi! quod⁷ reliquum restitit usque modo?
 " Quod superest canibus placet hoc impendere natæ,
 " Hocque pium satis est, hocque salubre mihi.
 " Ergo quid ulterius, quæ sum factura, morabor,
 " Casibus in duris accelerare juvat."
 Dixit, et arreptam caudam pugione recidit,
 Festinansque domum carpere cœpit iter.
 Ante tamen studuit ferrum præstare sorori,
 Posset ut a simili solvere vincla sibi.
 Sed minus hæc præceps, prudensque magis, patienter⁸
 Verba tulit, cohibens a pugione manum.

Responsio Brunettæ.

- Postea respondens dixit,⁹ " Quid, inepta, laboras?
 " Quod mihi persuades? Absit ut illud agam!
 " Rebus in adversis opus est moderamine multo,¹⁰
 " Non decet in gravibus præcipitare gradum.

¹ carne, P. cum sanguine tolli, B.

² perdere, P.

³ morirer, P.

⁴ Quaque, B.

⁵ tunc, B.

⁶ subrupnere, A.

⁷ quid, P.

⁸ prudens magis et sapienter, P.

⁹ dicit, P.

¹⁰ medicamine multis, P.

- " Rebus in ambiguis quotiens fortuna laborat,
 " Consilium præceps non decet esse nimis.
 " Impetus, ut memini, gravis est, male certa¹ minis-
 " trat;
 " Si male cuncta facit, ergo nec ulla bene.
 " Non opus est gravibus, ubi res gravis est et acerba,
 " Sed magis auxilio consilioque bono.
 " Mitius in duris sapiens Cato mandat agendum,
 " Molliā ne pereant asperitate gravi.
 " Res ubi difficilis, non est ita præcipitandum,
 " Tempore sanatur quod ratione nequit.
 " Si fortuna modo gravis est, conversa repente
 " Quod grave portamus alleviabit onus.²
 " Tempora labuntur, dominique cadunt,³ renovantur
 " Servi, vulgus abit, area lata patet.⁴
 " Quæ veniunt subito, subito quandoque recedunt;
 " Prospera cum duris mixta venire solent.
 " Fortuitos casus non est vitare volentum,
 " Nemo futurorum præscius esse potest.
 " Plus valet interdum non prætimuisse futura,
 " Quam certum fieri sollicitumque nimis.
 " Nam sua multotiens docuit vexatio multos,
 " Obfuit et multis⁵ prosperitate frui.
 " Casibus in lætis minor est sollertia multis,
 " Erudit incautos sollicitudo gravis.
 " Casibus in lætis magis est metuenda voluptas,
 " Segnius in vitium tristia corda ruunt.⁶
 " Integra Troja fuit dum se suspectus utrimque⁷
 " Subtraxit⁸ durus hostis ab hoste suo.
 " Pax data subvertit, quæ prælia non potuerunt,
 " Moenia, plus nocuit rege remissa manus.

¹ *cuncta*, P.² *opus*, P.³ *domini cadunt*, P.⁴ *atria lata patent*, P.⁵ *in multis*, B.⁶ These two couplets are reversed in B.⁷ *utrumque*, P.⁸ *Subtraheret*, B.

- " Sola venire solent et vix et raro¹ secunda ;
 " Turbine vallata sors inimica venit.
 " Si fortuna dedit dudum mihi dulcia, quare
 " Dedigner sub ea paucula dura pati ?
 " Dura quidem patior, sed non duranda per annum,
 " Nondum præteriit tota vel una dies.
 " Principis aut regis si carcere tenta ligarer,²
 " Asperiora luto ferrea vincla forent.
 " Mollius esse lutum ferro quis nesciat? ipsos
 " Reges et satrapas ferrea vincla tenent.
 " Si leviora luti quam regia vincula ferri,
 " Est levior certe sors mea sorte sua.
 " Illos forte sua quinquennia vincula servant,
 " Forsitan in triduo carcere solvar ego.
 " Flante levi Zephyro, Notus in sua regna redibit,
 " Percipientque³ statum prata lutosum.
 " Tunc dissolventur mea per se⁴ vincula gratis,
 " Et remanebit adhuc hæc mea cauda mihi.
 " Me cito privasse possem, sed pœnituisse
 " Forsitan æternum perpetuumque foret.
 " Sorte pari poterit nox una resolvere⁵ vinctam,
 " Sicut et antè una ligavit eam.
 " Non decet ut quotiens quædam minus apta putantur,
 " Quod quis perpetua jure relegit⁶ ea.
 " Sed quibus⁷ obstat hiems æstatis gratia prosit,
 " Ut sua quem dejicit sors aliena levet.
 " Sicque vices varias per se sua tempora mittunt,⁸
 " Posset⁹ ut alterius alter honore frui.
 " Dulce relativum socialia fœdera jungit,
 " Fortius incedunt fœdera juncta mihi.¹⁰

¹ et sero, B.² legarer, B.³ Præipientque, P.⁴ per se mea, B.⁵ solve, A.⁶ perpetuo jure releget, P. releget,

B.

⁷ Si quibus, P.⁸ variant, Parcæ sua tempora mutant, P.⁹ Possit, B.¹⁰ sibi, B.

- " Quod minus alter habet, sua quem fortuna gravavit,
 " Suppleat alterius copia grata magis.
 " Nil ita præcipuum vel tam sublime creatum,
 " Ut non alterius possit¹ egere manu.
 " Tempora sive vices vario discrimine certant,
 " Nec coeunt nexu fœdera quæque pari.
 " Sæpe breves frutices currentia² sternere plaustra
 " Vidimus, et celeres detinuisse boves.
 " Sæpe brevis magnas subvertit machina turres,
 " Impulsuque levi mœnia summa ruunt.
 " Se premit imbre brevi violentia maxima venti,
 " Atque procellosas mitigat Eurus aquas.
 " Nil contemnendum reputes, quod tempore quovis
 " Ferre vel auxilium vel nocuisse potest.
 " Vilius interdum quod carius esse putamus
 " Constat, et est majus quod minus esse putas.
 " Obstitit interdum magnis res parva periclis,
 " Terruit et rapidos parvula virga canes.
 " Urbibus in mediis incendia magna repente
 " Extingui modica sæpe videmus aqua.

Commendatio caudæ.

- " Corporis ergo mei quamvis pars ultima cauda,
 " Utilius tamen hac nil reor esse mihi.³
 " Quæ quamvis oneri modo sit nullõque⁴ decori,
 " Æstivo redimit tempore damna sui.
 " Unica cauda mihi plus quam duo cornua præstant
 " Tempore muscarum, plusque salutis habet.
 " Ventilat hæc vespes,⁵ sævos dispergit oestres,⁶
 " Verberat et muscas improbitate graves.
 " Cauda mihi clypeus, gladius mihi cauda, securis,
 " Lancea, funda, lapis, clava, sagitta, faces.

¹ posset, P.

² ad terram, P.

³ esse mei, P.

⁴ nullique, P.

⁵ vespas, P.

⁶ oestros, B.

- " Cauda colit corpus, cutis est fidissima nutrix,
 " Pulveris abstergens quicquid adhæsit eis.
 " Hæc lavat, hæc tergit, hæc omnibus una ministrat,
 " Ultima memborum, prima labore suo.
 " Si bene pensetur, quid honoris et utilitatis
 " Contulerint dominæ singula membra suæ,
 " Sola suo capiti membris sed et omnibus una
 " Plus valet, est et eis officiosa magis.
 " Omnibus una cavens fragilis discrimina sexus,
 " Publica ne pateant cauda pudenda tegit.
 " Hæc mea cauda mihi vario pro tempore confert,
 " Quæ tamen est certo tempore grata magis.
 " Tempora nam timeo quæ sunt mihi jure timenda,
 " Nec timet incassum qui mala nota¹ timet.
 " Cumque quid et passa sim vel passura recordor,
 " Hæc ego sum semper dicere visa mihi:
 " Ecce dies veniunt veris, muscæque resurgent,²
 " Quas castigat³ adhuc cana pruina gelu,
 " Cum calor æstatis nimio fervore⁴ per agros
 " Sparserit omne pecus terrueritque greges;
 " Musca, gravis pestis, qua nulla nocivior⁵ unquam
 " Exstitit in mundo vel magis atra lues.
 " Dente gravi miseras totum sparsura per orbem
 " Percutiet pecudes, nec sinet⁶ ire pedes.
 " Namque levi saltu tanquam per inane volantes
 " Morsibus et stimulis exagitabit eas.
 " Illa⁷ dies caudam cunctis dabit⁸ esse salubrem,
 " Et suus æstatem prævenit augur hiems.
 " Forte dies aderit in qua, ni fallor,⁹ egebit
 " Vacca sua cauda quam modo sprexit¹⁰ ita.
 " Illa dies caudæ faciet meminisse juvenecas,
 " Et steriles vaccas, emeritosque¹¹ boves.

¹ *vota*, P.² *resurgunt*, B. and P.³ *Quas sepelivit*, B.⁴ *calore*, P.⁵ *nocentior*, B.⁶ *sinit*, B.⁷ *Ille*, A.⁸ *docet*, P.⁹ *nisi fallor*, B.¹⁰ *spernit*, B.¹¹ *emeritasque*, P.

- “ Illa dies caudæ faciet meminisse Bicornis,
 “ Qua mallet¹ cauda non habuisse caput.
 “ Illa dies caudas mundo faciet præciosas,
 “ Quæ plus sunt viles quam vetus olla modo.
 “ Illa dies dura, multumque timenda² per orbem,
 “ Tanquam Iudicii plena timoris erit.
 “ Illa dies caudas nostras numerabit, et illa
 “ Discernet pariter quæ bona quæve mala.
 “ Illa dies caudas nostras discernet utrasque,
 “ Quæ bene mundata, quæve lutosa nimis.
 “ Hæc est illa dies in qua, si forte juvenca
 “ Posset habere duas, vellet³ habere decem.
 “ Hæc est illa dies veniet qua durus oëster,
 “ Tortor vaccarum maximus atque boum.
 “ Hæc est illa dies quæ muscas dente caninas
 “ Morsibus et stimulis mittet⁴ in omne pecus.
 “ Hæc est illa dies quam prætimuisse futuram
 “ Expedit armento,⁵ ne patiatur in hac.
 “ O mihi quam felix! misera,⁶ quæ posset ab illa
 “ Evasisse die, quam timet omne pecus.
 “ Hanc etiam plus morte mea formido futuram,
 “ Qua nisi tunc munda non⁷ ero tuta satis.
 “ Namque graves muscæ nimium, fervorque diei⁸
 “ Multus erit, nec ibi quis latuisse potest.
 “ Nec pecori tantum fervor muscæque nocebunt,
 “ Sed dominis pecorum pastoribusque gregum.
 “ Hæc est illa dies qua non aliena juvabit
 “ Cauda, nec alterius quid nocuisse potest.
 “ Sed nec⁹ pastor ibi pecori,¹⁰ taurusve juvencæ,
 “ Parve pari poterit¹¹ ferre salutis opem.

¹ *malles*, P.² *tremenda*, B.³ *mallet*, P.⁴ *mittit*, P.⁵ *armenti*, A.⁶ *miseræ*, P.⁷ *Qua nisi præterita non*, B.⁸ *muscæ fervor nimiumque diei*, B.⁹ *ne*, P. *non*, C.¹⁰ *pecoris*, P.¹¹ *In nullo poterit*, B.

- " Hæc est illa dies qua nil nisi¹ cauda² juvabit,
 " Vel loca quæ musca tangere nulla potest.
 " Hæc est illa dies de qua si² vera fatemur,
 " Pendet ab illius nostra salute salus.
 " Ergo licet teneat cauda, graviterque coarcter,³
 " Non tamen effrangar⁴ ipsa dolore meo.
 " Malo per hos⁵ septem vel quinque dies cruciari,
 " Forsitan interea tristis abibit hiems;
 " Quam prælonga⁶ nimis me fervida torreat æstas,
 " Dilaceretque meam musca canina cutem.

Qualiter Brunetta liberata est.

- " Talia dum memorat, modico recreata sopore,
 " Flante levi⁷ Zephyro tempora versa videt.
 " Sol calet, et superas clarus devexus⁸ in auras,
 " Diffusis radiis temperat omne gelu.
 " Solvitur unda fluens, humus exhilarata tepescit,
 " Aufugit et subito cana pruina solo.
 " Et status et facies silvis redduntur et arvis,
 " Cuncta relaxantur carcere clausa prius.
 " Nec mora, consurgens caudam Brunetta retraxit,
 " Acceleransque domum carpere cœpit iter.
 " Quam procul ut videt⁹ sanam remeare Bicornis,
 " Ingemit, et¹⁰ tonso¹¹ pectore tristis ait.

*Lamentatio Bicornis.*¹²

- " Heu mihi! quid feci? quis me furor egit iniquus?
 " Quam nimis accelerans in mea damna fui?

¹ *dies de qua nisi*, P.

² The words from *cauda* to *si* in the second line after, are omitted in A. and P.

³ *coarctor*, B.

⁴ *affrangar*, P.

⁵ *has*, P.

⁶ *perlonga*, B.

⁷ *brevi*, P.

⁸ *dux exit*, P.

⁹ *vidit*, P. B.

¹⁰ *Ingemuit tonso*, P.

¹¹ *tonso*, B.

¹² *De lamentatione Bicornis*, P.

- “ O quam perduros habet impatientia fines !
 “ Quamque solet præceps exitus esse gravis !
 “ Væ mihi ! væ miseræ ! væ nunquam non miserandæ !
 “ Væ, cui nil nisi væ tempus in omne manet !
 “ Væ mihi ! quod ego nunc¹ cunctis² animantibus
 “ una
 “ Sum data ludibrio³ tempus in omne meum.
 “ Cur mihi cum cauda non est mea vita recisa,
 “ Ut caput et cauda continuata forent ?
 “ Cur non terra prius ? cur non absorbuit unda
 “ Fluminis ?⁴ aut missis ignibus usta fui ?
 “ Quæque nimis præceps, non mea fata⁵ secuta
 “ Montibus e summis præcipitata rui ?
 “ Heu mihi ! cur laquei circum mea guttura missi
 “ Vitam cum vitio non rapuere meo ?
 “ Cur non mors subita vitam, vel sonticus ille⁶
 “ Morbus ademisset,⁷ qui vagus esse solet ?
 “ Quid queror ? una mihi superest medicina doloris,
 “ Mors cita, quæ sola solvere cuncta solet.
 “ Nec mora quin solvat, jam formidabilis æstas
 “ Imminet, exit hiems, vere vigente novo.
 “ Vivet⁸ in exemplum populis moritura Bicornis,
 “ Instruet et stultos⁹ simplicitate sua.
 “ Discant præcipites et quos mora nulla retardat,
 “ Ne nimis accelerent in sua damna manus.
 “ Non reputet modicum modico contenta voluptas,
 “ Res de postfacto¹⁰ quod fuit ante docet.
 “ Nec modicum quicquam reputet, si tempore quovis
 “ Fortuito casu perdere possit¹¹ idem.
 “ Cauda nocet capiti proprio, prohibetque timeri
 “ Cornua, dum metuunt posteriora sequi.

¹ *nunc quid ego*, P.² *Me miseram ! quod ego cunctis*,
B.³ *ludibrium*, B.⁴ *Fulminis*, B.⁵ *cur non mea facta*, B.⁶ *illam*, P.⁷ *adhæsisset*, B.⁸ *Vivat*, B.⁹ *multos*, B.¹⁰ *te post factum*, P.¹¹ *posset*, P.

- " Quid queror incassum? Mando tamen ista modernis
 " Qui post me venient, hæc duo verba legant:
 " Dum superest nihil est, nihiloque minus quod habemus
 " Cedat, et est magnum quod fuit ante nihil.
 " Nil mea cauda fuit, mihi dum¹ conjuncta maneret,
 " Maxima sed postquam desiit esse fuit.
 " Perdere cum timeas magnum, reputare memento
 " Quicquid habes, modicum sit licet illud idem.
 " Desierat tandem, mentis stimulata Bicornis
 " Anxietate gravi, talia verba loqui.

Quid acciderit Bicorni.

- " Venerat interea tempus quo fertilis æstas
 " Prata solet primo pingere flore novo.
 " Induerat jam fronde nemus, jam gramine terram
 " Texerat, intextis floribus arte pari.
 " Exierant volucres hiemis de carcere fracto,
 " Solvere finitimis digna tributa locis.
 " Verba negata sibi redimens philomena sonoris²
 " Vocibus insistit, personat omne nemus.
 " Quos natura vocat, cum turture venit hirundo,
 " Adventusque sui tempora certa tenent.
 " Nuncius auroræ merulam comitatur alaunda,
 " Nec sua permutant tempora lege nova.
 " Semper idem repetens, veteri nova tempora voce
 " Ostendit cuculus, nil novitatis habens.
 " Concentu parili vocum concordia³. discors
 " Intonat, et silvis organa mille sonant.
 " Certat odor florum cantus superare volucrum;
 " Organa vox superat, balsama vincit odor.
 " Dulce sonant silvæ, redolent thymiamata, campi,
 " Floribus et fructu gignit annona⁴ solum.

¹ cum, P. fuit dum me comitata,
B.

² philomela sonora, P.

³ discordia, P.

⁴ amonia, interlined by another
and rather later hand, A. amoma,
B.

- " Æstuat æstivo tellus fervore coacta,
 " Solvitur in cineres quod fuit ante lutum.
 " Terra parit pulices, pariuntque cadavera vermes,
 " Aera conturbat improba musca volans.
 " Ardor agit pecudes, pariter conturbat oëster,¹
 " Advolat et musca sordida, dente procax.
 " Per juga, per colles, per devia quæque locorum,
 " Diruptis stabulis solvitur omne pecus.
 " Insidet armento stimulo perdurus oëster,
 " Assunt et vespes, immoderata lues.
 " Saltibus et silvis currunt sine lege vagantes
 " Cum grege pastores, præcipitando gradum.
 " Uritur omne pecus, sudant animalia passim,
 " Spargitur armentum, diffugiuntque greges.
 " Brunettam² sequitur pariter fugiendo Bicornis,
 " Quæque tuta minus fortius urget iter.
 " Cui sua cauda manet muscis Brunetta³ resistit
 " Fortiter, impendens pro vice sæpe vicem.
 " Ventilat hinc vespes,⁴ alias dispergit oestres,⁵
 " Dissipat et muscas, seque tuetur ab his.
 " Hæc abit, illa volat,⁶ fugit hæc,⁷ comitantur et
 " illi,⁸
 " Hi stimulant, mordent,⁹ urget et illa pedes.
 " Aggreditur tandem miseram nudamque Bicornem
 " Turbine multiplici turba proterva nimis.
 " Quid faceret misera? quo se lugubris, et amens¹⁰
 " Verteret, in tantis nuda relictâ malis?
 " Quod potuit fecit, licuit dum currere, cursu
 " Certavit crebro¹¹ præcipitoque¹² pede.
 " Prævenit ala pedem, vincitque volans gradientem,
 " Plus pede currentis penna volantis habet.

¹ *pecudum turbatur oester, B.*

² *Burnetam, B.*

³ *Burneta, B.*

⁴ *vaspes, B. hic vespes, P.*

⁵ *oestros, B.*

⁶ *volant, A.*

⁷ *hic, P.*

⁸ *comitatur et illa, B.*

⁹ *Hi stimulos acuunt, B.*

¹⁰ *omnis, P.*

¹¹ *celeri, B.*

¹² *præcipitique, B.*

- " Arma gerunt pacem, qui pugnaturus inermis
 " Advenit, ex facili succubuisse potest.
 " Conveniunt muscæ, vespes¹ glomerantur in unum,
 " Torvus oëster adest, cuspide, dente nocens.
 " Præcipito² cursu terras dilapsa per omnes,
 " Donec deficeret, institit ipsa pedes.
 " Nec minus egit eam caudæ pudor ille retrorsum,
 " Quam stimuli quibus est obsita tota simul.
 " Ergo resupina tandem sub colle jugoso.
 " Corruit in terram præcipitata tamen.
 " Cumque foret morti jam jam vicina, resumptis
 " Viribus, ad modicum extulit illa caput.
 " Aspiciensque prope comites de morte gementes,
 " Brunettamque³ suam, talia dixit eis.

Planctus Bicornis.

- " Quam gravis ista dies, quam sit memoranda⁴ mo-
 " dernis,
 " Casibus ex nostris discere⁵ quisque potest.
 " Nec mihi mors gravis est, quoniam, si vita superstes
 " Esset, adhuc gravior hæc mihi morte foret.
 " Dulce mori miseris, mors est mihi mite levamen,
 " Morte nihil miseris mitius esse potest.
 " Non est mors oneri, sed plus conducit honori,
 " Cum mors est talis quod cavet⁶ ipsa⁷ malis.
 " Mors invita dabit requiem, quam vita negavit;⁸
 " Nil mihi morte perit, sed relevamen erit.
 " Exemplum multis vixi, moriorque futurum
 " Omnibus exemplum, non habitura modum.

¹ *vaspes*, B.

² *Præcipita*, A.

³ *Burnetamque*, B.

⁴ *metuenda*, P.

⁵ *Casibus et vestris carpere*, P.

⁶ *venit*, P.

⁷ *illa*, B.

⁸ *negabit*, B.

Confessio Bicornis.

- “ Discite quam prope sit et quam vicina ruinæ
 “ Gloria mundana,¹ quæ ratione caret.
 “ Impetus evertit quicquid fortuna ministrat
 “ Prospera, nil stabile cui dedit ille² statum.
 “ Discite quam nihil est, quicquid peritura voluptas
 “ Possidet, et falso³ prædicat esse suum.
 “ Nil proprium natura dedit, communia quæque
 “ Instituit fieri, quo meliora forent.
 “ Discite quæ nostræ fuerint discrimina caudæ,
 “ Quodque necis causam contulit illa mihi.
 “ Plura loqui voluit, sed lingua deficiente
 “ Vix tantum⁴ potuit dicere, Bruna, vale!
 “ Pastores igitur, ne fama periret in ævum,
 “ Signarunt tali grammate busta loci:⁵

Epitaphium Bicornis.

- “ Quæ dum stulta fuit, doctos docuisse probatur,
 “ Hæc postquam sapuit,⁶ vermibus esca datur.

Reductio Galieni.

- “ Hæc igitur, Burnelle, tibi quæ vidimus⁷ ipsi⁸
 “ Diximus, exemplis ut docearis ab his.
 “ Sufficiat quod habes; quoniam, si vera fatemur,
 “ Stulta petis, salvo semper honore tuo.
 “ Nec tamen id fieri quovis medicamine posse
 “ Credideris; nihil est tutius ire domum.⁹

¹ *discreta*, B.² *illa*, P.³ *false*, P.⁴ *tandem*, P.⁵ *loqui*, P.⁶ *sopiit*, P.⁷ *Hæc, Brunelle, tibi modo quæ nos vidimus*, P.⁸ *ipsæ*, B.⁹ *nihil est, stultus es, esto domi*, B.

- " Si quot habent medici spaciosi¹ climata mundi
 " Hæc tibi jurassent, nil nisi verba forent.
 " Non tamen id renuo quin possit² crescere multum
 " Hæc tua cauda tibi, sed nova nulla dari.
 " Fracta vel elisa medicorum cura reformat,
 " Funditus abscisa sic remanere solent.
 " Mortua cum vivis nulla ratione cohærent,
 " Cæsa nec³ abscisa cura juvare potest.
 " Unde satis longa poterit tua crescere cauda,
 " Dummodo cum reliqua fœdera carne tenet.
 " En tamen⁴ in curis et sumptibus enumerandis,
 " Ut decet et debet, copia larga⁵ subest.
 " Ardua prægnantem poscunt medicamina bursam,⁶
 " Res et opes magnas vulnera magna volunt.

Consilium Galieni ironice.

- " Nonne tibi satis est, unam si creverit ulnam
 " Longior⁷ ex tanto quam fuit ante tibi."
 Talibus auditis modicum subrisit asellus,
 Sic tamen audirent quod fora tota sonum.
 Cui Galienus ait: "Festinans perge Salernum,
 " Inde relaturus cura quod ista petit.
 " Perge, redique celer, noli tardare pedester,⁸
 " Quatuor his quintum si potes adde pedem.
 " Sumptibus ergo tibi nisi tu defeceris ipse,
 " Non tibi deficiet⁹ cura laborque meus.
 " Sumptibus insistas, nos artibus experiemur,
 " Si valeat¹⁰ nostræ quod valere manus.
 " Accelerans igitur, usus diplomate,¹¹ longum
 " Abbreviabis iter, nam via longa nimis.

¹ *spaciosa*, P.

² *id dico quin posset*, P.

³ *vel*, P.

⁴ *Si tamen*, B.

⁵ *longa*, P.

⁶ *possunt medicamina bursam*, B.

⁷ *Largior*, P.

⁸ *celer, nocuit differre paratis*, B.

⁹ *deficient*, P.

¹⁰ *valeant*, B. P.

¹¹ *diplomate*, B.

- " Pluribus es notus necnon dilectus amicis,
 " Qui tibi subvenient magna¹ que dona dabunt.
 " Forsitan ex facili poterunt species reperiri,
 " Nec tamen ex facili credimus illa legi.
 " Vasa sed et tecum portabis idonea multa,
 " In quibus et referes² hic habitura locum.
 " Cura laborque simul solet exactissimus esse,
 " Ne male depereant lecta locare³ bene.
 " Cuncta locata bene, vasisque recondita dignis,
 " Tractari poterunt tutius⁴ atque geri.
 " Mentis hebes quamvis non sis, in pelle notabis,
 " Scribere nam nosti qua specie sit opus.

[*Receptum quod dedit Galienus Burnello ad caudam
prolongandam.*]

- " Hæc sunt quæ referes variis signata sigillis,
 " Ne pereant objicit cura laborque tuus:
 " Marmoris arvinam, furni septemplicis umbram,
 " Quod peperit mulo mula subacta suo;
 " Anseris et milvi modicum de lacte recenti,
 " De lucis⁵ cursu, deque timore lupi;
 " De canis et leporis septenni fœdere drachmam;
 " Oscula quæ niso misit alauda suo;
 " Pavonis propria⁶ libram de voce sonora,
 " Ante tamen cauda quam sit adepta sibi;
 " De non contexta rubra⁷ sine flamine⁸ mappa,
 " Nam risus asini tu dabis ipse tibi;
 " Allecis⁹ vel apum croceo de spermate libram,
 " De cirolis¹⁰ jecore, sanguine, sive pede;
 " Natalis Domini modicum de nocte salubri;
 " Quæ nimis est longa jure valebit ad hoc.

¹ *pluraque*, P.

² *referas*, B.

³ *cuncta locata*, P.

⁴ *mitius*, P.

⁵ *luteris*, P.

⁶ *proprium*, P.

⁷ *jubam*, P.

⁸ *stamine*, B. P.

⁹ *Halecis*, P. The reading of the text is the medieval form of the word.

¹⁰ *gyroli*, P.

- “ In reditu de monte Jovis, de vertice summo
 “ Accipies¹ libras quatuor, asse minus.
 “ Alpibus in mediis sancti de nocte Johannis,
 “ De nive quæ cecidit tu simul² inde feras.
 “ Serpentisque rubræ necnon de cauda³ colubræ;⁴
 “ Utilis est valde, nec tamen illud eme.
 “ Hæc bene collecta, pariterque recentia⁵ quæque,
 “ Impones humeris sarcinulisque tuis.”

[*Responsio Burnelli.*]

- Talia dicenti supplex respondit asellus,
 Poplite deflexo, vertice pronus humi:
 “ Cuncta libens faciam, celer ibo, celerque revertar,
 “ Nam mea res agitur, non aliena mihi.
 “ Non ego⁶ tardus ad hoc, quamvis piger esse solebam,
 “ Si dederit Dominus prospera cuncta⁷ mihi.

[*Petit Burnellus a Galieno benedictionem.*]

- “ En ego progredior, benedic mihi progredienti,
 “ Ut mihi sit tota⁸ prospera, vita, via!”
 Mox idioma suum vertens Galienus, et orans,
 Subridensque⁹ parum, sic benedixit ei.

*Benedictio*¹⁰ *Galieni data Burnello.*

- “ Omnipotens odia¹¹ tibi mille det, et tua cauda
 “ Obtineat per¹² se millia dena sibi!

¹ *Accipias*, P.

² *quod cecidit fac simul*, B.

³ *et cauda*, B.

⁴ *colubri*, P.

⁵ *sed et ista recentia*, B. *pariter recentia*, A.

⁶ *Non ero*, P.

⁷ *prospera fata*, B.

⁸ *tuta*, P.

⁹ *Subridens parum*, P.

¹⁰ *Benedictio irrisiva*, P. The latter word perhaps introduced by the editor of this printed text.

¹¹ *omina*, P.

¹² *pro*, P.

" Sit tibi potus aqua ! sit magnus carduus esca !
 " Marmora stramenta, tegmina ros et aqua !
 " Grando, nives, pluviae, tecum comitentur ubique,
 " Protegat et noctu cana pruina, gelu !
 " Sæpius exosus veniat post terga molossus !"
 Oscula dando tamen, dixit asellus, Amen !
 Ingeminantis Amen vox est audita per urbem,
 Murmuriique¹ sonum percipit omne forum.

Qualiter Burnellus profectus est [versus Salernum pro speciebus].²

Festinans igitur, veniens in limine portæ
 Hæsit, et eliso corruit ipse pede.
 " Signa revertendi sunt hæc," dixere propinqui ;
 Riserunt alii ; dixit et ipse sibi :—
 " Debile principium melior fortuna sequetur ;
 " Restat iter longum, non remanebit ita.
 " Dura satis didici postquam sum fusus ab alvo,
 " Unde satis possum plurima dura pati.
 " Non est deliciis assueta vel ebrietati
 " Hæc mea persona, quæ mala ferre solet.
 " Carduus et lappa constant mihi carior esca,
 " Sufficit ad potum nam pluvialis aqua.
 " In salsamentis non est meditatio mentis,
 " In tenui victu corpora nostra vigent.
 " Sum piger et tardus,³ sed certe tardior essem
 " Si mea nonnunquam lauta diæta foret.
 " Sed neque qui debet sumptus impendere multos,
 " Expedit, ut crebro vina Falerna bibat.
 " Quid mihi cum vino ?⁴ quo desipiunt sapientes,
 " Multaque contingunt quo mediante⁵ mala.

¹ *Murmureumque*, P.

² The last four words of this rubric, here inclosed in brackets, are only found in P.

³ *tardus et piger*, P.

⁴ *de vino*, P.

⁵ *hoc mediante*, B.

- " Hoc humeris non ventre suo gestare parentes
 " Consuevere mei; sit procul ergo merum!
 " Ergo gestabo sed non gustabo Lyæum,¹
 " Arripiat ne me cotidina febris.
 " Contra naturam vinum si forte bibissem,
 " Mox mihi quartanam gigneret aut scabiem.
 " Quatuor ex causis teneor vitare Lyæum,²
 " Quamvis sensus hebes exacuatur³ eo.
 " Sumptibus ut propriis parcam, ne febre laborem,
 " Et ne desipiam degeneremque simul.
 " Qui vitare malum poterit, nec vult, manifestum,
 " Plangendus minus est, si male cedat⁴ ei."

Qualiter Burnellus venit Salernum [orans].

- Postquam bisseas confecerat ergo diætas,
 Ad quæ tendebat, mœnia summa videt.
 Moxque⁵ genu flexo, sursum sua brachia tendens,
 Vota Deo supplex solvit, et orat ita:
 " Omnipotens Dominus⁶ meritis sancti Juliani
 " Det nobis veniam hospitiumque bonum!
 " Sit procul omne malum, pontes, portæque⁷ gemellæ,
 " Partibus in nostris quæ satis esse solent!
 " Rusticus aut saccus non inveniatur in urbe!
 " Absque molendino sit locus iste, precor!
 " Sint hebetes stimuli, surdi mutique molossi,
 " Sitque procul catuli vox inimica mihi!
 " Hospes ruricola mihi sit, cui semper abundet⁸
 " Carduus hirsutus et pluvialis aqua.
 " Sint species viles, sit et emptor rarus in urbe,
 " Quilibet existat venditor æris egens!

¹ *Lienum*, A.

² *Falernum*, B. *Lienum*, A.

³ *exacuatur*, B.

⁴ *cedit*, B.

⁵ *Mox genu*, P.

⁶ *Deus*, P.

⁷ *sportæque*, B.

⁸ *abundat*, P.

" Sint merces multæ, sit multum cara moneta ;
 " Sit tempus pluvidum, sitque lutosa via.
 " Prospera sint cuncta, sint cuncta salubria nobis,
 " Ut nostrum citius expediatur iter."
 Talia commemorans, postquam pervenit in urbem,
 Se dedit hospitio, membraque fessa toro.
 Surgens mane forum¹ species empturus adivit,
 Quas non inveniens tristis abire parat.
 Quatuor ergo dies circumlustravit in urbe,
 Nec tamen invenit quæ cupiebat ibi.²

Qualiter Burnellus deceptus est a mercatore.

Talia quærentem mercator Londoniensis
 Vidit, et advertens quis fuit³ inquit ei,
 " Nuncius es magnus, quisquis te miserit istuc ;
 " Maxima namque petis et preciosa nimis.
 " Et sapiens et dives erat, quicumque ministrum
 " Huc ita te misit, res manifesta docet.
 " Nam facies vultusque tuus satis indicat unde
 " Veneris, aut quis sis, nec latuisse potes.⁴
 " Magnus es, et quamvis peregrini⁵ tectus amictu,
 " In propria patria non peregrinus eris.
 " O quam sollicita pro te domus est tua tota,
 " Proque tuo reditu vota precesque facit !"

[Responsio mercatoris Burnello data.]

" Anglia me genuit, Londanis⁶ civibus ortus,
 " Præsulis huc veni nuncius ipse mei.
 " Cui quia plus æquo nasum natura retraxit,
 " Institit arte malum posse levare suum.

¹ mane fori, B.

² Orbe quod in toto non fuit usque
petens, B.

³ quis foret, B.

⁴ potest, P.

⁵ peregrino, B.

⁶ So A. B. C. Londonis, P.

- " Quatuor ergo viros partes transmisit ad istas.¹
 " Præsul, ob hanc causam conditione gravem
 " Annus et annus abit ex quo pervenimus istac,²
 " Tresque viæ comites mors tulit una meos.
 " Hic tenco species³ quas, si fortuna dedisset
 " Posse referre domum maxima cura foret.
 " Quicquid in hac urbe venisti quærere, totum
 " Signatum teneo depositumque domi.
 " Sumptibus assumptis, alieni debitor æris
 " Arctor, et in patriam non licet ire meam.
 " Uror amore tamen patriæ, tantoque reverti
 " Anxius exopto quo magis ire vetor.
 " Litera certa mihi patris de funere venit,
 " Fama sed et dominum fingit obîsse⁴ meum.
 " Vitrea vasa decem mihi sunt, et cuncta repleta⁵
 " His aliisque simul quæ tua charta⁶ notat.
 " Si precium dederis quo res mihi constitit ipsa,
 " Cras potes in patriam dives abire tuam.
 " Ulterius precio⁷ peregrinus de peregrino
 " Absit ut accipiam, rem tibi dando meam.
 " Hoc tamen excepto,⁸ quia te puto religiosum,
 " Ut liceat precibus participare tuis."

[*Hic fit contractus inter Burnellum et mercatorem.*]

- Illico Burnellus precium numeravit,⁹ et illa
 Nugis vasa decem plena recepit ibi.
 Quoque magis fieret stabilis contractus, utrimque¹⁰
 Nomen vendentis¹¹ poscit, et ille refert.
 " Londoniis natus Gila¹² de matre, parentis
 " Nomine Truffator nuncupor ipse mei.

¹ *in istas*, B.

² *istuc*, B. P.

³ *Emimus hic species*, B.

⁴ *obesse*, A.

⁵ *sunt, tenus ore repleta*, B.

⁶ *tua cura*, B.

⁷ *precium*, P.

⁸ *accepto*, B.

⁹ *numerabat*, P.

¹⁰ *utrumque*, P.

¹¹ *venditoris*, P.

¹² *Grylla*, P. *Gyla*, C.

- “ Bula¹ mihi soror est, multis notissima regnis ;
 “ Est et Truffa² mihi foedere juncta toro.³
 “ Nec minus ipse tuum nomen mihi dicere dignum
 “ Duxeris, ut memori mente tenere queam.”

Inanis jactantia Burnelli [de sua nobilitate].⁴

- “ Nomen Burnellus mihi stat,” respondit⁵ asellus,
 “ Notus ubique satis nomine reque simul.
 “ Principibus regni necnon et regibus ipsis
 “ Servio, servili conditione carens.
 “ Et pater et proavus regum de more ministri
 “ Semper erant et erunt tempus in omne suum.⁶
 “ Regis in obsequium successi jure paterno,
 “ Indiget officio curia tota meo.
 “ Obvius ipse mihi si rex quandoque feratur,
 “ Cedit, et incedo rege ferente locum.
 “ Est tamen una mihi multum contraria pestis,
 “ Rusticus immitis, exitiale malum.
 “ Semper enim stimulos gerit, aut nodosa flagella,
 “ Aut graditur canibus cinctus utrumque latus.
 “ Huic pater exosus meus extitit, atque parentes,
 “ Deque meo genere quicquid in orbe fuit.
 “ Principis et procerum mores satis approbo, quorum
 “ Risus, verba, jocus, dulcis amica, decent.⁷
 “ Rex mihi dicit, Ave ! per eum dum transeo ; væ !
 væ !
 “ Fructifer ingeminat rusticus, orbis onus.
 “ Impetat hunc scabies, hunc cotidiana perurat,⁸
 “ Ne possit vel eques ipse vel ire pedes.

¹ *Gula*, C. and P.

² *Triffa*, C.

³ *tori*, B.

⁴ The words in brackets are found only in P.

⁵ *Nomine Burnellus dicor, respondit*, B.

⁶ *meum*, P.

⁷ *decens*, B.

⁸ *perurant*, P., which omits the six following lines. The editor of this printed edition has evidently altered *perurat* to *perurant*, to make it the verb to *ulcera*, the first word after the lacuna in his manuscript.

- “Faucibus insideat mala gutta, caputque fatiget,
 “Defluat et venter nocte dieque suus.
 “Durus ei dominus longum succedat in ævum,
 “Rixentur semper uxor et ipse simul.
 “Hunc pedis a planta summotenus ore perurant
 “Ulcera, quæ scateant vermibus atque lue.
 “Hunc ego commendo Sathanæ, de stercore cujus
 “Dicitur esse satus, quod probat ipse satis.
 “Hunc ego si possem totum delere per orbem,
 “Nullus ei fieret urbe vel orbe locus.”

Qualiter Burnellus rediit.

His igitur¹ dictis, patrias Burnellus ad oras
 Lætus et exultans mane redire parat.
 Crastina lux aderat, Burnellus onustus ab urbe
 Exit, et exsolvit vota precesque Deo.
 Casibus in lætis quam sit vicina ruina,
 Et lapsus facilis nemo videre potest!
 Jam prope Lugdunum veniens, callemque secutus,
 Per sata transibat, nil meditando mali.
 Quem² procul aspiciens quidam de Fratribus Albis,
 Quorum vicinam contigit esse casam,

Qualiter Burnellus incidit in canes.

Quatuor immensos mordaci dente molossos
 Immittens in eum, talia dixit ei.
 “Per sata nostra via tibi non³ directa videtur,
 “Num⁴ nimis arcta fuit publica strata tibi?
 “Forsitan errasti, sed numquid⁵ quatuor isti
 “Non poterunt rectam te docuisse viam?
 “Per crepitas⁶ nostras, melior tibi torta platea
 “Calle foret recto num nisi⁷ stultus ego.

¹ ergo, P.

² Cum, P.

³ num, B. tibi via non, P.

⁴ Nam, P.

⁵ nunquam, B.

⁶ Per crepidas, P.

⁷ recta, sim nisi, B. Calle foret
 reputo non nisi, P.

" Per sata nostra via quam sit directa docebo,
 " Hi nisi deficient quatuor ecce mihi."
 Dixit, et instigans clamosa voce molossos,
 Undique correptum fecit inire fugam.
 Serius hic, illi citius currendo retentum
 Morsibus attrectant præcipitantque soli.¹
 Ante tamen morsu nimium Grimbaldus² iniquo
 Arripiens caudam, dimidiarat eam.³
 Funditus oblitus quidnam portaret, et illud,
 Quod sua præcipue vitrea vasa forent,
 Ex quo corripuit canis hunc, caudamque momordit,
 Seque suumque simul⁴ præcipitavit onus.

Infortunium Burnelli.

Omnia vasa simul casu periere sub uno;
 Rem fragilem potuit frangere causa levis.
 Parta labore gravi leviter cecidere, dolorem
 Perpetuum domino parturiendo suo.
 Illa remanserunt tantum quod nulla fuerunt;
 Nil nisi vasorum fragmina sola manent.
 In tenues aures⁵ substantia tota recessit,
 Deperiere simul spesque laborque suos.
 Hinc queritur caudam Grimbardo dimidiatam;
 Hinc dolet⁶ expensas deperiisse suas.
 Anget utrumque malum, misero satis esset in unum,⁷
 Anxius ille gemit quem duo damna gravant.
 An labor? an sumptus? an cauda recisa? dolori⁸
 Debeat esse magis dinumerare nequit.
 Nam labor est cassus, sumptus periere, recisam
 Nemo potest caudam restituisset sibi.

¹ solo, B. P.

² Grimvaldus, B.

³ This line ends a leaf in MS. B.,
after which several leaves of the
manuscript are lost.

⁴ simulque suum, P.

⁵ In tenues auras, P. A. B. and
C. agree in the reading aures.

⁶ Hinc dolor, P.

⁷ in uno, P.

⁸ dolore, P.

Anxietas animi crescit, stimulata¹ dolore,
 Alternantque² vices hinc dolor, inde pudor.
 Plus tamen affligit pudor, hinc³ comitante dolore,
 Quam faceret solus absque pudore dolor.
 Totus in ore canum miser et miserabilis ille
 Volvitur, et soli vix sibi vita manet.
 Nec prius a misero se continuere molossi
 Donec Fromundus vix cohiberet eos.
 Frater Fromundus, fratrum de more suorum,
 Non ferus, immo fera dissimulando diu;
 Ut solet illius gentis genus illud iniquum,
 Vix etiam tandem tendere cœpit eo.
 Non tamen accelerans, ni cum pulsatur ad ollam,
 Ut solet ad mensam ventre docente viam;
 Sed pede spondaico gressu gradiens asinino,
 Ut solet ad laudes nocte venire venit;
 Extendensque manum, dicto, benedicite! ha! ha!
 Dixit, et amovit⁴ corripuitque canes.

Responsio Burnelli [ad Fromundum.]

Cui Burnellus ait; "Nunquam sis tu⁵ benedictus,
 "Sed maledicaris tempus in omne tuum!
 "Num Benedictus ita docuit vos, in peregrinos
 "Instigare canes? Num⁶ Benedictus ita?
 "Hic est ordo novus; hæc nova regula, frater,
 "Observanda tibi, tradita jure novo.
 "Nunquid Cistercî canon fuit iste⁷ repertus?
 "Venit et hinc ad nos ordinis iste rigor?
 "Numquid in hoc anno qui convenere sub uno
 "Istud præceptum constituere patres?
 "Summi pontificis canibus vexare ministrum?
 "Nescio si vobis regula vestra jubet.

¹ *simulata*, P.

² *Alternatque*, P.

³ *hunc*, P.

⁴ *admonuit*, P.

⁵ *tu sis*, P.

⁶ *Non*, P.

⁷ *ipse*, P.

- “ Nescio si vobis liceat morti dare quenquam,
 “ Præcipue causa non præeunte necis.
 “ Pontificis summi medicamina maxima portans
 “ Huc ego perveni, nil meditando mali.
 “ Per sata transivi fateor peregrinus, et hospes ;
 “ Quo tamen erravi callis apertus erat.
 “ Semita magna fuit, quam rebar et esse plateam,
 “ Tum quia lata nimis, tum quia trita satis.
 “ Error inest facto, non præmeditata voluntas ;
 “ Si qua fuit culpa, non nisi parva fuit.
 “ Culpa levis tanto non est ¹ plectenda rigore ;
 “ Mitior in minimis debuit esse modus.
 “ Quamvis culpa foret, etiam dignissima plecti,
 “ Hoc plectenda modo non fuit illa ² tamen.
 “ Criminis ad pondus deberet pœna rependi,
 “ Major pœna suo crimine crimen habet.
 “ Summi pontificis ego nuncius atque minister
 “ Pacificus veni, devia forte sequens.
 “ Pontificis summi timor et reverentia vestrum
 “ Debuit ex ³ aliqua parte levare malum.
 “ Quod tamen auxerunt ; non est in partibus istis
 “ Qui timeat Dominum pontificemve suum.
 “ Non mihi, sed Domino, gravis est injuria facta ;
 “ Nostram papa suam vindicet ipse Deus.⁴
 “ In dominum papam transgressio facta redundat,
 “ Læditur et tanto curia tota malo.
 “ Horrendum facinus, tam detestabile factum,
 “ Tam gravis excussus ⁵ nunquid inultus erit ?
 “ In domini papæ contemptu tam manifesto
 “ Roma nisi fuerit usa rigore suo,
 “ Ut breve sit dedecus, longum sit decus amicis,⁶
 “ Hostibus eveniant dedecus atque decus.

¹ non est tanto, P.

² ipsa, P.

³ Debuit in aliqua, P.

⁴ Noster papa suum vindicet ipse decus, P.

⁵ excessus, P.

⁶ longum decus est et amicis, P.

- " Non erit ulterius quævis metuenda potestas,
 " Sed quod cuique¹ libet jure licebit ei.
 " In dominum nostrum papam dedecusque redundat,
 " Cætera sustineo vulnera solus ego.
 " Damnum marcarum plusquam duo millia constat,
 " Sumptibus exceptis, absque labore viæ.
 " Quanti sit dedecus at nescio,² noverit ille
 " Ad quem spectat honor, spectat et istud onus.
 " Est dedecus magnum, sed summus præsul utrumque
 " Puniet ad libitum, criminis ultor erit.
 " Curia Romana, quæ dignis digna rependit,
 " Pro meritis dignis præmia digna dabit.
 " Causa gravis, gravior persona, gravissima damna
 " Esse patet, magnum singula pondus habent.
 " In dominum papam specialiter ista redundant,
 " Læsus et est graviter; vulnus utrumque patet.
 " Quod gravius dicet, citius leviusque remittet;
 " Quod levius, poena sub graviore cadet.
 " Læsus honor lacrimis poterit precibusque piari,
 " Ne nimis ulcisci se videatur in hoc.
 " Damna sed illius nulla ratione remittet;
 " Mitis erit, redimi sed patiat³ur ea.
 " Dummodo solvendus⁴ fuerit Cisterci⁵us ordo,
 " Nil sibi de toto deperiisse potest.
 " Aut decimas solvant, et⁶ braccis lege perenni,
 " Quamvis inviti, posteriora tegent.⁷
 " Claustra nec exhibunt, perdentque novalia passim,
 " Aut tria mercarum millia plena dabunt.
 " Sortem cum poena solvent tria milia plena,
 " Et nisi festinent solvere mille dabunt.
 " Sed quid erit de me? Quænam vindicta sequetur?
 " Qualiter ulciscar sic laceratus ego?

¹ *cuilibet*, A.² *dedecus hoc*, *nescio*, P.³ *patietur ea*, P.⁴ *solvendo*, P.⁵ *Cistercius*, P.⁶ *aut*, P.⁷ *tegant*, P.

- “ Papa quidem statuet ne quis de fratribus extra
 “ Septa sui claustrum quolibet ire queat.
 “ Quam si quis fuerit legem transgressus, eorum
 “ Hæc tria perpetuo jure sequantur¹ eum.
 “ Nunquam vina bibat,² nisi cruda legumina gustet,
 “ Sitque gravis culpa poena perennis ei.
 “ Hæc de jure poli faciet mihi papa libenter;
 “ Sed de jure fori quid genus omne meum?³
 “ Istud erit quod ego faciam statuuisse per orbem,
 “ Si fuerit tanto tempore vita comes.
 “ Istos conversos, quos perversos magis esse
 “ Constat, ut ex factis nomina certa trahant.
 “ Ecclesiæ portam quisquis conspexerit extra,
 “ Mox oculos dextros auferat atque pedes.
 “ Et nisi campana collo dependeat una,
 “ Mentula tollatur, quodque cohæret ei.
 “ Dentur eis braccæ, vinum tollatur in ævum,
 “ Damnaturque⁴ caro, piscis, et ova simul.
 “ Sufficiant cunctis duo cocta legumina tantum,
 “ Vel potius cruda, sit nisi festa dies.
 “ Hæc ego cuncta meos faciam stabilire parentes,
 “ Ne sit in æternum res habitura modum.
 “ Hæc etiam papa sic confirmabit in ævum,
 “ Subscribetque suas curia tota notas.”

Simulatio fratris Fromundi.

- Talibus auditis, timuit Fromundus, et ultra
 Quam credi poterit obstupefactus ait:
 “ Si sciat hæc abbas, nec eum res tanta latebit,
 “ Culleus aut certe mors mihi certa manet.
 “ Quis furor impegit canibus vexare ministrum
 “ Pontificis summi? Non ita rebar ego.

¹ sequentur, P.

² bibet, P.

³ malum, P.

⁴ Damneturque, P.

- " Nunc opus est facto, sed et hoc¹ nimis accelerato
 " Nunc opus auxilio consilioque mihi.
 " Constat enim quod si vivens discesserit iste,
 " Res nulla poterit conditione tegi.
 " Blanditiis opus est multis insistere, donec
 " Una dies veniat quæ sit ad istud opus.
 " Tollere de medio decet hunc, ne tota per ipsum
 " Gens pereat, nostra depereantque loca.
 " Sed nimis astute tantum scelus est faciendum;
 " Et procul a populo convenit istud agi.
 " Nam si fama loquax quicquam cognoverit inde,
 " Pejus erit multo quam fuit ante malum.
 " Plus etiam fratres mihi sunt quam fama timori,
 " Nam furor illorum nescit habere modum.
 " Fama potest aliquo saltem moderamine flecti,
 " Illos cum furiunt flectere nemo potest.
 " Fratribus atque foro par est committere quicquam,
 " Prodere² quod timeam, vel latuisse velim.
 " Una fori facies, fratrum sunt mille, quid ergo?
 " Quod cupis occultum reddere nemo sciat.
 " Menstrua namque fides faciem cum tempore mutat;
 " Ne credas fidei, sit mihi fida tibi.³
 " Qui se multorum fidei committere curat,
 " Auguror hunc leviter posse carere fide.
 " Res erit arcana, quæ sunt facienda seorsum
 " Nemo sciat; satis est ut solus ipse⁴ sciam.
 " Quid moror? accedam supplex, veniamque precabor,
 " Reddere promittam perdita quæque prius.
 " Accipiam stultum, socium simulabo fidelem,
 " Committet sese credulus ille⁵ mihi."
 Dixit, et accessit supplex, veniaque petita,
 Plus quam perdiderat reddere spondet ei.

¹ *ad hoc*, P.² *Perdere*, P.³ *sit mea fida mihi*, P.⁴ *solus ut ipse*, P.⁵ *ipse*, P.

Hospitiique mora longos relevare labores
 Obtulit, et molli membra fovere toro.
 Spondet opes, medicos, generalia festa, salubris
 Aeris accessum, quicquid et ipse velit.
 Nil deerit votis, simul et semel omne quod optat
 Accidet, accedat ipse videre locum.
 Nam prope Lugdunum Rodani conterminus¹ undis
 Est situs arboribus consitus² ille locus.
 Est alter Paradisus ibi, quia quicquid habere
 Mens humana cupit terra beata parat.
 Ipse loci dominus domui disponet, ut ejus
 Cederit³ arbitrio, nemo rebellis erit.
 Serviet ad nutum famulus, venietque vocatus,
 Quisque placebit ei, quisque sequetur eum.
 Ipse modum dicet sibi,⁴ quo servire clientes
 Hos velit aut illos,⁵ nemo resistet ei.
 Nec novus hospes erit,⁶ nec ut advena cras redi-
 turus,
 Sed quasi perpetuus civis in urbe sua.
 Postulat, adjurat, hortatur, et omnia spondet,
 Vimque facit precibus, voce manuque trahens.

Dissimulatio Burnelli.

Annuit ille libens, tamen hac sub conditione,
 Tollat ut e medio mors inopina canes;
 Comperiensque dolos Fromundi, dissimulare
 Rem studet, et risu⁷ palliat ore levi.
 Dixit et ipse⁸ sibi secum duo verba, nec illa
 Sic tamen audiret ut suus hospes ea.
 " En aliud minans aliud meditatur asellus,
 " Eventus varios dissona vota tenent.

¹ stat terminus, P.

² consutus, A.

³ Sedeat arbitrio, P.

⁴ dicet tibi, P.

⁵ Hos vocat et illos, P.

⁶ eris, P.

⁷ et risum, P.

⁸ ille, P.

“ Sæpe solet vitio virtus velocior¹ esse.

“ Prævenit et morbum cura diserta gravem.

“ Fraude cadunt fraudès, falluntur et artibus artes,

“ Obruiturque dolus præveniente dolo.”

Nec mora, Fromundus, correptis fuste² molossis,

Disponit socium fallere fraude suum.³

[*Quomodo Burnellus vindicat se de fraude Fromundi.*]

Cumque super ripam Rodani⁴ graderetur asellus,

Et prope Fromundus subsequeretur eum,

Cernens Burnellus quantum foret aptus, iniquis

Saltibus et subitis mortibus ille locus,

Impulsu subito summa de rupe rejectum

Fromundum Rodani fecit ad ima vehi.

Interceptus aquis mortem gustavit in undis ;

Lusus et est propriis artibus ipse prior.

Tunc cecinit carmen resonum Burnellus, et altis

Vocibus exultans, ora resolvit ita.

Canticum Burnelli [*post præcipitationem Fromundi.*]⁵

“ Cantemus, socii ! festum celebremus, aselli !

“ Vocibus et votis organa nostra sonent.

“ Exultent asini, læti modulentur aselli,⁶

“ Laude sonent celebri tympana, sistra,⁷ chori !

“ Grimaldus periit, sociique sui perierunt ;⁸

“ Mors hostes rapuit quatuor una meos.

“ Fromundus cecidit, Rodani submersus in undis ;

“ Lusus et est subito legibus ipse suis.

¹ *velociter*, P.

² *corruptis fuste*, P.

³ *sua*, P.

⁴ *Rhodani ripam*, P.

⁵ The words in brackets are added in P.

⁶ This and the previous line are omitted in P.

⁷ *cistra*, A.

⁸ *periere*, P.

- " Incidit in laqueos frater Fromundus iniquos,
 " Quos tamen ipse sibi texuit arte sua.
 " Quem voluit sapiens stultum delere scienter,
 " Stultus et ignorans præcipitavit eum.
 " Corruit in foveam præceps Fromundus, in illam
 " Quem manibus propriis foderat ipse prius.
 " Ne via longa foret, saltu Fromundus in uno
 " Complevit cursum nescius ipse suum.
 " Saltus erat subitus, rupes prærupta deorsum,
 " Fluminis unda rapax, alveus absque vadis.
 " Quem ¹ nunquam didicit saltum ² docuisse probatur;
 " Non opus est alio, sufficit unus ei.
 " Exultet Rodanus celebri de laude triumphi!
 " Fromundus cecidit, florida psallat humus!"

[*Sepultura fratris Fromundi.*]

Mortuus est igitur³ postquam Fromundus, et undis
 Extractus, patrio sunt data membra solo.
 Cujus busta videns cum pertransiret asellus,
 Flevit, et inciso marmore scripsit ita.

Epitaphium fratris Fromundi.

- " Fratribus exemplum frater Fromundus in ævum
 " Hunc titulum vivo cepit ab hoste suo;
 " Quem celer ac sapiens stultum tardumque putavit⁴
 " Fallere, præveniens ipse fefellit eum.
 " Sic tardus celerem, sic sic stultus sapientem
 " In saltu celeri desipuisse dedit.
 " Sic fraus fraude perit, sic ars deluditur arte,
 " Sic dolus et fraudes præmia digna ferunt.
 " Saltus Fromundi fratres memorentur⁵ iniqui,
 " Prosit, ut a simili nota figura mali."

¹ Quæ, P.

² saltu, P.

³ ergo, P.

⁴ peraddat, A., changed in the

margin by a little later hand to
parabat.

⁵ memorantur, P.

[*Burnellus cauda amissa de statu suo futuro
præcogitat.*]

His igitur¹ gestis patrias Burnellus ad oras
Festinat celeri corpore, mente, pede.
Sed quia pauper erat, expensa deficiente,
Mendicando suum sæpe retardat iter.
Sæpe suos casus secum memorando retractat,
Dixerat et dudum quid Galienus ei.
Quoque magis pensat propriæ² discrimina sortis,
Se magis accusat,³ sic sibi sæpe loquens :

[*Locutio Burnelli seipsum redarguendo de inertia et
stultitia.*]

- “ Non sum Burnellus sapiens, sed iners, et asellus
“ Semper, et in primis stultus, hebesque nimis.
“ Stultus ego natus sum, stultus et ante creatus,
“ Quamque diu fuero, non nisi stultus ero.
“ Stultus et ipse pater meus, et stultissima mater,
“ Dat natura mihi desipuisse mea.
“ Quod natura dedit, quod tractu temporis hæsit,
“ Hæret, et est remanens, nec removetur idem.
“ Vah ! quis ego ? quid ego ?⁴ qualis ? quantumque pu-
dendus ?⁵
“ Si bene perpendam, nescio, quid sit ego ?⁶
“ En ego consumpsi pariter cum corpore sumptus,
“ Cumque labore meo tempus et ipse meum.
“ Jamque satis senui, nec adhuc nisi desipuisse
“ Me fateor facto, res facit ipsa fidem.
“ In sene sensus hebes multum solet esse pudori ;
“ Ni sensus sapiant,⁷ est pudor esse senem.

¹ ergo, P.

² propriæ pensat, P.

³ excusat, P.

⁴ quid ego ? quis ego ?, P.

⁵ ponendus, P.

⁶ quis sim ego, P.

⁷ sapiat, P.

- “ Vertitur in risus juvenum delira senectus,
 “ Nec redimunt¹ damnum tempora lapsa suum,
 “ Quantumcunque senex sapiat, tamen ecce juvenus
 “ Semper delirum somniat esse senem.
 “ Et si deliret² quisquam, pariterque senescat,³
 “ Judicio juvenum nil nisi stultus erit.
 “ Hoc habet innatum multis comitata senectus,
 “ Quo plus desipiat plus sapuisse putet.
 “ Nosse satis potui verbis vultuque magistri,
 “ Quam⁴ mea vota forent a ratione procul.
 “ Ha! quotiens voluit ea quæ nocitura putabat
 “ Dissuadere mihi, si licuisset ei.
 “ Sed furor infelix et mens mea cœca futuri
 “ Sprevit, et irrisit utile quodque magis.
 “ Et quid erit propriam cum mane revertar in urbem,⁵
 “ Non demutata⁶ conditione mea?
 “ Error posterior pejor quandoque priore
 “ Esse solet; vereor posteriora mea.
 “ Nonne revertentem præses populusque videbunt?
 “ Nonne meos casus curia tota sciet?
 “ Diceturque mihi, ‘Qualis dicessit ab urbe,
 “ ‘Ecce reversus adest, nil novitatis habens!’
 “ Ista quidem dici possent, si, quæ modo non est,
 “ Integra cauda foret ut fuit ante mihi.
 “ Ergo quid inspecto tanto discrimine dicent?
 “ Num poterunt risus continuisse suos?
 “ Risus ero populis, risus totius et urbis,
 “ Risus erit magno cauda recisa foro.
 “ Si non ante fuit populi Burnellus in ore,
 “ Tunc erit, et digito quisque notabit eum.
 “ Quosque loqui prohibet claustrum censura, tacentes
 “ Clamabunt digito, cauda recisa fuit.

¹ *rediment*, P.² *delirat*, P.³ *senescit*, P.⁴ *Quod*, P.⁵ *ad urbem*, P.⁶ *Nondum mutata*, P.

- " Sicque loquax digitus redimendo silentia verbi ¹
 " Monstrabit signis dedecus omne meum.
 " Si de tot vicibus posses, Burnelle, vel unam
 " Surripuisse tibi, quantus et ipse fores!

[*Burnellus proponit studere antequam redeat ad
 parentes.*]

- " Est melius quod non redeam mutilatus in urbem,
 " Donec prisca tegam crimina sorte nova.
 " Corpus adhuc sanum superest, patiensque laborum,
 " Nondum centenus sum nisi fallar ego.
 " Sum levis et fortis, nec adhuc virtute solutus,
 " Sensus hebes studiis exacuendus erit.
 " Pervigiles studii longa de nocte labores,
 " Et caput et corpus hoc bene ferre potest.
 " Restat et annorum numerus de jure legendus
 " Plurimus, usque patri comparer ipse meo.²
 " Non mihi virga gravis puerorum more nocebit;
 " A puero didici multa flagella pati.
 " Pes vagus a studii non me revocabit amore,
 " Qui magis accrescit ex gravitate mea.
 " Ætatis gravitas mihi de levitate cavebit,
 " Alleviabit onus consuetudo frequens.³
 " Nec pudor annorum, quamvis puerilia discam,
 " Jam coget ⁴ senior deseruisse scholas.
 " Non timor ⁵ impediet vel desperatio, cœptis
 " Quo minus insistam nocte dieque meis.
 " Utque nihil timeam, labor improbus omnia vincet,⁶
 " Et Deus audaces ipse juvare solet.

¹ *redimenda silentia verbis*, P.

² In P. these two lines are given
 thus :—

*Plurimus annorum numerus de jure
 legendus
 Restat, ut usque patri comparer
 ipse meo.*

³ In P. the line is given thus :—

*Consuetudo frequens alleviabit
 onus.*

⁴ *cogit*, P.

⁵ *Non pudor*, P.

⁶ *vincit*, P.

- " Parisius veniam, studioque vacando decenni
 " Artibus insistam; non remorabor iter.
 " Postea Boloniam¹ Domino ducente revertar,
 " Legales apices conciliare mihi.
 " Pagina divina necnon decreta laborum
 " Finis erunt, fuerit si mihi vita comes.
 " Sicque meum² nomen alio praeunte Magister
 " Burnellus dicar nomine reque simul.
 " Si quis Burnellum non addens forte Magistrum
 " Dixerit, ille mihi publicus hostis erit.
 " Nominis ergo mei fama praeunte celebri,
 " Subsequar orator publicus, absque pari.
 " Obvius adveniet populo comitante senatus;
 " Plebs ruet et dicet, 'Ecce Magister adest!'
 " Præsulis et fratrum concors sententia, nostro
 " Se volet auxilio consilioque regi.
 " Illud erit stabile quod nos statuemus in urbe,
 " Verba sed et nostra³ legis ad instar erunt.
 " Quod minus in cauda, quod et æquo majus in aure,
 " Tunc fuerit, redimet nomen honore suo.
 " Majus erit lucrum nostrum quam damna fuerunt;
 " Gloria finalis crimina cuncta teget."⁴

*Qualiter Burnellus vadit Parisius, et de ejus comite
in via.*⁵

Talia dum replicat, comes est sociatus eunti,
 Parisius tendens sarcinulasque ferens.
 Cui Burnellus ait, dicto dedit oscula, quærens
 Quis sit, et unde satus,⁶ quo citus ire velit.
 Ille refert, "Siculus ego sum, cupiensque doceri
 " Parisius propero; sit via tuta, precor!"

¹ Coloniam, P.

² Sitque meum, P.

³ sed nostra, P.

⁴ nostra teget, P.

⁵ In P. the rubric stands thus :

*Qualiter Brunellus vadens Parisios
invenit in via socium Gerhardum.*
 The MSS. have *Arnoldus* for *Ger-*
hardus. *Arnaldus* in C.

⁶ natus, P.

Cui Burnellus ait, "Tria sunt communia nobis,
 "Votum, causa, solum; sit via quarta, peto."
 Annuit Arnoldus,¹ socioque ferenda petenti
 Capsas et libros tradidit ille suos.
 Inde simul dextris sociali fœdere junctis,
 Parisius properant pectore, voce, pede.
 Dumque² simul pergunt, socio Burnellus eunti
 Quis sit et unde refert, quæ sibi causa viæ,
 Quos tulerit casus, quæ sit discrimina passus,
 Qualiter acciderint illa vel illa sibi;
 Qualiter a patria primo discessit, et ad quid,
 Consilium dederat quod Galienus ei;
 Brunettæ casus varios, causamque³ Bicornis,
 Actibus expositis tempus utrumque notans;
 Qualiter accepit a Truffatore Salerni,
 Londoniis orto,⁴ vitrea vasa decem;
 Qua ratione canes frater Fromundus in illum
 Miserit, et quantum perdidit ipse miser;
 Inde canum mortem narrat, saltumque sequentem
 Fratris Fromundi, iudiciumque Dei.
 Addidit et titulos bustali marmore scriptos,
 Nunc quoque Parisius qua ratione petat.
 Talia dicenti casusque suos memoranti,
 Reddidit Arnoldus⁵ talia dicta⁶ sibi.

Narratio Arnoldi de filio presbyteri et pullo gallinæ.

"Quam variis vicibus humanæ res variantur,
 "Non est res facilis dinumerasse⁷ mihi.
 "Quam minima causa magnum discrimen oriri
 "Possit, ab effectu res manifesta docet.
 "Contigit Apuliæ, celebri res digna relatu,
 "Tempore Willelmi principis hujus avi.

¹ Gerhardus, P.

² Cumque, P.

³ casumque, P.

⁴ Londonis orto, P.

⁵ Gerhardus, P.

⁶ talia verba, P.

⁷ dinumerare, P.

- " Presbyter urbanus quidam, digressus ab urbe
 " Longius, agrestem cœpit habere casam.
 " Cui bene¹ temporibus cunctis sua rura colenti,²
 " Multotiens segetum copia multa fuit.
 " Fecerat et natos propria de conjuge, dici
 " Conjux presbyteri si licet absque nota.
 " Quorum Gundulfum quendam, quem vidimus ipsi,
 " Cum puer esset adhuc, contigit esse domi.
 " Cumque foret frugum custos patris, ostia servans,
 " Consuevit virgam sæpe tenere manu.
 " Accidit³ ergo semel, pullis comitantibus ejus,
 " Coppa quod intraret horrea,⁴ grana legens.
 " Cumque suam matrem pulli sequerentur egentes,
 " Ostia presserunt improbitate sua
 " Quos puer elata virga quam forte tenebat
 " Cædere præsumpsit atque fugare foras.
 " Qui, quoniam turbatus erat, plus institit æquo,
 " Transgressus verbis verberibusque modum.
 " Ira quid expediat, dum non discernit, inique
 " Plurima dispensat præcipitando gradum.
 " Sæpe levi jactu constat jactura perennis,
 " Atque levi puncto pignora cara cadunt.
 " Cumque puer virgam nimis exerceret in iram,
 " Contigit ut pulli tibia fracta foret.
 " Tibia fracta diu pullo pariterque parenti
 " Tristitiæ causa non mediocris erat.
 " Hinc dolor, hincque pudor, pullum stimulavit in
 " iram,
 " Ut cuperet puero reddere posse vicem.
 " Tempore crescente caro consolidata recrevit,
 " Obduxitque cutis vulnera veste nova.
 " Ossa diu fracta multum⁵ doluere dolore,
 " Vulneris inflicti corde tenente notam.

¹ Cui dum temporibus, P.

² colebat, P.

³ Contigit, P.

⁴ circea, P. Perhaps a mere mis-

print; *orrea* (for *horrea*) is the reading of all the manuscripts.

⁵ *nimum*, P.

- " Vulneris exterius satis est obducta cicatrix ;
 " Cruda sed interius vulnera corda tenent.
 " Jam proscripta diu, proprias remeavit ad oras
 " Tibia, sed facti mens memor exul agit.
 " Pes graditur recte, femur est sine vulnere sanum ;
 " Nil sapit elisum, tibia sana coit.
 " Claudicat ast animus, pectus sine vulnere languet,
 " Cor queritur, mens est ulcere plena gravi.
 " Ultio suspensa, sine qua mens læsa quieti
 " Nil habet, expectat pervigil ante fores.
 " Nulla quies mentis læsæ, nullumque levamen,
 " Nil nisi vindicta pectora læsa levat.¹
 " Non mergus stagnum, fugientem non lupo agnum,
 " Turba canum leporem, vel fera capta fugam ;
 " Nec plus piscis aquam, nec ave plus nisus alaudent,
 " Quam mens vindictam læsa videre cupit.²
 " Sic quoque Gundulfi pullus cupiebat iniqui
 " Sumere vindictam, si locus esset ei.
 " Creverat in gallum sextum jam pullus in annum,
 " Fungens³ defuncti patris honore sui.
 " Creverat et multum⁴ jam jam Gundulfus in altum,
 " Jamque suo patri substituendus erat.
 " Jam nihil obstabat, jam nil deerat, nisi solus
 " Ordo sacerdotis nuper habendus ei.
 " Præsul enim victus precibus meritisque beati
 " Rufini vota censuit esse rata,
 " Constituitque diem quo sanctificatio tanta
 " Debit impendi more, modoque⁵ loci.
 " Sabbata Natalem Domini præeuntia festum
 " Terminus est positus,⁶ urbs Tarabella⁷ locus.
 " Gundulfum provehi cupiunt gaudentque parentes,
 " Jamque parant festis munera digna suis.

¹ *levet*, P.

² *citam* in the text of A., corrected to *cupit*. *sitam*, i. *cupit*, C.

³ Corrected to *functus* in the margin in A.

⁴ *Creverat in multum*, P.

⁵ *locoque*, P.

⁶ *est punctus*, P.

⁷ *Carabella*, P.

- “ Ante diem festum generalia festa parentes¹
 “ Ut faciant, veniunt conveniuntque simul.
 “ Aula patet cunctis, onerant cibaria mensas,
 “ Indulgentque nimis potibus atque cibis.
 “ Bacchus adest festo, patulo diffusus in auro,²
 “ Exhilarans populum sanctificansque locum.
 “ Nox aderat, qua³ mane citus Gundulfus ad urbem⁴
 “ Profecturus erat, sanctificandus ibi.
 “ Ad gallicantus primos iter arripiendum
 “ Esse volunt, aberat nam locus ille procul.
 “ Mandatur famulis tempus, præscribitur hora,
 “ Qua profecturus mane citandus erit;⁵
 “ Scilicet ut studeant cantus audire priores
 “ Quos dederit gallus nuncius ante diem.
 “ Sufficietque⁶ satis si tunc surrexerit ille,
 “ Nam nox longa nimis, nec grave restat iter.
 “ Gallus ut hæc verba vigili percepit in aure,
 “ Gaudet, et exultat pectore, voce tacens.
 “ Tanta quidem super his fuit exultatio cordis,
 “ Ora quod a laude vix cohibere potest.
 “ Quodque præoptabat multum differre tacendo,
 “ Vocibus explosis accelerare parat.
 “ Quam dolor excludit immutant⁷ gaudia vocem,
 “ Hæc sua plectra monent, hic reticere jubet.⁸
 “ Inter utrumque manens, neutri consentit, utroque
 “ Vincitur, et vincit, voce tacente tamen.
 “ Jam nox tota fere fuerat consumpta bibendo,
 “ Cum jam fessa mero dant sua membra toro.
 “ Tempora nocturna, studio delusa bibentum,
 “ Nec bene distincta, præteriere cito.
 “ Nec mora potantum potuit noctem remorari,
 “ Quin non consueta lege ligaret eos.

¹ This line is omitted in P.

² paulo diffusus in alvo, P.

³ cum, P.

⁴ in urbem, P.

⁵ erat, P.

⁶ Efficeretque, P.

⁷ immittunt, P.

⁸ hæc reticere jubent, P.

- " Affuit interea cantandi temporis hora,
 " Sed cantor vocem supprimit¹ atque sonum.
 " Vox silet, et cantor, potus² siluere ministri,
 " Pocula, nox, somnus quos vigilare vetant.
 " Admiransque diu gallina silentia galli,
 " Et quod ab officio cederet ipse suo,
 " Leviter accedens sponso, suggessit in aure,³
 " Quod jam transissent tempus et hora simul.
 " Qui respondit ita, 'Noli vexare, quiesce!
 " 'Semper eris stulta; stulta, recede, precor!
 " 'Væ cui stulta comes sociali foedere nupsit!
 " 'Non erit illius absque dolore torus.'
 " Nec minus illa tamen, nimis importuna, marito
 " Institit, ut noctis tempora certa notet.
 " Ille sed e contra tentans cohibere loquacem,
 " Porrigit inde preces, intonat inde minas.
 " Illa tamen jurat, nisi tanta silentia solvat
 " Ille, quod illa canet, concutietque domum;
 " Impatiensque moræ, raucas de gutture voces
 " Profert, quaque potest voce sonare sonat.
 " Qua tamen audita, quidam respondit eidem,
 " 'Desine, Coppā, precor, nam nihil est quod agis.
 " 'Quamvis gallina nocturno tempore cantet,⁴
 " 'Non ideo citius lux oriunda venit.'
 " Nox⁵ ruit interea, domus ebrietate profunda
 " Tota sepulta jacet, dormit et ipse vigil.
 " Omnia somnus iners operit, Gundulfus et ipse
 " Dormit, et in somnis somnia grata videt.

¹ *subripit*, P.² *toti*, P.³ *in aurem*, P.⁴ *cantat*, P.⁵ *Mox*, A.

Somnium Gundulfi.

- “ Ordine suscepto jam se putat esse reversum,
 “ Indutusque sacris jam celebrare parat.¹
 “ Cantorisque videt niveo sub tegmine gallum
 “ Obtinuisse vices, atque tenere chorum.
 “ Introitus missæ, quem gallus voce sonora
 “ Omnibus invitis intulit, iste fuit :
 “ ‘ Omnia quæ, domine,² nobis fecisse videris,
 “ ‘ Judicio justo facta fuisse liquet.’
 “ Cumque³ calix magnus vinoque repletus, adesset,
 “ Hausit, et a fundo viscera tota tulit.
 “ Cumque calix saperet, absumptus et ipse fuisset,
 “ Cætera perfecit ordine cuncta suo.
 “ Sed finem missæ, cum cantor debuit, ‘ Ite,’
 “ Dicere, conticuit, signa nec ulla dedit.
 “ Talibus obstupuit visis Gundulfus, et altis
 “ Vocibus exclamans,⁴ ‘ Est,’ ait, ‘ estne dies?’
 “ Cui respondentes famuli dixere, volenti
 “ Surgere, ‘ Sustineas, tempus adesse tuum.
 “ ‘ Nondum cantavit gallus, qui tempora noctis⁵
 “ ‘ Novit et assignat singula voce sua.
 “ ‘ Quamvis vellemus furari tempora, nobis
 “ ‘ Invitis, gallus significaret ea.
 “ ‘ Novit enim melius quam nos discrimina noctis,
 “ ‘ Pars quota transierit, pars quota restat adhuc.
 “ ‘ Commitamus ei surgentes tempora noctis,
 “ ‘ Qui non dormitat sit vigil ille tuus.⁶
 “ ‘ Nox est longa nimis, superest pars maxima⁷ nobis ;
 “ ‘ Verte latus, dormi, non breve tempus habes.

¹ The lacuna in MS. B. ends here.

² *dure*, P.

³ *Cum calix*, A., but the reading of the text is that of B. and P.

⁴ *exclamat*, P.

⁵ *nobis*, P., in which the two in-

termediate lines are omitted, and the next pentameter is given as depending on this hexameter.

⁶ This and the preceding line are taken from B.

⁷ *plurima*, B.

- “ ‘ Nox hiemalis enim tribus est perlonga diebus,
 “ ‘ Nec sub¹ momento dissiluisse potest.
 “ ‘ Nos vigiles erimus, gallo mediante fideli,
 “ ‘ Qui quamvis vellet subticuisse nequit.’
 “ Gallus ad hæc tacite gallinæ dixit in aure,²
 “ ‘ Obses ego vobis nec fidejussor ero.
 “ ‘ Ut poterit,³ fiat, lex est, quam tessera⁴ dictat;
 “ ‘ Qui jacet, hic jaceat, qui bibit, ille bibat.’⁵
 “ Dum loqueretur ita, clarum jam mane fenestras
 “ Intrat, et ad rimas lux manifesta ruit.
 “ Jam Phœbus radios toto diffuderat orbe,
 “ Jamque bobus junctis vergit arator humum.
 “ Gundulfus surgens, et palmis pectora tundens,
 “ ‘ En,’ ait, ‘ en mallem mortuus esse modo!’
 “ Et nimis accelerans, strato femoralia linquens,
 “ Protinus ad stabulum sternere currit equum.
 “ Frenum cum sella transacta nocte bubulci
 “ Transtulerant, solito nec fuit illa loco.
 “ Insilit ille⁶ tamen, frenum redimente capistro,
 “ Nec redit⁷ ad patrem qui⁸ benedicat ei.
 “ Fortiter elisus⁹ cursu dum transvolat urbem,
 “ Corruit in terram, largus¹⁰ aberrat equus.
 “ Institit ergo pedes, sed cum pervenit in urbem,
 “ Ordinibus factis, serior hora fuit.
 “ Omnibus expletis præsul secesserat aris,
 “ Nec locus exstabat, nec fuit hora super.¹¹
 “ Lectio tota fuit perlecta, legensque ‘ Tu autem,’
 “ Dixerat, et pueri vox resonarat ‘ Amen.’
 “ Quid faceret Gundulfus ad hæc,¹² medicina dolori
 “ Restabat nulla quam¹³ remeare domum.

¹ *Nec ab*, P.² *in aurem*, P.³ *poterat*, P.⁴ *thessara*, A. B.⁵ *Qui jacet ille bibat, qui bibit ille*
luat, B.⁶ *inde*, P.⁷ *cedit*, P. *Hoc rediit*, C.⁸ *quo*, B.⁹ *elisum*, B.¹⁰ *lapsus*, B.¹¹ These two lines are omitted in
P.¹² *hoc*, P.¹³ *vinca restabat quam*, B.

- “ Ergo domum propere tristis, multumque¹ pudore
 “ Confusus, rediit,² flensque gemensque satis.
 “ Hinc pater, inde parens, cum tota prole parentum,
 “ Gundulfum plangunt pectore, voce, manu.
 “ Confusi redeunt qui convenere parentes,
 “ In lacrimas etenim gaudia versa vident.
 “ Arguit hic vigiles, causatur et ille bibentes,
 “ Impetit hic gallum, damnat et ille merum.
 “ Talibus auditis, nido gallina relicto
 “ Exiit, et gallo talia verba refert.

Querimonia gallinæ.

- “ ‘ Gundulfus noster rediit frustratus ab urbe,
 “ ‘ Tristis, et in lacrimas totus abire parat.
 “ ‘ Et pater, et genetrix, fratres,³ miseræque sorores
 “ ‘ In lacrimas abeunt; omnia⁴ luctus habent.⁵
 “ ‘ Quamvis Gundulfus laqueo suspensus obisset,⁶
 “ ‘ Non possent ejus funera flere magis.
 “ ‘ Imponuntque tibi culpam discriminis hujus,
 “ ‘ Sis quasi totius causa caputque mali.’

Sententia galli.

- “ Talia dicenti gallus respondit, ‘ Iniquam
 “ ‘ Non puto, sed dignam, pro vice dare⁷ vicem.
 “ ‘ Pullus eram quondam, Gundulfo percutiente,
 “ ‘ Tibia fracta fuit, ipse recordor adhuc.
 “ ‘ Materiam prior ipse mihi causamque doloris
 “ ‘ Intulit, indicio tibia fracta manet.
 “ ‘ Ipse prior risit, dum vulnera nostra dolerent,
 “ ‘ Nunc ego derisum rideo lege pari.
 “ ‘ Sic variat fortuna vices, sic gaudia luctus
 “ ‘ Occupat, excelsa sic cecidisse solent.

¹ *properat tristis, multoque*, B.

² *rediens*, B.

³ *frater*, P.

⁴ *talia*, P.

⁵ *habet*, B. and P.

⁶ *abisset*, P.

⁷ *pro vice reddo*, B.

- " ' Exoptata diu dulcis medicina dolorum,¹
 " ' Sero licet veniat, grata venire solet.
 " ' Nunquam sera² venit morbi medicina cruenti,
 " ' Quolibet antidoto dummodo curet eum.
 " ' Quæ venit ex facili, nullo præeunte labore,³
 " ' Ultio delicti, dulcior illa venit.
 " ' Lætus ab hoste meo victor sine cæde⁴ triumpho,
 " ' Ultus et est animus ore tacente meo.
 " ' Bella gerant⁵ alii, sint nostra silentia nobis,
 " ' Voce tubisque tonent,⁶ nos tacuisse juvat.
 " ' Quo levius nobis cessit victoria belli,
 " ' Victoris tanto gloria major erit.
 " ' Non opus est armis, ubi vox suppressa triumphat ;
 " ' Qui bene dissimulat et tacet, ille sapit.
 " ' Hostibus ergo meis lacrimæ pro sanguine stillent,
 " ' Vulneris obtineant ira dolorque vicem.⁷
 " ' Vulnus enim cordis dolor est, graviusque perurit
 " ' Intima quam gladius exteriora secat.
 " ' Exterioris enim levis est medicina doloris,
 " ' Sed vix aut nunquam saucia corda vigent.
 " ' Serius admittit animus solatia læsus,
 " ' Quam medicinales saucia membra manus.
 " ' Vix ea fatus erat gallus, cum morte soluti
 " ' Cesserunt pariter hinc pater, inde parens.
 " ' Mox, patre defuncto, patris est Gundulfus ab æde
 " ' Pulsus, et exterius tradita tota domus.
 " ' Gundulfusque miser, pauper, mendicus, et omni
 " ' Auxilio vacuus, cessit ab urbe procul.
 " ' Mansit apud multos tamen hoc memorabile factum,
 " ' Hocque patres natis sæpe referre solent.
 " ' Ut memores facti sic se moderentur ubique,
 " ' Ne de post facto⁸ pœnituisse queant."

¹ doloris, P.² sero, P.³ dolore, P.⁴ sum, cedo, P.⁵ gerunt, P.⁶ canant, P.⁷ vices, B.⁸ Ne dein post factum, P.

*Qualiter Burnellus venit Parisius, et quid fecerit ibi.*¹

Talia cum² pariter gradientes plura referrent,
 Parisius veniunt,³ hospitiumque petunt.
 Corpora fessa quies recreat, tenuisque diætæ
 Damna recompensat⁴ mensa calixque frequens.
 Ossa, cutem, nervos, quæ vel labor aut via longa
 Quassarat, refovent balnea, cura, quies.
 Burnellusque sibi minuit crinesque totondit,
 Induit et tunica se meliore sua,
 Pexus et ablutus, tandem progressus in urbem
 Intrat in ecclesiam, vota precesque facit.
 Inde scholas adiens, secum deliberat utrum
 Expediant potius ista vel illa sibi.
 Et quia subtiles sensu considerat Anglos,
 Pluribus ex causis se sociavit eis.
 Moribus egregii, verbo vultuque venusti,
 Ingenio pollent, consilioque vigent.
 Dona pluunt populis, et detestantur avaris,⁵
 Ferula multiplicant, et sine lege bibunt.
 Wessail et dringail,⁶ necnon persona secunda,
 Hæc tria sunt vitia quæ comitantur eos.⁷
 His tribus exceptis, nihil est quod in his reprehendas;
 Hæc tria si tollas, cætera cuncta placent.
 Nec tamen hæc ita⁸ sunt semper reprobanda, quod
 illis
 Esse locus nequeat tempore sive loco.
 Nam duo præcipue sunt exclusiva dolorum,⁹
 Lætitiaque vias insinuare solent.

¹ The rubric in P. is, *Qualiter Brunellus venit Parisios cum Gerhardo comite suo.*

² jam, B.

³ subeunt, B.

⁴ recompensant, P.

⁵ avaros, B. P.

⁶ Wesseyt cum drincheyt, B. Wessayt et drinkhayt, C.

⁷ eis, B.

⁸ hæc tria, B.

⁹ doloris, P.

Tertia res cohibet, quo¹ dicitur esse referta
 Gallia fermentum ne¹ nocuisse queat.
 Hinc comes Angligenis² prudens desiderat esse,
 Possit ut illorum conditione frui.
 Est in eis etiam quiddam, nam publica³ fama
 Somniat adjungi cur magis optet eos.
 Si de convictu mores formantur eisdem,
 Cur nihil accrescat si comes esse queat?
 Si quid eis præter sortem natura ministrat,
 Ante retrove⁴ bonum cur nihil inde ferat?
 Accelerans igitur studio, studiosis⁵ adhæsit,⁶
 Ut discat lepidè grammaticæque loqui.
 Sed quia sensus hebes, cervix prædura, magistri
 Dogmata non recipit, cura laborque perit.
 Jam pertransierat Burnellus tempora multa,
 Et prope completus septimus annus erat,
 Cum nihil ex toto quodcunque, docente magistro
 Aut socio, potuit discere⁷ præter ya.⁸
 Quod natura dedit, quod secum detulit illuc,⁹
 Hoc habet, hoc illo nemo tulisse potest.
 Cura magistrorum multumque diu laborabat,¹⁰
 Demum defecit, victa labore gravi.
 Dorso se baculus, lateri se virga frequenter
 Applicat, et ferulam sustinere manus.
 Semper ya⁸ repetit, nihil est quod dicere possit,
 Affectus quovis verbere, præter ya.⁸
 Vellicat hic aurem, nasum quatit ille recurvum,¹¹
 Excutit hic dentes, perforat ille cutem.
 Hic secat, hic urit, hinc solvitur, inde ligatur,
 Intonat iste minas, porrigit ille preces.

¹ quæ, P.² Huic comes angelicus, P.³ quædam seu publica, B. quod-
dam cum publica, P. cum p., C.⁴ Antevæ retro, P.⁵ studiosus, B. and P.⁶ adhæret, P.⁷ dicere, B.⁸ iha, B. præter A.B., P.⁹ illic, B.¹⁰ diuque laborans, B. diu studu-
isset, P.¹¹ retortum, B.

Sic in eo certant ars et natura vicissim,
 Ars rogat, illa jubet, hæc abit, illa manet.
 Quorum principia constant vitiosa fuisse,
 Aut vix aut nunquam convaluisse valent.
 A puero didicit Burnellus ya;¹ nihil² ultra
 Quam quod natura dat retinere potest.
 Quod fuit innatum servat natura, quod artis
 Sic abit, ut vento pulvis abire solet.
 Perdidit expensas, periitque labor, sed et omne³
 Quod fuit impensum conditione pari.
 Spes quoque deperiit caudæ superinstituendæ,⁴
 Sentit⁵ et Anglorum carmina⁶ falsa fore.

Confessio⁷ Burnelli præ angustia, [et quomodo reprehendit se, cum nihil profecit].⁸

Ergo recordatus tandem Burnellus ineptæ⁹
 Damna juventutis, se reprehendit ita:
 "Heu mihi! quod vixi,¹⁰ quis me furor egit, ut istas
 "Aggrederer partes Parisiique scholas?
 "Quid mihi cum studio, cunctoque labore petito?
 "Nonne satis potuit esse Cremona¹¹ mihi?
 "Alpibus emensis¹² et post mea terga relictis,
 "Stultus in extremis partibus orbis¹³ agor.
 "Ut quid¹⁴ in has partes patriaque domoque relictis,
 "Trans Rodanum veni, regna videre nova?
 "Quæ mihi cura fuit per tanta pericula mortis
 "Cernere Francigenas Parisiique scholas;
 "Nosse vel Angligenas¹⁵ largos, Gallosque¹⁶ tenaces,
 "Hos calices, illos multiplicare minas.

¹ *iha*, B. *hia*, *nil ultra*, C. A.B., P.

² *nil*, P.

³ *labor omnis, et omne*, B.

⁴ *cauda superinsicienda*, B.

⁵ *Sensit*, B.

⁶ *crimina*, B. C.

⁷ *Confusio*, P.

⁸ The words within brackets are found only in P.

⁹ *inepta*, B.

¹⁰ *quid vixi*, B. C.

¹¹ *esse ruina*, B.

¹² *immensis*, P.

¹³ *partibus æger agor*, P.

¹⁴ *Væ! quid*, P.

¹⁵ *Angligenos*, P.

¹⁶ *Gallosve*, B.

- " Appulus huc veni, sed Gallicus ecce revertor;¹
 " Burnellusque tamen qui fuit ante manet.
 " Hic nihil addidici, modicumque quod ante² sciebam
 " Hic ego me totum dedidicisse scio.
 " Gallica verba duo tantum retinere loquique
 " Si possem, certe gratia magna foret.
 " Quod si forte tria, vel multum quatuor,³ essem
 " Par Jovis, aut major crederer esse Jove;
 " Italiam facerem tanto trepidare timore,
 " Quod mihi rex ipse certa tributa daret.
 " Tunc ego Parisius in vanum non adivissem,
 " Si subjecta foret sic mea⁴ terra mihi.
 " Non modo vadit ita; longo⁵ mea stamina Parcæ⁶
 " Venerunt⁷ aliter quam mea vota forent.
 " Dura mihi certe multum, sed fata⁸ fuerunt,
 " Quæ mala multa mihi nilque dedere boni.⁹
 " Quod satis apparet, quia toto peior in orbe
 " Non est conditio conditione mea.
 " Sensus hebes mens est et saxo¹⁰ durior omni,
 " Durius hoc pectus est adamante meum.
 " Cor, caput, et cerebrum sunt ponderis atqui metalli
 " Ejusdem, plumbo nam graviora magis.
 " Ferrea crura mihi, latus est quasi lamina ferri,¹¹
 " Non est in toto corpore vena meo.¹²
 " Ænea ceu¹³ pelvis cutis est mea, quæ tamen ictus
 " Excepit¹⁴ incassum, nam¹⁵ nihil inde dolet.
 " Non ego verberibus, non¹⁶ per maledicta, perire
 " Possum, malleolis vix puto posse mori.

¹ *revertar*, P.

² *modicum quod ante*, C. *modicum quod et ante*, P.

³ *tria scirem vel quatuor*, P.

⁴ *sua*, P.

⁵ *longe*, P.

⁶ *famina parte*, B.

⁷ *Verterunt*, P.

⁸ *mea fata*, B. *Cura mihi certe multa, sed fata*, P.

⁹ *loqui*, P.

¹⁰ *hebes meus est, mens saxo*, P.

¹¹ *lamina mihi*, P.

¹² *vena puto*, B.

¹³ *seu pellis*, B. *seu*, A., with "*ceu, i. sicut*" written over it in a nearly contemporary hand.

¹⁴ *Accipit*, P.

¹⁵ *nunc*, P.

¹⁶ *nisi*, P.

- " Cur mea me mater maledicto¹ fudit ab alvo?
 " Cur gladio jugulum non dedit ipsa meum?
 " Tristis abortivum si me peperisset, in ævum
 " Quam fortunata quainque beata foret!
 " Cur lupus esuriens partes non venit in illas,
 " Tolleret et² partum dum tener esset adhuc?
 " Cur mea me mater primis devovit in annis,
 " Atque venire citum³ sæpe rogavit eum?
 " Huic ego⁴ pro certo non solum præda futurus,⁵
 " Esca sed et rapidis auguror esse lupis.
 " Nam celer eventus, si fas est credere famæ,
 " Maternis precibus semper adesse solet.

Somnium Burnelli.

- " Quoque magis moveor, me certa pericula terrent,
 " Præterita nocte somnia visa mihi.
 " Nam pater et mater Domino pro me prece fusa
 " Orabant, et in hæc verba fuere preces.
 " 'Esto, Deus, nobis clemens,⁶ et ab ore luporum
 " 'Eripe Burnellum, facque redire domum.
 " 'Sanus et incolumis patrias peregrinus ad oras
 " 'Burnellus redeat, liber ab ore lupi.
 " 'Non leo, non⁷ pardus, nec peste nocentior omni
 " 'Rusticus obsistat vel dominetur ei.
 " 'Transeat immunis per compita quæque viarum,
 " 'Olfactu careat bestia quæque suo.
 " 'Sit canis elinguis, catulo non pareat⁸ auris;
 " 'Currere ne possit sit mala gutta lupo.
 " 'Quem quia nos⁹ aliis plus formidamus, ab ipso
 " 'Protege Burnellum, facque redire domum.'
 " Unde¹⁰ per antiphrasim quia somnia sæpe resolvi
 " Consuevere, magis mens mea visa timet.

¹ maledicta, P.

² Tolleret ut, P.

³ casum, P.

⁴ Hinc ego, P.

⁵ futuris, P.

⁶ clemens nobis, P.

⁷ nec, P.

⁸ calleat, B. pateat, P.

⁹ non aliis, A.

¹⁰ Visa per, P.

- " Qualia cernuntur nocturno somnia visu,
 " Talia non debent mane sequente sequi.
 " Sed vice conversa sunt exponenda vicissim,
 " Atque per antiphrasim somnia, crede mihi.
 " Si bona vidisti,¹ tunc aspera multa sequuntur ;
 " Si mala, non dubites prospera multa sequi.
 " Sic mea consuevit exponere somnia mater,
 " Sicut erat prudens atque diserta nimis.
 " Mater ob hanc causam litem cum patre frequenter
 " Instituit, super his plurima verba serens.
 " Ipse tamen matri semper contraria sensit,
 " Et sua dicebat dogmata falsa fore.
 " Utpote qui fuerat astrorum lege peritus,
 " A puero doctus signa notare poli.

Sententia Burnelli de [se] faciendo episcopo.²

- " Sed quodcumque³ mei super his sensere parentes,
 " Mens mea tota tremit, plena timore novo.
 " Cur tamen hoc timeam? cum non sint⁴ jure
 " timenda
 " Quæ nequeunt alio stare vel ire modo.
 " Fata, nec id dubito, quicquid statuere⁵ futurum
 " Eveniet; contra nemo venire potest.
 " Rebus in humanis seu decrevere futurum
 " Fata, quod⁶ eveniat semper oportet ita.
 " Nemo sui fati vel devitare tenorem
 " Vel mutare⁷ potest; ergo nec ipse mei.
 " Et tamen ignoro quæ sunt mea fata futura,
 " Prospera vel dura, seu mala sive bona.⁸
 " Pontificem forsan me constituere futurum,
 " Inque mea patria sedis honore frui.

¹ vidistis, B.

² de faciendo se episcopum, P.

³ Et quodcumque, P.

⁴ sunt, P.

⁵ sed quid statuere, P.

⁶ quid, P.

⁷ vitare, B.

⁸ vel bona sive mala, P.

- “ Nam miranda solent magis his contingere mundo,
 “ Quam mihi contingat pontificale decus.
 “ Et si contingat me pontificalibus uti,
 “ Quo poterit capitis mitra sedere loco?
 “ Auribus erectis, ceu¹ mos est pontificalis,
 “ Nullus erit mitræ de ratione locus.
 “ Præsulis in mitra non est sua tota potestas,
 “ Quamvis officii signa sacrata gerat.
 “ Inter eos igitur non est discretio mitræ,²
 “ Immo potestatis quæ comitatur eam.
 “ Mitra caput nostrum sine munere pontificali
 “ Nulla deaurabit, auxiliante Deo.
 “ Mitra nec³ ascendet caput hoc, neque cornua sumam,
 “ Si non affuerit quod solet inde sequi.
 “ Cætera cum desint quæ sunt comitantia mitræ,
 “ Quid juvat hac sterili conditione frui?
 “ Plenus præsul ero, quia pontificalibus uti
 “ Nolo velut mulus, sed volo sicut equus.
 “ Annulus abbatis et mitra⁴ sophistica semper
 “ Sit⁵ procul a nobis, et decus absque Deo!
 “ Abbatum steriles mitras, quas nulla sequuntur
 “ Chrismatis officia, non probo, sintque procul.
 “ Gignere cum nequeat, sua sic genitalia gestat⁶
 “ Mulus, et est sterilis tempus in omne suum.
 “ Cum rem non habeant, sua sic insignia portan
 “ Hi, qui nomen habent, officioque carent.
 “ Absit ut ascendam,⁸ vel talia cornua sumam,
 “ Qualia sumpserunt ille vel ille sibi.
 “ Integer et plene totus volo pontificari,
 “ Ut non sit⁹ sine re nomen habere rei.
 “ Nomen habent sine re qui sic sibi cornua sumunt,
 “ Et nihil ulterius exhibuisse valent.

¹ scu, B.² *Inter eos ergo non est distinctio mitræ*, P.³ *Mitra non*, P.⁴ *Mulus et abbatibus mitra*, P.⁵ *Sed*, P.⁶ *mulus Gestat*, B.⁷ *gestant*, P.⁸ *ostendam*, P.⁹ *Et non sic sine*, B.

- " Absit ut hoc faciam, vel sic mihi cornua sumam,
 " Cornua multiplici præmutilata modo.
 " Auribus esse meis contentus¹ malo duabus,
 " Quam duo sic nasci cornua posse mihi.
 " In quibus excellunt, quoniam patiuntur eclipsim.
 " Mulus et abbates sunt in honore pares.
 " Abbatis tantum capiti valet infula quantum
 " Testiculos mulo pendere quisque velit.²
 " Qui ne pontifices fiant, sunt³ apocopati,
 " Ne sint abbates syncopa mitra facit:
 " Nomen habent sine re,⁴ insignia monstrea portant,⁵
 " In quibus effectus nominis omnis abest.
 " Non ita Burnellus capiet sibi nomen honoris;
 " Non sinet imponi cornua vana⁶ sibi.
 " Munus ab obsequio, vel lingua præambula voci,⁷
 " Aut immunda manus non maculabit eum.
 " Non erit intrusus, fædo cum Symone fœdus
 " Non paciscetur, præmia nulla dabit.
 " Sed neque promittet, quia nunquam cauteriatam
 " Mentem, sed sanam præsulis esse debet.⁸
 " Non prece, nec precio, sed nec terrore potentum,
 " Burnello veniet pontificale decus.
 " Ingrediar simplex et sana mente; sin autem
 " Præsul in æternum non ero, crede mihi.
 " Ordine legitimo gradiar, cleroque vocante⁹
 " Ingrediar, ne quis me reprobare queat.
 " Ne, postquam fuero tanto donatus honori,¹⁰
 " Dicere quis possit,¹¹ impropere mihi:
 " Sic ascendisti, sic es promotus, et a me,
 " Sic es et ingressus, pastor, ovile tuum.

¹ contemptum, B.² These two lines are omitted in A.³ sic, B. Qui nunc pontifices fiunt, sunt, P.⁴ Re sine nomen habent, B.⁵ portant insignia monstra, P.⁶ imponi monstrea membra, B.⁷ voti, B.⁸ decet, B. P.⁹ vacante, P.¹⁰ honore, B.¹¹ posset, P.

- “ Ut præsul fieres, pepigisti talia nobis ;
 “ Esto memor verbi, cur facis hæc, vel ita ?
 “ Pontificis vita liber est, quem jure legendum
 “ Sumere quisque sibi debet, eamque¹ sequi.
 “ Pontificis mores clerus populusque fidelis
 “ Debet in exemplum semper habere sibi.
 “ Nil in eo vitii vel non virtutis haberi
 “ Condecet, ut forma sit gregis ipse sui.
 “ Non leviter liget, aut solvat, quæcunque² potestas
 “ Fit preciosa³ nimis, ex levitate⁴ sui,
 “ Simplex, non duplex, blandus, non blæsus, honori,
 “ Non oneri, studeat civibus esse suis.
 “ Qui sua largiri debet, non hunc aliena
 “ Quolibet obtentu diripuisse decet.
 “ Nam nisi⁵ sit simplex oculus mentis, tenebrosum
 “ Totum corpus erit, totaque vita sequens.
 “ Si⁶ quod habet mundus totus virtutis, in unum
 “ Pontificem veniat, vix reor esse satis.
 “ Quique tenetur ad hoc sit ut omnibus et via dux-
 “ que,⁷
 “ Nil ergo vitii debet⁸ adesse sibi.
 “ Non odium vel amor hebetent rationis acumen,
 “ Non oculum cordis fæx nebula tegat.
 “ Non caro, non sanguis, quæ sunt facienda revelet
 “ Primum pontifici, Spiritus immo Dei.
 “ Nil faciat⁹ quod amor carnis vel suaserit ira,¹⁰
 “ Hæc quia præcipitat, ille trahendo ligat.
 “ Sit baculus claudo, sit cæco lumen, egenti
 “ Copia, spes lapso, consiliumque reo.

¹ eumque, P.

² quæque in the MSS., corrected in the margin of A. to quæcunque.

³ Sit preciosa, C.

⁴ de levitate, B. minus ex levitate, P. Altered to minus in the margin of A.

⁵ Non nisi, P.

⁶ Et quod, P.

⁷ omnibus omnia factus, B.

⁸ Quidnam virtutis debet, B.

⁹ faciet, P.

¹⁰ quod carnis amor vel sanguinis optat, B. vel suaserit ira, P. In A. suaderit in the text is altered to suaserit in the margin.

- “ Et veniant ad¹ eum dolor et gemitus viduarum,
 “ Pauperis et lacrimam iudicet esse suam.
 “ Causa pupillorum sua sit, sibi credat ademptum
 “ Quod non abstulerit pauper ab æde sua.
 “ Non inopem spernat, vultum venerando potentum,²
 “ Est hominis faciem cernere, corda Dei.
 “ Non sit³ captator famæ popularis ineptæ,
 “ Non studeat mundo sed placuisse Deo.
 “ Namque quid est aliud quam ventus et aura recedens
 “ Laus populi, celebris fama, favorque brevis?
 “ Quid juvat, ad famam populi sibi conciliendam,⁴
 “ Tollere pauperibus divitibusque dare?
 “ De lacrimis inopum ventrem satiare potentum,
 “ Nescio quem laudis debet habere locum.
 “ Sanius est famam, dum non de jure laborat,
 “ Spernere, quam redimi conditione gravi.
 “ Multi dum laudes hominum venerantur ad horam,
 “ Infames fieri promeruerunt diu.
 “ Ad laudes hominum nimias sibi conciliandas,
 “ Qui nimis aspirat, non sapienter⁵ agit.

*Stulta gloriatio Burnelli.*⁶

- “ Ergo cum fuero præsul promotus in urbe,
 “ In toto mundo par mihi nullus erit.
 “ Obvius exhibit populus mihi totus ab urbe,⁷
 “ Dicet et obstipo vertice, ‘Præsul, ave!’
 “ Quid mea tunc mater, cum me benedicere clerum
 “ Viderit et populum, dicere quæso potest?
 “ Exhilarata diem, tempus, benedicet et horam,
 “ Qua peperit natum me benedicta suum.
 “ Et pater ille⁸ meus quanto gaudebit honore,
 “ Cum Dominum dicent pontificisque patrem?

¹ *Introcant ad*, B.

² *multum venerando potentem*, P.

³ *sis*, P.

⁴ *conciliendam*, P. Both A. and B. have *conciliendum*.

⁵ *insipienter*, B.

⁶ P. adds to this rubric, *de seipso*.

⁷ *in urbe*, P.

⁸ *ipse*, B.

Reversio¹ Burnelli in se.

- " Forsitan emeritos patrem matremque videre
 " Rusticus accedet, excutietque caput,
 " Dicet et occulto,² quoniam versutior usque
 " Ad mare non poterit esse repertus eo :
 " Magna puer vidi, sed adhuc majora videbo,
 " Si fuero sospes et mihi vita comes.
 " Tempora Burnelli modo sunt ; quandoque fuerunt
 " Alterius, vicis³ est non habuisse vicem.
 " Pontificis tanti nunc tempora sunt⁴ in honore,
 " Quæ prius⁵ alterius conditionis erant.
 " Ejus et ipsa parens, quæ nunc communia spernit,
 " Auguror, assuetum prona subibit onus.
 " Deferet et saccum pater ejus, ut ante solebat,
 " Desinet et dici præsulis esse pater.
 " Plurima multotiens quæ vidimus atque videmus
 " Sustineamus adhuc, nec moveamur in his.

Narratio Burnelli de ingratitude præpositi civitatis.

- " Est quoque, quod timeo, quoniam de jure timere
 " Debeo, nam modicum quid nocuisse potest.⁶
 " Urbis præpositus, fuerit nisi forte coactus,
 " Non me suscipiet, congrua causa subest.
 " Namque meo patri saccum summamque farinæ
 " Surripuit furto, res bene nota⁷ fuit.
 " Rumor erat celebris, vicinia tota sciebat,
 " Urbs est tota mihi testis, et ipse Deus.

¹ *Responsio*, P.² *occulte*, P.³ *Alteriusque vicis est habuisse*, B.
Alterius vitio, P.⁴ *Præsule defuncto modo plurima*
sunt, B.⁵ *tunc*, B.⁶ P., which omits the rubric just given, inserts a different rubric after this line, *Cogitat etiam de præposito civitatis quid sibi acciderit.*⁷ *noto*, P.

- " Conduxere¹ sibi nostri genitoris² in aulam
 " Tres pariter fures,³ tertius ille fuit.
 " Nequiter, et noctu⁴ venientes, tollere plura
 " Proposuerunt sibi⁵ si licuisset eis,
 " Primus equum tulit, alter ovem, tulit ille farinam,
 " Qui modo præpositus extat in urbe sua.
 " Egressisque domum, cum jam remeare pararent,
 " Certantes subita dissiluisse⁶ fuga;
 " Nescio, sive pedum strepitu casuve molossi
 " Exciti⁷ veniunt præpediuntque viam.
 " Acceleransque pater prævenit eos, et in arcta
 " Vincula conjecit compedibusque dedit.
 " Mane quidem facto, cives venere vocati,
 " Hique quibus fuerant⁸ tradita jura fori.
 " Carcere producti⁹ manibus pedibusque solutis
 " Stabant, quisque suum turpe tenebat onus.
 " Quos timor exsanguis, quos et pudor ipse parentum
 " Fecerat elingues immemoresque sui.
 " Insistendo¹⁰ diu tandem cœpere fateri,
 " Quos tamen ante satis constitit esse reos.
 " Crimina confessos, populus decrevit iniquos
 " In cruce suspendi, quam meruere sibi.
 " Tota nocte cruces famuli funesque parabant,
 " Debit et mane quisque subire suam.
 " Cum¹¹ mihi quæ mecum miseratio crevit ab alvo
 " Suggestit, miseris ut misereretur eis;
 " Non tamen oblitus vulgi memorabile verbum,
 " Quod solet ex tali conditione sequi,
 " Inter mille viros erit ille nocentior hostis,
 " Quem te constiterit subripuisse cruci.

¹ *Condixere*, P.² *janitoris*, P.³ *cives*, B.⁴ *nocte*, P.⁵ *Si licuisset eis, proposuere sibi*,

P.

⁶ *dissiluisse*, P.⁷ *Excitit, veniunt*, P.⁸ *Hi quibus et fuerant*, P.⁹ *perducti*, P.¹⁰ *Insiciendo*, B.¹¹ *Tum*, B.

- “ Sed tamen his sumptis¹ tandem miseratio mentem
 “ Vincit, et evicit me pietatis amor.
 “ Clavibus ergo patris clam sumptis, clamque relatis,
 “ Rem grandem feci, quamque recordor adhuc.
 “ Carceris e fundo fures de nocte, solutis
 “ Compeditibus, solus et sine teste tuli.
 “ Nam si forte nefas tantum sciretur in urbe,
 “ Protinus inflicta debita pœna foret.
 “ Sicque recedentes nostro mediante labore,
 “ Evasere simul verbera, verba, cruces.
 “ Quosque meis humeris, ne forsitan alter adesset
 “ Consciis, exposui trans vada, transque vias.
 “ Tres simul, atque semel, ne quis remaneret eorum
 “ Impositos humeris longius ipse tuli.
 “ Nec, postquam ferre didici mala pondera, pondus
 “ Me meminini tale tamque tulisse grave.
 “ Quisque satis per se fuerat grave pondus, in unum
 “ Quanto collecti plus nocuere mihi.
 “ Annis quingentis si vixero, ponderis hujus
 “ Præ gravitate mihi corpore pejor ero.
 “ Ponderis illius, quia me tulit inde deorsum,
 “ Quin memor existam non erit ulla dies.
 “ Malo tamen miseros nostro servasse labore,
 “ Quam non servatos exposuisse cruci.
 “ Cumque vale facerent, et fletibus ora rigarent,
 “ Talia prostrati vix valuere loqui.
 “ ‘ Ecce tui, domine Burnelle, per omnia servi
 “ ‘ Hic et² in æternum tres sumus ecce tui.
 “ ‘ Tu dare nos poteris, tu vendere, tuque vocare,
 “ ‘ Quo tibi cumque placet, et veniemus eo.
 “ ‘ Tu tribus his miseris veniam vitamque³ dedisti,
 “ ‘ Sed data non nostra sed tua semper erit.
 “ ‘ Nostrum quisque tibi servus remanebit in ævum,
 “ ‘ Tempore nec quovis desinet esse tuus.

¹ *spretis*, B. P.² *Nunc et*, P.³ *vitam veniamque*, P.

- " ' Jure tuus debet servus certissimus¹ esse,
 " ' Quem tu salvasti carcere, fune, cruce.
 " ' Quemque tuis humeris dignatus es ipse magister
 " ' Et dominus ferre, non erit ille tuus?
 " ' Absit ut ille tuus non sit, qui nec suus esse
 " ' Posset in æternum, si tibi velle foret.
 " ' Et si vita comes fuerit, nos retribuemus
 " ' Hac tibi condignam pro vice jure vicem.
 " ' Quam bene reddemus tanti benefacta laboris,
 " ' Si dominus dederit posse referre vicem.²
 " ' Detque Deus nobis tempusque locumque, nec ante
 " ' Quam tibi reddamus, det potuisse³ mori.'
 " ' Ista satis memini, quoniam dixere, ruentes
 " ' Sæpius in terram, 'Tres sumus ecce tui !'
 " ' Neve nefas patri populoque pateret et urbi,
 " ' His ita dilapsis, mox ego vincla tuli.
 " ' Et mea culpa, miser, nec non mea⁴ maxima culpa,
 " ' Cœlitus, asserui, singula rupta fore.
 " ' Quodque Dei sanctus veniens Leonardus, eorum
 " ' Vincula solvisset, quodque tulisset ea.
 " ' Hinc ergo nam vereor,⁵ ne vulgi verba secundum
 " ' Præpositus reddat facta priora mihi.
 " ' Proque bonis satagat mala reddere, meque prioris
 " ' Ob causam meriti, nolit habere parem.⁶
 " ' Non desperarem super his, nec jure timerem,
 " ' Consciis admissi criminis ipse sui.⁷
 " ' Insita si misero generosi sanguinis illi
 " ' Naturæ studio stilla vel una foret.
 " ' Nam solet hoc proprium generosi sanguinis esse,
 " ' Condignam meritis reddere velle vicem.
 " ' Contra naturam niti moresque caninos,
 " ' Quam sit difficile dicere nemo potest.

¹ *debet tuus immo tuissimus*, B.

² These two lines, not in A. or P., are given from B.

³ *reddamus, te potuisse*, P.

⁴ *culpa miser et mea*, B.

⁵ *Hinc igitur vereor*, B. *Hinc ergo vereor*, P.

⁶ *patrem*, B.

⁷ *fui*, P.

- “ Stigmata naturæ servilis conditionis
 “ Tollere nec medicus nec medicina potest.
 “ Semper ab effectu quæ sit natura, vel unde
 “ Venerit? ostendit,¹ nec latuisse potest.”

[*Discessus Burnelli a civitate Parisiensi.*]

- Talia Burnellus secum meditatus, ab urbe
 Parisius statuit mane referre pedem.
 Ergo vale facto sociis et flentibus illis
 Omnibus, exit, abit, acceleratque gradum.
 Montis in ascensu positus, post terga relictam
 Parisium cernens, obstupefactus ait :
 “ Sancta Maria, Deus, crux Christi, me benedicat !
 “ Hac in valle situs quis locus esse potest?
 “ Hæc est Roma, puto, magnis circumdata muris !
 “ Urbs ita turrita quid nisi Roma foret?
 “ Atque quid esse potest aliud quam Mons Jovis iste ?
 “ Sancta Maria Deus! est ita Roma prope ?
 “ Urbs, in qua studui, cujus modo nomen ab ore
 “ Fugit, et a corde? Væ mihi! qualis ego?²
 “ Ergo domum repetens, patri matrique roganti
 “ Quonam³ profitear me studuisse loco.
 “ Me forte trutannum, me nil didicisse, parentes
 “ Dicent, et sumptus deperiisse suos.
 “ Ergo revertar ego, nomen quod nescio discam,
 “ Ne rudis in patria prædicer esse mea.
 “ Non nihil illud erit, cum nomina certe⁴ locorum
 “ Dixero, confingens⁵ me tenuisse scholas.
 “ Et si nesciero⁶ vel nomina sola referre,
 “ Quicquid ego dicam credere nemo volet.”

¹ ascendit, P.

² qualis erat? B.

³ modo, P.

⁴ certa, P.

⁵ confirmans, B.

⁶ nescirem, P.

De silentio Burnelli.

Talia dicenti, jam jamque redire volenti,
 Rusticus adveniens obvius, inquit ei:
 " Parisius quæ causa tibi, Burnelle, petenti? ¹
 " An docuisse venis? an didicisse tibi?"
 Nomine Parisius statim Burnellus adepto,
 Vertit iter, retinens nomen in ore suo.
 Quod ne perdat item casu, studiove ² loquendi,
 Accidat ut rursum sicut et ante sibi,
 Nil omnino loqui statuit ter quinque diebus
 Excepto solo nomine Parisius.
 Quicquid contingat, quicumque salutet ³ euntem,
 Nil respondebit, sed quasi mutus erit.

Qualiter Burnellus violavit silentium suum.

Contigit interea quod, cum completa fuisset
 Religione sub hac jam duodena dies,
 Quidam Romipeta peregrinus ab urbe vicina ⁴
 Alpibus in mediis se sociavit ei,
 Accedensque prope dixit: "Reverende magister,
 " Sit Dominus tecum! sit tibi mane bonum!
 " Prospera tota dies succedat, vespere clarum, ⁵
 " Hospitium gratum, noxque quieta tibi!"
 Sed Burnellus adhuc, indicta silentia servans,
 Nil respondit ei, verba nec ulla dedit;
 Sed tamen inclinat supplex, verboque salutis
 Nutibus et signis annuit, ore tacens.
 Hospitium subiere simul, quo fessa diurno
 Membra labore suo nocte dedere toro.
 Cumque Pater Noster peregrinus in ore frequenter
 Volveret, exorans sollicitansque Deum,

¹ Parisium quæ causa fuit, Burnelle, petendi? B. Parisios, Burnelle, tibi quæ causa petenti? P.

² studioque, P.

³ salutet, P.

⁴ Vicina, B.

⁵ vespere claro, P.

- Evigilans Burnellus ait: "Solum quod habebam
 " Verbum subripuit¹ vox peregrina mihi.
 " Syllaba consimilis verbi totiens repetiti
 " Nomen subripuit urbis ubi studui.²
 " Quique Pater Noster totiens iteravit eodem,³
 " Me nimis intentum reddidit ille sibi.
 " Perque suum simile verbum peregrinus inique
 " Me supplantavit, et mea verba tulit.
 " Sanius est, memini, socialia foedera rumpi,
 " Quam cum collega foedus inisse malo.
 " Hoc satis ante mihi, damni præsaga futuri,
 " Mens mea prædixit, vera propheta nimis.
 " Verbum pro verbo, proprium mutans alieno,
 " Destruo, septenni parta labore gravi.
 " Verbum quod peperit⁴ nostrum,⁵ verbo peregrini
 " Par fuit in parte principioque sui.
 " Finis erat dispar, quod si meminisse valerem,
 " Me satis inferior Jupiter ille⁶ foret.
 " Centum vel mille solidos si dives haberem,
 " Vellem sub tali conditione dare.⁷
 " Nominis amissi vix syllaba prima remansit,
 " Quod superest reliquum desiit esse meum.

Consolatio Burnelli [ad seipsum].

- " Est aliquid melius quam nil tenuisse, tenebo,
 " Quæ⁸ superest tantum syllaba prima mihi.
 " Partem pro toto poni docuere disertis,
 " Dummodo remaneat,⁹ sufficit una mihi.
 " Nec totum superest, ubi pars est una recisa,
 " Nec totum periit, parte manente sui.

¹ *subrupuit*, A.

² *Surripuit verbum quod fuit ante meum*, B.

³ *iteravit in ore*, P.
quod periit, B.

⁵ *minimum*, P.

⁶ *ipse*, B.

⁷ *dari*, B.

⁸ *Quod superest*, B.

⁹ *Dummodo sic maneat*, B.

- " Præstat de toto partem retinere vel unam,
 " Qualemcunque talem,¹ quam reticere mihi.²
 " Plures non poteram forsitan retinere, sed unam,
 " Phuribus elapsis, hanc retinebo bene.
 " Artibus ex septem si syllaba sola supersit,
 " Hoc mihi non nihil est, nec reor esse parum.
 " Et quia multotiens errare scientia multos
 " Fecit, et inflatos præstitit esse graves.³
 " Litera ne lapsum pariatque scientia damnum,
 " Sufficit una mihi syllaba, nolo magis.
 " Tædia nonnunquam generosa scientia gignit,
 " Et faciunt apices moribus esse graves.
 " Sæpius in paucis melius natura⁴ ministrat,
 " Exerit et vires fortius ipsa suas.
 " Contenti paucis studiis, brevitæte juvantur,
 " Opprimit et sensum sollicitudo frequens.
 " Scire quidem multa, nisi sit bene scire, scienti,
 " Ut verum fatear, non honor est, sed onus.
 " Paucula⁵ de multis multi rapuere scientes,
 " Ni videantur in his omnibus esse suis.
 " Est quoque scire labor, et est⁶ etiam retinere;
 " Est didicisse labor,⁷ est docuisse labor.
 " Quoque magis moveor, quia⁸ nulla scientia mortem
 " Qualibet arte sua dedocuisse potest.
 " Nonne timor mortis toto dominatur in orbe?
 " Omnibus et solis istud inesse solet.
 " Omnia lance pari, paribusque et omnibus,⁹ uno
 " Pondere distribuit dura sed æqua nimis.
 " Hanc ego non possum nisi prætimuisse¹⁰ futuram,
 " Ex improvise ne mihi dicat, Abi."¹¹

¹ *tamen quam*, B. and P.

² *retinere nihil*, B.

³ *esse magis*, B.

⁴ *in paucis rebus natura*, P.

⁵ *Paulula*, B.

⁶ *Est didicisse labor, labor est*, B.

P.

⁷ *Est quoque scire labor*, B. P.

⁸ *quod*, P.

⁹ *partitur et omnibus*, B. *peribet et o.*, C.

¹⁰ *possum non*, B. *possem non præcuisse*, P.

¹¹ *Obi*, P.

Compunctio Burnelli [ad intrandum religionem, sed nullam invenit convenientem].¹

- “ Hinc ego disposui me tradere religioni,
 “ Ut valeat salvus spiritus esse meus.
 “ Utque senex redimam juvenalia tempora, vitam
 “ Fas est ut satagam corripuisse meam.
 “ Et² superest modicum vitæ, ne tota deorsum
 “ Defluat, hoc opto claudere fine bono.
 “ Est melius sero quam nunquam pœnituisse,
 “ Quem pudet erroris pœnituisse decet.
 “ Et si mane fuit vel tota dies nebulosa,
 “ Obscurum redimat vespera clara diem.
 “ Quod male dispersit incircumspecta juvenus,
 “ Ens³ in flore suo prodiga facta sui.
 “ Damna juventutis redimens annosa senectus,
 “ Colligat in fructu floribus usa suis.
 “ Spes fuit in flore, sed flos defloruit, a spe
 “ Spes cecidit, fructu deficiente bono.⁴
 “ Spes abiit floris,⁵ spes una novissima fructus
 “ Dum superest, aliquid utilitatis agat.
 “ De re tam certa nil morte latentius ipsa,
 “ Omnes ipsa latet, omnibus ipsa patet.
 “ Rebus in humanis mors est res publica nobis,
 “ In qua quisque vicem proprietatis habet.
 “ Si qua tamen propria res est, vel publica, morte
 “ Nulla magis propria, publica nulla magis.
 “ Ergo quid hic facio? nisi quod deservio⁶ mundo;
 “ Mors mihi cras dicet: ‘En ego! surge, veni.’
 “ Nil igitur superest, nisi tantum religioni
 “ Me conferre, procul sit, precor, ergo mora!

¹ The words within brackets are given from P.

² *Quod superest*, P.

³ *Ejus*, P.

⁴ *suo*, B.

⁵ *florum*, P.

⁶ *facio, quorsum deservio*, B.

*Sententia Burnelli de diversis religionibus
existentibus.*¹

- “ Sed quia diversæ species sunt religionis,
 “ Nescio præcipue quæ sit habenda mihi.
 “ Si cruce signatus² rubea me confero templo,
 “ Trans mare me mittent solvere vota Deo.
 “ Servus ero, servum facient procul esse seorsum,³
 “ Serviet et forsân in regione Tyri.
 “ Non tamen ibo pedes, sed equo, qui pastus avena
 “ Crassus, et ad calces sit tener atque levis.
 “ Quique pedem servans, et fractis gressibus errans,
 “ Molliter incedat, regula nostra jubet.
 “ Scandere trottantem prohibet quoque regula, nolo
 “ Quod per me careat ordo rigore suo.
 “ Ingrediar miles ne⁴ candida pallia desint,
 “ Sed tunc⁵ ad bellum non rediturus eo.
 “ De cute corrigiam nostram Saladinus⁶ habebit,
 “ Et comêdet carnes bestia sæva meas.
 “ Incircumcisi gladius mea viscera fundet,
 “ Detracto corio cætera tradet⁷ humo.

*De Hospitalariis [alba cruce signatis].*⁸

- “ Rursum⁹ si fuero crucis Hospitalarius¹⁰ albæ,
 “ Ad Libanum mittar, ligna referre domum.
 “ Cum lacrimis pergam, scutica cædente trimordi,¹¹
 “ Et venter vacuus et profinellus erit.¹²

¹ This rubric is given two lines above, in the same words, in P. It is given here as follows in B.: *Interpretatio Burnelli de diversis ordinibus.*

² *signatis*, P.

³ B. has here the rubric, *Ordo Templariorum.*

⁴ *Ingredior miles nec*, P.

⁵ *Sed tamen*, P.

⁶ *Saladinus*, A. *nostram Soldanus*, P.

⁷ *tradat*, P.

⁸ The words within brackets are from P. In B. the rubric is, *Ordo sancti Johannis Jerusalem.*

⁹ *Rursus*, P.

¹⁰ *Hospitalarius*, B.

¹¹ *trinodi*, B. *remordi*, P.

¹² *prosinellus*, C. *et quasi vellus erit*, P.

- “ Multa licet subeant mihi, nil de jure licebit,
 “ Præter mentiri magnificando domum.
 “ Et si transgressus fuero semel, atque secundo,
 “ ‘ Vade foras,’ dicent, diripientque crucem.

*De Nigris Monachis.*¹

- “ Esse Niger Monachus si forte velim Cluniaci,
 “ Ova fabasque nigras cum sale sæpe dabunt.
 “ Surgere me facient² media de nocte, volentem
 “ Amplius in calido membra fovere toro.
 “ Quodque magis nollem, vellent me psallere sursum,³
 “ Et geminare meos in diapente tonos.
 “ Vox est rauca nimis, quamvis sit et ipsa sonora,
 “ Pectus et obstrusum⁴ tussis anhela gravat.
 “ Psallere si nolim, facient me ferre lucernam,
 “ Debita reddentes præmia mane mihi.
 “ Multotiens carnes et pinguia sæpe vorare⁵
 “ In feria sexta sæpe licebit eis.⁶
 “ Pellicias portant, et plura recondita servant,
 “ Quæ non sunt sociis omnia nota suis.
 “ Sed neque sunt dominis abbatibus omnia nota,
 “ Quamvis vel cupiant præcipiantque satis.
 “ Quod si contingat stabilita silentia solvi,
 “ Corripient verbis verberibusque simul.
 “ Et si percutiam, vino stimulante vel ira,
 “ Me gravibus culpis carceribusque dabunt.
 “ Qui nisi claustrali multumque diuque laborarem⁷
 “ Expertis⁸ tribuunt exteriora loca.
 “ Non amor abbatis ibi, nec cognatio quævis,
 “ Contra claustrales obtinuisse potest.

¹ B. has the rubric, *Ordo Cluniaci*.

² *facient*, B.

³ *pellent me surgere sursum*, P.

⁴ *obscurum*, P.

⁵ *vorurem*, B.

⁶ *In feria quarta non licet illud ibi*, B.

⁷ *diuque labore*, B. *diuque student*, P.

⁸ *Experto*, P.

- “ Ordinis aut morum¹ nunquam dispendia quisquam
 “ Fratribus ex nigris sustinuisse valet.²
 “ Non commodant, vel³ emunt sua prædia, vel priora-
 “ tus;
 “ Omnia sed gratis distribuuntur ibi.⁴
 “ Cellarum numerus quem damno dedecorique
 “ Esse putant, multis commoda multa parit.⁵
 “ Si quam⁶ de membris nebulam contingit oriri,
 “ Hanc caput absorbet⁷ nobilitate sua.
 “ Quamque semel culpam vindex sententia punit,
 “ Ulterius cuiquam non licet inde loqui.⁸

*De Albis Monachis.*⁹

- “ Si fuero Monachus Albus, generalia dura
 “ Hi pulmenta duo, sed bene cocta, dabunt.
 “ Hoc odiunt, quod ego sine fine¹⁰ fideliter odi,
 “ Scilicet ut prope se rusticus arva colat.
 “ Agrorum cupidi, nunquam metas sibi poni
 “ Vicinis vellent pestis iniqua suis.
 “ Lac et lana greges ovium pecorumque ministrant,¹¹
 “ Quod satis est, quamvis nil satis esse putent.
 “ Paucis contenti, non cessant quærere magna,
 “ Et cum possideant omnia, semper egent.
 “ Otia sectari non me patienter ibidem,
 “ Sed bene me pascent in novitate mea.
 “ Omnibus injungunt operas, ne desidiosus,
 “ Aut quandoque vacans, inveniatur ibi.
 “ Sabbata rara colunt, male respondente coquina;
 “ Est ibi virga frequens, atque diæta gravis.

¹ *aut moris*, P.

² *valent*, B.

³ *Non vendunt vel*, B. *Non comedunt vel*, P.

⁴ *eis*, B.

⁵ These two lines are given from B.

⁶ *Si quem*, B.

⁷ *exsorbet*, P.

⁸ These two lines also are given from B.

⁹ *Ordo Cisterciensis*, B.

¹⁰ *sine fratre*, B.

¹¹ *ministrat*, B.

- " Non comedunt¹ carnes, nisi cum permiserit abbas,
 " Præpositusve loci, de pietate sua.
 " Et quia quadrupedum prohibet sua regula carnes,
 " Nec sinit his vesci pro gravitate sui,
 " Quæ volat aut currit cupiunt carnem bipedalem,²
 " Non quia sit melior, sed quia rara magis.
 " Cum tamen illud agunt, testis vicinia fumi
 " Non erit, aut facti conscia facta sui.
 " Carnibus absumptis, vestigia nulla videbis,³
 " Ne clamant,⁴ her her,⁵ ossa sepulta jacent.
 " Tres etiam tunicas de jure duasque cucullas
 " Omnes accipiunt, et scapulare breve.
 " Tædia de nocte femoralia nulla jacenti
 " In lecto facient; sit procul iste timor.
 " Nescia braccarum, genitalia membra deorsum
 " Nocte dieque simul libera semper erunt.
 " Ergo quid facerem, veniens si ventus ab Austro
 " Nudaret subito posteriora mea?
 " Qua facie tantum quis sustinuisse pudorem
 " Possit, et ad claustrum postea ferre pedem.⁶
 " Quod si contingat mea nuda pudenda videri,
 " Numquam de reliquo⁷ Monachus Albus ero.
 " Dispensare tamen mecum poterunt et oportet,⁸
 " Ne pila⁹ quam porto sit manifesta foro.
 " Pila pusillorum vitari scandala debent,
 " Ergo meum certe, namque pusillus ego.¹⁰
 " Membra pudenda magis, magis est texisse necesse,
 " Atque minus dignis major habendus honos.¹¹
 " Est in fratre suo sua vel texisse pudenda,
 " Vel detexisse; qui tegit, ille sapit.¹²

¹ *Non comedunt*, P.

² *semper cupiunt bipedalem*, P.

³ *vestigia nulla relinquunt*, B.

⁴ *Nec clamant*, P.

⁵ *hier, hier*, B. *heic, heic*, P.

⁶ These two lines are given from B.

⁷ *de cætero*, B.

⁸ *Poterunt ut opus*, P., in which the line is imperfect.

⁹ *Ne pisa*, P.

¹⁰ These two lines are given from B.

¹¹ *honor*, B.

¹² *qui tegit illa, sapit*, P.

- " Tu tibi quod non vis fieri ne feceris ulli,
 " Quod cupis ut faciat quis tibi, fac et ei.
 " Frater ab effectu, non solo nomine dici
 " Frater habet, sine re nomen inane tenet.
 " Sunt etiam multi quos falso nomine fratres
 " Dicimus, et scimus hostibus esse pares.
 " Fratribus in falsis quia multa pericula Paulus
 " Passus erat, scriptis inserit ista suis.
 " Plurima falsorum sunt vera¹ pericula fratrum,
 " Et venit a falsis fratribus omne malum²
 " Quisque sibi caveat a fratre suo, nec in illo
 " Ponere præsumat spemque fidemque³ sibi.
 " Rara fides fratrum, quia, cum sit quisque fidelis,
 " Se probat infidum, dum caret ipse fide.
 " Frater carnalis nec non et spiritualis
 " Fallitur, et fratrem fallit uterque suum.
 " Si tibi contingat fratrem reperire fidelem,
 " Sit tibi pars animæ dimidiumque tuæ.⁴
 " Nam tot sunt ficti, tot furti,⁵ totque ferales,
 " Quod jam mundus eos dinumerare nequit.⁶
 " Qui sunt in claustro tanquam Sathan in Paradiso,
 " In quo constat eum⁷ juris habere nihil.
 " Talia me terrent, dum religionis ad arcem
 " Tendo, nec attendo quove vel unde ruo.
 " Forsitan et vanus timor est, vanoque moveri
 " Multotiens hominum corda timore⁸ solent.

*De ordine Grandimontis.*⁹

- " Grandimontanam vitam cum veste professus
 " Si fuero, vereor asperiora pati.

¹ *sunt magna*, B.

² This line is omitted in P.

³ *spemve fidemve*, B.

⁴ *tui*, A.

⁵ *sunt falsi, tot ficti*, B. *ficti, tot furti*, A.

⁶ *cos vix numerare potest*, B.

⁷ *eis*, B.

⁸ *timere*, A.

⁹ *Ordo Grandimontensis*, B. *De ordine Grandimontensium*, P.

- “ Hi cum nil habeant, ne se¹ patiantur habere
 “ Ex nihilo semper sufficienter habent.
- “ Abdita claustra colunt, et nulla silentia servant,
 “ Nescit signa manus, libera lingua manet.
- “ Non fundos, nec agros, nec pascua lata requirunt,
 “ Nec facit ad saccos annua lana decem;
- “ Vellera nec triplici positu² distinguere norunt,
 “ Idem saccus habet pectora, colla, latus.
- “ Non macerant nudas assumpto vellere pelles,³
 “ Nec faciunt pingues in nemus ire sues.⁴
- “ Non mare conscendunt ratibus, quo retia⁵ laxant
 “ Piscibus, aut hamis insidientur⁶ eis.
- “ Qualia vel quando⁷ comedunt, si lauta diæta
 “ Vel tenuis sit eis, non mihi scire licet.
- “ Si pluit e cœlo semper quod habent quasi manna,
 “ Quid plus præstaret area lata brevi.⁸
- “ Si vivunt ut homo, nec sunt velut angelus ipsi,⁹
 “ A studiis hominum cur prohibentur ita?
- “ Et si sunt homines, mortales conditione,
 “ Cur non humana vivere lege licet?
- “ Quod fit in occulto raro sine suspicione
 “ Esse potest homini, nec licet¹⁰ absque nota.
- “ Si satagunt¹¹ corpus carnemque domare rebellem,
 “ Commodius facerent et meliore modo.
- “ Non reprehendo tamen super his, nec judico quen-
 “ quam,
 “ Servus enim domino statque caditque suo.
- “ Litibus et causis variis fora publica vexant,
 “ Et teritur longo tempore causa brevis.
- “ Sumptibus insistunt, nil proprietatis habentes,
 “ Fitque trilustralis causa sepulta diu.

¹ nec se, B.² passu, P.³ nuda ficto cum subere pelles, B.⁴ suos, P.⁵ contendunt retibus, nec retia, P.⁶ insidiantur, B. P.⁷ vel quantum, B.⁸ sibi, B. brevis, P.⁹ sunt ut angelus ipse, P.¹⁰ Esse potest hominum nec licet.

B.

¹¹ satagant, P.

- " In duo divisi multumque diuque laborant,
 " Atque supervacuis sumptibus usi¹ vacant.
 " Nam vice conversa, laico dictante, sacerdos
 " Exhibet officii vota sacrata² sui.
 " Motus ob hanc causam mons³ est, Romanque profectus,
 " Sed nec ibi meruit sumere causa modum.
 " Plurima fuderunt,⁴ sed mons est pinguis et uber,
 " Qui de lacte suo cuncta ministrat eis.
 " Et quem nullus arat, serit, aut metit, ordine miro
 " Pullulat ad votum quicquid habere volunt.
 " Ergo quid est⁵ homo? qui vivit ut angelus intus,
 " Pulsatur totiens exteriore foro.

De ordine Carthusiæ.⁶

- " Quid si Carthusiam me convertendo revertar,
 " Pellibus et tunicis pluribus utar ibi?
 " Cella mihi dabitur, quam solam solus habebo,
 " Nemo mihi socius, nemo minister erit.
 " Solus enim psallam, solusque cibaria sumam,
 " Et sine luce meum solus adibo torum.
 " Semper solus ero cella retinente trimembri,
 " In qua continue⁷ pes meus alter erit.
 " Semper erunt⁸ præsto, pulmento conficiendo,
 " In cella propria ligna, legumen, aqua.
 " Visere me veniet⁹ prior ordinis? atque frequenter
 " Panis erit calidi portio magna mihi.
 " His ovium, pecorum, nemoris terræque feracis,¹⁰
 " Vivere qua possunt,¹¹ portio certa datur.
 " Interior vestis, quam lana caprina ministrat,
 " Carnem castigat asperitate sua.

¹ usque, P.

² vita sacrata, B.

³ mox est, P.

⁴ fuerunt, P.

⁵ quid est quod homo, B. quid
extat homo, P.

⁶ Carthusiensium, P.

⁷ continuo, B.

⁸ Semper erit, B.

⁹ veniat, P.

¹⁰ nemorum terræque ferarum, P.

¹¹ quo possint, P.

- " Qualibet hebdomada ter pane cibantur et unda;
 " Non comedunt carnes,¹ sit nisi festa dies.
 " Et semel in mense, vel bis, de jure venire
 " Ad missam² poterunt, si vacat atque volunt.
 " Contenti propriis, nec divitibus nec egenis
 " Esse volunt oneri, cras, hodie, nec heri.
 " Non licet augere numerum pecorum vel agrorum,
 " Taxatur certo canone quicquid habent.
 " Carnis in æternum cuncti prohibentur ab esu,
 " Præter eum si quem tabida lepra tenet.
 " Ad fora non veniunt, quo litem scire resolvant,³
 " Nec populi vanum depopulantur Ave.
 " Hospitis adventu gaudent, mutantque diætam,
 " Dant quod habent hilari pectore, voce, manu.

De Nigris Canonicis.

- " Est et item vita Nigrorum Canonicorum
 " Judicio populi digna decensque Deo.
 " Mollibus induti, non semper pinguibus uti,⁴
 " Inque refectorio carnibus, absque mero.
 " Quid caro peccavit plus quam faba, pisa,⁵ legumen,
 " Ne posset⁶ comedi conditione pari?
 " Quam⁷ nos causamur non est in carne reatus,
 " Sed comedente male nec cohibente gulam.⁸
 " Causa datur vino, debetur culpa⁹ bibenti,
 " Cum caput, aut membra cætera¹⁰ mane dolent.
 " Ne pareat¹¹ psalmus vel lectio tædia longa,
 " In psallendo tenent inque legendo modum.
 " Nec nituntur ad hoc ut vocibus immoderatis
 " Ardua prævaleant rumpere tecta domus.

¹ *pisces*, B.

² *Ad missas*, B.

³ *quo litem lite resolvant*, B.

⁴ *non spernunt pinguibus uti*, B.
non semper pinguibus uti, P.

⁵ *pisa, faba*, P.

⁶ *Ne possit*, B.

⁷ *Qua nos*, P.

⁸ *nec prohibente gula*, P.

⁹ *vino, debetur causa*, P.

¹⁰ *cætera membra*, B.

¹¹ *pariat*, B. P.

- " Candida sed pura¹ subtili stamine² texta,
 " Mundis munda placet linea vestis eis.³
 " Vestis honesta quidem, quæ nec cum carne rebelli
 " Ut⁴ cute bella gerat⁵ asperitate sui.
 " Exteriora tamen claudentur themate⁶ nigro,
 " Ut color alterius aptior esse queat.
 " Lumina ne lædat, albo⁷ nigredo repugnat,
 " Inque timore nigro gaudia candor habet.
 " Sic arcus cœli gemino splendore⁸ refulget,
 " Sic pilus est pardo candidus atque niger.
 " Pallia cornici⁹ dat penna sub albida nigræ
 " Candida, sic picas et nigra penna tegit.
 " Si vestis bicolor carnem sine corde colorat,
 " Mens erit absque nota, veste tenente notam.
 " Quid refert quales veniant in veste colores,
 " Si mens unicolor interiora regat?¹⁰

*De ordine Præmonstratensi.*¹¹

- " Præmonstratenses rursus;¹² qui vestibis albis
 " Induti veniunt, simplicitate placent.
 " His color unus adest, niveo candore refulgens,
 " Hos semper simplex vestis ovina tegit.
 " Omnibus abjectis, dura¹³ pro mollibus uti
 " Vestibus, ad præsens hoc statuere modo.
 " Vellere partito, quod colli nuda protexit,¹⁴
 " In proprios usus constituere suos.
 " Ne caro luxuriet, vervecis vellere crispo
 " Corpora castigant asperitate¹⁵ gravi.

¹ *Candida sint pura*, P.

² *stramine*, P.

³ *ei*, P.

⁴ *Vcl cute*, B. *Dc cute*, C. *Nec cute*, P.

⁵ *gerit*, P.

⁶ *cemate*, B. *schemate*, P.

⁷ *albedo*, B.

⁸ *candore*, P.

⁹ *cornicis*, P.

¹⁰ *tegat*, P.

¹¹ *Præmonstratensium*, P.

¹² *cursus*, A.

¹³ *i. veste*, gloss in A. *duris*, B.

¹⁴ *nuda tegebat*, B.

¹⁵ *castitate*, P.

- “ Damna tamen lini, lana redimente¹ suavi,
 “ Ordine cogente sustinuisse decet.
 “ Ordinis austerus rigor est, quia carnibus uti
 “ His in conventu tempus in omne vetat.
 “ Dispensando tamen, sacer ordo salubrius² usus
 “ Consiliis, super his alleviavit onus.
 “ Pingua concedens, quæ sunt affinia carni,
 “ Sic tamen ut nunquam sit manifesta caro.
 “ Bellum cum carne, pacem cum pinguibus esse,
 “ Pacis amatores hoc statuere modo.
 “ Carnis honestatem sic conservare volentes,
 “ Ne contra carnem lex inhonesta foret.
 “ Si foret exclusa penitus caro, carnis honestas
 “ Læsam se posset de ratione queri.
 “ Si foret in totum sine conditione recepta,³
 “ Sæpe daret causam materiamque mali.
 “ Unde nec admissa penitus, nec tota repulsa,
 “ Exulat, in patria menstrua facta sua.

De Canonicis secularibus.

- “ Sunt et canonici qui secularesque vocati⁴
 “ Nomen ab officio promeruerunt suo.
 “ His quodcumque libet, nova lex, licitumque⁵ sub isto
 “ Canone constituit vivere tota cohors.
 “ Hi nihil excipiunt, nec dicunt despiciendum,
 “ Quicquid in obsequio corporis esse⁶ potest.
 “ Illud præcipue tamen instituere, tenendum
 “ Omnibus in tota posteritate sua:
 “ Lex vetus ut suasit, ne quilibet absque sua sit,
 “ Et quod quisque suas possit habere duas.

¹ redimente, B.

² salubribus, B.

³ These two lines are given from B.

⁴ canonici seculares atque vocati, P.

⁵ libet, lex est, licitumque, B. luitumque, A.

⁶ obsequio carnis inesse, P.

- " Hi sunt qui mundum cum flore cadente tenentes,
 " Ne cito¹ marcescat, sæpe rigare student.
 " Hi sunt qui faciunt quicquid petulantia carnis
 " Imperat, ut vitiis sit via prona suis.
 " Totus in errorem mundus, præeuntibus illis,²
 " Ducitur, hi præeunt præcipientesque ruunt.
 " Hi mundum non mundus eos habet, atque deorsum
 " Hi quia compellunt, funditus ille cadet.
 " Hi fundamentum fidei subvertere prompti,
 " Moribus expugnant quæ facienda docent.
 " Hi sunt pontificum per quos vigor, ordo, potestas
 " Nutat, et ecclesiæ fit status absque statu.
 " Languet et expirat per eos reverentia cleri,
 " Deficit in nihilum religionis honos.
 " Horum consilio reges meditantur iniqua,
 " Et quæ debuerant stringere laxa tenent.
 " Pontificum latera sunt hi, regumque sinistra,³
 " Pes errans, mendax lingua, recurva manus,
 " Cor⁴ duplex, simulatus amor, sine vivere nomen,
 " Ira latens, vera motio, falsa quies.
 " Bursa carens fundo, prædæ sine nomine prædo,
 " Lanx mendax veri, vera statera doli.
 " Lex sine lege Dei, canon sine canone Christi,
 " Prævia causa mali, pagina plena doli.⁵
 " Hi sunt justitiam qui prostituere pudicam,
 " Falsa loqui linguas qui docuere suas.
 " Qui dum labentem mundum retinere laborant,
 " Cumque labente labent, cumque ruente ruent.⁶
 " Quorum vita labor, via lubrica stat quasi stercus,⁷
 " Finis in incerto, præmia certa dolor.⁸

¹ *Ne sic*, P.² *istis*, B.³ *sinister*, B.⁴ *Cur*, A.⁵ These two lines are inserted from B.⁶ *Cum labente labant, cumque ruente ruunt*, B.⁷ *via lubrica gloria stercus*, B.⁸ *labor*, P.

[*De bonis Canonicis.*] ¹

- “ Quod bene dum secum quidam meditantur eorum,
 “ Talibus a studiis se cohibere student.
 “ Qui pariter mundi fœno cum flore relicto,
 “ Omnia quæ mundi sunt nihil esse putant.
 “ In medio fornacis agunt flammæque vorantis,
 “ Ignitum studium constituere suum.
 “ Nec tamen uruntur, quia quos refrigerat intus
 “ Spiritus, exterior flamma cremare nequit.
 “ Decoquit hos mundus, et sicut in igne camini
 “ Aurum flamma probat, sic Deus urit eos.
 “ In mediis flammis et in ignibus esse, nec uri,
 “ Non est naturæ sed deitatis opus.
 “ Cum propria carne certamina longa tenere,
 “ Res est difficilis et metuenda nimis.
 “ Nam caro mortalis levis est, et cerea flecti,²
 “ Quo natura vetus³ et vitiosa trahit.

De monialibus.

- “ Est et adhuc ordo velatarum mulierum,
 “ Quas etiam nonnas⁴ dicimus esse sacras.
 “ Qui de⁵ virginibus viduisque coactis in unum
 “ Ordo, satis notus pluribus esse solet.
 “ Horas canonicas solito de more frequentant,
 “ Solventes pensum nocte dieque suum.
 “ Vocibus altisonis adeo modulamine dulci
 “ Cantant, sirenes quod cecinisse putes.⁶
 “ Corpore serpentes, sirenes voce, dracones
 “ Pectore, Susanna sinigmate, corde Paris.⁷

¹ This rubric is not found in A.² *est etiam cito flecti*, B.³ *natura vetit*, B.⁴ *minimas*, P.⁵ *Quæ de*, B. *Quidam virginibus*. . . *coactus*, P.⁶ *par his*, P.⁷ *pares*, P., which omits the word *corde*.

- " Sed tamen illud habent, unum quod cuncta refellit,
 " Ante Deum lacrimas quæ sine lege flunt.
 " His Dominum placant semper, veniamque merentur,
 " His sua cuncta lavant crimina, quicquid agunt.
 " Omnibus auretenus licet his nutrire capillos,
 " Sed non ulterius, regula namque vetat.
 " Utuntur niveis agni de corpore sumptis
 " Pellibus intonsis,¹ pallia nigra gerunt.
 " Hæ caput abscondunt omnes sub tegmine nigro,
 " Sub tunicis nigris candida membra latent.
 " Cingula nulla ferunt, sed nec femoralibus uti
 " Consuetudo fuit, nescio si modo sit.
 " Nunquam rixantur, nisi cum locus exigit, aut res,
 " Sed neque percutiunt, sit nisi causa gravis.
 " Harum sunt quædam steriles et quædam² partu-
 " rientes,
 " Virgineoque tamen nomine cuncta tegunt.
 " Quæ pastoralis baculi dotatur³ honore,
 " Illa quidem melius fertiliusque parit.
 " Vix etiam quævis sterilis reperitur in illis,
 " Donec eis ætas talia posse negat.

De ordine de Simplingham.⁴

- " Est et adhuc alius nuper novus ordo repertus,
 " Quem bene, nam bonus est, commemorare⁵ decet.
 " Hic apud Anglorum fines exortus, ab ipso
 " Nomen habet natus quo fuit ipse⁶ loco.
 " Simplingham⁷ dictus, de simplicitate vocatus,
 " Sim per⁸ antiplhasim ordo vocatur ita.

¹ *intensis*, P.

² *quædam steriles, quædam*, B.

³ *donatur*, B.

⁴ In P. the rubric is, *De ordine novo in Anglia constituto.*

⁵ *convenire*, P.

⁶ *ille*, P.

⁷ *Simplingeham*, B. *Simpligama*, P.

⁸ *Sive per*, P.

- “ Canonicos laicosque simul, duplicesque sorores,
 “ Quas simul in unum continet illa domus.¹
 “ Canonici missas tantum, reliquumque sorores
 “ Explent, officii debita jura sui.
 “ Corpora, non voces, murus designit,² in unum
 “ Psallunt directo³ psalmatis absque metro.⁴

*Novus ordo Burnelli factus de aliis ordinibus.*⁵

- “ Talia dum mecum tacitus considero, vitam
 “ Nescio quam possim⁶ constituisse mihi.
 “ Tutius ergo puto nec non consultius esse,
 “ Ut statuam leges ordinis ipse novi.
 “ Sic igitur fiet de quolibet ordine sumam
 “ Quod melius fuerit commodiusque mihi.⁷
 “ Qui meus ordo meo nomen de nomine sumat,
 “ Nomen in æternum vivat ut inde meum.
 “ Ordine de Templi sumamus equos gradientes
 “ Leniter, ut⁸ lenis sit meus ordo mihi.
 “ Ut mihi mentiri liceat quocunque locorum,
 “ Fratribus ex aliis hoc retinere volo.
 “ Ut feria sexta⁹ liceat mihi pinguibus uti,
 “ Hæc Cluniacensis conferat¹⁰ ordo mihi.
 “ Fratribus ex aliis satis est et sufficit illud,
 “ Ut liceat braccis nocte carere meis.¹¹
 “ Grandimontanos in eo quod multa loquuntur
 “ Multum commendo, quodque¹² tenere volo.
 “ Carthusiæ¹³ fratres in eo discerno¹⁴ sequendos,
 “ Missa quod in mense sufficit una satis.

¹ These two lines are given from B.

² *disjūgit*, P.

³ *Psallant directe*, P.

⁴ *absque melo*, B.

⁵ *Novus ordo quem Burnellus instituit*, B.

⁶ *possum*, B. P.

⁷ These two lines are taken from B.

⁸ *neque levis*, P.

⁹ *feria quarta*, B.

¹⁰ *conferet*, B.

¹¹ *carere mihi*, P.

¹² *quosque*, P.

¹³ *Carthusios*, P.

¹⁴ *decerno*, B.

- " Canonicos nigros carnes comedendo sequamur,¹
 " Ne quid ab hypocrisi contrahat ordo meus.
 " Præmonstratenses statuo de jure sequendos
 " In molli tunica multiplicique toga.
 " Ordine de reliquo placet, ut persona secunda
 " Fœdere perpetuo sit mihi juncta comes.
 " Hic fuit ordo prior, et conditus in Paradiso;
 " Hunc Dens instituit, et benedixit ei.
 " Hunc in perpetuum decrevimus esse tenendum,
 " Cujus erat genitor cum genetrice mea.
 " Et genus omne meum semper fuit ordinis hujus,
 " Quo genus humanum deficiente cadet.
 " Ordine de sacro sacratarum mulierum
 " Accipiam, zonam semper abesse meam.²
 " Cingula lata mihi non sunt bona,³ sed neque ventri
 " Conveniunt grosso cingula stricta meo.
 " Est et adhuc aliud in eis⁴ quod in ordine nostro
 " Apponi volumus, cum locus aptus erit.
 " Quid de Simplingam, quantum, vel qualia sumam,
 " Nescio, nam nova res me dubitare facit.
 " Hoc tamen ad præsens nulla ratione remittam,
 " Namque necesse⁵ nimis fratribus esse reor,
 " Quod nunquam nisi clam nulla⁶ sciente sororum
 " Cum quocunque suo fratre manere licet.
 " Sunt etiam quædam quæ si non nunc⁷ meminisse
 " Possumus ad præsens, postea tempus erit.
 " Ergo nil restat⁸ nisi confirmatio sola
 " Pontificis summi, quam dabit ipse libens.
 " Nam qui justa petunt, nulla ratione repulsam
 " A domino papa sustinuisse solent.
 " Illuc ergo decet primo divertere, papam
 " Et fratres humili sollicitare prece."

¹ *sequemur*, B.² *zona . . . mea*, B.³ *lata bona non sunt mihi*, P.⁴ *in his*, P.⁵ *necem*, P.⁶ *nulloque*, B.⁷ *si non hic*, B. *nunc non*, P.⁸ *Ergo nihil restat*, B.

Quomodo Burnellus obviavit Galieno.

- Talia dicenti veniens Galienus ab urbe
 Obvius accessit, vidit, et inquit ei :
 “ Numquid non es tu noster Burnellus ? ” Et ille :
 “ Heu mihi !¹ sum certe ; care magister, ave !
 “ Ille dolens ego sum Burnellus ab urbe Cremona,
 “ Quem bene tu nosti, si meminisse placet.
 “ Ecce senem cernis fractumque labore decenni,
 “ Qui juvenis quondam fortis et acer eram.
 “ Quam mala multa tuli pridem ! sed me tamen unum
 “ Funditus absumpsit sollicitudo scholæ.
 “ Rusticus atque schola duo sunt tormenta doloris,²
 “ Intus et exterius quæ me nocere solent.³
 “ Rusticus exterius pungit, ferit, atque flagella⁴
 “ Dat schola, sed pascit⁵ viscera, corda, latus.
 “ Saxa sed et lapides mallem portare molares,
 “ Quam sic assiduis invigilare scholis.
 “ Quam mala fata mihi ! verum mea fata nec ultra⁶
 “ Vel citra possum⁷ quam statuere mihi.
 “ Fluctuat in dubiis animus meus, inque dolendis,⁸
 “ Præque dolore meo mens mea mente caret.
 “ Namque tot⁹ et tanta miseri sunt scandala mundi,
 “ Tot regum scelera pontificumque mala,
 “ Tot quoque sunt mortes in religione, tot extra,
 “ Pessima præque sui¹⁰ sorde tacenda mihi,
 “ Quod dum flens recolo, mundi mala prospicioque,
 “ Quis sit, quis fuerit, quis status orbis erit,

¹ *En mihi*, A.² *dolorum*, P.³ *quæ mihi ferre solent*, B. *quæ macerare solent*, P.⁴ *flagellat*, B.⁵ *Sed schola depascit*, B.⁶ *Quam mala fila mihi venerunt fata, sed ultra*, B.⁷ *Vel citra nequeo*, B. *possit*, C.⁸ B. has before this line a rubric, *Prædicatio Burnelli*.⁹ *Nam tot*, P.¹⁰ *Præ nimiaque sui*, B.

- " Ignis ut a facie subito nova cera liquescit,
 " Et ¹ solis radio nix glaciesque fluunt,
 " Sic ego deficio, sic defluo, sicque revolvor;²
 " Totus et in lacrimas fontis ad instar eo.
 " Quarum præcipua,³ quarum præmaxima causa, est ⁴
 " Curia Romana, quæ⁵ modo vadit ita;
 " Quæ regum domina, quæ regnantum diadema,
 " Quæ decus atque decor urbis et orbis erat;
 " Quæ solis radius, noctis carbunculus ardens,
 " Malleus erroris, poena parata malis,
 " Justitiæ gladius, oleum pietatis abundans,
 " Larga manus inopis, dextra referta bonis;
 " Flos novus; et nullo marcescens temporis æstu,
 " Fons sine defectu, balsama larga fluens;
 " Religionis obex,⁶ pacis concordia, morum
 " Gloria, fax fidei, regula recta boni;
 " Vexillum patriæ, sed et omnibus ordine facta⁷
 " Debuit esse caput, sicut origo fuit.
 " Sed conversa retro rediit, fideique pudoris⁸
 " Immemor, in caudam fecit abire caput.
 " Si caput a capio vel dixeris a capiendo,
 " Tunc est ipsa caput, omnia namque capit.
 " Sic declinando, capio, capis, ad capiendum
 " Retia laxavit, retia longa nimis.
 " Quod de præterito coepi formare futurum,
 " Non valet ad præsens, nec videt unde locum.
 " Quondam larga sui proprii, nec avara, cruoris,
 " Fundere consuevit seque suumque suis.
 " Nunc vice conversa sitiens⁹ sitit, atque cruorem
 " Fundat ut alterius, ebibit¹⁰ ipsa suum.

¹ *Ex*, P.² *resolvor*, B.³ *Quare præcipua*, B.⁴ *est omitted in P.*⁵ *quod*, A.⁶ *apex*, B.⁷ *omnibus omnia facta*, B. *ordine sancto*, P.⁸ *prioris*, B.⁹ *faciens*, B. P.¹⁰ *Fundit et alterius, et bibit*, P.

- " Sic causam mortis, quæ debuit esse salutis,
 " Fecit et in populo prodiga, fudit eum.
 " Vasaque commutans ex hoc transfudit in illis,¹
 " Sub mellis specie pocula felle luat.²
 " Ipsa tamen semper in se³ sitibunda manebit,
 " Cumque bibat semper, semper avara sitit.
 " Cujus in os patulum, quamvis foret æs mare magnum,
 " Influeretque simul, non satiaret eam.
 " Væ! barathro⁴ ventris nequeunt extinguere cujus
 " Fercula nulla famem, pocula nulla sitim.
 " Væ! cui nil satis est, et quem sua reddit egenum
 " Copia, nec totus sufficit orbis ei.
 " Sustinet æris egens quicquid peccatur⁵ avarum,⁶
 " Quicquid delirant cætera bursa luet.⁷
 " Bursa referta reos solvit, peccata relaxat,
 " Quæ non peccantis⁸ evacuata ligat.
 " Nil tam difficile, nil tam grave, nil ita pravum,
 " Quod non emendat⁹ bursa referta bene.
 " Hæc facit ut licite fiat quodcunque libebit,
 " Reddit et illicitum quod licet arte pari.
 " Cum sua non mundet, aliorum crimina mundat,
 " Cernere quæ propria vulnera sola nequit.
 " Sic dolor in capite facit omnia membra dolere,
 " Toxicat et modicum dolia magna virus.
 " Sic ovis una gregem totum maculando¹⁰ respergit,
 " Et trahit ex modico¹¹ maxima massa luem.
 " Sic sapit ex fonte, quamvis procul inde remotus,
 " Rivus, et ex igne fumus odoris habet.
 " Ex morbo capitis artus traxere dolorem,
 " Peccatumque patris plangit origo sequens.
 " Virtutum quondam decus et decor, in¹² vitiorum
 " Est conversa caput, quæ caput orbis erat.

¹ in illud, B.² luit, B.³ in se semper, B.⁴ De barathro, P.⁵ peccetur, B. precatur, P.⁶ amarum, A.⁷ luat, B.⁸ peccantes, P.⁹ emendet, B.¹⁰ maculosa, B.¹¹ ex morbo, B.¹² in omitted in A.

- " Non mihi sufficeret¹ longævi Nestoris ætas,
 " Singula si memorem quæ memoranda forent.
 " Sed sit ut ad summam tituloque referre sub uno,
 " Quæ sit vox populi, quæ solet esse Dei,
 " A summo capitis in ea pedis usque deorsum
 " Ad plantam, sanum nil superesse reor.²

[*De regibus etiam narrat.*]

- " Rursus³ si regum mores⁴ vitamque revolvam,
 " Quid nisi majoris causa doloris erunt?⁵
 " Quorum vita dolor, quorum dominatio dura,
 " Quorum verba velut ventus et aura levis.
 " Cumque creatus homo sit ad instar imaginis ejus,
 " Qui dedit ex nihilo cuncta creata fore,
 " Pluris habent homine⁶ reges animantia terræ,
 " Et genus humanum vilius esse putant.
 " In cruce suspendi pro sumpta carne ferarum,⁷
 " Quam plures faciunt⁸ sæpe dolore gravi.⁹
 " Quid gravius Siculi possent statuuisse tyranni,
 " Quam pro morte feræ quod moriatur homo?
 " Qui sic regna regunt, qui sic sine remige regnant,
 " Vix regum tantum nomina sola tenent.
 " Quamvis regna sua sibi sint¹⁰ subjecta, tributa
 " Dent populi, trepidet terra timore suo,
 " Non tamen hi regnant, quoniam regnare timeri
 " Non est, aut dura lege ligare suos.
 " Quos non rectores sed raptores bene dici
 " Constat, et ex facto nomen habere suo.
 " Quorum nulla fides, et qui confidit in ipsis
 " Errat, et arbitrio desipit ipse meo.

¹ *sufficiens*, P.

² This and the three lines preceding are given from B.

³ *rursum*, B. C. and P.

⁴ *mores regum*, P.

⁵ *erit*, P.

⁶ *homines*, P.

⁷ *pro suspitione ferarum*, B.

⁸ *faciant*, P.

⁹ *Nec fera consuliter, consule, queso feras*, B.

¹⁰ *sunt*, P.

- “ Quorum fictus amor, quorum via nulla fidelis,
 “ Quorum lingua dolo¹ plena, cruore manus.
 “ Munera respiciunt, quæ dum venerantur,² abesse
 “ Justitiam faciunt, judiciumque³ procul.
 “ Quicquid enim faciunt, vel dicunt, vel meditantur,
 “ Si bene discutias, omnia munus olent.⁴
 “ Quod, nisi præcedat, comitetur, sive sequatur,⁵
 “ Ut⁶ vaccam vitulus, non procul, immo prope,
 “ Nil habitus, nil ordo tibi, nec opinio vitæ,
 “ Quilibet aut titulus plusve minusve dabit.
 “ Munera conturbant reges, rursusque reservant,⁷
 “ Munera dant pacem, munera bella parant.
 “ Munera pontifices subvertunt, munera reges,
 “ Munera jus statuunt destituuntque simul.
 “ Munera stultorum linguas dant esse disertas,
 “ Munera cum⁸ clamant cætera quæque tacent.
 “ Munera pervertunt leges, decreta refellunt,
 “ Evacuant patrum jura rigore⁹ suo.
 “ Munera palpare¹⁰ faciunt delicta potentum,
 “ Utque magis vigeant facta nefanda tegunt.
 “ Munera—sed taceo, ne forte tegenda¹¹ revclem,
 “ Quæ¹² in manibus sanctis esse reperta solent.
 “ Munera declarant quidnam meditantur¹³ avari,
 “ Quidve velit fieri mens maculosa viri.
 “ Munera quid valeant sedes pastore vacantes,
 “ Credere si fas est, sæpe docere solent.
 “ Munera dulce malum, virus sanabile¹⁴ sanis
 “ Mentibus, ægroto mortis imago recens.
 “ Munera semper habent aliquid portantia secum,
 “ Verborumque cives¹⁵ ore tacente gemunt.¹⁶

¹ Quorum lingua dolor, P.

² venantur, B.

³ judiciamque, P.

⁴ alunt, P.

⁵ Quod ni præcedat, comitetur,
sive sequatur, P.

⁶ Ac, P.

⁷ serenunt, B. reformant, P.

⁸ dum, P.

⁹ vigore, B.

¹⁰ palpari, P.

¹¹ tacenda, P.

¹² Quæ omitted in P.

¹³ meditentur, B. P.

¹⁴ virus insanabile, B.

¹⁵ Veri quod cives, P.

¹⁶ gerunt, B.

- “ Munera iudicii libram moderantur, et ipsam
 “ Protinus inflectunt, quo data pensa trahunt.
 “ Munera mortifero dant pocula plena veneno,
 “ Excaecant oculos, præcipitantque gradus.
 “ Omnia vincit amor, sed amorem munera vincunt,
 “ Quod si quis dubitet,¹ ponderet hæc et ea.
 “ Munera virtutum suffocant germina, sanctos
 “ Irritant, reprobos mortis ad ima trahunt.²
 “ Munera corrumpunt mores, pariuntque recepta
 “ Damna pudicitiae dona cupita procis.³
 “ Munera pontifices extollunt, munera reges,
 “ Munera dant apices exhilarantque duces.
 “ Munera suffodiunt turres, montesque coæquant
 “ Vallibus, et pariunt absque cruore necem.
 “ Munera præcedunt, quoties mala multa sequun-
 “ tur,
 “ Munera cum veniunt proxima causa subest.
 “ Munera si cessent, cessabunt jurgia, lites,
 “ Mars cadet,⁴ et Veneris nullus amicus erit.
 “ Munera si cessent, sine sanguine tempore pacis,
 “ Quod nunquam potuit, Roma subacta ruet.
 “ Munera si cessent, primatum pallia multo
 “ Constabunt levius et meliore foro.
 “ Munera si cessent, abbatum cornua longa
 “ Ponderis et precii jure minoris⁵ erunt.
 “ Munera si cessent, regis revocatus ab aula
 “ Monachus, in claustrum⁶ limina sacra teret,
 “ Munera si cessent, grex cum pastore quiescet,⁷
 “ Junctus⁸ et amborum spiritus unus erit.
 “ Munera si cessent, Deus in cellas Cluniaci
 “ Forte revertetur, et remanebit ibi.
 “ Munera si cessent, Judam cum Simone clerus
 “ Tollet, et e medio coget abire sui.

¹ *dubitat*, B.² These two lines are given in B.³ *precis*, P.⁴ *cadit*, P.⁵ *longe minoris*, B.⁶ *In clauistro*, - P.⁷ *quiescit*, P.⁸ *Intus*, B.

- “ In quorum manibus crebro tractantur iniqua,
 “ Dexterâ muneribus esse referta solet.
 “ Munera si cessent, miseris mortalibus ultra
 “ Clamor, nec luctus, nec dolor ullus erit.
 “ Munera si cessent, pariter cum Simone Judas
 “ Decidet, et loculos perdet uterque suos.
 “ Munera subversum¹ faciunt de rege tyrannum,
 “ Convertuntque suas in sua membra manus.
 “ Plebs sine doctrina, populus sine lege, cruentis²
 “ Moribus,³ accelerat pronus in omne nefas.
 “ Gens gravis, esuriens carnem, sitiensque cruorem,
 “ Armat in armatas ad scelus omne manus.
 “ Ille timor Domini, reges qui terruit olim,
 “ Et populos, periit nomine reque simul.
 “ Quid demum loqueris? Deus est post terga relie-
 “ tus,
 “ Non opus est alio, sit sibi⁴ quisque Deus.
 “ Regis ad exemplum populus lascivit ineptus,
 “ Vervecisque pedes sors facit una pares.
 “ Ecce tot et tantas patiuntur secula strages,
 “ Posteriorque dies deteriora parit.⁵
 “ Nec superest, redimat, neque qui salvos faciat nos,
 “ Sed sperata salus funditus omnis abest.

[*De pontificibus et pastoribus malis.*]

- “ Non alios igitur super his nisi temporis hujus
 “ Pontifices sacros auguror esse reos.
 “ Qui si⁶ pastores legemque tenere fatentur,
 “ Nec tamen hæc faciunt quæ facienda docent.
 “ Qui potius fures quam pastores vocitari
 “ Teste Deo debent, de quibus illud ait:

¹ *subverso*, P.

² *cruentus*, P.

³ *Morsibus*, B.

⁴ *tibi*, P.

⁵ *parat*, P.

⁶ *Qui se pastores*, P.

- " Advenient multi pseudo¹ falsique prophetæ,
 " Et satagent multos fallere fraude sua.
 " Qui, quamvis veniant² ovium sub veste, rapaces
 " Sanguinis, hos avidos noveris esse lupos.
 " A pascendo³ grege,⁴ non de pascendo⁵ morentur
 " Pastores ovium nomen habere suum.
 " Nomen, ab officio sumptum, vertere seorsum,
 " Ut non pastores sint gregis, immo lupi.
 " Tres sunt præcipue, prope qui versantur ovile,
 " Quorum quisque gregi proximus esse studet;
 " Primus enim pastor est, mercenarius alter,
 " Tertius insidians dicitur esse lopus.
 " Primus oves gratis pascit, mercede secundus,
 " Tertius ut perdat diripiatque gregem.⁶
 " Pastores igitur, quia gratis⁷ nulla ministrant,
 " Nil sibi cum primo⁸ proprietatis habent.
 " Et quoniam pascunt mercedis amore, secundi,⁹
 " Officio similes, sors facit esse pares.
 " Nil sibi cum primo, sed habent conjuncta secundo
 " Plurima, de reliquo quæstio nulla manet.
 " Ergo, lupis similes, comedunt cum sanguine carnes,
 " Matris et ex utero viscera rapta¹⁰ vorant.
 " More lupi, veniunt pastores temporis hujus,
 " Morte gregem primum perdere quisque suum.
 " Quodque vident fragile frangunt, quod debile sper-
 " nunt,
 " Quod crassum, comedunt, quod vile despiciunt.¹¹
 " Lac gregis et lanam querunt miscere,¹² subactas
 " Undique dispersas depopulantur oves.

¹ *pseudes*, P.² *veniunt*, P.³ *A pascendo*, B.⁴ *gregem*, P.⁵ *non a pascendo*, P.⁶ *decipiatque gregem*, B.⁷ *qui gratis*, B.⁸ *cum primis*, B.⁹ *secundo*, P.¹⁰ *viscera rapta*, P.¹¹ *comedunt, projiciuntque macrum*, B.¹² *querunt miscereque*, B. *norunt miscere*, P.

- " Nec satis istud eis, quod deprædantur¹ ovile,
 " Disperguntque greges,² diripiuntque sibi,
 " Sit,³ nisi quem⁴ sitiunt calidum sorbere cruorem,
 " Inque gregis jugulum mittere posse manum.
 " Qualiter introeant pastores temporis hujus
 " In caulas ovium, quo duce, quaque⁵ via?
 " Ingressi quid agant? et quam studiose ministrent,
 " In grege suspecto⁶ non, mihi crede, foro?
 " Pastorum vitam si discutiamus ad unguem,
 " Plurima quæ faciunt plena ruboris erunt.
 " In speculo positi, quo⁷ circumquaque videri
 " Seque videre valent, lumina clausa tenent.
 " Sanguinis et carnis curam non despicientes,
 " Solliciti curant seque suosque simul.
 " Quem sibi præcipue deberent⁸ præposuisse,
 " Vix valet extremo delituisse loco.
 " Uritur, alget, eget, sitit, esurit, ulcere plenus,
 " Qui⁹ dedit, unde suam cuique levare¹⁰ famem?
 " Præsulis ad mensam tot fercula, totque ferentes
 " Vestibus ornati,¹¹ tot sine lege scyphi;
 " Totque domus domini, tot circumquaque¹² ministri,
 " Tot stantes pueri, totque meando vagi;
 " Tot juvenes compti, variisque modis redimiti,
 " Totque senes docti gesta priora loqui;
 " Et quasi castrorum regum, statione soluta,
 " Discurrunt acies, corpore, mente, leves.
 " Dumque¹³ bibit dominus, quidam sua brachia tendit,¹⁴
 " Atque genu flexo pronus adorat eum.
 " Splendida tota domus, duplici radiante metallo,
 " In quibus offertur hostia sacra Deo.

¹ deprædentur, P.² gregem, B.³ Sic, P.⁴ nisi quod, P.⁵ quæve, B.⁶ suscepto, B.⁷ In specula positi qua, B.⁸ debent, B.⁹ Quis, P.¹⁰ quit relevare, P. cuique relevare,

A.

¹¹ Tot vini cyathi, B.¹² tot cani quaque, P.¹³ Cumque, P.¹⁴ tendit sua brachia mundus, B.

- " Sed quæ pontificis sunt usibus appropriata,
 " Non sunt de vili materiaque rudi.
 " Non norunt recte partiri, qui statuerunt
 " Aurea pontifici, stagnæ¹ vasa Deo.
 " Præsul in argento totus discumbit et auro,
 " Vix quoque fictilibus utitur aula Dei.
 " Ecclesias laceras,² altaria nuda, crucesque
 " Extractis³ spoliis, stare videre potes.
 " Splendida⁴ pontificis sublimibus aula columnis,
 " Intus et exterius marmore fulta, nitet.
 " Tot sunt pontifici tunicæ, tot pallia, cappæ,⁵
 " Ipse quod ignoret, vel⁶ numerare queat.
 " Præsulis e⁷ digitis gemmarum pendet et auri
 " Septem divitibus quod satis esset opum.
 " Præsul amat marcæ plus quam distinguere Marcum,
 " Plus et amat⁸ lucrum quam facit ipse Lucam.
 " Sic hodie, sic cras, sibi credita, non data certe
 " Dispensant,⁹ Domino dissimulante diu.
 " Qualiter atque quibus curam credant¹⁰ animarum,
 " Quod magis est aliis omnibus esse patet.¹¹
 " Ante puer patrem primum matremque vocare
 " Quam sciat, aut possit stare, vel ire pedes,
 " Suscipit ecclesiæ claves animasque regendas,
 " In cunis positus dummodo vagit adhuc.
 " Quid dicet Petrus, cum me Robekinus ad astra
 " Aut Wilekinus¹² aget duxque comesque meus.
 " Petro, non puero, claves Deus ecclesiarum
 " Tradidit atque dedit, jussit¹³ habere vices.
 " In manibus, Domine, Robekini vel Wilekini¹⁴
 " Ne¹⁵ me tradideris, sit tibi cura mei.

¹ The medieval form of *stannæ*.

² *vucuas*, B.

³ *Detractis*, B.

⁴ *Regia*, B.

⁵ *capæ*, B.

⁶ *Ipse quot ignorat, nec*, P.

⁷ *in digitis*, B.

⁸ *Plus amat*, A.

⁹ *Dispensat*, P.

¹⁰ *credunt*, P.

¹¹ *ecce patet*, B.

¹² *Wileminus*, B. *Uuilkinus*, P.

¹³ *atque suas jussit*, B.

¹⁴ *Wilemini*, B. *Uuilkini vel Robekini*, P.

¹⁵ *Non me*, P.

- “ Sed neque me tradam, quamvis mihi forte, quod
 “ absit,
 “ Præsul vim faciat, exagitetque diu.
 “ Tristis ob hanc causam prius appellabo, Petrumque,
 “ Ejus et hæredem solus adibo pedes.
 “ Cum nutrice sua Romam Robekinus adibit,
 “ Quem nova sive vetus sportula tecta feret.
 “ Missus et in peram veniet Wilekinus¹ in urbem,
 “ Curia Romana tota videbit eum.
 “ Nec vacuis manibus aderunt, nec ventre soluto,
 “ Sed quasi parturiens et prope tempus agens.
 “ Accedent propius, venientque videre sepulchrum,
 “ Quod semper vacuum permanet atque capax.
 “ Quod deest ætati teneræ supplebit eorum
 “ Gratia, consortes quos habuere viæ.
 “ Præstabunt annos pater et pædagogus eisdem,
 “ Quotquot opus fuerit, si tamen esset opus.
 “ Qui dedit ecclesias, numquid non contulit annos,
 “ Et mores, quales talibus esse decet?
 “ A simili reliquum potuit, qui contulit unum,
 “ Jure pari licuit illud et illud ei.
 “ Impuberes² pueros pastores ecclesiarum
 “ Vidimus effectos, pontificesve sacros.
 “ Sic dixit³ quidam de quodam pontificando,
 “ Cum princeps regni sollicitaret eum,
 “ Est puer, et nondum discernere possumus utrum
 “ Fœmina vel mas sit, et modo præsul erit!
 “ Talibus est hodie cleri populi que potestas,
 “ Atque domus Domini cura regenda data.
 “ Talibus ecclesia Christi suffulta columnis
 “ Decidet, ante suam præjugulata diem.

¹ *Wileminus*, B. *Uuilhelmus*, P.

² *Impubes*, P.

³ *Sicut ait*, B.

[*De inanibus et vanis præsulum actionibus.*¹]

- “ Si quæras,² quid agat festinus præsul³ in urbe,
 “ Assumptis canibus in nemus ire parat,
 “ Aut ut aves avibus capiat,⁴ vel piscibus hamum
 “ Mittat, et esorem⁵ hinc trahit,⁶ inde lupum.
 “ Ardea visa fuit fluviali proxima ripæ,⁷
 “ Jactet ut anipitrem præsul ab urbe ruit.⁸
 “ Silvarum saltus plusquam loca sancta⁹ frequentat,
 “ Latratusque canum canone pluris habet.
 “ Plus cane percusso dolet anxius, aut ave lesa,
 “ Quam si discedat¹⁰ clericus unus ei.
 “ Sæpe dies tota causis cedit sine causa,
 “ Officiisque sacris sufficit hora brevis.
 “ Litibus impensa brevis est quævis¹¹ mora longa,
 “ Mox quod est Domini tædia magna parit.
 “ Arctius insistit lepori canis ire,¹² quietus
 “ Donec et officium compleat ipse¹³ suum,
 “ Quam sua persolvant, cum tempus et hora requirit,
 “ Pontifices nostri debita pensa Deo.
 “ Qui si pro Domino paterentur, quod patiuntur
 “ Propter res viles deliciasque breves,
 “ Nullus eos dubitet vivos, in carne manentes,
 “ Esse Dei sanctos martyribusque pares.
 “ Nec tamen ista pati pudet hos, aut poenitet¹⁴ horum
 “ Quamvis sæpe gravat¹⁵ sustinuisse jugum.
 “ Nam Deus illorum, pro quo patiuntur ad horam,
 “ Hæc mala pro meritis præmia digna dabit.

¹ This rubric is not found in the MSS.

² *Si quæris*, B. C.

³ *agat præsul festinus*, B.

⁴ *capiat avibus*, B.

⁵ *ut esocem*, P.

⁶ *quod trahat*, B. *nunc trahat*, P.

⁷ *ripæ*, C.

⁸ *ab urbe ruet*, P.

⁹ *sacra*, P.

¹⁰ *decedat*, B. P.

¹¹ *brevis, quamvis*, B. P.

¹² *iru*, P.

¹³ *ille*, P.

¹⁴ *hos, quos penitus horum*, P.

¹⁵ *gravet*, B.

[*Burnellus iterum narrat Galieno de abbatibus,
prioribus, et conventualibus.*] ¹

- “ Quodque magis miror, abbates² atque priores,
 “ Conventusque sacri,³ quos suus ordo ligat,
 “ Canone posthabito, quem sunt servare professi,
 “ Quemque patres sancti constituere sibi,
 “ Ecce retro redeunt, sorbentque quod evomuerunt,
 “ Ut canis ad vomitum, susque reversa lutum.
 “ Exterior faciem prætendunt religionis,
 “ Interiusque gerunt pectora plena dolo.
 “ Qui duce Bernardo gradiuntur, vel Benedicto,
 “ Aut Augustino, sub⁴ levio^{re} jugo,
 “ Omnes sunt fures, quocunque charactere sancto
 “ Signati veniant magnificentque Deum.
 “ Ne credas verbis, ne⁵ credas vestibus albis,
 “ Vix etenim factis⁶ est adhibenda fides.
 “ Quorum vox lenis⁷ vox Jacob creditur esse,
 “ Cætera sunt Esau brachia, colla, manus.
 “ Rursus in Ægyptum quem⁸ deseruere reversi,
 “ Dulce sibi reputant a Pharaone premi.
 “ Carnis ad illecebras nullo retinente ruentes,
 “ In foveam mortis carne trahente cadunt.⁹
 “ Invidiæ stimulis vexantur, et ambitionis
 “ Æstibus assiduis, præcipueque tribus.
 “ Primus ut ascendant labor est, sequiturque parentum
 “ Indiscretus amor, cura, quiete carent.¹⁰
 “ Hæc omnes ardent, hac omnes febre laborant,
 “ Hæc tenet imperium, postpositura Deum.
 “ Hinc, ut opes habeant, summa virtute laborant,
 “ Possideantque brevi tempore parta diu.

¹ This rubric is not given in the MSS.

² *quod abbates*, A.

³ *Conventusque sacer*, P.

⁴ *Augustini sub*, B.

⁵ *nec*, P.

⁶ *Vix etenim fratribus*, P.

⁷ *lata*, P.

⁸ *quam*, P.

⁹ *ruunt*, P.

¹⁰ *carens*, B. P.

[*De religiosis in generali.*]¹

- " Olim paupertas, rebusque carere caducis,
 " Religiosorum gloria magna fuit.
 " Nunc nisi possideant, animarum damna suarum.
 " Res et opes magnas, pascua, prata, greges,
 " Esse putant miseri, quia mundo pauper haberi,
 " Inter eos hodie creditur esse nefas.²
 " Pauper erat Christus, quem sic imitando sequuntur,
 " Pauperis ut sine re nomen habere queant.
 " Sicque volunt dici quod nolunt esse, putantes
 " Omnia cernentem fallere posse Deum.
 " Omnibus abjectis inopis vestigia Christi
 " Verbis, non factis, se statuere sequi.
 " Spreverunt mundum, sed tali conditione
 " Ut semel abjectus,³ semper adesse queat,⁴
 " Ne quid eis desit, spreverunt omnia, felix
 " Quisquis, ut ipse metat plurima, pauca serit.⁵
 " Cum lupo ex habitu non est suspectus ovili,
 " Dentis ab effectu quo timeatur⁶ habet.
 " Simpliciter graditur vulpis⁷ vultuque modesto,
 " Et nihil in facie suspicionis habet,
 " Corde sed astuto vincens animalia multa,
 " Semper in insidiis tota dolosa manet.
 " Quo magis ascendit, cœlo vicinior alto
 " Accipiter,⁸ prædam fortius inde capit.
 " Fortius⁹ ut feriat aries retrocedit, et ictus
 " Suscipit obstipo vertice datque simul.
 " Sic faciunt hodie, quos mundus religiosos
 " Æstimat, et sanctos prædicat esse viros.
 " De quibus ad præsens, quamvis mihi multa supersint,
 " Plura loqui timeo, ne reprehendar ego.

¹ This rubric is given from P.² *esse scelus*, B.³ *abjecta*, P.⁴ *queant*, P.⁵ *seret*, P.⁶ *teneatur*, P.⁷ *vulpes*, P.⁸ *Accipiter*, P., the printer having changed the mediæval for the purer Latin form.⁹ *Fortior*, P.

[*Burnellus de laicis, sicut didicit sub ilice ab avium
garritu, locum et tempus designans.*]¹

- “ Sed quid de laicis dicam? Si publica quædam
 “ Dixero quæ didici, publicus hostis ero.
 “ Nuper cum profugus fugerem festinus ab urbe,
 “ Bernardum fugiens, verbera sæva timens,
 “ Abdita quærebam loca, quæ non posset adire
 “ Ille meus dominus, rusticus ille miser.
 “ Qui me quærebat per devia quæque locorum,
 “ Cum canibus multis multa minando mihi;
 “ Jurabatque² satis quod si possem reperiri,
 “ Illud iter luerem tempus in omne meum,
 “ Quodque fugam dorso mihi scriberet esse legendam
 “ Taliter, ut nunquam non meminisse foret.
 “ Me quoque stertentem lætus quandoque putabat
 “ Admota propius prendere posse manu.
 “ Sed, celer exiliens, Bernardum pone sequentem
 “ Ridebam dominum, conscius ipse, meum.
 “ Sæpe supinatum per posteriora coegi,
 “ Calce repperussum,³ stertere⁴ more meo.
 “ Æstas⁵ erat, lassusque fui, voluique sub umbra
 “ Ilicis optato membra fovere toro.
 “ Carmina, quæ nuper me composuisse videbar,⁶
 “ Scribere conabar⁷ tutus ab hoste meo.
 “ Et locus et tempus, studio nimis apta, volentem
 “ Scribere cogebant improbitate sua.
 “ Venter erat plenus, pes lassus, pagina prompta
 “ Excerptura nova carmina digna nota.
 “ Cumque manus calamum ferrumque teneret acutum,
 “ Exciperetque⁸ novos pellis ovina tonos,

¹ The rubric is here taken from P.; it is not in the MSS. A. B. or C. A. has *laici* in the margin.

² *Juravitque*, P.

³ *Calceque percussum*, P.

⁴ *sternere*, P.

⁵ *Æstus*, B. P.

⁶ *juvabat*, B.

⁷ *conabor*, P.

⁸ *Acciperetque*, P.

- " Nescio quem prope me¹ sub ramos² ilicis altæ³
 " Audio garritum percipioque sonum.
 " Nec mora, tanta locum volucrum vaga turba replevit,
 " Silva quod, ampla prius, tunc tamen arcta foret.
 " Intonat omne nemus, volucrum dispersa per auras
 " Vox abit in cœlum concutiendo solum.
 " Ipse mihi timui, cœpique timendo coactus
 " Dicere, 'Quod sibi vult hoc novitatis opus?'
 " Terreor aspectu; nec mirum; tum quia notus
 " Non erat illa locus, tum quia solus eram.
 " Auribus erectis, et fixo⁴ corpore toto,
 " Prostratus jacui, murmuris absque sono.
 " Pectora tundebar tacitus, veniamque precabar
 " Voto, non verbo, supplice corde meo.
 " Pene timore gravi ventrem sine ventre resolvi
 " Contigit, et dubito ne sit et an sit ita.
 " Namque graves venti tempestatesque morosæ,
 " Imbribus exiguis, conticuere simul.⁵
 " Murmure sedato tenuere silentia tandem,
 " Et quotquot fuerant conticuere simul.⁶
 " Agminis in medio, tota reticente caterva,
 " Surrexit solus corvus, adorsus ita."

*Sententia corvi.*⁷

- " Dilecti fratres, dominique mei speciales,
 " Si placet, audite me, quia pauca loquar.
 " Non quia sim melior vobis vel sanctior unus,⁸
 " Utpote de vili cespite natus ego,

¹ *me* omitted in P.

² *sub ramis*, C. P.

³ *super ilicis*, B.

⁴ *erectis, fixo pede*, B.

⁵ *exiguis, delituisse solent*, B.

⁶ These two lines are from B.

⁷ Instead of this short rubric, P. gives, *Introducitur Burnellus primo narrationem corvi, de qualitate consiliariorum.*

⁸ *vobis melior, vel stemmate major*, B.

- " Vel quod¹ plus sapiam, cum sit sapientia prima,
 " Teste David magno, fore² timere Deum.
 " Sed quia sum major natu senioribus istis
 " Omnibus, annorum tempore teste mihi.
 " Me Noe septennem prudens induxit in arcam,
 " Cum tegeret montes altior unda fluens.
 " Postea fluxerunt quamplurima secula nobis,
 " Pluribus ignota secula, valde bona.
 " Quorum dum recolo, mecum³ tacitusque recordor,
 " Quam bona tunc fuerint, quamque referta bonis!
 " Horum respectu quæ sint modo tristis et amens
 " Tempora festinæ mortis adesse reor.
 " Namque⁴ senescentis mundi decus omne recessit,
 " Et sua quæque suum deseruere statum;
 " Sidera, terra, mare, solito privata tenore,
 " Legibus antiquis dedidicere regi;
 " Et si præterita præsentibus annumeremus,
 " Nulla cohærebunt corpore⁵ membra suo.
 " Ordine transposito variantur sæcula quæque,
 " Alter et est hodie quam fuit orbis heri.
 " Contra naturam rerum natura ministrat,
 " Deserit et cursum noxque diesque suum.
 " Hinc homines morbi perimunt, animalia pestes,
 " Hinc quoque languore præmoriuntur aves.
 " In promptu causa est quoniam peccavimus omnes,
 " Nec superest qui se judicet esse reum.
 " Omnes sunt justi, nullus peccavit iniquus;⁶
 " Nil ego commisi, tu nihil, ille nihil.
 " Non ego gustavi, cuncti dixere ministri;
 " Et tamen absorptum constitit esse canem.
 " Esto quod apponat aliquis sua crimina flere,
 " Et de commissis pœnituisse velit;

¹ *Vel quia*, P.

² *scire*, B. *vere*, P.

³ *necnon*, P.

⁴ *Nam senescentis*, A. B., corrected by P.

⁵ *corpori*, P.

⁶ *iniquum*, B. *inique*, P.

- " Pectore contrito statuatur sua facta fateri
 " Crimina cum lacrimis, cumque dolore gravi;
 " Cui sua secure poterit secreta fateri
 " Omnibus ex nobis? nescio, crede mihi.
 " Mille mihi fratres numeres, totidemque sorores,
 " Mille sed et matres sint mihi, totque patres,
 " Omnibus ex illis secreti conscius unus,
 " Unicus atque meus consiliator erit.
 " Dixero si corvo corvus mea crimina, dicet
 " Cornici, cornix per fora cuncta canet.
 " Si me prodidero gallo, gallina, quod absit,
 " Prodigium pullis me dabit esse suis.
 " Mors mihi, si taceo, mors est si dixero quicquam;
 " Me duo dura premunt, hinc timor, inde pudor.
 " Lingua sacerdotum, quoniam secreta revelat,
 " Cogit ut inviti confiteamur eis.
 " Nulla lues gravior quam cum secreta revelat¹
 " Factus secreti conscius ipse² tui.
 " Qui cadit in gladio semel est plangendus, at ille
 " Tempore perpetuo quem sua lingua necat.
 " Vos igitur qui vel facitis fierique videtis
 " Plurima quæ non sunt enumeranda modo,
 " Quid cui dicatis, ne postea pœniteatis,
 " Quique per exemplum discite, quæso, meum.
 " Qui sciat, atque velit crebro relevare cadentem,
 " Et magis afflictos exhilarare magis,
 " Qui mox quassatum calamum non conterat, immo
 " Alliget, et sanet sustineatque diu;
 " Qui graviter lapsis ignoscens compatiatur,
 " Seque reformidet³ talia posse pati;
 " Qui semper fragilis quam sit caro præmeditetur,
 " Et levis ad lapsum conditione gravi.⁴

¹ This and the preceding line are
not in P.

² *ille*, B.

³ *Sæpe reformidet*, P.

⁴ *gravis*, B.

- " Qui graviter læsus non exardescit¹ in iram,
 " Nec mox vindictam poscat ab hoste suo,
 " Sed pius ac² patiens omnem prius ipse remittat
 " Criminis offensam, quam roget alter eum;
 " Qui sibi sufficiens, nec opum cupidus nec hono-
 " rum,³
 " Respuat oblata proprietate carens;
 " Quem nec amor mundi vexet, nec causa parentum,
 " Vel data supplantent munera, dulce malum;
 " Qui nec amet vel agat quod quis justo repre-
 " hendat,⁴
 " Cui sit idem secum vivere, quod sine se;
 " Si fuerit talis tantusque repertus in orbe
 " Confessor, fateor, cuncta fatebor ei.
 " Exemplum vobis ego sum, cui garrula quondam
 " Lingua fuit damno, teste colore meo.
 " Dum tacui, dilectus eram, sed prodiga lingua
 " Reddidit exosum; vae tibi, lingua loquax!
 " O quam dives eram, multisque beatus amicis,
 " Donec subripuit me mea lingua mihi.
 " Felix si statua Martis taciturnior essem,
 " Mansissetque mihi qui fuit ante color.
 " Quod semel amisi,⁵ longum damnatur in ævum;
 " Lugeo perpetuo tempore tristis ego.
 " Gratia, fama, decor, mihi sunt sublata loquenti,
 " Surripuit totum lingua diserta minus.
 " Lingua loquax nocuit, fateor, quia, si tacuissem,
 " Cuncta remansissent insita dona prius.
 " Inter aves omnes formosior unus habebam,
 " Et magis acceptus omnibus unus eram.
 " Vox mea, clara prius, misero vix rauca remansit,
 " Criminis admissi testis et ipsa mei.

¹ *exardescat*, B. P.² *et patiens*, B. P.³ *honoris*, P.⁴ *juste reprehendit*, P.⁵ *admisi*, B.

- " Perpetuata¹ foret mea gloria, si tacuissem,
 " Sed quia non tacui, tota repente ruit.
 " Unde, mei memores, linguam cohibete loquacem,
 " Ne jugulet dominum prodiga facta suum.
 " Pauca loquar, salva dominorum pace meorum,
 " Vera tamen, veris si licet esse locum.
 " Non est mirandum, quamvis adversa frequenter
 " Nobis contingant,² et mala plura premunt,
 " Nos sumus in causa, si causam quærimus, ipsi
 " Cur tot in adversis deficiamus ita.
 " Nos sata destruimus, nos semina diripientes
 " Tollimus, et plenos depopulamus agros.
 " Ne faciant fructum, flores mox arbore natos
 " Unguibus et rostris dilaceramus eos.
 " Cædibus assiduis insistimus, atque rapinis,
 " Ad bona difficiles, luxuriosa cohors.
 " Æstimat excussam tuto³ se deposuisse
 " Rusticus annonam, poste tenente seram.
 " Sed gallus veniens, tota comitante sequela,
 " Quantumcunque placet tollit, et inde fugit.
 " Nec satis est, sumpsisse satis, totam nisi massam
 " Dispergat pedibus per loca cuncta domus.
 " Nisus et ancipiter, postquam fuerit bene pastus,
 " Advolat,⁴ et dominum spernit adire suum.
 " Nec pueri lacrimas, sese revocantis, et illi
 " Brachia tendentis, respuit atque fugit.⁵
 " Qua totiens pastus, totiens portatus, amicam
 " Spernit ut hostilem captus ab hoste manum.
 " Certa licet quamvis objecta pericula mortis
 " Immineant pueris, non miserentur eis.
 " Dunque⁶ sequuntur eos per devia quæque locorum,
 " Sæpe quidem silvis, sæpe necantur aquis.

¹ *Perpetuaque*, P.² *contingunt*, P.³ *tute*, P.⁴ *Avolat*, P.⁵ *respicit, immo fugit*, B.⁶ *Cumque*, P.

- " Sic bene pro meritis nostrosque beamur¹ amicos,
 " Reddimus atque bona pro vice sæpe mala.
 " Psittacus² in thalamum domina redeunte puellas
 " Prodit, et illarum verba tacenda refert.
 " Quod³ fuerant secum tacite timideque locutæ,
 " Auribus⁴ et tutis, et sine teste loco.
 " Nescius ille loqui, sed⁵ nescius immo tacere,
 " Profert, plus æquo Psittacus oris habens.
 " Hinc avidus crebro miscent aconita puellæ,
 " Discat ut⁶ ante mori quam didicisse⁷ loqui.
 " Sunt et aves aliæ, quæ toto tempore vitæ
 " Religiosorum claustra beata colunt;
 " Quæ quot eis faciant⁸ discrimina sæpe per annum,
 " Non ego sufficio dinumerare modo.
 " Hinc est quod populus odio nos odit iniquo,
 " Reddit et exactam pro vice sæpe vicem.
 " Hinc est cotidie quod nobis insidiantur,
 " Tollit et e medio nos inimica manus.
 " Hinc laqueos nobis ponunt,⁹ hinc retia tendunt,
 " Hinc lapis, inde parit missa sagitta necem.
 " Hinc inviscatis pedibus retinentur¹⁰ et alis;
 " Fallimur et dulci sæpe tonante tono.
 " Ista, nec immerito, patimur, luimusque coacti
 " Plurima, quæ gratis facta fuisse liquet."

*Responsio Galli.*¹¹

Talia dicenti Gallus respondit, " Amice,
 " Pone modum verbis; sunt satis ista; tace.

¹ beamus, B. nostros veneramur amicos, P.

² Phitacus, A., here and below.

³ Quæ, P.

⁴ Antris, P.

⁵ Nescius ille quidem, sed, P.

⁶ Discat et ante, C. Discunt ante, P.

⁷ didicere, P.

⁸ faciunt, P.

⁹ ponunt nobis, P.

¹⁰ retinemur, B.

¹¹ Narratio Galli, P.

- " Sunt discreta minus tua verba, minusque diserta,
 " Nec capit¹ in nostro pectore sermo tuus.
 " In sermone tuo nimis es diffusus, abundans
 " Verbis, non sensu, quod solet esse senum.
 " Olim lingua tibi damnosa fuisse refertur,
 " Sed nec adhuc quicquam profuit illa tibi.
 " Plurima vidisti velut is qui tempore longo
 " Vixit, et inspexit secula multa retro.
 " Unde nec est mirum, si jam delira senectus
 " Erret,² et existat mens ratione carens,
 " In sene decrescunt semper, crescentibus annis,
 " Hinc mentis ratio, corporis inde vigor.
 " In sene deliro sensus patiuntur eclipsim,
 " Quem constat casu non ratione regi.
 " Turbato cerebro turbantur et omnia membra,
 " Deficiuntque sibi lumina, lingua, manus.
 " Hinc est quod sceleris nos arguis, et reprehendis,
 " Tanquam sis solus justus et absque nota.
 " Justus es, et certe toto spectabilis orbe,
 " Quodque satis sine me prædicat arca Noe.
 " Nonne reversurum Noe te dimisit ab arca?
 " Quæ te detinuit causa cadaver erat.
 " Te gula, te venter, te vicit inepta voluptas,
 " Proderes ut dominum perfidus ipse tuum.
 " Si vitam, moresque tuos, actus³ bene penses,⁴
 " In toto mundo par tibi nullus erit.
 " A teneris annis didicisti perfidus esse,
 " Non potes illud adhuc deseruisse senex.
 " Ventrīs ob ingluviem vilemque cadaveris escam,
 " A puero constat te violasse fidem.
 " Nam bene pro meritis dominum male deseruisti,
 " Tempore quo fuerat deseruisse nefas.
 " Contraherent de te maculam ne cætera quæque,
 " Perfidus existi, non rediturus item.

sapit, P.
² Errat, P.

. | ³ moresque tuos actus, A.
 | ⁴ pensas, P

- “ O quam dissimilis tibi sum, quantumque repugnant
 “ Moribus et factis omnia nostra tuis.
- “ Nactus enim dominum quemcunque, fidelis eidem
 “ Tempore perpetuo servio, servo fidem.
- “ Proveniunt¹ etiam per me nonnulla per annum
 “ Commoda, pauperibus divitibusque simul.
- “ Per me pluma datur, qua fessa labore diurno,
 “ Ut vires reparent, molliter ossa cubant.²
- “ Per me præcipue medicorum cura juvatur,
 “ Et datur infirmis deliciosa caro.³
- “ Per me debilibus desperatisque salubris
 “ Esca datur, pulli deliciosa caro.⁴
- “ Pinguis et eunuchus, de nostra stirpe⁵ creatus,
 “ Fortibus et sanis fortior esca datur.
- “ Belli perpetui, belli quod fine carebit,
 “ Quod nullus hominum pacificare potest,
- “ Inter claustrales, quod semper durat et ova
 “ De lumbis nostris cepit origo prior.⁶
- “ Tempore nocturno vigili vigilantior omni
 “ Horarum signo⁷ tempora voce mea.
- “ Ipse pigros pueros nec surgere mane volentes
 “ Excito, nec patior incaluisse toro.
- “ Et per quam pingues pulli procreantur et ova,⁸
 “ De lumbis nostris cœpit origo prior.
- “ Plura sed et per me constant collata fuisse
 “ Commoda, quæ non sunt enumeranda⁹ modo.
- “ Non tamen ingratus vel inofficiosus eisdem,
 “ Quos mihi sors dominos contulit, esse volo.
- “ Namque malignari si vellem, sique, quod absit,
 “ Nescirem labiis ponere fræna meis,

¹ *Perveniunt*, P.

² *cubent*, B.

³ *infirmis apta dieta suis*, B.

⁴ These two lines are given in B.

⁵ *nostra de stirpe*, B. P.

⁶ These four lines, given from B., are not found in A. or P.

⁷ *noto*, P. *signa*, B.

⁸ This and the following line are omitted in B.

⁹ *enumerando*, A.

- " Multi de medio fierent, dignasque subirent
 " Pœnas pro meritis carceris atque crucis.
 " Nocte sub obscura quæ fiunt multa nefanda,
 " Et quæ nocte nigra sint nigriora satis.¹
 " Quid faciat dominus, quid dicat servus iniquus,
 " Si fora novissent omnia sicut ego,
 " Sæpe viros multos multas etiam mulieres
 " In cruce suspensos² mane videre foret.
 " Rusticus uxori tacitus quod dicit in aure,³
 " Ipse licet nolit, me latuisse nequit.
 " Dii nolunt quod me contingat⁴ lædere quemquam,
 " Vel scelus alterius prodere voce mea.
 " Absit ut assimiler corvo, qui prodidit illum
 " Qui sibi præcipue causa salutis erat.
 " Jupiter ante precor in me sua fulmina mittat,
 " Devoret et terra meque genusque meum.
 " Me prius unda maris absorbeat, inque profundum
 " Gurgitis inferni præcipitatus eam,
 " Quam commissa mihi quævis⁵ secreta revelem,
 " Exeat aut sermo pravus ab ore meo.
 " Cum quibus est vita, cujus communis, habenda,
 " Hos nisi commendet, laudet, honoret, amet,
 " Desipit, et statuæ similis, quamvis sine sensu
 " Corporis humani, sensile corpus habet.
 " Hic meus est animus, hæc est sententia vera,
 " Hæc pro me solo dixero solus ego.
 " Nisus et ancipiter⁶ pro se reliquique⁷ loquantur,
 " Qui satis ætatis, vocis, et oris habent.
 " Ruricolis subjici mea me fortuna coegit,
 " Et procul a regum jussit abesse domo.
 " Hinc⁸ nisi vim passus venio, delatus in aulam,
 " Insita tum⁹ fuerit lignea cauda mihi.

¹ *sint mihi nota satis*, P.² *suspensas*, B.³ *quid dicit in aurem*, P.⁴ *contingit*, P.⁵ *quamvis*, P.⁶ *accipiter*, B., here and elsewhere, as well as P.⁷ *reliquisque*, P.⁸ *Huc*, P.⁹ *cum*, B.

- " Nisus et ancipiter quoniam versantur in aula,¹
 " Intersunt² regum consiliisque ducum.
 " His loca secreta strepituque carentia vulgi,
 " Et procul a turbis, incoluisse datur.
 " Principis in thalamo positi statuuntur in alto,
 " Ut de sublimi multa videre queant.
 " Angulus extremus thalami locus, aptus agendis
 " Rebus in occultis, intitulatur eis.
 " Illic consilia crebro capiuntur iniqua,
 " Illic temptari pessima sæpe solent.
 " Gravior interdum pueris simul atque puellis
 " Angulus est aula³ nox tenebrosa die.
 " Hic solet abscondi furtum,⁴ quod, ventre soluto
 " Egrediens, tempus vim tulit ante suum.
 " Hic quoque consuevit fieri confessio, nulli
 " Facta sacerdotum, nec facienda reor.
 " Hic aconita latent, longo quæsita labore,
 " Hicque novercarum carmina dira vigent.
 " Ut puer ancipitrem veniens de nocte profunda
 " Visitet infirmum, postulat ille locus.
 " Hic locus astmaticos sanat, curatque caducos,
 " Et facit in noctem sæpe venire diem.
 " Hæc⁵ igitur loca sunt quibus est odiosa lucerna,
 " Et vitii titulo præmia laudis habent.
 " Nisus et ancipiter, loca quæ mala facta sequantur,⁶
 " Rem bene noverunt, quæ sit, et unde loquor.
 " Hi duo præcipue, si vellent dicere verum,
 " Mira quidem possent dicere, vera tamen."

¹ This and the previous line are omitted in P.

Intersum, P.

³ *aura*, P.

⁴ *fructum*, P.

⁵ *Hic*, A.

⁶ *quæ mala futa frequentant*, B.
quæ malefacta, P.

*Responsio Nisi.*¹

- Talibus auditis, Nisus respondet,² "Iniquum
 " Arbitror, officium deseruisse suum.
 " Nos sumus ingenui, generoso stemmate³ nati
 " Non decet os nostrum turpia verba loqui.
 " Quicquid agant⁴ pueri, nobis patientia facti
 " Tempore perpetuo quod sit habenda puto.
 " Si ludunt pueri, cum non lædamur ab ipsis,
 " Cur lædamus eos? sit procul iste furor!
 " Qui sua non dubitant nobis secreta fateri,
 " Ne prodamus⁵ eos, jure tenemur eis.
 " Nos pueri pascunt, nos portant, nosque reportant,
 " Nos quoque conservant sedulitate sua.
 " Redditur exosus merito delator, amico
 " Criminis est crimen imposuisse suo.
 " Cum taceant oculi qui res videre stupendas,
 " Cur quod non vidit⁶ garrula lingua refert?
 " Absit ut os oculis hac conditione ministret,
 " Alter ut ambobus causa sit unde ruat.⁷
 " Os male si pravum laxes, cum sit tamen unum,
 " Quid prodest oculos continuisse duos?
 " Os igitur pravum taceat, quoadusque loquantur
 " Aures, aut oculi, pesve, manusve sibi.
 " Solvere tunc poterit indicta silentia lingua,
 " Cum prius audierit cætera membra loqui.
 " Si prius ediderit⁸ oculus quod vidit, et auris
 " Ante quod audivit, pesque manusque mea,
 " Libera tunc linguæ⁹ sua vox reddetur in omnes,
 " De quibus ad præsens quæstio mota fuit;

¹ This is the rubric in A. P. gives, *Hic Burnellus denique nisum introducit, loquentem etiam de fideli consiliario.*

² respondit, B.

³ *schemate*, P.

⁴ *agunt*, P.

⁵ *perdamus*, P.

⁶ *videat*, P.

⁷ *ruent*, B. *ruant*, P.

⁸ *ediderint*, B. -

⁹ *cum lingua*, P.

- “ Hoc tamen adjecto, quod si¹ sibi forte cavere
 “ Nec membris valeat, muta sit usque queat.
 “ Nam nihil in mundo, cum sint nequissima multa,
 “ Hoc vitio nequam nequius esse potest.”

*Voluntas et ratio Burnelli.*²

- “ Talia dicente niso, mea lumina clausit
 “ Somnus, et cœpi³ stertere more meo.
 “ A sonitu volucres vernaque velocius aura
 “ Excitæ subito disparuere loco.

[*Idem Burnellus de instabilitate mundi.*]⁴

- “ Talia, mi doctor, mecum dum sæpe recordor,
 “ Arctor, et in curas distrahor ipse graves.
 “ Cumque nihil stabile maneat sub sole⁵ creatum,
 “ Quis neget instabilem quemlibet esse statum?
 “ En! ego qui fueram juvenis patiensque laborum,
 “ Et fortis,⁶ modo sum fractus et ipse senex.
 “ Cumque satis constet⁷ centum vixisse per annos,
 “ Vix mihi jam videor tres habuisse dies.
 “ Omnia testantur solum superesse sepulchrum;
 “ Sique⁸ dies superest, auguror esse brevem.
 “ Vivere velle diu, nihil est, nisi velle, quod absit!
 “ Vivere peccato; vita sit ergo brevis.
 “ Cum sine peccato non sit nascentis ab alvo
 “ Una dies pueri, quid reor⁹ esse mihi
 “ Qui semper pecco, nunquamque miser resipisco,
 “ Non metuens hominem despiciensque Deum.

¹ quis, P.

² This is the rubric in A. P.
 adds, *loquitur ad Galienum.*

³ Somnus et inœpi, P.

⁴ This rubric is given from P.

⁵ sub orbe, P.

⁶ Esterno, B., of course for *hesterno*.

⁷ constat, P.

⁸ Sicque, P.

⁹ rear, B.

- “ Nec tamen ignorans pecco, sed prava scienter
 “ Et prudens facio, religiosus ego.¹
 “ Dumque² miser meditor, loquor, ac³ operor mala,
 “ semper
 “ Posteriore die deteriora sequor.
 “ Pravus heri, pejor hodie, cras pessimus, ultra
 “ Quonam progrediar,⁴ pronus in omne malum?

[*Hic iterum Burnellus proponit se tradere religioni
 suce.*]⁵

- “ Hinc est quod statuo me tradere religioni,
 “ Cujus ero primus doctor et auctor ego.⁶
 “ Hanc ego quamcitius,⁷ Domino præstante, subibo,
 “ Sollicitus vitæ de brevitæ meæ.
 “ Hac quoque de causa Romam devotus adibo,
 “ Ut confirmetur hic novus ordo mihi.
 “ Nec mihi difficilem super his credo fore papam;
 “ Assensum facilem curia tota dabit.

[*Burnellus consulit Galieno ut secum intret eundem
 ordinem.*]⁸

- “ Et si forte velis vitam mutare, magister,
 “ Consulo ne quoquam longius⁹ ire pares.
 “ Nec te discipulo pudeat tua colla magister
 “ Subdere, pro Domino proque salute tua.
 “ Istud contingit in religione frequenter,
 “ Quod major servit præficiturque minor.

¹ *flagitiosus ego*, B.

² *Cumque*, P.

³ *et*, P.

⁴ *progredior*, P.

⁵ This rubric also is given from P. It is not in A.

⁶ *Cujus ego primus doctor et auctor ero*, P.

⁷ *quantocius*, P.

⁸ This rubric is given from P.

⁹ *Consilio ne quo longius*, P.

- “ Digna sub indignis vivunt, rosa sub saliuncis,¹
 “ Lilia sub tribulis, ne movearis in his.
 “ Opprimit ingenuum servus, stultusque disertum,
 “ Injustus justum, nox tenebrosa polum.
 “ Quod magis abjectum, vel quod minus utile cernunt,
 “ Majori studio magnificare solent.
 “ Exemplumque meæ matris meditantur² in actu,
 “ Quod fuerat solita sæpe referre mihi.”

*Hic introducit exemplum de tribus deabus fatalibus
 quæ Parcæ dicuntur, et finguntur fila ducere.³*

- “ Ibant tres hominum curas relevare sorores,
 “ Quas nos fatales dicimus esse deas.
 “ Unus erat cultus tribus his eademque voluntas,
 “ Naturæ vitiis ferre salutis opem.
 “ Et quod avara⁴ minus dederat, vel prodiga multum,
 “ His emendandi⁵ plurima cura fuit.
 “ Dum graderentur ita casu reperere puellam,
 “ Colle sub umbroso, quæ Jove digna foret.⁶
 “ Nam formosa nimis, generoso stemmate⁷ nata,
 “ Æquabat vultus nobilitate genus.
 “ Propter eam superi, superis si⁸ nota fuisset,
 “ Movissent magno prælia magna Jovi.
 “ Jupiter ipse polo, quam virgine se caruisse,
 “ Septenni spacio mallet et exul agi.
 “ Nil tribuisse magis potuit natura decoris,
 “ Si Styga jurasset, vel Jove nata foret.
 “ Planctibus illa tamen tantis lacrimisque vacabat,
 “ Quod circumpositam sæpe rigaret humum.
 “ Nunc faciem cædens, nunc palmis pectora tundens,
 “ Non requiescebat, unguibus ora secans.

rosa saliuncis, A. quod rosa, C.

² *meditemur, P.*

³ This rubric is introduced from
 P. A. has only the word *Narratio*
 in the margin.

⁴ *aura, B. P.*

⁵ *emendandis, P.*

⁶ *fuit, P.*

⁷ *schemate, P.*

⁸ *quia, B.*

- " Hac igitur visa geminæ voluere sorores
 " Ferre salutis opem, si licuisset eis;
 " Instabantque duæ dominam sociamque, rogantes
 " Ut saltem sineret mitius esse malum.
 " Illa sed e contra vultu verbisque¹ renitens,
 " Obstitit et surda pertulit aure preces.
 " Sed ne sollicitas super his timidasque sorores,
 " Et quasi contemptas, redderit, inquit eis:
 " ' Venimus, ut nostis, nos tres invisere mundum
 " ' Ut ferremus opem, sed quibus opus esset.²
 " ' Non opus est isti, quia quam natura beavit
 " ' In quantum potuit et quibus ausa fuit,
 " ' Cui genus et speciem formæ tribuit specialem,
 " ' Debet id et³ nobis et satis esse sibi.
 " ' Forsitan auxilium si præstaremus eidem,
 " ' Posset de facili deteriora pati.
 " ' Obfuit augmentum multis, meliusque fuisset,
 " ' Vivere contentos simplicitate sua
 " ' Quærere quam⁴ supra vires proprias aliena,
 " ' Et vetitis pariter illicitisque frui.
 " ' Naturæ studio quæ non comitantur et usu,
 " ' Succumbunt leviter, deficiuntque cito.
 " ' Non patitur natura diu contraria jungi,
 " ' Nec sibi vim ferri;⁵ vult ratione regi.'
 " Dixit, et abscedens flentem tristemque reliquit,
 " Non immutato qui fuit ante statu.
 " Cumque recedentes ferventior ureret æstus,⁶
 " Arctaretque nimis hinc calor, inde labor.
 " Vicini nemoris umbras petiere, volentes
 " Arentem gelido fonte levare sitim.
 " Jam nemus attigerant, sed et ecce puella venusta
 " Inque toro posita sola jacebat ibi.

¹ *verbis vultuque*, P.² *esset opus*, B. *extat opus*, P.³ *et id*, P.⁴ *quæ*, P.⁵ *fieri*, P.⁶ *æstas*, P.

- " Quæ cum numinibus assurgere læta parasset,¹
 " Non potuit multa mole retenta pedum.
 " Quod potuit fecit, sua brachia prona tetendit,
 " Obtulit et lepide verba salutis eis.
 " Edocuitque viam nemoris,² qua parte serenus
 " Fons erat, et vivas parturiebat aquas.
 " Addidit et dicens, 'Irem comesque³ libenter
 " ' Vobiscum, sinerent si mea fata mihi.
 " ' Sed pedis et femorum tum pondere tumque dolore,
 " ' Hæreo continuo corpore fixa toro.
 " ' Huc ut obumbrarer⁴ alieno fulta ducatu,
 " ' Non proprio, veni, sumque relictæ mihi.'
 " Talibus auditis geminæ flevæ sorores,
 " Quærentes dominam flectere flendo suam.
 " Cumque nimis flerent, multumque diuque rogarent,
 " Quatenus⁵ huic saltem redderet ipsa gradum,
 " Ut pedibus niti propriis possetque reverti
 " Sana, nec ulterius ægra tenere torum,
 " Illa nihil mota, sed nec miserata sorores,
 " Ibat, et exorsa taliter inquit eis:
 " ' Ut decet et debet, multa pietate moveri
 " ' Vos video, bene nunc votaue vestra scio.⁶
 " ' Sunt pia, sed justa non sunt,⁷ quapropter oportet⁸
 " ' Jure repellantur quæ ratione carent.
 " ' Virginis illius pro qua me sollicitastis,
 " ' Quæ sit conditio cernite, quisve status.
 " ' Pondere pressa pedum prohibetur figere gressum,
 " ' Hæret et assiduo pondere mersa toro.
 " ' In membris aliis⁹ vigent specialia dona,
 " ' Si bene pensetis, insita multa manent.

¹ *pararet*, B.

² *nemorum*, P.

³ *Irem comes ipsa libenter*, P.

⁴ *Huc et ut umbrarer*, P.

⁵ *Quatinus*, A. B.

⁶ *Vos bene conspicio, vota et vestra scio*, B.

⁷ *sed non sunt justa*, B.

⁸ This line is imperfect in P., ending with the words *quapropter opus*.

⁹ *aliisque*, P.

- “ ‘ Hinc sensu mentis, hinc pollet acumine vocis,
 “ ‘ Moribus et studiis hinc vacat, inde viget.
 “ ‘ Gratia tanta sibi manuum concessa videtur,
 “ ‘ Quod vix aut nunquam possit habere parem.
 “ ‘ In tribus excellit, cum sit pulcherrima vultu,
 “ ‘ Pectore, voce, manu, sunt satis ista sibi.
 “ ‘ Sola decem possit satis exhibuisse puellis,
 “ ‘ Ex manibus solis; sola quid ergo jacet?
 “ ‘ Non opus est igitur ditari munere nostro,
 “ ‘ Cui natura potens tot preciosa dedit.
 “ ‘ Officio privata pedum si languet in uno,
 “ ‘ In tribus aut certe quatuor ipsa viget.’
 “ Talibus auditis, lacrimas tenuere sorores,
 “ Restantemque sibi corripuere viam.
 “ Senior hora deas monet¹ indulgere quieti,
 “ Alternaque vice nocte levare diem.
 “ Cumque forent positæ, sese jam composuere²
 “ Urbis in introitu, quæ prope forte fuit.
 “ Exiit in bivium ventrem purgare puella
 “ Rustica, nil reverens inverecunda deas.
 “ Vestibus elatis retro nimiumque rejectis,
 “ Poplite deflexo,³ crure resedit humi.
 “ Una manus fœnum, panis tenet altera frustum⁴
 “ Utraque dat dominæ debita pensa suæ,⁵
 “ Sed neque pro populo cessavit prætereunte,
 “ Nec propter posita numina sacra prope.
 “ Erubuere duæ visum vultumque tegentes,
 “ Vestibus objectis⁶ arripuere fugam.
 “ Tertia subsistens revocansque duas fugientes,
 “ ‘ Ut quid,’ ait, ‘ fugitis? sistite, quæso, gradum.
 “ ‘ Quænam causa mali? num⁷ somnia vana videtis,⁸
 “ ‘ Quod modo vidistis alter horizon erat?

¹ *movet*, B.² *compositura*, B.³ *reflexo*, P.⁴ *frustrum*, B. *frustam*, A.⁵ This line is omitted in P.⁶ *abjectis*, P.⁷ *non*, P.⁸ *timetis*, B.

- “ ‘ Non habuit melius quam quod nobis manifestum
 “ ‘ Fecit et ostendit, simplicitate sua.
 “ ‘ Si natura potens miseræ meliora dedisset,
 “ ‘ Non ita monstrasset cornua luna nova.
 “ ‘ Hic opus, hic opus est, non parcere, sed misereri,
 “ ‘ Et festinando ferre levamen ei.
 “ ‘ Hic opus, hic opus est, ut diffundamus abunde,
 “ ‘ Et demus larga munera magna manu.
 “ ‘ Huic nihil omnino dives natura reliquit,
 “ ‘ Hæc eget, hic opus est ut faciamus opem.
 “ ‘ Ista sua nunquam virtute resurgeret; isti
 “ ‘ Est pietatis opus ferre salutis opem.
 “ ‘ Si cadat ista semel, non est qui sublevet eam.¹
 “ ‘ Nec quicquam² proprium quo relevetur habet.
 “ ‘ Pauper, inops, et egens, quam sic natura creavit,³
 “ ‘ Insita quod miseræ gratia nulla manet.
 “ ‘ Non quem fortuna, sed quem natura beavit,
 “ ‘ Munere virtutum divitis omen⁴ habet.
 “ ‘ Contra naturam nihil inseruisse valemus,
 “ ‘ Nec volumus, nisi quod de ratione licet.
 “ ‘ Intus et exterius eadem natura manebit
 “ ‘ Quæ prius extiterat, sed status alter erit.
 “ ‘ Quodque nequit fieri, naturam degenerare
 “ ‘ Nolumus, injustas non decet esse deas.
 “ ‘ Res et opes adjici possunt, extraque liniri
 “ ‘ Naturæ salva proprietate sua.
 “ ‘ Nos igitur, quibus est super his collata potestas,
 “ ‘ Demus abundanti munera magna manu,
 “ ‘ Divitias, et opes, census, fundos, et honores,
 “ ‘ Prædia, montana, pascua, prata, greges.
 “ ‘ Urbis et istius dominam statuamus eandem,
 “ ‘ Ut nihil in nostro munere desit ei.’

¹ *illam, B. sublevat ipsam, P.*² *quicquam, A.*³ *beavit, P.*⁴ *divites omnes habet, P.*

*Narratio Burnelli.*¹

- " Hæc mea multotiens genitrix narrare solebat,
 " Cujus me certe non meminisse pudet.
 " Talibus exemplis in religione frequenter
 " Multa solent fieri, quæ ratione carent.
 " Hic modus esse solet in religione, magister,
 " Illud oportebit te quoque sæpe pati.
 " Illud² ubique viget, hæc sunt specialia multis,
 " Hic prælatorum mos malus esse solet.
 " Hæc sunt quæ faciunt inconvenientia multa,
 " Et³ ne convenient pastor ovesque gregis.
 " Hæc sunt quæ pariunt in religione ruinas,
 " Scandala, contemptum, schismata, damna, dolum.
 " Cætera cum possit multis obnoxia virtus,
 " Contemptum proprium dissimulare nequit.
 " Nil gravius lædit mentem, nil altius urit,
 " Quam cum virtutum munera spreta jacent.
 " Cætera cum soleant etiam cum tempore labi,
 " Hoc animum nunquam deseruisse solet.
 " Vulneris hoc genus est, quod per medicamina crescit,
 " Et gravius tractu temporis ulcus habet.
 " Aspidis hoc animo facit instillare venenum,
 " Cui nihil antidotum prævaluisse potest.
 " Contemptum proprium qui ferre potest patienter,
 " Cætera de facili sustinuisse potest.
 " Omnia cum soleat victrix patientia ferre,
 " Victa sub hoc onere succubuisse solet,"

*Timet Burnellus de eventu futuro malo, ex signo
quod ei accidit.*⁴

Talia dicenti subito de nare sinistra
 Frigidus erupit sanguis, et ipse brevis.

¹ Instead of this, P. gives the rubric, *Iterum Burnellus hortatur Galienum ut subeat ordini ejus.*

² *Istud ubique*, B.

³ *Ut*, P.

⁴ The rubric is here given from P.

- Quo statim viso dixit Burnellus: " Iniquum
 " Portendunt aliquid talia signa mihi.
 " Olim, nocte prius quam caudam mane molossi
 " Surripuere meam, contigit illud idem.
 " Prospera det Dominus mihi nunc! et ab omine
 " duro¹
 " Eruat! inque bonum sit cruor iste, precor!
 " Omni mane suo currens lepus et capra clauda
 " Obvia sint illis, qui mala nostra volunt!
 " Noctua prima precor sit avis quæ mane sereno
 " Exeat, occurrens hostibus atra² meis!
 " Obvia nens veniat lanam de vellere nigro,
 " Deque talo³ taxi fœmina nuda pedes!
 " Mane senex calvus, et vespere crine soluto
 " Hostis in occursum curva feratur anus.
 " Obvius occurrat utrique⁴ coloris eisdem
 " Obstipo monachus vertice, voce carens.
 " Pauperis aut⁵ viduæ veniens de funere tristi
 " Presbyter, iratus ipse salutet eos.
 " Ad levam bufo transversus, corpore toto
 " His prior occurrat et ferat ipse pedem.
 " Quique solet dici pestisque nocentior omni,⁶
 " Rusticus, occurrat hostibus ipse meis."

*Qualiter Bernardus supervenit, dominus Burnelli.*⁷

- Vix ea fatus ita,⁸ cum rusticus ecce cruentus
 Intrat,⁹ et acclaudens ostia, dixit ita:
 " O Burnelle, mihi multos quæsite per annos,
 " Et nunc fortuitu¹⁰ vixque reperte tamen!

¹ et de mane duro, P.

² arcta, P:

³ colo, B. De quo talo, C.

⁴ utriusque, P.

⁵ et, P.

⁶ nocentior esse, B.

⁷ P. gives the rubric as follows:

Qualiter Burnellus tandem post diuturnum errorem a domino suo Bernardo reperitur.

⁸ erat, P.

⁹ Intrans, P.

¹⁰ fortuito, P.

" En ego ! Bernardus, dominus tuus ! en ego, certe !
 " Sub quo præterita crimina cuncta lues.
 " Huc ades, accede ! mecum gradieris ad urbem
 " Unde recessisti nocte, patrando dolum.
 " Et novus annus erat, et sabbata sacra fuerunt,
 " Tempore quo scelus hoc ausus es atque nefas.
 " Et, bene si recolo, postquam me deseruisti,¹
 " Quatuor aut quinque lustra dedere locum.
 " Jam senio fractus, jam viribus atque vigore
 " Corporis effractus,² diceris esse senex.
 " Absit ut alterius quicquam, nisi forte coactus,
 " Sive libens facias,³ absque labore tamen.
 " Usibus addictus tantummodo cotidianis,
 " Nil facies, nisi quod paucula ligna feres.
 " Sportellas æneas⁴ geminas, duplicesque farinæ
 " Saccos, meque super ; nec grave pondus ego."
 Dixit, et injecto⁵ capiti de more capistro
 Duxit, et abduxit, fuste docente viam.
 Et ne forte fugam rursus meditetur iniquam,
 Subtrahat et domino debita pensa suo.
 Funditus abscidit aurem Bernardus utramque,⁶
 Cautior ut fieret cauteriatus ita.

Animadversio Burnelli.

Tunc Burnellus ait Bernardo : " Nunc scio vere,
 " Vertice cum cauda conveniente mea,⁷
 " Quod mihi sit verus sanctusque propheta locutus
 " Parisius dudum, dum meditarer ibi.
 " Hic quasi præterita narravit sæpe futura,
 " Multaque prædixit non memoranda⁸ modo.

¹ *deseruisses*, P.

² *effectus*, B.

³ *facies*, P.

⁴ *Sportellasque meas*, B.

⁵ *immisso*, P.

⁶ P. gives before this line the

rubric, *Bernardus abscidit utramque aurem Burnelli, ne amplius discurre-ret.*

⁷ *meo*, P.

⁸ *memorando*, B.

- " Quicquid enim factum vel dixerit¹ esse futurum,
 " Fecerunt factis verba secuta fidem.
 " Sæpius ille mihi de te quoque multa locutus,
 " Plurima prædixit quæ memorabor adhuc.
 " Nam nihil in terram cecidit quæcunque locutus,²
 " Nec sunt privata pondere verba suo.
 " Sæpe meos casus, et quæ ventura super me
 " Viderat, exposuit præscius ille mihi.
 " Prospera quinque mihi prædixit adesse futura,
 " Postquam præterita quinque sinistra forent.
 " Quatuor ex quinque jam præteriere sinistris,
 " Quæ mihi prædixit ille propheta meus.
 " Quinta mihi superest, sed et ipsa novissima, plaga,
 " Quam sum passurus, perpetiorque modo.
 " Ultimus ille dolor erit ultimus ille³ dolorum
 " Terminus, et tanti meta laboris adest.
 " Ultima plaga mihi finem requiemque laborum⁴
 " Conferet, et voto perfruar ipse meo.
 " Namque meis jam quinque malis modo sic superatis,
 " Mox totidem venient prospera fata mihi.
 " Rusticus hic nequam, velut extitit ante dolorum
 " Principium nobis, sic quoque finis erit.
 " Prima mali causa, contrarius atque rebellis
 " A puero cœpit rusticus esse mihi.
 " Prima status nostri per eum mihi quæstio mota,⁵
 " Namque prius toto tempore liber eram.
 " Callidus ille prior sibi me servire coegit,
 " Fecerat et multum ferre laboris onus.⁶
 " Sed vice conversa finem vexatio nostra
 " Unde prius cœpit est habitura suum.
 " Non ego, crede mihi, sed rusticus ille malignus
 " Præstitit exemplum principiumque mali.

¹ *diceret*, B.

² This and the preceding line, not found in A. or P., are inserted from B.

³ *iste*, B.

⁴ *malorum*, B.

⁵ *mota est*, B. C.

⁶ In A. the poem ends abruptly here, in consequence of the loss of the latter leaves of the manuscript.

" Unde suis meritis condigna rependere, certe
 " Non erit indignum sed pietatis opus.
 " Lex antiqua jubet pro membro reddere membrum,
 " Dentem dente, pedem restituisset pede.¹
 " Sic ego Bernardo faciam, nisi forte, quod absit,
 " Fata vocent aliis quam mea vota velint.
 " O si Bernardus quæ sunt ventura videret,
 " Et quam Burnellum² gloria magna manet.
 " Non ita me premeret virga, baculoque feriret,
 " Nec ferrum faceret in latus ire meum.
 " Sed potius prostratus humi, vestigia nostra
 " Pronus adoraret porrigeretque preces."
 Talia Burnello secum meditante, Cremonam
 Intrat, et est domino subditus ipse suo.

*De casu Bernardi, et de Dryano.*³

Contigit interea Bernardo res memoranda,
 Quæ satis in tota nota Cremona fuit.
 Fama frequens populi, ne tempora⁴ gesta senescant,
 Annorum senio consuluisse solet.
 Fama frequens populi rerum facies redivivas
 Suscitât, et veteres res facit esse novas.⁵
 Damna venustatis, moritura⁶ tempora nobis
 Fama frequens redimit, gesta priora docens.
 Tres habuit pueros pauper Bernardus alendos,
 Quarta fuit conjux, quintus asellus erat,
 Ille domus dominique sui substantia tota
 Solus erat, quamvis parva parumque valens.
 Ad fora ligna trahens, sese dominumque domumque,
 Quinque labore suo solus alebat eos.
 Contigit ergo semel quod cum Bernardus ab urbe
 In nemus exisset ipse comesque suus,

¹ *pede restituisset pedem*, P.

² *Burnello*, P.

³ From P.

⁴ *tempore*, C.

⁵ This and the preceding couplet are transposed in P.

⁶ *vetustatis, morituraque*, P.

Audirent hominis velut existentis in antro
 Vox foret exclamans, auxiliumque petens.
 Hæsit et obstupuit primo Bernardus, at¹ inde
 Imposuit fronti signa sacrata crucis,
 Discernensque modum clamoris, vocis acumen
 Corporis humani comperit esse² sonum;
 Designansque locum, quo vox diffusa per auras
 Clarius auditur, ire parabat eo,³
 Sicque sonus vocis, vox verbi nuncia, tandem
 Nosse dat expressa verba quid ipsa velint.
 Nobilis atque potens, vir magnus ab urbe Cremona,
 Forte Dryanus erat, dives et ipse nimis,
 Qui cum sæpe canes sequeretur, amore ferarum,
 In foveam lapsum contigit esse semel.
 Os erat angustum foveæ, sed lata deorsum,
 Atque profunda nimis et tenebrosa fuit.
 Corruerantque simul in eam leo, simia, serpens,
 Cum quibus et quartus ipse Dryanus erat.
 His tribus in foveam lapsis, collapsus et ipse,
 Hospes et invitus cœperat esse comes.
 Quisque sibi timuit, tacuitque, timore coactus,
 Præter eum cui vox aucta timore fuit.
 Quarta dies aderat ex quo, clamore lugubri,
 Quæsierat vana voce salutis opem.
 Qua tamen excitus venit Bernardus, et illum
 Poscit ut exponat quis sit, et unde refert.
 Ille, "Dryanus," ait,⁴ "miser et miserabilis hic sum,
 "Qui nuper fueram major in urbe mea.
 "Quisquis es, accede; fer opem miserumque⁵ misertus
 "Extrahe; pro certo præmia magna feres.
 "Quicquid in humanis rebus mihi competit, illud
 "Pro mercede tua dimidiabo tibi.
 "Quoque magis possis⁶ securior esse, Deorum
 "Per sacrosancta numina juro tibi."

¹ et, P.² comperit ipse sonum, P.³ illuc, P.⁴ Dryanus ego, B.⁵ miseroque, P.⁶ posses, P.

Talibus auditis, spe lucri ductus ad antrum
 Rusticus accedens acceleravit opus.
 Vimine contextum funem dimittit,¹ at illum
 Simia corripens, exit, abitque cito.
 Tunc ita Bernardus Sathanæ phantasmate lusum
 Se reputans, dixit, "Vah! quid ineptus ago?"²
 "Ecce quod³ extraxi? dum debuit esse Dryanus,
 "Dæmone fallente, simia magna fuit.
 "Est locus infaustus, vox dæmonis, arsque maligna
 "Me male subvertit, meque fefellit ita.
 "Ergo revertar ego, signo crucis intitulatus,
 "Ne quodcunque malum possit obesse mihi."
 Talia dicentem magno clamore Dryanus
 Advocat, adjurat, multiplicatque preces.
 Et ne delusum sese phantasmate credat,
 Commemorat sanctos et sacra verba refert.
 Postulat ut funem rursus dimittat in antrum,
 Præmia ne pereant percipienda sibi.
 Vincit amor lucri, rursum remittit⁴ ad ima
 Funem, sed frustra, spe pereunte sua.
 Funibus immissis serpens exivit ab antro,
 Horridus aspectu, delituitque cito.
 Quo viso, Bernardus ait, "Tua dona, Dryane,
 "Respuo, cuncta tua sint tibi, tuque procul!
 "Dæmonibus plenus locus hic, phantasmata terra⁵
 "De gremio profert, et nova monstra parit."
 Jamque recessisset fugiens, sine spe redeundi,
 Spes nisi lucrandi detinuisset eum.
 Spes et amor lucri cupidum vicere, Dryano,
 Quas⁶ promissa juvant multiplicare⁷ preces.
 Ordine quo supra, misero remanente Dryano,
 Funibus immissis exiit ante leo

¹ *dimisit*, C. P.² *ineptus ego*, P.³ *quid*, P.⁴ *dimittit*, P. *lucrum rursusque remittit*, C.⁵ *terra*, P. *phantasmata terræ*, C.⁶ *Quæ promissa*, C. *Quæ*, P.⁷ *multiplicante*, C. P.

Quam vel eos posset subito discernere visu,
 Vel celeri missos corripuisse manu.¹
 Palluit inspecta Bernardus ad ora leonis,
 Concutit et gelidus omnia membra timor.
 Nec remanere putat tutum, nec voce timorem
 Prodere, nec celerem corripuisse fugam.
 Si fugit, ecce! fame longa stimulante coactus
 Circuit esuriens ore fremente leo.
 Si manet, exosus locus est, quia dæmone plenus,
 Exactoque die nox metuenda venit.
 Viribus elapsis sensum timor ebibit, artus
 Deficiunt, domino deficiente suo.
 Auget et ipsa ² secum vox exclamantis in antro,
 Importuna satis, et miseranda nimis.
 Spondet opes, et agros, turrita palatia spondet;
 Quicquid spondere corde vel ore potest.
 Jamque tot addiderat precibus promissa, quod ipsa
 Vox simul et ventus deficiebat ei.
 Et pietate sua, nisi plus innata cupido
 Bernardum traheret ad pietatis opus,
 Dixissent pariter et vox et vita tu autem
 Suppreumque vale cuncta, Dryano, tibi.
 Sed quia cuncta facit vincitque pericla cupido,³
 Convertit cupidi vota viamque viri.
 Ardet anhela sitis, et, spe fallente laborem,
 Amplius accensa crescit avara fames.
 Funibus immissis tandem Bernardus ab imo
 Carceris horrendi triste levavit onus.
 Utque solent crebro varii contingere fines
 Casibus in variis, præcipueque malis,
 Cum prope jam putei foret egressurus ab ore,
 Inque pedem lætus depositurus humo,
 Rupto fune miser rursum cecidisset ad ima,
 Ne citâ Bernardi dextra tulisset opem.

¹ These two lines are wanting in C. and P.

² hæc, P.

³ This and the three previous lines are omitted in P.

Qui subito casu rapiens,¹ retinensque ruentem
 Longius abstraxit, restituitque suis.
 Sic patriæ domuique suæ rebusque Dryanus
 Redditus, evasit damna, pericla, necem.

*Evasio Dryani et ejus perfidia describitur.*²

Quo facto, Bernardus adest, poscitque Dryanum
 Ut firmata fide pacta tenere velit.
 Quem quia mutata³ facie considerat, olim
 Facta recordatur, et sua pacta petit;
 Et si non possit⁴ servare per omnia pactum,
 Vel saltem pacti pars quota detur ei.
 Ille sed e contra pactum negat, huncque furoris
 Arguit, et canibus arcet ab æde sua;
 Quoque magis cogat miserum reticere, minatur
 Privandum capitis proprietate sui.⁵
 Obstupefactus ad hoc⁶ verbum, Bernardus ab aula
 Festinans, digito comprimit⁷ ora suo.
 Compertoque satis quod sit metuenda potestas,
 Atque quod interdum divitis ira furor,
 Tutius esse putat linguam cohibere, Dryanum
 Quam de promisso sollicitare suo.
 Nam cui sunt etiam suspecta silentia, certe
 Verba magis fieri suspiciosa solent.
 Divitis offensam non est incurrere tutum,
 Cujus rara fides, et metuendus amor.

*De remuneratione facta Bernardo per simiam, leonem,
 et serpentem.*⁸

Cumque die quarto⁹ silvam Bernardus adisset,
 Burnello dominum more sequente suum,

¹ *capiens*, C. P.

² The rubric from P.

³ *Quem quoque mutata*, P.

⁴ *posset*, P.

⁵ *proprietate sua*, B.

⁶ *ob hoc*, P.

⁷ *supprimit*, P.

⁸ The rubric from P.

⁹ *die quarta*, P.

En leo deposita solita feritate, ferinis
 Carnibus oblatis, annuit ore, pede.
 Sicque vicem meritis referens gratesque rependens,
 Et sic quaque potest parte juvare juvat
 De grege cervorum quod pinguius¹ esse putabat
 Abstulit,² et domino contulit ipse suo.
 Vertice submisso, nec dum retinente³ leone,
 Venit et in dorso simia ligna tulit.⁴
 Lignorumque struem posita⁵ prope quam prius ipse
 Fecerat ex sicco, præmia monstrat ei.
 Quam sibi tollendam se collegisse revelat
 Nutibus et signis officiosa⁶ suis.
 Nec semel aut iterum fuit hoc iterare, sed omni
 Quo Bernardus adest constituere die.
 Hæc duo cotidie carnes et ligna parata
 In nemus adveniens accipiebat ibi.
 Sed neque serpenti labor est impensus inanis,
 Munere qui modico maxima dona dedit.
 Nam semel accedens supplex, similisque volenti,
 Si posset, grates voce referre sua.
 Faucibus inclusam gemmam dimisit ab ore,
 Imposuitque⁷ manu suscipientis eam.
 Neve moram faciens facerent⁸ collata minoris
 Ponderis aut precii⁹ dona timore sui.¹⁰
 Protinus effugiens,¹¹ doni dantisque favorem
 Auget, et obtentu fit fuga grata suo.
 Cujus enim non est præsentia grata videnti,
 Dona parum sapiunt, et sua verba minus.
 Talia Bernardus cernens sensumque ferarum,
 Factaque dinumerans, hinc stupet, inde probat.

¹ quem pinguius, P.² Attulit, C. P.³ remeante, C. P.⁴ ligna ferens, C. P.⁵ positam, C. P.⁶ officioque suis, P.⁷ Inspueritque, P.⁸ facere, C. faceret, P.⁹ et precii, C. P.¹⁰ tenore sui, P.¹¹ aufugiens, P.

Carnes, ligna, lapis, quæ dant leo, simia, serpens,
 Moribus ingenuas¹ prædicat esse feras.
 Bestia pro meritis dum præmia digna rependit,
 Arguit ingratos immemoresque boni.
 Quod bene Bernardus, male respondente Dryano,
 Pro meritis tantis se didicisse probat.

*Ditatio Bernardi per lapidem quem serpens ei
 dederat.*²

Munere donatus³ tanto Bernardus ad urbem
 Festinat, læto corde juvante pedem;
 Atque sui lapidis vires cognoscere quærens,
 Artifices lapidum sollicitare studet.
 Sed lapis ignotus, nec in urbe repertus eadem
 Antea, scire negat⁴ insita dona sibi.
 Quem, tamen⁵ æris egens, tandem distraxit, et auri
 Pondere pro triplici fecit abesse sibi.
 Cumque domum rediens⁶ vellet numerare monetam,
 Quam retinere magis quam numerare juvat.
 Quem modo vendiderat lapidem, preciumque tenebat,
 Impositum oculis comperit esse suis.
 Quem retinere volens, timuit, quia principis illum
 Emerat eunuchus, vir bene notus ei.
 Unde celer veniens,⁷ simulans errore retentum,
 Reddidit emptori fida timore manus.
 Vix Bernardus erat intra sua tecta receptus,
 Cum lapis in oculis ecce reversus adest.
 Reddidit eunucho rursus velut ante relatum,
 Sed redeunte domum rursus et ipse redit.
 Jamque reversus erat⁸ totiens quotiensque relatus,
 Et vice conversa res variata fuit,

¹ *ingenuis*, P.

² The rubric is taken from P.

³ *dotatus*, C. P.

⁴ *negant*, P.

⁵ *tunc*, P.

⁶ *veniens*, P.

⁷ *rediens*, P.

⁸ *adest*, C. P.

Quod murmur populi regis pervenit ad aures,
 Et rumor lapidis se referentis ita.
 Qui, novitate rei ductus, præcepit adesse
 Non lapidem solum sed simul hunc et eos.
 Partibus accitis, mixtus cum divite pauper
 Intrat, et ingressus atria lata replet.
 Sub damno capitis, sub conditionis et urbis,
 Subque fide Christi, quaque tenentur ei,
 Rex jubet ut si quis factum factique tenorem
 Noverit, impune dicat, et absque metu;
 Quæ sit causa latens, quam ratione lapillum
 Collatum totiens, nil retinere queat;
 Unde sit allatus,¹ vel qua regione repertus,
 Quod sit ei nomen, gloria, si qua latet.

Responsio Bernardi coram rege de acquisitione lapidis.²

Surgit ad hanc vocem, poscensque silentia solus,
 Bernardus regis procidit ante pedes;
 Exurgensque statim, positoque timore, resumptis
 Viribus ebibitis, ora resolvit ita:
 “ Quatuor in puteum nuper cecidere profundum,
 “ Ex quibus unus homo tresque fuere feræ.
 “ Exitus omnis eis fuit interdictus, et esset
 “ Tempus in omne suum,³ ni mea cura foret.
 “ Namque loci positu⁴ puteus fuit, ordine tali
 “ Depositus, cæca nocte tegente diem.
 “ Dum nemus ingrederer, solo comitatus asello,
 “ Auribus insonuit vox miseranda meis,
 “ Quam dum persequerer,⁵ multo discrimine tandem
 “ Assequor, inquirens quæve vel unde foret.
 “ Quæ mihi respondit, quoniam foret illa⁶ Dryani,
 “ Qui jam factus erat quatruiduanus ibi.

¹ *ablatus*, P.

² The rubric from P.

³ *meum*, P.

⁴ *loci talis puteus*, C. P.

⁵ *prosequer*, P.

⁶ *fuit ipsa*, P.

- " In puteum lapsi fuerant leo, simia, serpens,
 " Hospes et ipse tribus quartus adauctus erat.
 " Sed tamen id tacuit, ne me terreret eorum
 " Nomine prolato, corripereique fugam.
 " Sed de post facto res est patefacta, fuitque¹
 " Nota satis misero, teste labore meo.
 " Anxius ille nimis mortisque timore coactus,
 " Hinc spondebat opes, inde petebat opem.
 " Juravitque mihi per numina summa, suumque
 " Baptisma,² Christi per caput atque pedes;
 " Per sanctum Jacobum, per Thomam Cantuariensem,
 " Quos etiam nudo vovit adire pede;
 " Quod mihi res et opes, sed et omnia dimidiaret,
 " Si meus inde labor tollere posset³ eum.
 " Spes et amor lucri multum suasere, Dryano
 " Multiplicante preces, ut misereretur ei.
 " Sed plus, teste Deo, vicit miseratio mentem,
 " Persuadendo simul vinque ferendo mihi.
 " Artibus ergo meis, multo comitante labore,
 " Quid factum fuerit facta loquuntur adhuc.
 " Quod leo, quod serpens, quod simia non perierunt,
 " Non ego Bernardus⁴ causa, sed ille fuit.
 " Nam, nisi propter eum, quia cætera turba latebat,
 " Qua prece, quo precio, curque gravarer ego?
 " Quatuor extraxi, fuit ille novissimus horum,
 " Cum quibus et primum nollet habere locum.
 " Ultimus exivit sed vix tardeque Dryanus,
 " Non quia tardus ego, sed gravis ille fuit.
 " Ergo gravem dixi, quem multo tum graviorem
 " Optarem stricto jure fuisse meo.
 " Rupta forent utinam mea vincula cuncta repente,
 " Et me frustrassent arsque laborque meus.

¹ P. has printed this line imperfect, and taken it for a pentameter,
Sed de post facto res manifesta fuit-
que, and supposed that a hexameter

line was wanting before it, and another after.

² *Baptismum*, P.

³ *possit*, P.

⁴ *Non est Bernardus*, P.

- " Funibus abruptis, puteus clausisset iniquum,
 " Taxissetque suum nox tenebrosa caput.
 " Reddidit obsequium dignum mihi cura ferarum,
 " Et maiora dedit dona labore meo.¹
 " Nam leo cotidie carnes de cæde ferarum²
 " Præstat, et adventum prævenit ipse meum.
 " Simia ligna legit, que tuto³ lecta reponit,
 " Inque loco certo præparat illa mihi.
 " Hæc⁴ quotiens quantumque volo mihi tollere tollo,
 " Tanquam pro meritis certa tributa meis.
 " Hunc etiam lapidem serpentis ab ore recepi,
 " Propter quem præsens quæstio mota fuit.
 " Cui tamen, an⁵ alia, quam quod nequeat retineri,
 " Insita sit virtus, nescio, teste Deo.
 " Hæc ita sunt, domine mi rex; aliterque locutum
 " Quam fuerit servum non reor esse tuum.
 " Ipse velim, sine me quæras, faciasque requiri,
 " Vera rei series quæ sit, et an sit ita.
 " Præmia veridicus capiam, falsumque locutus
 " Si fuero, gladio vel cruce plectar ego."

*Sententia regis pro Bernardo contra Dryanum.*⁶

Talibus auditis, rex iussit adesse Dryanum;
 Nec mora, jussus adest, inficiatur opus.⁷
 Sed⁸ quia de facto regi constabat, et ipsa
 Res fuit indiciis certificata tribus,
 Protulit edictum, vel consentire Dryanum,
 Ut cum Bernardo dimidiaret opes,
 Vel quod per triduum putei loca nota subiret,
 Adjunctus tribus his cum quibus ante fuit.

¹ Instead of this line, P. has, *Sit fera non færa, sit præmia digna ferens.*

² *Nam leo præclarus carnes referendo ferinas, P.*

³ *tute, P. quo tuta lecta, C.*

⁴ *Hoc, P.*

⁵ *aut, P.*

⁶ The rubric from P.

⁷ *rege iubente suo, C. P.*

⁸ *Et quia, P.*

*Sententia regis placet cunctis.*¹

In commune placet cunctis sententia regis,
 Bernardoque satis res ita gesta placet.
 Maluit ergo sua se dimidiare Dryanus,
 Et servare simul pacta fidemque suam,
 Quam se fortunæ tali committere, totum
 Quæ sibi subriperet dimidiando nihil.
 Dimidians igitur Bernardo cuncta, Dryanus
 Tristis et invitus dimidiata dedit.
 Nec minus ingrati nomenque notamque perennem²
 Incurrit facti conditione sui.³
 Ex tunc Bernardus fit dives,⁴ flente Dryano,
 Quod sic perdiderat tanta, dolore gravi.
 Taliter ecce luunt ingrati sæpe, quod ipsi
 Non reddunt digna præmia pro meritis.
 Expedit idcirco melius quandoque dedisse,
 Corde libenti, quam detinuisse manum.
 Maxime⁵ pro meritis impendere præmia digna
 Est pietatis opus, et jubet ista Deus.
 Non hominis labor, aut opus, usque moretur apud te
 Mane, quod hinc non sit clamor in aure Dei.
 Et nova lex dicit quod quilibet est bene dignus
 Vir mercede sua, teste labore suo.
 Ergo qui non dat, dum tempus postulat, aut res,
 Suscitatur ipse sibi damna nociva nimis.

*Hic auctor concludit hujus operis librum, hortans ad
 intellectum.*⁶

Cedat in exemplum cunctis viventibus ista
 Burnelli vita, nam docet auctor ita.

¹ The rubric is taken from P.

² *nomen notamque perenni*, P.

³ B. ends here in middle of a
 page, with the colophon, *Explicit*

Burnellus, in a late hand. I give
 the remainder from C. and P.

⁴ *lætus*, P.

⁵ *Maxima*, P.

⁶ From P.

Non quod verba sonant, sed quicquid mystice signant,
 Scrutetur¹ lector caute quid ipsa velint
 Designare sibi, poterit tunc² forte videre
 Plura pericla mali jure cavenda sibi.
 Nam sunt nonnulli transcendere magna volentes,
 Et nituntur ad hoc nocte dieque simul,
 Qui dum magna petunt, et talia certe laborant,
 Sæpe repente ruunt, sæpeque deficiunt.
 Contra naturam vel sortem³ quærere quicquam,
 Nemo potest illud reddere vel facere.
 Burnello teste, qui, dum quæsivit inepta,
 Semper permansit quod prius ipse fuit.⁴
 Est igitur felix⁵ aliena pericula cautum
 Quem faciunt, formant et ratione regi.
 Plura loqui possem, sed nolo scribere plura,
 Sufficiant ista carmina tam modica.
 Te precor ergo pia prece, si quid lector in illis
 Inveniat vitium⁶ vel ratione carens,
 Corrigat ipse pie, me commendando Mariæ
 Felici Nato, quod roget omnis homo !

Explicit Speculum Stultorum.

¹ *Scruteris, lector, P.*

² *nunc, P.*

³ *forte, ? C.*

⁴ *fuit ipse prius, P.*

⁵ *Est felix igitur, P.*

⁶ *viti, P.*

TRACTATUS NIGELLI

CONTRA CURIALES ET OFFICIALES CLERICOS.

POSTQUAM tristis hiems Zephyro spirante recessit,
Grando, nives, pluviae, consulere fugæ;
Terra, parens florum, vires rediviva resumpsit,
Exeruitque caput exhilarata suum.
Ver, caput atque comes æstatis, in otia curas
Laxat, et ablato frigore flore nitet.
Vernat fronde nemus, vestitur gramine tellus,
Veris odoriferi spirat ubique vapor.
Quicquid hiems hiemisque graves¹ rapuere ministri,
Reddidit æstatis gratia vere novo.
Veris ad imperium surgens statione soluta,
Clausa sub æstivo carcere cedit hiems.
Flavit levi Zephyro dum ver lascivit in herbas,
Æstas multiplici flore maritat humum.
Temporis atque loci facie redeunte serena,
Saltibus et silvis redditur exul avis.
Quæque diu siluit philomena silentia solvit,
Voce sua redimens verba negata sibi.
Cujus ad exemplum, sterili torpore remoto,
Morem temporibus qui gerit, ipse sapit.
Ergo quid hic latitas? quid, parve libelle, moraris?
Ne mecum pereas, et cito rumpe moram.
Pergere securus poteris quocumque placebit,
Nil sibi quod cupiat prædo cruentus habes.

¹ *hiemsque*, B.

Neve reformides propterque pericula cesses ;
 Est via tuta tibi ; liber, abire potes.
 Cur ? quia secure coram latrone viator
 Cantabis vacuus cum nisi verba feras.
 Nec tamen unde venis, vel quo mittente, vel ad
 quem,
 Dixeris, aut subitæ quæ tibi causa viæ.
 Omnia sint suspecta tibi, semperque timere
 Sollicitus studeas quicquid obesse potest.
 Non quia læsisti quemquam, nec feceris unde
 Debeat infestus quilibet esse tibi ;
 Sed quia multotiens multi quo non meruerunt
 Ex odio domini deperiere sui.
 Crimen ob alterius multi cecidere, fiuntque
 Plus aliena mali quam sua causa sibi.
 Ne nihil ergo tibi valeat nocuisse vianti,
 Hæc duo verba tene, dic bona, facque bene.
 Neve tuos timeas hostes, in rebus agendis
 Non sis securus sollicitusve nimis.
 Nec nimium facilem nec difficilem nimis esse
 Te volo, sed medium velle tenere locum.
 Non usurpabis quicquam quod vendicet alter,
 Sed sis contentus conditione tua.
 Non opibus studeas, ne sit suspecta potestas,
 Quæ leviter tollit parta labore gravi.
 Paupertas tutum, sed non facit esse disertum ;
 Si sapias omni tempore dives eris.
 Novit abundare sapiens, et novit egere,
 Inspiciens omni tempore pauper erit.
 Multa scias cum nil habeas, sic dives haberi
 Et liber poteris, teque tuoque frui.
 Nec pretiosa putas studeas vel parta tueri
 Quæ possunt adimi jure dolove tibi ;
 Non tibi res propria sed res aliena videtur
 Quam fortuna potest tollere sive dare.
 Ut tibi sit proprium quod habes, et non alienum,
 Tu quod habent alii deforis intus habe.

Sint tibi divitiæ, sed quæ comitentur ubique,
 Nec possint dominum deseruisse suum.
 His comitatus erat, licet incomitatus abiret,
 Exul ad ignotos Naso poeta Getas.
 Ecce viæ comites dedimus, ne devius erres,
 Hi comitentur iter nocte dieque tuum.
 Ut quid adhuc dubitas, nectisque moras in eundo,
 Et cupis invito me residere domi.
 Plurima causaris, et te nescire fateris
 Quis status atque modus debeat esse tuus ;
 Quis cultus, quæ lingua tibi, quis gestus habendus,
 Quove loqui liceat quove tacere loco ;
 Qui mores hominum, quæ consuetudo locorum,
 Curia cur reprobet ista, vel illa probet ;
 Quid cui conveniat, quo tempore quid sit agendum,
 Rebus in incertis quæ sit habenda fides.
 Quod petis, expediam, paucis breviterque docebo
 Te quibus addictum legibus esse velim.¹
 Nolo rudem nimium, sed nec nimis esse facetum,
 Nec videare sequi summa vel ima nimis.
 Tempore sive loco sis circumspectus in omni,
 Nec levis in gestu, nec nimis esto gravis.
 Damna pudicitiae redimas sectator honesti ;
 Sobrius esse stude, pectore, voce, manu.
 Justitiæ cultor maneat, dissuasor iniqui,
 Consona sint verbis singula facta tuis.
 Sordida ne maculent mundam tibi munera dextram,
 Suspectos Danaos et sua dona time.
 Omnia sint odio quæ non commendat honestas ;
 Quicquid honestati convenit, illud ama.
 Hic status, iste modus est, hic tibi cultus habendus,
 Qui placeat sola simplicitate sua.
 Lumina, lingua, manus, nulla ratione vagentur,
 Sed sint perpetuo carcere clausa tibi.

¹ *esse volo*, B.

Hæc tria conservant vitam, mortemque ministrant ;

Hæc tria custodias tempus in omne tuum.

Hæc tria sunt quæ se semper servantia servant,

Spretaque dant sperni conditione pari.

Ista precor serves, ut tu serveris ab istis,

Hæc tua vota regant si meus esse velis.

Hæc tria sunt hominis speculum quo cernitur extra

Quicquid in archano pectoris intus habet.

Hæc tria sic homine sese comitantur in omni,

Exponant dominum semper ut ipsa suum.

Hæc tria non possunt morum non esse fidelis

Interpres, tribus his se probat omnis homo.

Hæc tria sub tanta semper gravitate gubernes,

Ut nunquam levitas fræna relaxet eis.

Hæc tria si serves, aliorum discere mores

Et levius poteris composuisse tuos.

Hæc tria te facient virtutis amore placere,

Et quibus ista placent displicuisse nequis.

Forsan adhuc quæris quæ sunt quæ curia curet,

Cur leviter reprobet ista vel illa probet.

Curia curat opes, inopum fastidit amores,

Nausea divitibus pauper amicus adest.¹

Curia suspendit tales in poste salutes,

Quæ vacuis manibus² nil nisi verba ferunt.

Curia sollicitas parit omni tempore curas,

Et facit ut placeant aspera, dura juvent ;

Gratia cujus, amor cujus, constantia cujus,

In pretio pretium constituere suum.

Curia cura gravis, labor improbus, error inanis,

Otia multa serit, seria nulla sequens.

Ridet, adulatur, et fingit amare quod odit,

Sicque quod est album prædicat esse nigrum.

Plurima si dederis, modicum tibi forte refundet,

Colligat ut rursum fertiliori manu.

¹ *vel erit* in margin of A.

| ² *manibus* omitted in A.

Curia quos hodie submissa¹ voce salutat,
 Cras subsannabit sorte cadente sua.
 Curia, crede mihi, sine munere nescit amicum,
 Munera si dederis hostis, amicus eris.
 Suscipit ad pondus, trutinatque negotia quævis,
 Reddit et ad pondus omnia lance pari.
 Nec tamen ad pondus ratione reponderat æqua,
 Sed redimit² gravia pondera sæpe levi.
 Munera parva probat, promissaque grandia spernit,
 Et vacuas surda suscipit aure preces.
 Curia non curat quemquam sine munere cujus
 Pendet ab obsequio gratia, vita, salus.
 Curia causa mali, vitii schola, fabrica falsi,
 Fomes luxuriæ, fons et origo gulæ.
 Sed de fallaci fieret si forte fidelis,
 Disceret et cursum dedidicisse suum.
 Posset adhuc merito nomen famamque mereri,
 Quam constat meritis demeruisse suis.
 Non tamen hæc dicas cum tu perveneris illuc,
 Et prodas dominum nuntius ipse tuum.
 Sed magis accelerans memori mandata reconde
 Pectore festinus, ique redique cito.
 Dum peregrinaris vultum³ sapias peregrinum,
 Vox quoque cum veste sit peregrina tibi.
 Postquam transieris pontes, vada, stagna, paludes,
 Est quibus Elysii gloria septa loci,
 Virginis Eldrethæ⁴ venies devotus ad aram,
 Dignaque⁵ pro meritis dona precesque dabis.
 Præsulis inde domum tacito⁶ pede solus adibis,
 Qua tibi dant patulam claustra gradusque viam.
 Si tibi porta patet, mox ingrediaris ut hospes,
 Mixtus ut hospitibus interiora petas.

¹ *submissee*, B.² *redemit*, B.³ *multum*, A.⁴ *Eldredæ*, B.⁵ *Signaque*, A.⁶ *tanto*, A.

Non tamen accedas donec plebs tota recedat,
 Et vacet hora, locus, præsul, et ipse tibi.
 Tunc habitu posito vultuque simul peregrino,
 Ante salutatum pronus adhibis herum.
 Lingua tamen caveas ne sit materna, sed illa
 Quam dedit et docuit lingua paterna tibi.
 Excipiet vultu te quo solet omnia læto,
 Quaque nequit larga non habuisse manu.
 Indutusque suam quam nec gravis abstulit unquam
 Ira viri faciem vina petita dabit.
 Vinque tibi faciet Cererem redimente Lyæo,
 Servato patriæ more modoque loci.
 Tu tamen esto memor cui, quis sis missus, et a quo,
 Ne tibi fœcundus¹ obstruat ora calix.
 Præsulis ergo manu facieque potitus amica,
 Sollicitus caveas ne videare rudis.
 Sed si te fuerit oculis dignatus et ore,
 Offer quicquid habes officiosus ei.
 Nec leve vel modicum quicquam suppresseris, immo
 Omnia fac pateant interiora tui.
 Crimina pontifici studeas tua quæque fateri,
 Possis ut salvi² præsulis ora tui.
 Forte rubore gravi facies subfusa tacebit,
 Plurima nec poterit omnia verba loqui.
 Nulla tamen taceas, sed singula quæque reveles,
 Nec palpes vitium conscius ipse tuum.
 Nec medicum timeas, nec ei tua vulnera celes,
 Nam magis absconsa vulnera pejus olent,
 Quamque prius potuit facilis medicina salutem,
 Postea vix valuit reddere cura gravis.
 Et quia non tantum medici sed manus amici,³
 Tractabit levius vulnus amica manus.
 Auribus hinc tutis nec ab ulla parte timendis,⁴
 Securus poteris dicere quicquid habes.

¹ *fœcundus*, B.² *Ut possis solvi*, B.³ *manus est sed amici*, B.⁴ *timendus*, B.

Ergo nihil dubites, nec te pavor aut pudor urat,
 Quin pateant medico vulnera cuncta tuo.
 Ipse quod hinc sanum quod viderit inde secandum
 Dicat, et arbitrio cuncta relinque suo.
 Esto tamen patiens, quoniam diuturna secari
 Vulnera non possunt absque dolore gravi.
 Et resecare semel præstat quam sæpe dolores,
 Et breve tormentum quam tolerare diu.
 Utile cauterium quod ad omnia vulnera præstat,
 Quod simul atque semel omnia sana facit.
 Omnibus expositis quicquid tibi dixerit ipse,
 Hoc fac et vives tempus in omne meum.
 Si stes, stabis ei,¹ si forte cadis, cadis illi;
 Seu stes, sive cades,² non minus ejus eris.
 Si non cancellat te cancellarius, immo
 Approbat, ulterius irreprobatus eris.
 Pontificum flori si complaceas Elyensi,
 Non potes aut poteris displicuisse mihi.
 Quicquid enim de te dictaverit ipse sequendum,
 Hoc sequor hocque sequar, tuque sequeris³ idem.
 Ipse tibi nomen dabit, et tibi nominis omen,
 Vivat ut illius nomen in ore tuo.
 Sicque relativo præsul gaudebit honore,
 Cui tribuit⁴ vitam vivat ut ejus⁵ ope.
 Hoc decedenti debet præstare superstes,
 Alter ut alterius sit sine fine memor.
 Postquam pontificis fueris satis ore sereno,
 Usus et alloquio pocula dante mero.
 Silicet atque vacat monachorum claustra subibis,
 Portans multiplicis verba salutis eis.
 Protinus occurret⁶ meus ille tibi Nicholaus,
 Dicere nec Petro vix patietur, ave.

¹ *ibi*, A.² *cadat*, B.³ *sequaris*, B.⁴ *Qui tribuit*, B.⁵ *et ejus*, B.⁶ *accurret*, B.

Totus in amplexus et in oscula tantus abibit, .
 Cedat ut anguillæ filia febris ei.
 Organa nec deerunt, licet ordinis hora reclamet,
 Virginis Eldrethæ¹ festa redisse putes.
 Ergo, liber,² propera, tibi nec baculus neque pera
 Deficit,³ æra tibi sunt satis atque cibi.
 Perge, nihil dubites, fuge jurgia, subtrahe lites,
 Ne sit terrori vivere sive mori.
 Perge, nec expensis parcas dum sol Elyensis
 Extat et extabit seque videre dabit.
 Perge, nec expecta, patet exitus, et via recta;
 Fasta⁴ sed et prona sunt tibi, sintque bona.
 Perge libens, perge, lacrimas preme, lumina terge,
 Quodque facis nolens fac videare volens.
 Si mihi credideris nulla ratione moreris,
 Perficies leviter hoc brevitatis iter.
 Nec timeas enses, quia seu statuant Elyenses
 Prælia, sive joci sint ibi more loci,
 Præsule tutus eris, vita votoque frueris,
 Legatusque tibi non erit hostes ibi.
 Nec cancellatus, sed ab ipso canonizatus,
 Jure reverteris, sicque perennis eris.

Reverendo⁵ patri et domino Willelmo, Dei gratia
 Eliensi episcopo, apostolicæ sedis legato, regis Angliæ
 cancellario, Cantuariæ ecclesiæ fratrum minimus frater
 Nigellus, veste monachus, vita peccator, gradu pres-
 byter, sed indignus sentire de domino in bonitate et
 in simplicitate cordis quærere illum. Sincere et siue
 simulatione diligentis est sæpe esse sollicitum et rare

¹ *Eldredæ*, B.

² *celer*, B.

³ *Defecit*, B.

⁴ *Fata*, B.

⁵ In MS. C., which does not
 give the previous verses, the prose

treatise has the following title,
*Epistolæ Nigelli monachi ecclesiæ
 Christi Cantuariensis ad Willel-
 mum Elyensem episcopum de Eru-
 ditione Prælatorum.*

securum, citius timore concuti quam spe consolari, amici fortunam non solum suam dicere, sed esse, operum effectu comprobare, si quid est quod non deceat¹ vel correctione indigeat humiliter suggerere, non publice aut impudenter inproperare. Hoc mihi consideranti et mecum sæpius postquam claustro meo, immo mihi reditus sum diligentius retractanti, non potui de te non esse sollicitus, quem in caritate non ficta diligo, cujus profectum in utroque homine toto corde desidero, cui comes individuus amando adhæreo, pro quo etiam preces Domino licet indignas, devotas tamen, effundo.² Dum enim considero quid honoris, quid oneris, immo quæ onera et quam importabilia imposita sunt humeris tuis, in tantum ut

“Pondere sub tanto sudaret maximus Athlas,”

timeo ne titubes mandataque frangas, cum scriptum sit, “Si vis vitam, serva mandatum.” Et dum his intuendis diutius immoror, arctius obligor, amplius affligor, navisque mea spatioso³ cogitationum pelago exposita, a portu longius abducitur, et tempestati addicatur graviori, et “terit in rapido tempora longa freto,” unde consumptis in hujusmodi nonnunquam diebus et noctibus in hoc labyrintho, quærens exitum et non inveniens, obambulo et aberro. Et non invento præ diluvio aquarum multarum ubi requiescat pes meus, cum beato Job compellor clamare et dicere, “Dies mei transierunt; cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meum.” Video enim quam multæ curæ et inextricabiles te premant, quot et quantæ occupationes te opprimant quæ, et quanta incommoda tibi cotidie accidunt, quibus laboribus afficeris, quibus necessitatibus occuparis, qua sollicitudine distraheris, qua mentis quiete fere semper defrauderis, qui tota

¹ *doceat*, A.

² *infundo*, A.

³ *spatio*, C. *spatio*, corrected by the original hand to *spatioso*, A.

die et tota nocte cum Martha circa plurima intentus sollicitaris, ita ut vix aliquando vel ad modicum Mariam imitari; sed ita frequens sit vexatio tua quod continua, ita vehemens quod vicissitudinis nescia, ita valida quod vix convalescas. Sed utinam vexatio ista tam continua, tam vehemens, tam valida, tibi valeat dare intellectum ut sapias et intelligas, ac novissima provideas ne ex improvise in præcipitium descendas. Vitæ enim præsentis, immo prætereuntis, in stadio positus, non tantum forsitan restat currendum quantum cucurristi;¹ feliciter autem cucurrit qui sic currit ut comprehendat, sic agonizat in stadio dum tendit ad bravium, ut cum laboris præmio honoris percipiat et triumphum. Sicut autem gloriosum est currere, gloriosius vero cursum consummare, ita ignominiosum est medio in cursu deficere, et multo ignominiosius, cum jam e vicino meta respicitur, et currentis animus spe apprehendendi accenditur, qualibet occasione subsistere, cum in perpaucis passibus pendeat gloria vel confusio, hæreditas vel exhæredatio, exilium vel patria, carcer vel corona. Melius fuisset non currere, quam citra metam cursum terminare. Quia sicut victoria unius pugilis multi animantur ad virtutem, concipiuntque animos et audaciam aggrediendi, ita unius occasus et inertia multis timorem incutit ad ruinam, et trepidos² adhuc et timentes durioris pugnae congressum adducit consequendæ³ victoriæ in desperationem. Quamvis et nostro tempore, in quo fines seculorum devenerunt, viderimus virum illum desideriorum, beatum dico martyrem Thomam, quem vidimus oculis nostris, et manus nostræ contrectaverunt, cum quo manducavimus et bibimus, qui senescentis seculi et inveterati dierum malorum malitiæ virtute mascula resistens, et solus ad exem-

¹ *cucurrit*, C.² *trepidus*, C.³ *consequente*, C.

plum multorum ex adverso ascendens et murum pro domo Domini se opponens, vestigia imitanda reliquit universis, et viam virtutis et veritatis ad oculum ostenderit omnibus episcopis sui temporis. Qui utinam opera ejus, ut ea imitarentur, tam crebro satagerent ad memoriam reducere, quam non solum facere sed etiam fastidiunt audire. Sed quorsum ista? Absit ut ponam os meum in cœlum, et tangam christos Domini. Ad te mihi sermo, Willelme, sed non quem animi impetus aut spiritus exacerbatus excitet, sed quem intimæ dilectionis devotio propinet.

In primis igitur, juxta Salomonis sententiam, qui ait, "Meliora sunt amici vulnera quam inimici blandientis oscula," obsecro ut detur temeritati meæ venia, et si quid dixero quod aliquem urat, illud amor et intentio dicentis temperet, immo totum extinguat; non enim ex amaritudine cordis os loquitur, sed abundantia dilectionis. Unde peto ut eo spiritu quo dicta sunt intelligantur, et quo exterius stylo exarata sunt interius scribantur, sitque procul malignus interpres, quia nihil adeo sobrie dictum quod sinistro interprete non sit insipidum et superciliosum. Accipe itaque rudi stylo nuper exarata, placeatque limam correctionis verbis adhibere incompositis, quodque cancellarii spectat ad officium, cancelletur quod aut male cadit aut male¹ cantat, verumtamen sermonis inculti asperitatem ne abhorreas, quod aridum est et exangue, ne spernas quod forte tediosum est, ad tempus potius portes quam projicias. Memini me quandoque vidisse quod, inter delicias quibus aliquando pie aliis affluebas, olera herbarum avidius sumebas, vinoque seposito pocula minus pretiosa admisisse. Opus igitur rude, immo penitus rusticum, inter alia quæ tibi cotidie aureis incudibus ore rotundo et lingua elimata fabricantur admitte, sed illud nequaquam cum eis repone nisi forte ut quæ

¹ *male* omitted in C.

splendida sunt ex vicina tenebrarum caligine magis resplendeant, et ex vasis fictilibus vasa aurea et argentea admirationem ampliorem consequantur et gratiam. Quæ enim esset diei jocunditas nisi noctis molestia interveniret? aut quis rogaret ea quæ ad pacem sunt si nulla belli formidine tangeretur? Sane unum est quod timeo, sed nec immerito, scilicet, ne insolentiæ aut temeritatis me arguas, quod tibi aliquatenus scribere attemptaverim, qui tot scripturarum scientiam penes te non tantum in codicibus sed etiam in corde¹ tuo habes reconditam, ita tamen quod omni loco et tempore quantum vis et quo vis proferas de thesauro tuo nova et vetera non præmunitus aut præmeditatus, et talia quidem quæ et ædificent audientes, et ex operis venustate commendent artificem. Unde nihil aliud est tibi scribere quam ligna in silvam, et in mare magnum et spaciosum aquam mittere. Rem igitur tam mirandam, immo tam miraculosam, tibi insitam primo in tantum mirabar, quod nec credidi sed neque adhuc credidissem, nisi ex commoratione familiari crebra experientia vulnus incredulitatis amputasset. Veniente igitur stillicidia fontis exigui in mare² magnum, non ut illud augeant, vel quasi aliquid quod desit adjiciant, sed ut ad originem suam revertentia refluant unde prius fluxerunt, quia omnia flumina intrant in mare, quod mare non redundat, sursumque³ omni habenti dabitur. Sed et temeritati me⁴ non minimum præstat audaciæ, quod audiui quod et expertus sum, quia mitis es et humilis corde, tantumque habens Mosaicæ consuetudinis, quod aut facile remittas aut injuriarum raro reminiscaris, licet æmuli tui aliter sentiant, et hi maxime quorum aciem hebetavit invidia, eo usque gradiens et progrediens ut non revereantur nec con-

¹ *sed in corde, C.*² *fontis irrigui exigui in mare,*
A.³ *sursum, C.*⁴ *meæ, C.*

fundantur dicere malum bonum et bonum malum, ponentes tenebras lucem et lucem tenebras. Quos tamen ego non judico, sed ejus judicio relinquo¹ cui a Patre datum est omne judicium, qui cum venerit non solum manifesta sed etiam occulta cordium judicabit. Nolo enim falcem meam in messem alienam mittere, nec servum alienum judicare, suo enim domino stat aut cadit.

Habeat igitur sanctitas tua me excusatum, nec mihi succenseat, si quid ab ore meo elapsum fuerit quod aut non placeat aut penitus displiceat, attendens quod os fatuorum ebullit stultitiam, et lingua labitur ex facili quoniam versatur in habendo. Duobus autem malis subjacet persæpe conditio et consuetudo divitum. Unum est quod non est, quicquid enormitatis vel inhonestatis attemptent, qui eos impediat, vel saltem reprehendat, sed etiam cum male fecerint et abhominabiles pessimas perpetraverint laudantur et magnificantur a suis, et quasi obsequium Deo præstiterint publice commendantur. Aliud est quod quamvis remordeat eos conscientia interius, non admittunt correptionem exterius, sed subsannatur correptio ne subsequatur correctio. Si quis vero deprehensus fuerit qui quod vitiosum est ægre ferat, nec voce et vultu hilari triumphaliter applaudat, statim suspectus habetur, accepti beneficii ingratitudinis arguitur, delatoris nomine et nota insimulatur, tanquam qui sedet in insidiis ut sagittet in occultis. Et si forte in tantam insaniam proruperit quod dominum domus de quolibet excessu reprehenderit, vel etiam murmuraverit, a vestigio hostis publicus esse censetur, secluditur a consiliis, separatur a mensis, suspenditur a stipendiis, a clericis et capellanis habetur quasi ethnicus et publicanus, ab ostiariis et camberariis quasi fur et magus, a dapiferis dicitur patibolismum, a pincernis hydropisim, a cocis

¹ *derelinquo*, C.

febrem aut frenesim. Non est in tota domo vel familia qui non inveniatur in eo causam. Oculi omnium in eum¹ spectant, et aures eorum ad verba oris illius. Si locutus fuerit, dicetur blasphemasse; si tacuerit, dolos machinari. Universis est quasi clavus in oculo, et gibbus in dorso. Si ingenuus est, degenerat; si servilis conditionis, patrissat; si sapiens est, desipit; si insipiens est, versipellis est, et quando vult, sapit; si abundat, ex rapina vel furtu; si pauper est, divina est ultio quæ juxta merita retribuit iniquo. Quid multa? a planta pedis usque ad verticem capitis non est in eo sanitas. Quia solum offendit dominum, a gratia excidit universorum, ad ultimum dicitur in multis offendisse, sæpius correptum, sed nunquam correctum, non debere ulterius sustineri, sed exterminari, quia jam manifesta sunt delicta. Nuper enim dixit quod² nodus erat in cirpo, et quod nec ad preces pontificis plueret in hoc anno super³ Gelboe montes; quod domina domus non habebat nisi x. mutatoria vestium; sed et mulam patrisfamilias mulum nominavit; et multa in hoc modum, quæ si voluerit inficiari, ecce pro foribus qui eum convincant. Quid ergo? dignus judicatur suspendio vel præcipitio; sed misericordia⁴ agatur cum eo, non quia hujusmodi et majora horum non meruerit, sed quia dominus ejus misericors est, et honori proprio censuit deferendum. Recedat sine spe revertendi, vel quicquid percipiendi de servitio quinquenni vel septenni quo suis sumptibus militavit, gravis siquidem vindicta et ultra quantitatem delicti longe extensa. Væ nobis! si singula delicta nostra simili talione punienda appendantur in statera. Cogitur miser ad deditionem vel exilium, quia non est inventum in ore ejus mendacium. Satius quidem siluisset et dissimulasset, quo ad æstimationem eorum qui veritatem detinentes in mendaciis officioso

¹ in eo, A.² quid, C.³ sub Gelboe, A.⁴ misericordius, C.

discursu adulationibus deservire contendunt, glutientes camelum et colantes culices. In quorum ore invenitur semper, est et non, ut quocunque res cadat victricis partis¹ in sorte numerentur, ut quicquid contingat in iniquitatibus suis, se prævaluisse gaudeant et mercedem condignam reportent.

Duo igitur mala ista quæ præcipue divites comitantur, quibus non possent de facili quia nolunt absolvi, si hunc ut correptionem non admittant, et corripientes odio habeant, his non solum addicti sunt principes terræ aut episcopi, sed etiam fere omnes prælati et subjecti, ita ut invicem cotidie collidantur, nec possit alter alterum sustinere. Prævaluit itaque clades ista jam circumquaque in domo domini, quod delicta non possunt corrigi, quia delinquentes non sustinent corripiri. Unde contingit nonnunquam quod sanum est corrumpi, quod rectum est prævaricari, quod utile est prætermitti, quod bonum est differri, quod honestum est non admitti. Ex quo provenit quod solutis compaginibus vix aliquis ordo, vix aliqua professio, sibi cohæreat, sed sunt in eis contentiones et scismata, quia diversa sunt penitus eorum voluntates et studia, et quia in via Dei alius sic, alius sic, non dico currit, sed corruit, contingit cotidie mala innumera pullulare. Quibus dum non est qui falcem dum adhuc tenera sunt immittat, crescunt et confortantur, ita ut quæ fuit herba minima fiat arbor immensa, et velut agmine facto ruunt ad perniciem, immo perditionem,² dum non est qui redimat nec qui salvum faciat. Tu autem, dilectissime, non sic, sed apprehende disciplinam, ne quando irascatur Dominus et pereas de via justa. Pone oculos tuos super semitas tuas, dirige in conspectu tuo viam tuam,³ ut possis dicere cum psalmista, "Lucerna pedibus meis verbum

¹ *pertis*, A.

² *immo in perditionem*, C.

³ *viam meam tuam*, A.

“ tuum, et lumen semitis meis.” Vide quæ et quanta tibi commissæ sunt, et cui vel quibus redditurus es rationem. Grave quidem est jugum quod forte spontaneus subisti, sed nec leve est onus quod portare consensisti. Liberalium artium studiis satis olim indulgisti, sed nunc demum ad artem liberalissimam, ad artem artium, ad regimen scilicet animarum, pertransisti. Unde igitur, quis, quid, quantum, qualiter, et a quo acceperis, et qualiter accepta oporteat te erogare, non ignorans quod scriptum est, “ Cui plus committitur, plus “ ab eo exigetur.” Et cum augentur dona, rationes crescunt donorum. Bonum quidem esset villicare, nisi contingeret reddere de villicatione rationem. Nihil dulcius delicto, si delinquentes non punirentur; sed ex amaritudine quæ a tergo subsequitur minus habet dulcedinis quicquid in facie voluptuose blanditur. Periculose enim nonnunquam digeritur quod interdum cum suavitate gustatur. Forte a consideratione tui quæ tibi plus esset necessaria, curis variis tereutibus et distendentibus longius recessisti. Sed redi ad cor tuum, consule conscientiam tuam, non enim est qui fidelius aut familiarius de singulis te possit erudire, quia non est amicus qui consulat tibi utilius, actor qui alleget subtilius, iudex qui causam tuam judicet æquius. Vocetur ergo ad diem legitimum conscientia tribus edictis, vel peremptorio uno, et si necesse est præstentur et indutiæ legitimæ. Ipsa cum venerit, pro tribunali sedeat, ipsa si quid habet adversa proponat, ipsa testes suos, scilicet seipsum, producat, ipsa iudicium proferat, ipsa sententiam excipiat, et quæ novit universa ipsa discutiat singula. Si invenerit unde gloriandum sit, apud se gloriatur, et tanto jocundius quanto secretius. Si vero penes se repererit maculosum quid aut immundum, deducant oculi ejus lacrimas per diem et noctem, et non taceat donec digne deflexerit quod ignoranter aut ex industria deliquit. Quis autem erit, sive de congregatione claustralium, sive de collegio

clericorum, sive eorum qui utrisque ordine et honore præferuntur, scilicet episcoporum, quem non in aliquo¹ accuset conscientia sua? Si qui forte² tales sunt, æstimo quia perpauci. Quis enim, teste Scriptura, gloriabitur se habere mundum cor? Appareat de tot modo milibus unus, et dicat, "Ecce ego," nec deerat qui dicat, "Væ soli! quia si ceciderit, non habet sublevantem."

Libet igitur intueri qualiter ecclesia detur in direptionem, et qui sunt et qualiter ingrediantur in eam. Constat enim omnibus quod beneficia ecclesiastica, quamlibet modica, quamlibet extrema, nulli hodie conferuntur gratis aut vitæ merito, sed omnia facta sunt venalia et turpi redacta sub pretio, sub quodam tamen obumbrationis velamine et iniquitatis dissimulatione. Palliant enim opera sua apud homines, et facies suas exterminant, et in conspectu ejus qui corda intuetur et causas enormia quæque committere non reformidant, patientia ejus et dissimulatione abutentes, adjicientes prævaricationem prævaricationi et peccatum peccato, ac si patientia Dei peccatorum pariat oblivionem et dissimulatio impunitatem. Dum enim patrimonium Crucifixi pretio distrahunt, et in usus pravos et detestabiles transferunt, quasi de impotentia Dei præsumunt, uti non retribuat unicuique pro meritis, tradatque oblivioni in posterum quicquid in præsentī relinquit impunitum. De quo valde formidandum est quod veniat districtior exactor quanto patientior extitit creditor, eo quod percutiat et puniat durius quo peccantes et non re poenitentes sustinuit diutius. Timore igitur divino posthabito, qui est sapientiæ initium, omnia quæ libent licite prosequuntur, vendentes et ementes quæ non possunt sub pretio redigi nec etiam ab omnibus æstimari. Varia autem sunt genera hujus commercii, omnes vero species ejus pessimæ et perversæ. Alii

¹ quem in aliquo, A.

| ² si quid forte, C.

igitur accipiunt¹ ecclesias et ecclesiastica beneficia, nec prece nec præmio, sed nec pacto aliquo præeunte, sed operante in eis validissima virtutum gratia, scilicet carne et sanguine. Nemo enim, teste Domino, "carnem suam odio habuit;" unde nonnunquam contingit ut pueris parvulis et adhuc pene in cunis vagientibus conferantur archidiaconatus ecclesiæ, et ut ex ore infantium et lactentium proficiant sibi laudem, et digni a dignis laudentur, et nocentes esse innocentium testimonio comprobentur. Erigitur itaque infantium ætas in laudem, cui committitur cura animarum, et grex Domini erudiendus, antequam ammoveantur nutrix vel pædagogus. Adhuc pendet parvulus ad ubera, et jam principatum gerit in ecclesia. Ante accipit potestatem ligandi et solvendi quam possibilitatem loquendi, ante claves ecclesiæ quam quicquam discretionis et intelligentiæ. Incipit ante fructus maturos possidere quam possit prima in maturitate evelli ab ubere ut tollatur nomen lactentis, cibatur solidis ante tempus ablactationis, priusquam metas attigerit pueritiæ, virilis ætatis censetur ex nomine. Quam bene dispensabit res ecclesiasticas qui pro pomo uno citius solvetur in risum vel lacrimas quam si ei tres vel quatuor auferas aut conferas ecclesias. In hujusmodi non desideratur ut proficiant sapientia, ut augeantur doctrina, multiplicentur² gratia, sed tantum ut vivant et citius crescant, et ut virum mentiantur corpore, quem nondum possunt mentiri ætate. Temperatur a scholis, indulgetur otiis, subtrahitur virga, adhibentur balnea et cætera quibus novellæ plantationes rigari solent in juventute sua. Mittuntur interim Parisius, literarum studiis erudiendi; qui postquam studio modicum vacaverint, ne laboris et studii vehementia absumantur et arescant, admittuntur tali et alea, et cætera quæ sequuntur, ut respiret natura; et ne putentur non esse ingenui si hujusmodi laborum

¹ accipiant, A.² multipliceter, A.

fuerint ignari. Sed et qui præsunt operibus, metientes circa eos parentum affectionem potius quam ætatis infirmitatem, illud Daviticum videntur sibi indesinenter audire, "Servare mihi puerum Absalon." Unde concedunt eis quod petunt, permittunt quod volunt, dissimulant quod perperam faciunt. Salutata a primo¹ autem limite grammatica sive logica, domum revertentes, quod superest temporis in aucupio et venatica, et utinam his occupationibus contenti essent, et cætera de quibus non est dicendum per singula non committerent. Quicquid enim deberent moribus inserendis et virtutibus impendere acquirendis,² totum impendunt vanitati et luxuriæ. Et quod in adolescente pessimum signum est, ita fiunt inverecundi et infruniti, ut illud prophetæ eis specialiter dixeris attributum, "Frons meretricis facta est tibi, noluisti erubescere." Talibus potest episcopus secure et sine scrupulo conscientiæ vices suas committere, et plebem a Domino sibi creditam ut erogent ei in tempore tritici mensuram commendare; qui carnis voluptatibus quasi vermibus scaturiunt, qui aliena sine dilectu fortunæ aut conditionis diripiunt; qui mane comedunt, et diem ac noctem insomniam potibus impendunt; qui decimas et oblationes fidelium in renes meretricum transfundunt; qui denique tot flagitia committunt, quod populus non solum erubescit ea referre, sed etiam abhorret ea³ audire. Et tamen adhuc sperant quod influat Jordanis in os eorum, expectantes cotidie ut audiant vocem dicentem sibi "Amice, ascende superius." Sic igitur istos in via sua prosperari aspicientes illi, quibus non est datum desuper ut caro et sanguis interpellit⁴ pro eis, dicentes secum, "Nihil proficimus, ecce mundus totus post istos abit," Montem Pessulanum adeunt, artem et experimenta physicæ diligenter addiscunt, post modicum vero temporis venientes

¹ *salutata autem a primo*, C.² *acquirendis impendere*, C.³ *ea* omitted in C.⁴ *interpellet*, C.

veniunt cum exultatione portantes pixides suas, super ægros manus imponentes et curantes ubique. Applicant ergo se divitibus, aut certe ab eis evocantur, quia his opus habent. Spondentur sub certa taxatione redditus, et quia non vacat ad præsens ecclesia, assignatur certa annuatim de scriniis domini percipienda pecunia, donec vacaverit ecclesia vel præbenda quæ conferatur ei pro mercede sua. Quæ cum vacaverit, nisi fortior supervenerit, confertur ei in obligationem obsequii et solutionem scrinii. Onerosum enim est domino nec tutum famulo mercedes percipere de scrinio. Habentes igitur unde altius serviant et altius ascendant, ad ulteriora aspirant. Ornantur ergo variis apparatus, calciantur discoloribus, vestiuntur multiplicibus, nomen et famam sibi comparant et conciliant donis et sump-tibus. Quos cum viderint trabeatos incedere et regibus adhærere, hi qui liberalium artium hucusque extiterunt amatores, ignominiosum æstimantes rusticorum pulsus palpare et vetularum urinas inspicere, valefacto Parisius Bononiam se transferunt, corpus juris quocunque labore acquisitum totum incorporant, transactoque tempore congruo revertuntur cum tripudio. Loquuntur enim linguis novis et sexquipedalibus verbis, docent enim homines lites facere, factas sopire, sopitas iterum suscitare. His oportet dare in instanti ecclesias, alioquin eas vi. Hi sunt sine quibus nec principes nec prælati esse possunt. Sunt enim pes claudus et oculus cæcus. Hos enim habent oculos ad intuendum in lege Domini viam justificationum, sed non ad exquirendum eam. Hos¹ habent et pedes, sed etiam potius² Romipetas in causis prosequendis quam ad dirigendos eos in viam pacis. Hi sunt qui pericula viarum in exteris regionibus experti, sub sole ignoto et æstivi aeris inclementia sæpius morti expositi, tradiderunt corpora sua propter dominum suum ad supplicia. Ideo cathedrantur,

¹ Os, C.| ² sed potius, C.; etiam omitted.

et accipiunt pro palma cum redierint baculum pastorem. Sed contingit nonnunquam quod, dum negotia ardua explicanda suscipiunt ut ex eorum recompensatione sitis suæ ardorem abundantius extinguant, oppressi vehementia laboris dissolvuntur in regione dissimilitudinis, eodemque pariter loco et die semitas claudunt vitæ et concupiscentiæ. Quorum bona omnia, tanto labore acquisita, tanta sollicitudine congregata, tanto studio intacta conservata, mox ad primos de morte rumores aut in rationes fisci, aut in usus¹ domini fundi, aut in proprietatem cedunt sibi substituti. Qui dum in accesso suo similiter aut forte pejus corruet, verteturque domus ejus ad extraneos et hæreditas ad alienos, dicente psalmista, "Dejecisti eos dum allevantur," quis pro delictis ejus hostias placationis et expiationis faciet offerri, cum non sit de tota domo ejus qui vel semel intra septa illius sustineatur admitti? Sic utique tramite quo veniunt universa recedunt, et quæ habuerunt longum in colligendo spatium vix habent in dispersione momentum. Quid autem dicemus de his qui scienter pro causa iniqua fovenda et defendenda animam exhalant, cum constet quod quæstus et ambitio fuerint in proposito? Licet autem alii in his viderint adimpletum quod dicitur, "Ducunt in bonis dies suos et in puncto ad inferna descendunt," non tamen possunt a cupiditate cohibere spiritum suum, et quamvis non possint usquequaque satisfacere desiderio suo, satagunt tamen ne cadant a proposito. Et quia nolunt esse medici, nec esse possunt causidici, ne nihil agatur, ad curiam se transferunt, fiuntque notarii, circueuntes terram et obambulantes eam, expectantes donec ros et pluvia descenderit super montes Gelboe, id est, donec satiati fuerint redditibus pro quibus interpellat caro et spiritus gemitibus inenarrabilibus. Qui quoniam non possunt nisi morte interveniente satiari, ipsi annos

¹ aut in usis, C.

ætatis eorum sæpe dinumerant, complexionem judicant, qualitatem ponderant, facies considerant, infirmitates si quæ sunt latentes a secretioribus explorant, ponentes sibi spem in morte alterius, expectantes sicut

“ Rusticus expectat dum defluit amnis,”

at ille labitur et labetur in omne volubilis ævum. Unde versantur in curia persæpe¹ donec penitus expilentur, vel donec capilli capitis omnino cani congregentur in locum unum, et in fronte appareat arida, et dicat, “Usque quo gravi corde, ut quid diligitis “vanitatem, et quæritis mendacium,”

“Ite domum, prope venit Hesperus, ite capilli.”

Moriuntur autem nonnulli eorum sub expectatione frustratoria, peritque opera et impensa. Alii autem eorum, quia non possunt consilia principum non transire, per manus notariorum admittuntur in gratiam et referunt fructum; tum quia timentur ne obsequio se subtrahant, tum quia formidatur ne abscondita palam faciant. Sive autem sic, sive sic, promoveantur, non est absque fūco conscientia promoti aut promoventis. Sunt autem et alii tam hebetes et tam inepti quod nec ad pascendum porcos essent idonei, non quia defecerint in eis vires corporis, sed virtus mentis. Hos necesse est tanto robustius alieno fulciri suffragio quanto minus confidere possunt de proprio. Quibus enim sua deficiunt, aliena aut rogant aut rapiunt. Mittuntur igitur a parentibus talium magnatibus exennia, exhibentur hospitia, datur mutuo pecunia, non tamen ad usuram, sed ut gratia inveniat gratiam in tempore oportuno. Offeruntur ergo Lincolniensi episcopo ut eos benedicat, Wintoniensi ut eis manus imponat, Lundoniensi ut eos ad quoscunque ordines promoveat, ut quasi ex hoc teneantur eis in ecclesiasticis beneficiis providere,

¹ *pro sæpe*, A.

præeuntibus tamen paternis obsequiis, sine quibus nec benedictio Lincolnensis sanctificat, nec impositio manus Wintoniensis juvat, nec promotio ordinis Londoniensis aliquid præstat, sed quia venerunt et non per aliam viam revertuntur in regionem suam. Accipiunt igitur pro talium promotione non solum hi qui habent quod conferant, sed etiam hi qui eis adhærent, ut negotium promoveant. Unde vacante præbenda vel ecclesia obsequia quæ præcesserunt in re et quæ sequuntur in spe non cessant clamare una voce dicentes, "Osanna filio David," "memor esto verbi tui servo tuo in quo ei spem dedisti." Si detur quod petitur, bene est, et terminus solvendi debiti prorogatur, et sunt omnia pacifica; sin autem, non est pax. Reperuntur enim mutuo data in instanti solvenda, improperantur obsequia sæpius collata, computantur damna ex dilatione solutionis provenientia, nulla erit de cætero de amico confidentia. Quid ergo? Convocatis servis profert paterfamilias illud evangelicum, "Aufertur ab eo mnam, et date ei qui habet x. mnas," quo facto fiunt amici Pilatus et Herodes. Sunt autem et alii¹ qui ne nota Simoniacæ pravitatis possint respergi, duo jugera vel tria secus illam ecclesiam² comparant lx. vel c. marcis, ut ecclesiam percipiant gratis, volentes apud homines famam, et apud Deum illibatam servare conscientiam. Sed numquid tales non æstimant, quod qui habent oculos non videant, et qui habent aures non audient, et qui habent ora non loquentur super tam impudenti facinore et detestabili enormitate, quo Deum et homines se æstimant posse decipere vel circumvenire? Certe nequaquam, quia et si erratur, Deus non irridetur, peccata hominum propter poenitentiam dissimulans et omnipotentiam suam parcendo et miserando manifestans. Sunt autem et alii qui ut fratres et cognati magnorum filias ducant

¹ *Sunt et alii autem, A.*

| ² *secus ecclesiam, C.; illam omitted.*

aut neptes paternæ hæreditati cedunt et portioni quæ eos jure hæreditario contingebat publice renuntiant, ita tamen ut, ante contractum matrimonium vel post, redditus ecclesiasticos recipiant, qui paternæ hæreditatis quantitatem sexqualtera portione excedant. Quibus illud bene convenit, quod in quodam loco cavit ecclesia felici commercio, pro terrenis cœlestia, pro perituris æterna commutant. Nec immerito, quia uno eodemque ex facto sibi et suis prospiciunt, et majorum gratiam plenius et propensius adquirunt, quia adjuti possunt adepta in pace possidere, et adhuc ampliora pacifice possidenda perquirere. Disposuerunt enim in corde suo ascensiones hujusmodi, ut eant nequaquam de virtute in virtutem, sed de vitio in vitium, donec veniant in profundum. Adhuc autem sunt et alii qui cum filiabus divitum ecclesias accipiunt in matrimonium, et quod legibus et decretis penitus prohibitum est, geminas simili ducunt uxores, alteram carnalem, alteram spiritualem. Qui autem ecclesias ita possident, nonne justo titulo possident? Sed numquid hujusmodi contractus posset dissolvi et scribi libellus repudii? Numquid inter hujusmodi sponsam et sponsum sinerent canones celebrari divortium? Numquid hujusmodi matrimonia adhuc hodie sustinet et dissimulat ecclesia? Si quis vero talibus obloquatur, statim aut suffocatur et confunditur muneribus, aut publicis clamoribus arguitur esse invidus et malitiosus. Sunt et alii qui personas ecclesiarum ære alieno ultra quam sint solvendo a creditoribus oneratas solvunt, et absolutos liberos abire permittunt, incumbentes pignori donec satisfiant creditori, quod sero solet contingere. SuffICIENTER enim cautum est quod summa crediti tanta existat quæ debitorem per inopiam in perpetuum excluderet. Iterum autem sunt alii qui relictas sibi a parentibus facultatum copias in usus divitum indigentium, largiter et liberaliter effundunt in hilaritate, ut cum tempus retributionis advenerit mensuram bonam

confertam et coagitatam recipiant: et cum beneficia aliqua ecclesiastica perceperint, iterum ea in usus con-
similes impendunt, ut similis subsequitur effectus, sicque
sorbent ut evomant, evomunt ut iterum absorbeant,
oceano similes, in quem aquæ refluunt lege qua prius
effluxerunt. Nonnunquam autem tales, dum seminant in
gaudio, contingit metere in mœrore. Quia

“Fallitur augurio spes bona sæpe suo.”

Alii autem, corpore robusti, corde astuti, obsequiis
majorum se devovent et eis officiose ministrant, ut
gratiam eorum, immo gradum altiorem adquirant.
Quos si diutius contingat a desiderio suspendi, cla-
mant ad dominum in fortitudine dicentes, “Usquequo,
“ domine, oblivisceris me in finem, usquequo avertis
“ faciem tuam a me? Memento mei in beneplacito
“ tuo, et ne confundas me ab expectatione mea. Honori
“ tuo plurimum detrahit, quod ecce tot annis servio tibi
“ nec unquam dedisti mihi hædum, ut cum amicis meis
“ epularer. Turpe quidem et ignominiosum erit, si
“ usque ad histrionum consortia vel obsequia a tanto viro
“ cogente inopia descendero.” Sicque multotiens bene-
ficia optata extorquent et accelerant hujusmodi verbis,
quæ licet diutius dilata, variis tamen a longinquo satis
perempta fuerunt obsequiis. Quid autem refert merces
clericorum a mercede laicorum, nisi quod pistor et
pincerna et alii ministri certo numero taxata annuatim
accipiunt stipendia, illi autem continua? Isti ab anno in
annum,¹ illi ab anno secundo aut tertio in ævum suum.
Feliciter differtur quod dilatione crescit et augetur,
ubi mora non trahit ad se periculum sed generat in-
crementum. Nonne episcopi et ecclesiarum prælati
longe libentius ministris laicis ecclesiastica darent bene-
ficia si liceret accipere quam de ærario suo singulis
annis sustinerent tantam pecuniam numerare? Sunt

¹ *de anno in annum*, C.

autem adhuc et alii qui nec sanguinis linea, nec artis efficacia, nec muneris vel obsequii seu collusionis alicujus gratia adjuti, sola tantum adulatione et majestativa quadam imperatorii vultus assumptione, impetrant quicquid petierint vel præceperint, quia non est tutum eos quovis pacto ostendere, nec in manus eorum incidere. Horum est in aure percepta super recta prædicare, et verba in terram¹ cadentia excipere, et in altum extollere, magnificare fimbrias, noctem in fabulis et diem detinere in nugis. Horum est regum et principum generationes computare, et dominum domus loco competenti interserere, ut probetur regali de stemmate processisse. Horum est cum domino domus idem velle, idem nolle, idemque negare, ut benedicant eum in omnibus operibus suis et in omni loco dominationis suæ.

Longum igitur esset modos omnes male ingredientium aut possidentium ecclesias enumerare. Quidam enim eas obtinent ad petitionem summi pontificis, quidam ad instantiam regis, quidam in ore gladii, quidam ratione occulta, sed tamen multiplici, alii sic et alii sic, sed fere omnes quotquot sunt uno spiritu quo ad votum vegetantur. Tantus est enim ardor ambitionis quod non potest etiam toto influente oceano extingui. Habentes enim unam aut duas² ecclesias quæ ad rei familiaris sustentationem salva honestate sufficerent, non sunt contenti nisi in singulis³ provinciis singulas habeant,⁴ ut sicut voluntas excedit modestiam, ita numerus supergrediatur mensuram. Insatiabilis autem est aviditas quam sufficientia non potest satiare. Succenditur ergo tanquam olla a facie Aquilonis ardor immoderatæ ambitionis, tantaque est libido cupiditatis, quod ad explendum desiderium æstuantis animæ nil est quod formident attemptare. Veritas enim postponitur,

¹ in terra, C.

² unam ad duas, C.

³ nisi et singulis, C.

⁴ habent, C.

honestas obliviscitur, justitia despicitur, misericordia sepelitur, Deus excluditur, et homo non admittitur. Solus ille aliis beatior æstimatur, qui alium poterit aut circumvenire subtilius, aut supplantare validius, quod et cotidie perfacile est videre. Contigit temporibus Henrici junioris in Anglia quod refero. In provincia Cantuariensis archiepiscopatus erat ecclesia in castro quodam æstimationis xl. aut l. marcis, cujus personatum per xl. annos, aut eo amplius, gesserat vir quidam nobilis et approbatæ honestatis. Fecerat autem sibi nomen magnum et famam hilarem in omni provincia sua, eo quod in strata publica situs hospitalem se omnibus exhibebat, omnesque tam divites quam pauperes ad eum divertentes in tanta hilaritate et opulentia excipiebat, quod universi mirabantur quomodo tantis expensis res tantilla potuit sufficere, vel, si sufficeret, quomodo potuit omnibus tanta jocunditate animi et vultus exhiberi. Erat autem jam grandævus, et processerat in diebus multis. Exceperat autem in domum suam clericos regis prætereuntes in multis equitaturis multotiens, et splendide exhibuerat ut moris erat et reverentia regia exigebat. Erat autem unus eorum hospes ei frequentior, et ideo amicus familiarior. Servierat enim ei sæpe et multum non solum in exhibendis hospitibus, sed etiam in donis variis. Contigit autem regem Henricum transfretare in Normaniam, clericumque ejus præfatum ad locum solitum declinare. Exceptus est et exhibitus sicut semper consueverat. Cumque laborem itineris et prolixæ noctis tædium variis sermonibus et potibus abbreviarent, cœpit ille affectuose ab hospite suo sciscitari si quid esset in mundo quod sibi vel suis a rege vellet impetrari, dicens se id plurimum desiderare, et tota id cura velle perficere. Quod ille audiens plurimum gavisus est, et gratias referens ait, "Ego jam senui, et consumpti sunt
 " pene dies mei, unum tamen est quod desidero et
 " desideriiis omnibus antepono, scilicet ut ecclesiam

“quam de dono regio habeo rex cuidam sororis meae
 “filio, juveni in scientia literarum bene erudito, pietatis intuitu conferret ut mihi succederet ille.”¹ Cui ille, “Ne dubites exaudita est oratio tua, fiet tibi sicut petisti. Ecce ego ad regem proficiscor cito rediturus, expediamque negotium, verbum autem istud non exeat in publicum nec communicetur alicui donec reversus fuero.” Festinavit igitur ad regem et ad reditum, veniensque in Angliam machinatoque consilio cum episcopo diocesiano praedictum virum ascivit, negotium consummatum esse asseruit. Ventum est coram episcopo, propositum est verbum, et juvenis qui avunculo suo in ecclesia illa deberet succedere. Clericus vero regius pro utroque instantius episcopo supplicabat et persuadebat. Episcopus vero, et ipse doli conscius, faciem hilarem praetendens, videbatur pollicere negotium agi in veritate, quamquam aliter ageretur. Cumque multis precibus quasi nolens ad hoc a clerico cogeretur respondere, quod superstite persona non alteri posset² de jure conferri ecclesia, sed si eam resignaret, quod suum erat libenter efficeret. Accessit ille cum gaudio magno, ecclesiamque episcopo resignavit, tanquam securus quod nepoti suo ibidem conferretur. Clericus autem regis statim prosiliens, ait, “Domine episcope, constat quod vacat ecclesia ista, sed quia in fundo regio dinoscitur, nec potest nec debet alicui nisi ad ejus praesentationem conferri.” Et prolatis litteris regis ad episcopum quibus praecipiebatur quod primo vacantem in fundo regio in episcopatu suo praesentium latori dilatione postposita conferret, ait, “Ecce ista est prima vacans, praeeptum proseguere.” Factumque est ita. Instituit episcopus illum personam in ecclesia illa, aliumque inanem et vacuum abire permisit. Reversus est autem³ tristis et ejulans, sed non in domum suam,

¹ *ille omitted in C.*² *non posset alteri, C.*³ *Reversus autem, C., omitting est.*

satellites enim prævenerant et occupaverant universa. Vixit autem in mendicitate et miseria toto quo superfuit tempore, nec aliquid aliquando a supplantatore suo potuit extorquere. Jam forte uterque eorum in cineres suos solutus est, memoria vero facti non poterit de facili oblivione deleri.

Sed et alius quidam, cum multo tempore affectasset ecclesiam quandam, nec eam aliqua circumventionem vel machinationem posset adipisci, contigit personam ecclesiæ illius gravi infirmitate correptam usque ad extrema deduci, quod audiens ambitiosus ille cucurrit quantocius ad canonicos religiosos qui in vicino commanebant, postulavitque habitum ad succurrendum quasi ex parte ipsius, et eo impetrato reversus est ad ægrotum, eumque induit ignorantem quod circa eum ageretur, immissumque feretro in cœnobium deportavit. Ubi cum aliquantulis diebus elapsis sanitatem recepisset, videns se delusum voluit in domum suam reverti. At ille prohibebat eum, dicens, "Ne venias, quia si veneris non reverteris." Sicque habitum et ordinem quem vestiens suscepit coactus est nolens observare, vix tantum obtento necessaria sibi de suo quoad viveret ministrari.

Longe autem aliter alteri contigit, rege Henrico in finibus Walliæ¹ cum exercitu agente. Rumor subito ad curiam perlatus² est quod clericus quidam, dives valde, diem clausisset extremum. Habebat autem idem multas ecclesias pretiosas, unam tamen prætiosiores inter alias. Quo audito clericus quidam qui inter alios gratiam in oculis regiis ampliorem invenisse gloriabatur, surrexit velociter, et petiit a rege litteras ad abbatem quandam pro ecclesia prædicta. Quibus impetratis, quia abbas ille ad quem spectabat donatio octo dierum itinere distabat a rege, festinavit, ne alius præcurreret et apprehenderet bravium et præriperet benedictionem. Mutatis

¹ *Uallia*, A.

| ² *prolatus*, C.

igitur non semel equitaturis, et quibusdam interfectis, ac sociis itineris impotentioribus obitum relictis, bis iiij^{or}. dietas fere duabus confecit, substitit enim citra locum ubi abbas morabatur x. miliaribus, non quia voluntas progrediendi deficeret sed virtus propria, comitum¹ et equorum, regionis ignotæ error suspectus, et nox pro parte jam exacta, ulterius progredi prohibebat. Fatigatus autem ex itinere, et tristior effectus audito quod eo die ecclesia alteri esset collata, acrius cœpit ægrotare, versusque ad parietem nec cibum nec consolationem voluit accipere. - Unde in crastino, utroque homine, altero præ fatigatione, altero præ anxietate frustrati desiderii, deficiente, obdormivit in mortem, delatusque est ad abbatiam, et abbati ante mortuus nuntiatus et expositus quam ipse causam adventus sui exponeret. Adhuc litteræ regis facientes pro vivo recenti claudebantur sigillo, et jam mortuus claudebatur sepulchro. Priusquam scitum est quare non recederet quam cur tam subito adveniret. Ante passus est ruinam quam petitio ejus pateretur repulsam. Nondum abbas regiæ petitioni abnuerat, et ipse de non petendo ulterius jam satisdabat. Si mortuus est pro ecclesia quam ita ambierat, non est causandus rex, qui pro clerico suo scripsit, neque abbas qui rei nescius nec concessit nec negavit, immo ipse, qui in deferenda abbati petitione regia et nimis moratus et nimis festinavit, sicque dum nimio hiatu anhelavit ad obtinendum non habita, prius habita perdidit² quam obtineret quod optavit.

Multa possent ambitiosorum exempla proponi, priusquam deficeret scribenti ea vita quam materia, unum tamen placet adhuc inserere. Fuit in provincia Eboracensi ecclesia quædam duobus clericis ita assignata quod alter mediam partem, et alter mediam, possideret, fructusque provenientes æqua lance dividerent, ita quod neuter alteri præesset vel subesset. Sed quia omnis

¹ comitem, C.

| ² perdidit prius habita, C.

potestas impatiens consortis erit, alter eorum, quia vir potens erat, graviter ferret quod consortem debuit admittere vel admissum sustinere, sustinuit tamen ad tempus cogitans et excogitans quomodo posset socium suum supplantare. Sæpe enim a cogitationibus suis¹ frustratus destitit, rursumque ne desisteret ipse sibi suggestit, sedens autem semper in insidiis vias multas excogitavit quibus socium supplantaret, et utrorumque portionem perciperet, visaque est ei pars sua aut nulla aut modica sola consortis gratia, tantoque suum magis parvipendere, quanto acrius alienum desideravit. Viso ergo quod via nulla superesset quam si veritate niteretur ad notum pertingeret, convertit se ad dolos excogitandos quibus prævaleret. Accedensque ad causidicum quendam, qui et filius erat cujusdam potentis de provincia, pepigit cum eo foedus, data pecuniæ quantitate non modica, tali scilicet conditione, quod ille eum et socium ejus super tota ecclesia sua impeteret, et ipse post litem contestatam aut juri suo cederet aut quasi invitatus rem sibi adjudicari sustineret, ut ex hoc socium suum ad idem faciendum facilius impingeret, et ille cum ita utrumque evicisset, et partem utrorumque possideret, ei in integrum partem utramque restitueret. Facta igitur conventionem ista inter eos, et sigillorum appositione firmata, missum est ad curiam Romanam propter literas negotio necessarias, quibus impetratis causidicus ille in jus traxit utrumque. Post inducias igitur legitimas et altercationes varias, ambitiosus ille qui utrumque voluit possidere defecit in causa, et sicut prælocutum fuerat possessio ei abjudicata est adjudicata alteri, qui et in possessionem missus est statim. Alter vero qui adhuc possidebat, pro seipso viriliter agens, confugit ad appellationes, quas opera et impensa diligentius prosequens obtinuit in causa sua. Viso autem ambitiosus ille quod a spe sua penitus cecidisset, accessit

¹ *Sæpe a cogitationibus suis, C.*

ad causidicum volens possessionem suam recipere. Ille autem restitit ei in faciem, asserens se legitime possidere et canonicum habuisse ingressum. Adjecit etiam ut si vellet cirographum inter eos factum proferret in medium, in quo continebatur quod cum totam ecclesiam obtineret, totam ei restitueret. Nondum totam obtinuit, sed partem unam; cum vero totam¹ possideret, juxta quod convenerat inter eos, totum restitueret. Sicque ambitiosus partem amisit pro toto, immo partem et totum, et ille alter accepit partem pro toto, malens possidere partem quam totum.

Licet autem ambitiosi se et alios spe sua videant sæpius defraudari, non tamen pedem referunt nec frena moderantur, sed quasi equus currens in prælium, sic feruntur in præcipitium. Quid quo flagitio perquirant, non curant, dummodo sortiantur quod desiderant. Hæc est febris cotidiana quæ cunctos corripit, nullum fere immunem relinquit, sed ideo² non potest curari, quia materia non potest digeri. Hoc est venenum aspidum quod est insanabile, quo qui tactus fuerit de die in diem amplius tabescet. Hoc est fermentum quod universam massam corrumpit, et a planta pedis usque ad verticem capitis gravi ulcere totum corpus perfundit. Libidine enim dominandi sive præsidendi omnes inflammantur, ut jugum dominationis alienæ et servitutis propriæ a cervicibus suis excutiant, in ejus commutatione omnia quæ habet homo dabit in commutatione illius. Hinc est quod tanta ambitione quærantur et comparantur redditus et ecclesiæ, ut ex eorum fructibus percipiant unde sibi principes concilient, potestates alliciant, familiaritates majorum adquirant, aliis præmineant, et de gradu in gradum ascendant. Non sufficiunt xv. aut xx. ecclesiæ, nisi in omni cathedrali ecclesia totius regni adquirant præbendam unam, cui necesse est ut brevi tempore adjiciatur decanatus, aut tale aliquid. Sed non sic furor eorum quiescit, sed

¹ totum, C.

| ² quæ ideo, C.

adhuc manus eorum extenta desuper, et videns se cum Herode placuisse Judæis, quia occidit Jacobum, apponit ut apprehendat et Petrum. Et ne quid desit in ulla gratia, commutatur aut comparatur archidiaconatus manu, lingua, vel obsequio. Quo nacto dicunt, "Feliciter addat mihi Deus et alterum." Multiplicatis igitur intercessoribus quæritur episcopatus, et spes certa adipiscendi concipitur,

"Quam de præteritis trahit argumenta futuri."

Frequentatur ergo curia regis solito frequentius, dona ministris pluunt uberius, vocantur curiales ad convivium propensius. Excipiuntur legationes pro regiis negotiis expediendis in longinquis regionibus propriis sumptibus, ut domino rege interrogante, "Petre, amas me?" secure possit responderi, "Tu scis, domine, quod amo te, nam et animam meam pono pro te." Probatio vero dilectionis est exhibitio operis. Nemo autem majorem caritatem habet quam ut animam suam ponat pro amicis suis. Currunt ergo et discurrunt olfacientes sedes vacantes, diligentius inquirentes quæ cui præponderet, quæ et quot sunt¹ prædia, et quod pretium eorum, et qualiter possint dilatari. Nulla fit mentio de loci benignitate, sed de divitiis. Nulla quæstio est de fructu animarum, prima de fertilitate agrorum et fœcunditate nummorum. Quia ubi amor ibi oculus, ubi dolor ibi digitus. Si vero sedes non vacaverint, anni præsidentium crebro calculantur, universa secretius explorantur. Si caligant adhuc oculi, si dentes defecerunt, si facies pallore suffunditur, si manus tremula alterius officio sustentetur,² si pes labans vicario baculi fruatur obsequio, si sensus integros, et si se habet³ bene ad oblata, et ne

"Segnius irritent animam demissa per aures

"Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus,"

¹ quæ quot sint, C.

² sustententur, A.

³ si habet, A.

simulatur peregrinatio ad sanctum loci, ad exsolvenda vota olim in naufragatio facta, ubi videatur et alloquatur episcopus, et sciatur si spes de eo est vel desperatio. Si adhuc vegetus est, dicitur serpentis edulio inventus est, ut aquilæ renovari non decessurum nisi percussum malleo. Jam enim annos Nestoris adimplevit, et ideo jam delirat et ad ineptias committitur pueriles. Si vero aliqua laboraverit infirmitate, dicitur sine spe convalescendi ægrotare, unde periculosum est tales præsidere de quibus certum est quod de cætero non poterunt ministrare. Quomodo enim alium potest regere qui seipsum non potest sustentare? Quomodo sufficiet alteri qui non sufficit sibi? Satius et sanius consilium esset in claustrum aliquod secedere, ibique horam extremam præstolari, quam ita præsidere. Perit clerus et populus, quia non est qui verbum salutis prædicat, qui errata corrigit, qui diripientibus bona ecclesiæ resistat vel contradicat, qui se murum pro domo Domini opponat, qui ministerium sollemnitatibus præcipuis persolvat. Rex et archiepiscopus, ad quos negotium in primis respicit, et quibus principaliter incumbit, dicuntur privata ex causa dissimulare, alioquin prospicerent ecclesiæ et populo pereunti. Hæc et alia nonnulla garriunt ambitiosi in sugillationem¹ præsentium, cupiditate potius præsidendi inflammati quam amore justitiæ ducti. Oculis enim lippiens plus odit lucem quam tenebras, et naris sordida male discernit odores. Si autem viderint curialibus obsequiis et exercitationibus nihil suam prævalere industriam, sed a voto suo amplius elongari, altius ingemiscunt et ardore ambitionis interius acrius exuruntur, flamma exire prohibita interiora despascens fortius debacchatur, quoque magis tegitur tectus magis æstuat ignis. Quæritur ergo et invenitur² callis compendiosior ad votum consequendum. Viæ enim longioris discursus

¹ sigillatione, C.

| ² Quæritur et invenitur ergo, A.

vagos et erroneos semita brevis potest redimere, et medicina austerior efficacius interdum solet subvenire. Revertentes igitur ad proprias,¹ ecclesias ingrediuntur cathedrales, et, quasi omnia mundana post tergum reliquerunt, studia exteriora commutant, opera priora abdicant, dies et annos perditos conqueruntur, et tempora multa inutiliter defluxisse. Nunc autem, quia dies mali sunt, volunt tempus redimere, et in brevi tempora multa explere. Sufficit circuisse terram, et obambulasse eam. Nihil est subtilius intuenti, quicquid mundus blanditur. Nulla est rebus transeuntibus neque hominibus fides adhibenda. Abiectis ergo pompis et rejecta sindone, ornamentisque aliis quibus hucusque utebantur, mediocribus vestiuntur, scilicet superpelliceis lineis et pellibus agninis, ut lupus rapacitatis et vulpis astutiæ sub pelle ovina delitescat, horas canonicas præveniunt et subsequuntur orationes peculiare et genuflexiones angulares. Reficiuntur pauperes in plateis, ut videant transeuntes opera ejus et glorificent Patrem qui in cœlis est. Vestiuntur nudi, visitantur infirmi, sepeliuntur mortui, cæteraque opera misericordiæ ita sollemniter exercentur exterius, et caro jejuniis et vigiliis ita attenuatur interius, ut omnes mirentur et dicant, "Non est inventus similis illi qui conservaret legem Excelsi, immo de² jurejurando deberet crescere in populo Dei." Si vero adhuc fraudulentur a desiderio suo, nec gradibus istis tollantur in altum ut lapsu graviore ruant, descendunt inferius, et quasi aries gradu retrogrado feruntur ut fortius impingant.³ Nullo autem sciente vel suspicante, subito in cœnobia descendunt, monachum induunt, servantes tamen fidem seculo quem sic relinquunt. Hæc autem mutatio dexteræ Excelsi non ita fit nemine præscio, ut res subita facta se citius, fama mediante, diffundat, fiatque omnibus eo amplius nota

¹ *ad propria*, C.² *immo jurejurando*, A.³ *impingat*, C.

quo minus præcognita. Et quoniam nonnullos propositi sui socios ibidem reperiunt quos similis succendit ambitio, quibusdam singularis vitæ studiis insistunt, aliisque fratribus longo aliter vestiuntur et vivunt. Hi sunt qui, juxta Salomonem, risum reputant errorem, et gaudio dicunt quid frustra deciperis. Hi sunt qui consuetudine loci non sunt contenti, nec conditione communi, et, ut omnibus præferantur in omnibus operibus suis, quadam gaudent singularitate. Omnia quasi perperam facta dijudicant, vitam aliorum lacerant et suam eligant, desolationem ecclesiæ Dei in conspectu publico jugiter lamentantur,¹ verba mellita toxicatis interrumpunt suspiriis suis,² capite obstipo et pede lento incedunt, palpebras oculorum quasi congelatas longo tractu demittunt, et cum Martino oculis et manibus in cælum semper intenti invictum ab oratione spiritum non relaxant. Et quia non sunt sicut cæteri, hominum vitam arguunt singulorum, subjectos opprimunt, pares despicunt, superioribus non obediunt, sed eis sicut et cæteris detrahunt. Insimulant enim reges et principes de tyrannide, episcopos de insolentia, clerum de incontinentia, populum de imperitia, nec est aliquis quem aliqua non aspergant nota. Unum autem est quod maxime venantur, scilicet ut omnia opera eorum prædicentur in plateis et ascendat clamor eorum aures regis, ut cum sedes aliqua vacaverit reminiscantur eorum et dicat, “ Amice, ascende superius. Qui enim se humiliat exaltabitur. Te enim vidi justum coram me ex omnibus gentibus.” Hæ sunt igitur viæ quibus ascenditur hodie in domum Domini, per quas gradiuntur fere universi. Hæ sunt semitæ per quas subintrant ambitiosi, quorum tanta est multitudo quod non potest comprehendi, licet delinquentium culpam non minuat, sed eo magis augeat, quo fortius efficit, ut quod a multis peccatur relinquatur inultum. Quod quidem non ideo minus

¹ *lacerant*, A.

| ² *suis* omitted in C.

est peccatum¹ quia inultum, sed eo forte gravius quo multitudinis viribus agitur ne corrigantur excessus. Qua vero via ad honores ecclesiasticos ascendendum esset, non solum canones et etiam leges insinuant seculares, unde et imperator Justinianus inter alia sic ait: "Maxima
 " in omnibus sunt dona Dei a superna collata clemen-
 " tia, sacerdotium et imperium. Illud quidem divinis
 " ministrans, hoc autem in humanis præsiciens, ac dili-
 " gentiam exhibens, ex uno eodem principio utraque
 " procedentia humanam exornant vitam. Ideoque nihil
 " sic erit studiosum imperatoribus sicut sacerdotum
 " honestas, cum utique pro illis ipsi semper Deo sup-
 " plicent. Nam sic hoc quidem inculpabile sit, un-
 " dique et apud Deum fiducia erit plenum, imperium
 " autem recte et competenter exornet traditam sibi
 " reipublicam, erit consonantia quædam bona omne
 " quicquid est utile humano conferens generi. Nos
 " igitur maximam habemus sollicitudinem circa vera
 " Dei dogmata, et circa sacerdotum honestatem, quam
 " illis obtinentibus credimus, quia per ea maxima nobis
 " dona dabuntur a Deo, et ea quæ sunt firma habe-
 " bimus, et quæ nondum venerunt adquiremus. Bene
 " autem universa geruntur et competenter, si rei prin-
 " cipium fiat decens et amabile Deo. Hoc autem
 " futurum esse credimus, si sacrarium regulariter ob-
 " servatio custodiatur, quam justî, laudati, adorandi,
 " inspectores et ministri verbi Dei tradiderunt, apostoli
 " et sancti patres custodierunt et explanaverunt. San-
 " cimus igitur sacras per omnia sequentes regulas, dum
 " quispiam sequenti omni tempore ad ordinationem
 " episcopatus perducitur, considerari prius ejus vitam
 " secundum sacrum apostolum, si honesta, si inculpa-
 " bilis, et undique irreprehensibilis sit et in bonis
 " testimonium habeat, et sacerdotem decens et neque
 " ex officiali aut ex curiali fortuna veniat, neque ex

¹ *peccatum* omitted in A.

“ idiota mox clericus, deinde parvum aliquid præteriens
 “ episcopus appareat, sed aut in virginitate degens a
 “ principio, aut siquidem uxorem¹ habens ex virginitate
 “ ad eum venientem, neque filios odibiles. Alioquin
 “ qui præter hoc aliquid agit, et ipse cadit sacerdotio,
 “ et qui eum ordinat extra episcopatum sectabitur hanc
 “ legem offendens. Sed neque ineruditus existens sacro-
 “ rum dogmatum ad episcopatum accedat, prius autem
 “ aut² monasticam vitam professus, aut in clero con-
 “ stitutus, non minus mensibus sex, uxori suæ³ tamen
 “ non cohærens. De cætero autem nulli permittimus
 “ a positione legis uxorem habenti talem imponi ordi-
 “ nationem. Sicut bonam gratiam vel gloriam in eo
 “ qui ordinandus est quærimus, ita etiam in eo calum-
 “ niam qui frustra accusant punimus. Si autem aliquis
 “ dicat conscius se esse alicujus illicitorum ei, non
 “ prius mereatur episcopi ordinationem quam querelæ
 “ examinatio fiat et undique innoxius appareat. Quod
 “ si post hujusmodi contradictionem non passus is⁴
 “ qui ordinem facit legitimam examinationem imponi
 “ causæ currat ad ordinationem, sciat quod ab eo sit
 “ pro nihilo esse; sed is qui contra legem sit, cadat
 “ sacerdotio, et qui sine probatione ordinationem im-
 “ ponit, et ipse similiter sede cadat sacerdotali.” Item
 Leo, “ Si quenquam ad episcopatus gradum provehi
 “ Deo auctore contigit, puris omnium mentibus nuda
 “ electionis scientia sincero olim judicio proferatur.
 “ Nemo gradum sacerdotii pretii venalitate mercetur.
 “ Qualiter quisque mercatur, non quantum dare suffi-
 “ ciat, æstimetur. Profecto enim quis locus tutus, et
 “ quæ causa poterit esse⁵ excusata, si veneranda Dei
 “ templa pecuniis expugnentur? Quem murum integri-
 “ tati aut allum fidei providebimus, si auri sacra fames

¹ aut uxorem siquidem, C.

² aut omitted in C.

³ sed uxori tamen, C.

⁴ his, A.

⁵ esse omitted in A.

“ veneranda penetralia proserpit? Quid denique cautum
 “ poterit esse aut securum, si sanctitas incorrupta cor-
 “ rumpitur? Cesset altaribus imminere prophanus
 “ ardor avaritiæ et a sacris aditis repellatur peculiare
 “ flagitium. Itaque castus et humilis eligatur nostris
 “ temporibus episcopus, ut locorum quocunque per-
 “ venerit, omnia vitæ propriæ integritate purificet.
 “ Non pretio sed precibus ordinetur antistes. Tantum
 “ ab ambitu debet esse sepositus ut quæeratur cogendus,
 “ rogatus recedat, invitatus effugiat. Sola illi suffra-
 “ getur necessitas excusandi. Profecto enim indignus
 “ est sacerdotio nisi fuerit ordinatus invitus. Cum
 “ sane hanc causam venerabilem¹ antistes sedem pecu-
 “ niæ interventu subisse, aut si quis ut alterum ordi-
 “ naret vel eligeret aliquid accepisse detegitur, ad in-
 “ star publici criminis et læsæ majestatis accusatione
 “ proposita a gradu sacerdotii attrahatur.² Nec solum
 “ deinceps honore privari sed perpetuæ quoque infamiæ
 “ damnari decrevimus, ut eos quos facinus par coin-
 “ quatur et æquat, utrosque similis poena comitetur.”
 Item Justinianus Constitutione novella, “ Præ omnibus
 “ illud observari sancimus, ut nullus per suffragium
 “ alicujus muneris episcopus ordinetur. Si quid autem
 “ tale committatur, ipsi dantes et accipientes, et eorum
 “ mediatores, dampnationi subjiciantur. Et propterea
 “ qui dat et accipit, et qui mediator,³ sacerdotii aut
 “ cleri honore removeatur. Quod autem pro hac
 “ causa datum est ecclesiæ, illi vendicetur cujus voluit
 “ sacerdotium comparare. Si forte laicus mediator pro
 “ hac causa aliquid accipiat, in duplum illud ecclesiæ
 “ restituat.” Item, “ Sed neque quemlibet venerabilis
 “ domus gubernatorem aut aliam quemcunque⁴ solli-
 “ citudinem ecclesiasticam agentem, dare aliquid illi⁵

¹ *sacram et venerabilem*, C.² *retrahatur*, C.*et qui accipit et mediator*, C.⁴ *quacunq̃ue*, C.⁵ *illi* omitted in C.

“ aut ulli personæ liceat pro commissâ sibi gubernatione. Qui vero dat aut accipit aut mediator fit, clero nudabitur acceptis vendicandis venerabili loco. Si autem secularis qui¹ accipit aut mediator est, quod datum est duplum eidem venerabili loco ab ipso præbeatur.” Item, “Sancimus cum opus fuerit episcopum ordinare, clericos mox in tribus decreta facere personis impositis sacrosanctis Evangeliiis, dicentes in ipsis decretis, quia neque propter aliquam donationem aut promissionem aut amicitiam hos elegerunt. Sed et scientes eos rectæ fidei et honestæ vitæ esse et litteras nosse, et quia neque uxorem neque concubinam neque filios habent, neque hos curiales aut officiales esse.” Item, “Sed neque curialem aut officialem clericum fieri permittimus, unde ex hoc venerabili clero injuria fiat, nisi forte monasticam vitam aliquis eorum non minus xxv. annis impleverit. Tales enim ordinari præcipimus quarta propriæ substantiæ sibi retenta, reliquis partibus curiæ et fisco vendicandis, si in clero constituti, monacho condecentem vitam impleverint.” Item, “Ab episcopis Deo amabilibus secundum divinas regulas religiosos clericos cum multa fieri inquisitione et boni testimonii viros ordinari sancimus, literas omnino scientes, eruditos, sed nullos magis in sacris ordinationibus diligimus quam cum castitate viventes aut cum uxoribus non cohabitantes.” Hæc quidem principes sæculi. Sed et super his doctores ecclesiæ plura sunt prosecuti, quæ tamen omnia jam viluerunt et abierunt in desuetudinem. Illudque unum omnibus aliis præponderare videretur,² quo dicitur, quod principi placet legis habet vigorem. Unde cum principum et potestatum gratiam sibi quacunque ex causa conciliaverint, omnia de jure sibi licere æstimant, nec est quod de cætero abhorreant, post assensum principis

¹ *secularis sit qui*, C.

| ² *videtur*, C.

quicumque obviaverint reus est majestatis. Instarque sacrilegii est illum aestimare indignum quem princeps elegerit, illique non obedire quem¹ ipse aliis præposuerit, sed ut auctoritatibus approbent quod penitus reprobum est, facta tyrannorum commemorant, consuetudines pravas licet rationi omnino contrarias quo tempore pravo inductæ sunt, et sub dissimulatione correctionis induruerunt, palam recitant. Qualiter scilicet princeps ille vel ille cognatum aut familiarem suum in ecclesiam illam violenter intruserit. Qualiter illos ad eligendum minis et terroribus coegerit. Qualiter ille episcopatum vel abbatiam publice vendiderit. Quomodo alter appellationes ad sedem apostolicam in terra sua fieri prohibuerit. Quam impune alius² ecclesias et loca sacrata conflagraverit, altaria et capsas sanctorum auro et argento nudaverit. Qualiter alius partem patrimonii Crucifixi in fiscum redegerit. Quomodo alter primatem suum vel metropolitanum suum in exilium egerit ejusque omnia diripuerit. Qualiter quidam maritali toro relicto scorto adhæserint, uxoresque legitimas reliquerint, vel carceri mancipaverint, aut manibus propriis suffocaverint. Quomodo alii venerabiles ecclesiarum prælatos a satellitibus occisos dissimulaverint, ecclesiamque Dei conculcaverint, et in flagitiis et facinoribus variis nullo obloquente libito illicitum coæquaverit. Quisquis igitur coram populo novit hujusmodi copiosius enarrare, et ad evacuandam plebis fidem exempla prava proponere, ille major est in regno eorum qui traditiones suas legibus divinis præferunt, et timorem Domini postponunt. Si quis vero justitiæ et veritatis zelator existat, qui pro veritatis assertionem vel modicum quid proferat, statim hostis publicus dicitur, et læsæ majestatis reus judicatur. Et ubi in³ proposito hujusmodi perseveravit, nec statim conversus egerit pecuniam dicens se errasse in invio,

¹ *quæ*, C.² *alic*, A.³ *Et si in*, C.

et non invia, aut in carcerem retruditur aut exilio damnatur. Si vero viros sanguinum sanctificaverit, si polluta quælibet munda dixerit, si audito sanguine aure surda pertransierit, si ad omnes nutus principum voce et ore arriserit, et vitia eorum pessima palpaverit et palliaverit, ille est amicus Cæsaris, et totius multitudinis pravæ et perversæ eum sequentis. Ille debet quia dignus est inter primos amicorum conscribi et ab universis venerari. Illi debentur salutationes in foro et recubitus primi in convivio. Illi ad primam vocem pandenda sunt ostia, et inter primos vocandus est ad concilia secretiora, quoniam magnæ fidei est et industriæ, utpote in quo sunt varii thesauri absconditi sapientiæ et scientiæ.

Tales consiliatores habet hodie non solum curia regum, sed et domus pontificum. Tales sunt in sæculo, et tales in¹ clauastro. Tales enim publicam² et ecclesiasticam administrant, et leges condunt iniquas, non ut juste judicent inter filios hominum, sed ut subvertant iudicium, et circumveniant filios pauperum,³ subsannantes potius quam suscipientes⁴ quod dictum est per prophetam: “Judicate pupillo, defendite viduam, et venite et arguite me, dicit Dominus;” sed numquid apponet ut aliquando eum arguat qui ita homini mortali adulatur, quod Deum obliviscitur, ita terrenis inhiat, quod de cœlestibus nec semel cogitat. Sed quo amplius aspirant ad honores, salutis suæ magis fiunt immemores, ut merito videatur eos increpare Psalmista dicens, “Homo cum in honore esset non intellexerit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.” Quid enim bestialius quam quod creatura rationalis creatori suo non vult esse obnoxia, sed illud semper si

¹ *tales et in*, C.

² *tales publicam*, C, omitting *enim*.

³ In the A. MS., the scribe has written *filios hominum*, and after-

wards changed it to *filios pauperum*.
filios pauperum, B.

⁴ *suspicientes*, C.

detur optio eligat unde homini placeat et Deo displiceat. Quid bestialius quam se ipsum ita odio inexorabili persequi quod nec aliquando sui ipsius velit misereri. Animalia bruta canes insequentes fugiunt, plebem referunt si præcipitia advertunt, loca tutiora libentius inhabitant, minus tuta devitant, aves cœli laqueos et pisces maris hamos etiam latentes declinant, et homo, cui soli inter cæteras creaturas data est discretio, ita desipit et per desideria illicita defluit, quod conditionem suam non attendit, sed pecora campi stoliditate antecedit, illud affectans ardentius quod subvertit efficacius, illud sine intermissione sitiens quod semel bibitum extinguit in æternum, illud reputans inhonestum quod aliquatenus votis obviat nec familiari novit ad nutum, illud pestiferum quod voluptuosum suspendit desiderium, illud denique summum bonum quod libidinosum satiat appetitum, illud autem summum malum quod salutis est conservativum. Hæ sunt occupationes pessimæ quas juxta Salomonem dedit Deus filiis hominum, his implicantur non solum laici et clerici, sed etiam illi qui se profitenter et utinam sint religiosi, scilicet monachi et nigri et albi, et aliarum professionum viri magnifici seu Præmonstratæ ecclesiæ et Grandimontani, apud quos omnes ambitio non est hospes et advena, sed civis et domestica, ut enim salva pace eorum loquar, multa præsumunt attemperare negotia quæ ordini et honestati quam professi sunt non videntur convenientia, sed quæ magis iter arduum quod ingressi sunt impediant quam expediant; et famam satagant decolorare quam vitæ merito constat eos adquirere. Sicut enim contingit ex modico fermento totam massam corrumpi, ita nonnunquam ex paucorum delicto totius universitatis solet opinio denigrari. Quid est quod sibi invicem adversantur et detrahunt, qui sub eodem duce ejusdem militiæ titulo militant monachi, scilicet, et canonici albi et nigri, fratres Hospitales et Templi, Cartusienses et Grandimontani. Quorum omnium, sicut

diversa est vita, ita diversa sunt studia. In omni enim congregatione sunt boni et mali, et sicut quidam amplius aliis terrena despiciunt, ita alii aliis vehementius concupiscunt, et tramitem quo altius ascendant officiosissime excolunt, et ut velocius bravium apprehendant, potestates sæculi sollicitant, magnorum gratiam sibi conciliant, obloquentes muneribus placant, principibus et prælatiis suis sumptibus sæpe ministrant.

Considera igitur, dilectissime, qualiter ascendant huiusmodi, quomodo et quales introeant in scientia sanctorum, et nacto tempore opportuno, et remoto tumultu aulico, quo ita vexaris quod nec dormiens potes esse immunis, in interiorem conscientiae thalamum descende, et, clauso ostio, argue, obsecra, increpa, justa opportune, importune, eaque insinuante attende primo quicquid susceperis, et qualiter ingressus fueris. Non dico tu tantum, sed et omnes fere coepiscopi tui. Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat, non dixit opes sed opus. Cum tamen de opibus acquirendis major hodie quam de opere pontificali exercendo sollicitudo habeatur, vide si per ostium ascendisti in ovile ovium, alioquin fur es et latro, dicente Domino, "Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro." Fur non venit nisi ut mactet et perdat faciatque quod per prophetam dicitur: "Quod fractum erat non alligastis, quod pingue erat devorastis, quod debile et infirmum projecistis." Quid autem faciet paterfamilias,¹ pastor scilicet pastorum, cum visitaverit gregem suum et invenerit fures et latrones non per ostium sed per maceriam ascendisse in ovile ovium, videritque abominationes pessimas quas ipsi faciunt, gregemque dissipatum, et a bestiis captum et dilaceratum. Numquid dicet alicui eorum, "Amice, quomodo huc intrasti?" Non utique quia nec nomine amici nuncupabit eos, sed mittet eos in carceris

¹ *pater ille familias, C.*

tenebras exteriores, ubi fletus et stridor dentium, et novissimus dolor pejor priore. Ne aduleris tibi in conscientia tua, similis factus eis qui consuunt pulvinar sub omni cubito, sed cum eo cui, teste Domino, non erat similis in terra, qui et ait, "Verebar omnia opera mea," et iterum, "Sidera non sunt munda in conspectu ejus." Operum tuorum diligens scrutator accede,¹ et vide si vitæ merito dignus fueris sacerdotio, si morum sanctitas tanto sit digna officio, si virtutum operibus aliis possis esse exemplo, si in lege divina ita eruditus es ut habeas unde proferas nova et vetera a te ipso. Si hoc ante ingressum habuisti, secure potuisti ingredi; si tamen ingressus tuus fuit legitimus, forsitan respondeas² mihi et dicis, "Legitime ingressus sum, quia vocatus³ et coactus, non intrusus." Si ita est, bene est. Sed videamus utrum vocationem istam magis provocaverit et procuraverit amor personæ, an meritum vitæ, an favor aut formido potestatis regiæ. Pace omnium loquar, nonne cotidie tales eliguntur non solum episcopi, sed et abbates, in ecclesia Dei, quorum non tantum vita et mores, sed et lingua et facies ignota est eligentibus? Numquid legitima aut libera est electio ubi dicitur, "Hic est quem præ aliis rex promoveri desiderat, hic est pro quo rex specialiter rogat, hic est de quo rex vult indubitanter ut fiat, hunc habebitis et non alium, hunc eligite, alioquin duriora audietis, fietque ab aliis vobis inconsultis et irrequisitis, et in subversione⁴ libertatis et liberæ electionis vestræ, quod fieri modo posset a vobis." Mittuntur interim fratres Hospitalis et Templi, post eos Cluniacensis ordinis et Cistercii, postea vero Cartusienses et Grandimontani, omnes cum litteris ratihabitationis, omnes conscii regiæ voluntatis, omnes viri vitæ spectabilis, qui ita spiritu Dei ducuntur, quod faciem hominis non accipiunt, qui

¹ scrutator a corde, C.² respondes, C.³ sum, et coactus, non intrusus, C.⁴ in subversionem, C.

nec ad dexteram nec ad sinistram pro capitis abscissione declinarent. Qui denique tanti ac tales sunt quod eorum verbis non credere, eorum consiliis non acquiescere, eorum mandatis non obtemperare, quasi scelus esset idolatriæ.

Accelerantes igitur et cito euntes, adeo ut invicem cohortari se videantur et dicere, propter pusillanimes forte et pigritantes, occupet extremum scabies, quo et admissi sunt veniunt, dicentes propter nimiam caritatem qua eos dilexerunt se advenisse zelo tractos justitiæ et pietatis, mutantque vultus et verba, sed qualitatem negotii ne quid omittant de contingentibus, præmittunt preces, proponunt exempla, prædicant bona, promittunt prospera, adducunt hinc rationes, hinc allegationes, hinc persuasiones, hinc pericula, hinc commoda, commendatur circumquaque persona. Si quærat de sanctitate vitæ, Johannes Baptista est; si de sapientia, Cato est; si de eloquentia, Tullius est; si de mansuetudine, Moyses;¹ si de zelo, Phinees; si de fide, Abraham; si de patientia, Job; si de humilitate, Maria; si de sollicitudine, Martha; si de constantia, Laurentius; si de prædicatione, Paulus; si de conversatione, Benedictus. Quid multa? quicquid volueris erit, dummodo eligatur, etsi non est in eo unde præsumatur de præterito vel præsentī. Quia potens est Dominus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ, et honores mutant mores, præsumendum est de futuris. Sed nec ab eventu facta notanda putes, potens enim est Deus² omnem gratiam abundare facere in eo, ut in omnibus semper omnem sufficienciam habeat. Si autem hæc omnia ad persuadendum non suffecerint, alia via incedendum est. Si non profecerunt³ fomentationes et unguenta, adhibenda sunt cauteria, ut quibus non profuit otium, vexatio det intellectum. Fit ergo aeris mutatio subita, eclipsis

¹ *Moyses, est, C.*

² *Potens est enim Deus, C.*

³ *perfecerunt, C.*

apparet inopinata, sol convertitur in tenebras, et luna in sanguinem, splendor in caliginem, et dies in noctem, pluviae in fulgura, et spiritus auræ lenis in tonitrua, densantur minæ et descendunt, non sicut imber super herbam, aut stillæ super gramina, sed sicut nix et grando in tempestate valida, et sicut ficus mittit grossos suos. Assunt pro foribus ministri regii ad alligandos contradictores¹ in compedibus, et non consentientes in manicis ferreis, et nisi consenserint hac nocte mane dispergentur sicut pulvis a turbine. Qui enim fuerunt hesterno amici et proximi, et quasi fratres confederati lege indissolubilis matrimonii, scripserunt jam libellum repudii, et pro quibus parati erant exponere cervices, pronuntiantur regis et regni hostes capitales, digni ut suspendatur mola asinaria in collo eorum et demergantur in profundum. Et ut omnia ordine judiciario compleantur, nec aliquid extraordinarie præsumatur, mittitur ad diocesianum episcopum ut vinculo anathematis innodentur, ne sit eis refugium pro qua dimicant domus Domini, sed secure mittant in eos manus suas satellites immundi et canes impudici. Si autem adhuc steterint, nec sic consenserint ut cornua tribuant peccatori, aliud excogitatur consilium, modus invenitur aptior, medicina efficacior, via compendiosior, differtur confiscatio possessionum, dissimilatur ligatio personarum, cohibentur manus satellitum, ne forte tumultus fiat in populo qui possit dispendium generare negotio. Alio modo intruendus est, quia iste modus nimis esset notorius et manifestus. Dividitur ergo in partes universitas, separantur quasi oves ab hædis, juvenes a senioribus, minores a majoribus; conveniuntur seorsum et singillatim, proponuntur hinc minæ, inde blanditiæ,² hinc poena, inde gloria, videasque quasi iterum martyres assistentes coram tyrannis excogitatis suppliciis, compelli ut sacrificent idolis, vel comedant de

¹ *contradictiones*, C.| ² *blanditia*, A.

idolaticis. Promittitur minoribus majorum degradatio et illorum substitutio; promittitur majoribus gradus altior, potestas amplior, dignitas eminentior, licentia diffusior. Si qui vero sunt qui a spe hujusmodi percipiendi necessario ceciderunt, quos aut infirmitas suspendit corporis, aut penitus succidit impotentia senectutis, ne ex inaffectione fiant difficiles, promittuntur nepotibus et cognatis eorum redditus et præbendæ etiam primo vacantes. Sed et cum aliis a quibus consummatio negotii plenius pendet certius et secretius convenitur, firmanturque nonnunquam pactiones interposita fide, qua nihil est fœdus vel infidelius. Sed et quidam sunt qui prudentiori, ne dicam impudentiori, utentes consilio, juxta quod scriptum est, "Dum dolet, accipe," antequam res eo usque processerit quod non possit retrocedere, oblata recipiunt, et eodem relicto ad alium qui simili febre desiccatur statim convertuntur, quia plus promisit et pepigit, tantoque citius promissa, immo pacta, persolvat quanto amplius timet ne alter tollat quod ipse affectat. Oritur autem lis magna nonnunquam inter competitores, inimiciæ inexorabiles. Est igitur videre quasi puellam nobilem et formosam procis expositam, qui omnes parati sunt propter eam obtinendam et in carcerem et in mortem ire. Jactitant ergo se invicem, alius de potestate et nobilitate generis, quia est attavis editus regibus, alius quod somniavit in paradiso et sæpius de fonte bibit Caballino, alius quod totum corpus juris subjecit pedibus suis, alius quod nisi prohiberetur sacerdotio Hector aut Achilles esset in militari officio, alius quia scientiam habet rerum gerandarum et negotiotiorum regni administrandarum, alius quod regnum in manu ejus est et potestas et imperium. Iste blanditur patri et matri, ille fratribus ejus et amicis adulatur; alter accedit ad dominum fundi ut hos et illos reprimat et eam sibi accipiat. Sic igitur hodie agitur cum ecclesiis vacantibus. Quæ est enim hodie ecclesia quæ non cogatur aut circumveniat ad

eligendum? Si quis autem de libertate electionis et de non eligendo per potentiam vel oppressionem regiam quicquam proposuerit, statim dicitur, "Non sunt miraculorum tempora." Quasi dicant,—

"Saturnus periit, perierunt et sua jura."

Sub Jove nunc mundus, jura Jovis sequere. Numquid expectabit ecclesia, jam tot annis desolata, donec vocetur quis sicut Nicholaus ad Mirrensem et Elphegus ad Wintoniensem. Absit. Mundus in maligno positus est, illud potius observandum est quod dicitur,—

"Si poteris, recte, si non, quocumque modo rem."

Si quid vero in eo est, quare secundum canones non sit admittendus ad sacerdotium, quamvis ita notum sit et publicum quod lippis et tonsoribus pateat, tamen non est amovendus quia potest et expedit circa eum dispensari. Quemcunque titulum opposueris, confestim delebitur aut ratione exempli aut conductitio clamore vulgi. Si igitur dixeris adhuc puer est, et longe citra ætatem quæ convenit sacerdoti, statim dicetur tibi, "Et Daniel, dum adhuc puer esset, salvavit Susannam quam presbyteri seniores voluerunt damnare, et senes a puero condemnati sunt." Et illud,—

"Cæsaribus virtus contigit ante diem."

Ignobilis est genere vel servilis conditionis, hæres non quaeritur Cæsari, sed successor piscatori. Pusillæ staturæ est; sed nec Jeremias magnus erat, nec ipse Johannes præcursor, quo major inter natos mulierum non surrexit. Rudis est et illiteratus; Petrus et Andreas non fuerunt philosophi quando facti sunt apostoli. Linguam gentis ignorat; Augustinus linguam Anglorum nescivit, et prædicatione sua eos ad fidem convertit. Uxoratus est; tales præcipit apostolus promoveri, sed et apostoli dicuntur circumduxisse uxores. Reliquit uxorem suam; cui matrem suam Christus in cruce commendavit,

prius eum vocavit a nuptiis. Publice scortatus est; sed et hoc Bonifacium martyrem nequaquam a regno cœlorum exclusit. Fisco regio deputatus est et functionibus publicis alligatus; beatus Thomas martyr, de cancellaria regis ad Cantuariensem transivit ecclesiam. Stultus est: quæ stulta mundi sunt elegit Deus, non confundat sapientes, quia sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum. Timidus est; et Joseph, qui justus erat, cum audisset quod Archelaus regnaret pro Herode in Judæa, timuit illo ire, et Jonas ad Ninivitas. Vinolentus et gulosus est; Christus ipse dictus est potator vini et carnum devorator. Somnolentus est; Petro, cui data est potestas ligendi et solvendi, dictum est a Domino in passione, "una hora non potuisti vigilare mecum?" Impetuosus est et percussor; numquid non percussit Petrus Malcum servum principis sacerdotum? Iracundus est; et Barnabas et Paulus ab invicem recesserunt. Senioribus suis contradicit; et Paulus Petro in faciem restitit. Contentiosus est; et inter discipulos Jhesu facta est contentio. Vir linguosus est; nonne Paulus appellatus est seminiverbius? Militiam armatam exercuit; legio Agavum militum cum beato Mauricio sub Cæsare militaverunt. Vir sanguinum esse dicitur; Moyses, cum quo locutus est Deus, Egyptium clanculo interfectum in sabulo abscondit, manifestum perpetravit homicidium; Samuel coram omni populo interfecit Agag, regem pinguissimum. Debilitatus est toto corpore; tanto robustior est spiritu. Cœcus est; Paulus ab Anania, ante in apostolum consecratus est et baptizatus, quam lumine reciperet. Mutus est; Zacharias in ordine vicis suæ mutus ministravit. Surdus est; audientibus nihilominus potest prædicare. Valitudinarius est; Gregorius in infirmitatibus prævalidis strenue rexit ecclesiam. Elephantia percussus est; et verus ille sacerdos noster apparuit non habens speciem nec decorum, ita ut juxta prophetam æstimatus tanquam percussus a Deo. Auctoritate summi pontificis

culpīs exigentibus depositus; multi prius depositi postea sunt restituti, qui postmodum viriliter pro ecclesia Dei se opposuerunt. Vanus et superbus¹ est; beatus Bricius, licet vanus fuit, Martino tamen successit. Deformis est; sed nec Martinus pulcher, sed deformis, fuisse describitur. Hæreticus quando fuit; Augustinus, doctor ecclesiæ, nonne Manichæus aliquando extitit? Idola coluit; Marcellinus, papa et martyr, coram fano compulsus thurificavit. Ignoratur si sit baptizatus; Ambrosius est electus dum adhuc esset catecuminus. Persecutus est ecclesiam Dei; doctor gentium litteras accepit in Damascum, qui prostratus est sævissimus persecutor, sed erectus est fidelissimus prædicator. Non est qui eligat; Anglis non petentibus missi sunt Augustinus, Mellitus, Paulinus, et alii quamplures. Non vacat ecclesia ubi intrudatur; qui præsidet, quia indignus est, deponatur, ut ei succedat. Constat quod avarus est; non est episcopi congregata spargere, sed dispersa congregare. Odiosus est omnibus; qui hominibus placent confusi sunt, quoniam Deus sprexit eos. Et, ut breviter dicatur, in omnibus ineptus est; potens est Deus omnem gratiam abundare facere in eo. Nullus ergo titulus potest apponi quin eligatur, ne dicam intrudatur, pastor, immo lupus, in ovile ovium. Consentunt igitur electioni quidam precibus victi, quidam terrore compulsi, quidam muneribus præempti, quidam promissionibus decepti, quidam violenter coacti, quidam aliorum exemplo seducti. Constituto igitur die sollemni convocantur amici et vicini, celebratur electio illa choris Domini alternatim laudantibus, pulsantibus signis et cantantibus organis; quibusdam vero gementibus et suspirantibus in cordibus suis, et dicentibus, non palam tamen, sed in abscondito, "Merito hæc patimur, quia peccavimus; propter peccata enim populi permittit Deus regnare hypocritam super terram."

¹ *superbius*, C.

Electio igitur taliter facta, immo taliter fieri coacta, numquid approbatur a Domino, quamvis probetur a clero et populo? Tu videris, viderint et ipsi qui tam exquisitis machinationibus procurant ut intrudantur quocunque modo. Suspirant tamen cum eliguntur, et præ gaudio magno lacrimis uberrimis irrigantur dicentes, “Discedete a me, quia homo peccator sum ego, et, peccatis meis exigentibus, contigit mihi ista tribulatio.¹ Recedite a me, obsecro, et domui Dei idoneum pastorem providete, quia ego indignus sum² et penitus insufficiens curæ pastoralis, utpote qui secularibus negotiis usque hodie implicatus nondum degustavi quam suavis est Dominus. Heu mihi quam cito præoccupavit me calamitas ista, cum præfixerim et certo certius statuerim in animo meo, quod in hoc anno pedem meum in compedem arctioris religionis injicerem, et ecce furtim sublatus sum et ignoranter huic infortunio expositus. Scio enim, et vere scio, quod mors in januis est, quia injurias ecclesiæ Dei irrogatas non potero dissimulare etiam si oportuerit me mori pro ea. Sinite me, dilectissimi, sinite me liberum ad vitam solitariam quam præelegi recedere, et nolite me miserum tantis tormentis applicare. Nescitis quid facitis; sedes ista sanctorum,³ et sancti deberent introire in eam, non quales ego sum qui nec habeo apud me unde proferam nova et vetera, nec aliquid sentio in me quo audeam talia præsumere. Quomodo possum alienæ vitæ speculator accedere, qui propriam nescio, nec sufficio dijudicare, ut quid vota vestra in me contulistis, qui magis merui ruinam quam cathedram, severitatem judicii quam dignitatem sacerdotii, cum publicanis et peccatoribus deputari quam super capita hominum imponi.” Et hæc dicens conturbato spiritu fremens et discerpens seipsum cadit

¹ *contigit mihi tribulatio ista, C.*

² *quia indignus sum, A.*

³ *sed et sancti, C.*

retrosum, volens ut in manibus suis portent eum, ne forte dum a populo premitur offendat ad lapidem pedem suum. Tantis igitur argumentis contra se utitur quod eo ipso quodammodo dignus esse videtur. Capitur ergo, trahitur, et consecrandus metropolitano offertur. Evocantur a sedibus suis coepiscopi. Veniunt quidam, quidam litteras excusatorias transmittunt, quandoque pro, quandoque contra, sicut fecit sanctæ recordationis Rogerius Wigorniensis episcopus. Cum enim quidam ad episcopatum nescio si dignus fuisset electus, et Cantuariæ consecrandus a Ricardo archiepiscopo de more advenisset, præfatus Wigorniensis episcopus metropolitano et suffraganeis suis scripsit dicens, "Ego huic
 " electioni nec consentio nec consentiam, nec subscribo
 " nec subscribam, nec præsentiam meam exhibeo nec
 " in posterum exhibebo, et vos scitis quare, tu autem,
 " Domine, miserere nostri." Ita vix ille, moribus, fide, et sanguine præclarus, satis innotuit quare suam consecrationi subtraheret præsentiam, malens offensam apud homines incurrere quam caput peccatoris contra Deum et conscientiam suam impingere.

Refert Johannes Carnotensis episcopus in libro quodam egregium quiddam in talibus accidisse. Regnante Rogerio Siculo contigit vacare ecclesiam Avellanam Campaniæ, Apuliæ, et Calabriæ. Robertus, jam dicti regis cancellarius, præsidebat, vir quidem in rebus gerendis strenuus, et sine magna copia litterarum acutissimus, in primis provincialium facundissimus, eorum non impar eloquio, verendus omnibus privilegio potestatis et morum elegantia venerabilis, eoque mirabilior in partibus illis quod inter Longobardos, quos parcissimos, ne avaros dicam, esse constat faciebat sumptus immensos et gentis suæ magnificentiam exhibebat. Erat enim Anglicus natione. Ad eum utique viri tres accesserunt, abbas quidam, alter archidiaconus, tertius laicus quidam præpositus fratris sui clerici causam agens, singuli clam pro jamdicto episcopatu grandem

pecuniam offerentes. Quid multa? adhibitis familiari-
 bus, seorsum cum unoquoque eorum convenit de pretio.
 Emptio ergo et venditio undique perfecta est, de solu-
 tione implenda sufficientissime cautum pignoribus et fide-
 jussoribus datis, diesque præfixus est electioni sollemniter
 celebrandæ. Cum itaque ad diem archiepiscopi, episcopi,
 et multæ venerabiles personæ convenissent, præfatus
 cancellarius competitorum causas, et quid cum unoquo-
 que eorem egisset, exposuit, dicens se exinde ex episco-
 porum sententia processurum. Damnatis ergo compe-
 titoribus simoniacis, pauper monachus et totius regni
 ignarus canonicè electus, approbatus, et introductus est.
 Illi tamen coacti sunt solvere ad in quo se obligaverint
 usque ad novissimum quadrantem. Hæc Johannes
 Carnotensis. Sed et alibi idem refert quod, cum ambi-
 tiosus monachus quidam ad abbatiam quam præemerat
 vocaretur, ille modestiam simulans, ut avidius peteretur,
 onus refugeret, recusaret honorem, et se palam tantæ
 rei fateretur indignum. "Plane," inquit princeps, "in-
 dignus es, quia eam clam, data mihi tanta pecunia,"
 summamque expressit, "emisti; sed quandoquidem per
 me non stat quominus pactio impleatur liberum me
 haberi justum est, et tu domum redeas, et qui dignus
 est destitutæ præficiatur ecclesiæ." Utinam sic
 ageretur hodie cum excusatoribus hujusmodi, quibus
 tamen cum seipsos accusant melius credendum esset
 ipsis quam aliis, et recederet a domo Domini omnis
 immunditia et versutia diabolicæ fraudis, nec accederent
 consecrandi viri sanguinum et dolosi. Sed quid? Exa-
 minantur ante consecrationem ut omnia rite facta vide-
 antur, et omnis scrupulus conscientiæ circumstantibus
 auferatur. Interrogatur enim si hoc et hoc vult facere,
 si talis et talis vult esse, si hæc et illa pro posse adim-
 plerè. Respondet autem ad universa et singula, cum
 singultibus et suspiriis, volo; sed si crastino vel deinceps
 casus emergerit in quo dictis facta compensent, et fiat
 quod scriptum est, "Sic loquimini et sic facite," statim

convertuntur retrorsum, et universorum quæ in consecratione spoponderunt non solum non reminiscuntur, sed etiam eis penitus contradicere et plane obviare non erubescunt. Qui, cum de voluntate requiruntur, melius et verius responderent, "Nolo corde, volo ore, et si volo " corde et ore,¹ volo tantum, nec possum opere." Non enim verbis sed operibus hominum adhibenda est fides, et vix etiam operibus. Videamus igitur quæ sunt quæ ante consecrationem hoc verbum volo totiens iterando promisisti, et quæ in consecratione ipse suscepisti, et si opera tua verbis sint consona, nec sibi invicem obvient et adversentur dicta et facta. Si os quod mentitur occidit animam, et juxta Psalmistam, dicentem, "Perdes omnes " qui loquuntur mendacium," vitium istud turpe et reprehensibile est in laico, quanto turpius et reprehensibilius episcopo? Nonne ante consecrationem tuam coram Deo et hominibus primo promisisti quod omnem prudentiam tuam, quantum tua capax esset natura, divinæ Scripturæ accommodares, quod qualiter impleveris, tu videris et tui similes, non de omnibus vobis dico, sed de te et multis aliis quos constat sensum suum magis terrenis negotiis applicare et implicare quam scripturis divinis. Cum igitur coram patrefamilias conservi tui venerint et dixerint, "Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce " alia quinque superlucratus sum," tu, qui in sudario talentum tibi creditum repositum abscondisti, quid dices? Numquid causari poteris inscientiam tuam vel impotentiam? Si dixeris cum euvangelico illo, "Timui " te, eo quod homo austerus es," timeo ne tibi sicut et illi respondeat, et dicat, "Serve nequam," et cætera quæ sequuntur. Secundo, promisisti quod ea quæ ex divinis scripturis intelligeres² plebem tuam verbo et exemplo doceres.³ Attende quid dictum est, immo quod ipse dixeris, verbo et exemplo. Quomodo potest epi-

¹ *si volo corde et omitted in A.*

² *intelligens, C.*

³ *docens, C.*

scopus plebem suam docere verbo quam non contingit videre semel in anno? Quomodo exemplo, quem centesima pars plebis suæ nec alloquetur nec videbit aliquo tempore? et si forte viderint et audierint, nisi verbis opera fidem fecerint, illud dicent de patre suo quod Isaac de filio suo, "Vox quidem vox Jacob est, manus autem manus sunt Esau." Quid est quod episcopus prædicat non furandum, et ipse cotidie insatiabiliter rapinis inhiat pauperum? Quid est quod peccantibus fratribus dicit dimittendum, qui delinquentibus in se¹ non vult misereri in perpetuum? Hinc est quod verba obviant exemplis et exempla verbis, unde ut populus ita sacerdos, quia a sanctuario Domini, unde prodire debuit æquitas, prodit iniquitas, unde humanitas inde crudelitas, unde exempla virtutum inde germina vitiorum. Tertio, promisisti quod mores tuos ab omni malo temperares, et ad omne bonum commutares. Vulgo dicitur honores mutant mores, sed utinam in melius, non in deterius. Multi enim ex quo desiderium suum adepti fuerint, et super alios potestatem acceperint, universos aspernantur, et conditionis humanæ immemores in socios naturæ exercent tyrannidem, ut vel iræ satisfaciant vel potestatem ostendant, non reminiscetes quod scriptum est, "Ducem te constituerunt, noli extolli, sed esto quasi unus ex illis." Quod utique perrarum est hodie. Quis enim non magis extollitur quam humiliatur de accepta potestate? Quis est hic, et ladabimus eum? Taliter vero per antiphrasim multorum mores vidimus commutatos, ut qui ante promotionem fuerunt mansueti et modesti, adepta cathedra, ita fiant elati et importuni quod vix possint sustineri. Impleturque in eis quod Anglico proverbio dicitur, "Cum licet homini quod libet, tunc demum qualis fuerit prodet." Quarto, castitatem et sobrietatem custodire et docere promisisti. Nec immerito

¹ et se, C.

dicuntur¹ castitas et sobrietas custodiri. Quid enim aliud est castitatem et sobrietatem custodire quam custos esse castitatis et sobrietatis, quas custodire et docere teneris, custodire quantum ad te, docere quantum ad alios. Castitas autem non solum observanda est in illis membris quæ quasi specialia instrumenta videntur esse libidinis, sed etiam in aliis quæ diversa exercent officia corporis et quodam gaudent privilegio dignitatis. Castitas enim est non solum a concubitu carnali abstinere, sed etiam omnes sensus corporis a noxiis excessibus retinere. Et digne quidem castitati sobrietas jungitur, quia altera de altera nascitur, et quadam familiari et amica cognatione ita foederantur in unum, ut nunquam inter se dissideant, nec diversa sibi invicem sentiant. Si autem castus est homo tuus interior, debet et exterior ei conformari, et ipsius ad exemplum disponi.² Absonum enim est, si lugeat animus et lasciviat oculus, si se comprimat mens interius et dilatent se membra exterius. Gravem quidem, sicut dicitur, sortita est castitas inimicum quæ raro vincit et crebro vincitur. Hæc est virtus cui difficilius creditur, et cui facilius nota suspicionis impingitur, quæ quanto laboriosius acquiritur tanto fructuosius possidetur. Hæc ita custodienda est in seipso et docenda proximo, ut sibi reservetur ad premium honestatis, et proximo suo ostendatur virtutis ad exemplum. Quinto, promisisti quod te semper et divinis negotiis mancipares, et a terrenis negotiis et lucris turpibus alienares. Numquid divinum est negotium sedere ad regis scaccarium et ibi audire computationes et confabulationes a prima luce in vespertinum? Numquid hoc expectat ad plenitudinem pontificalis officii, et sine his non posset cœna duci? Ibi agitur de solutione nummorum, non de salute animarum, de pecuniis ærario inferendis, non de peccatorum animabus a diabolo eruendis. Ecclesiæ cui ordinatus es episcopus

¹ dicitur, C.| ² disposui, C.

vix per unum aut duos dies in anno, et tunc forte magis coactus quam spontaneus, solvis debitum pensum, et ad scaccarium non tædet, immo dulce est, dimidiare annum. Si quæeratur ubi possit inveniri episcopus a rustico, quamlibet simplici et longe posito, statim respondetur, aut sedet ad scaccarium, aut in negotiis regis profectus est. Ordine igitur converso, immo perverso, mihi videris adimplere quod promisisti, scilicet divinis negotiis mancipari et a terrenis separari, cum potius sis terrenis mancipatus et a divinis alienatus. Salva pace omnium dixerim quod in Normannia a quodam audiui, videlicet quod episcopi nostri temporis, et maxime regni Anglorum, curiam regis et scaccarium ejus adeo officiose et incessanter excolunt, quod magis videntur ordinati esse ad ministerium fisci¹ quam ad mysteria ecclesiæ Dei. Miror siquidem et vehementer admiror, quod licet divini amoris vel timoris instinctu non compuncti, saltem populari subsannatione confusi, non revertuntur ad cor, considerantes quam absurdum sit et professioni eorum contrarium, talibus studiis occupari quæ sibi sunt ad ordinis et honoris dispendium et subditis temeritatis ad exemplum. Numquid ista lex Domini in qua tenentur meditari die ac nocte episcopi audire computationes fisci, habere custodiam sigilli, portare claves ærarii? Petro suisque sequacibus dictum est a Domino, "Tibi dabo claves regni cœlorum;" nunquid claves thesaurorum? Quid est quod cum ad ecclesiam venit vix una missa, et ipsa succincte et cum acceleratione dicta, non sine tedio auditur, et, cum ad computationes scaccarii sedetur, tota dies et nox pro parte sine tedio transiguntur. Vide igitur quam digne ministerium sibi creditum compleant, quibus est pro ecclesia aula regia, pro mensa Domini mensa nummularii, pro lectione Veteris et Novi Testamenti revolutio compoti annis præsentis et præteriti. Sexto loco, pro-

¹ *ad ministerium*, A., with the omission of the word *fisci*.

misisti quod humilitatem et patientiam in teipso, et alios similiter doceres. Bene alios hæc duo docebis si prius ipsa in teipso habueris, quia majorem in hujusmodi efficaciam habent exempla quam verba; res superest omni tempore, verba fluunt. Duo igitur ista, humilitas et patientia, pernecessaria sunt non solum subjectis sed et prælatis; humilitas, quia qui sine humilitate virtutes congregat, quasi qui pulverem in ventum portat; patientia, quia, dicente Domino, in patientia vestra possidebitis animas vestras. Sed numquid humilis est qui in æstimatione sui cæteros nihil esse reputat, quos dum parvipendit quasi singularis ferus incedit? Quomodo se humiliat qui ad hoc nititur ut se super omnes alios extollat? Forte dicit mihi aliquis, "Multi
" humilitatem servant in corde, licet elati esse videantur in opere, faciunt nonnulla quæ videntur redolere
" superbiam magis ut alios humilient quam seipsos
" exaltent." Quod tamen si verum est, Deus scit, nescio Deus scit. Difficillimum est, arbitror,¹ ut ad exteriora quandoque non transeant ea quæ diutius in corde coaluerunt. Unde raro contigit quod

" Bene convenient et in una sede morentur "

humilitas cordis et superbia operis, dejectio spiritus et gestus elatus, cor contritum et humiliatum et vana extollentia sermonum et operum. Sicut igitur omnium virtutum humilitas est custodia, ita et earundem clipeus est patientia contra vitia. Hæc utinam prælatis tam familiaris esset quam necessaria, idque agerent² ut sæpius eam oblivioni traderent quam sæpe de ea cogitarent. Sed quid est quod miles multis laccessitus injuriis silet, et sustinet, et quandoque percussus non percutit, et episcopus statim ad primos motus gladium suum exerit et percutit? Non dico quod patientiam ita sectetur ut

¹ *Difficillimum autem esse arbitror, C,*

² *id quod agerent, C,*

ubi percutiendum est non percutiat; sed ne dissimulet ubi non est dissimulandum, et feriat ubi non feriendum. Sed ita gladium acceptum moderetur patientia, ne vulneretur conscientia, sive perpropere fuerit exertus sive nimis remoretur exerendus. Quid autem est quod velocior et vehementior est ad vindictam quamlibet expetendam episcopus in sacra scriptura eruditus quam rusticus laicus et illiteratus, cum dicat Dominus, "Mihi vindictam et ego retribuam?" Estne ista patientia quam promittunt in semetipsis custodire, et alios docere? Si verba sacerdotis aut vera aut sacrilega, quare volunt promittere quod nolunt adimplere, cum dicat Psalmista, "Vovete et reddite." Septimo, promisisti traditiones orthodoxorum patrum ac decretales sanctæ et apostolicæ sedis constitutiones veneranter suscipere, docere, atque servare. Si traditiones orthodoxorum patrum ea quæ deceret reverentia observarentur, non esset hodie tanta confusio in clero et populo, neque a terrena potestate ita concuteretur et conculcaretur ecclesia; non esset tanta prælatorum insolentia, sed nec subditorum inobedientia. Sed quia caput debile est et infirmum, membra inferiora vacillant, nec debitum proseguuntur officium. Mandata siquidem apostolica veneranter suscipiuntur, suscepta reverenter docentur, sed qualiter observantur planum est aspicere. Si scribat dominus papa, etiam sine omni conjunctione et adverbio plane et aperte ita ut nihil sit ambiguus, nihil contrarium, mandatum tamen ejus nihilominus eluditur,¹ et pro nihilo habetur. Et ne debito mancipetur effectui, hinc per appellationes suspenditur, hinc per aliud mandatum inhibetur. Dicuntur litteræ hinc surreptitiæ, hinc falsa suggestionem et tacita veritate impetratæ. Postremo, si mandato apostolico aliqua exhibetur reverentia, ille est in causa qui primus in orbe deos fecit, timor, non amor justitiæ, aut reverentia personæ. Si pauper quilibet

¹ eliditur, C.

oppressus appellaverit, non tenet appellatio; si dives ad appellationem convolaverit, defertur appellationi, cum non esset deferendum, sicque pauperibus cedit in dispendium juris. Quod repertum fuit ad remedium oppressionis, Paulo dictum est, "Cæsarem appellasti, ad Cæsarem ibis;" pauperibus vero hodie dicitur, "Vos appellabitis, nos expilabimus." Si igitur mandata summi pontificis ita concipitis¹ quod perparum acceptionem potius attendis quam veritatem et sinceritatem causæ pauperis, nonne est apud te pondus et pondus, statera et statera, iudicium et iudicium, cum dicat Dominus, "Iuste iudicate, filii hominum"? Miror qua fronte sciens et prudens præsumit iudicare injuste, qui de omnibus² iudiciis suis in illo tremendo et terribili iudicio justo iudici redditurus est rationem. Quid est quod dives, si pauperem impetit prima die vel secunda, aut certe tertia, reportat iudicium juxta desiderium suum; iudicium vero pauperis, si contendat cum divite, differtur in septennium, vel certe usque in sempiternum? Si iusti in perpetuum vivent, qui hujusmodi amant et operantur justitias quo devenient? Quid autem³ de illis sentiendum est qui justitiam prostituunt, et in pretium publice redigunt, vendentes et ementes eam etiam in templo, sicut venduntur oves et boves in foro? Octavo loco, professionem⁴ fecisti de obedientia canonica exhibenda in metropolitano et ecclesiæ matrici, cui etiam manu propria sicut moris est subscripsisti. Si melior est testante scriptura obedientia quam victimæ, et plus est obedire quam immolare, non est tutum ab obedientia resilire, vel eam simulare ubi non est in veritate. Quod quidem multi faciunt hodie, pauci enim sunt qui obediant eo modo quo oportet obedire. Si enim placet quod præcipitur, paretur; sin autem, excusatio impossibilitatis prætenditur, vel, ut

¹ *ita suscipis*, C.² *omnibus* omitted in C.³ *Qui autem*, C.⁴ *promisisti professionem*, A.

jugum obedientiae penitus excutiat a collo, ad sedem apostolicam appellatur. Quærentur ergo variis laboribus et sumptibus immunitates et exemptiones ne obediant abbates episcopo suo, vel episcopi archiepiscopo. Quid autem est hujusmodi privilegia quærere de non obediendo, quam sedem suam ad Aquilonem ponere, ut dicant cum illo, "Similis ero altissimo, quis enim ille est ut ego obediam illi? Forsitan prædecessor meus obedivit ei, sed non ego; grossior enim est digitus meus dorso patris mei. Conferamus ergo parentes nostros et parentum proavos, divitias nostras et litteras nostras, et quis inventus fuerit inferior superiori obediat." Hæc et alia hujusmodi proponunt qui aliis obedire contemnunt. Quæ omnia potius pullulant de fomite superbiæ quam de humilitatis radice. Nono loco, promisisti quod pauperibus et peregrinis omnibusque indigentibus propter nomen Domini velles esse affabilis et misericors. Bona certe promissio, si bene impleatur. Pauperum et peregrinorum ultimo loco facta est mentio, ut tenacius memoriæ commendaretur. Multi sunt qui, in suscipiendis peregrinis et erogandis pauperibus et eleemosynis, diffusi sunt ut videantur ab hominibus. Quotiens enim conventus fit magnatorum, tunc munera multipliciter stillant de manibus misericordiae in sinum pauperum, cum vero se in sua secreto receperint, venientibus pauperibus et clamantibus, "Domine, domine, aperi nobis!" non est qui respondeat, sed clausa est janua. Quod si forte adhuc pertinacius institerint, canibus vel certe verberibus amoventur. Affabilem itaque et misericordem¹ decet esse episcopum, sed nequaquam ut laudes obtineat hominum, sed mercedem apud Deum. Exilis admodum et arida est quantumlibet lauta refectio pauperum cui conscientia pura non perhibet testimonium, et e contrario, ut ait Gregorius, nunquam manus vacua est

¹ *misericordiae*, C.

a munere, si arca cordis referta fuerit bona voluntate. Non enim quid sed ex quanto pensat Deus.

Ista sunt quæ ante consecrationem suam coram Deo et hominibus promittunt episcopi, quæ utique ad memoriam, si mihi credideris, crebro revocabis, considerans teipsum si adimplesti promissa, si dictis respondeant opera, si aliter de te sentiat conscientia propria, aliter aliena. Non enim attendas quid de te alii, sed quid tu ipse sentias, sive bonum sive malum. Si bonus es, et male de te opinentur homines, cum id merita tua non exegerint, patienter sustine, nec nimis super hoc solliciteris, cum scriptum sit, "Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat deligeret, propterea autem odit vos mundus quia de mundo non estis." Verumtamen orandum est pro hujusmodi ad Dominum exemplo ejus qui ait, "Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt." Sane rumor falsus cito evanescit, et ubi deficiente materia ignis defuerit, fumi vapor citius deficiet, et in nihilum declinabit. Si vero malus fueris, et bene de te quocunque pacto censerint homines, non tam ipsos quam teipsum seducis. In primis enim corrodit te vermis conscientiaë tanquam lignum putridum inferius et exterius dealbatum. Hæc est pestis perniciosissima, quæ nec potest gaudiorum intermixtione oblivisci, nec locorum mutatione declinari. Si igitur ea agis quæ agere decet episcopum, non residente scrupulo in conscientia, cœpta proseguere, sin autem, vel sero incipe. Melius est enim sero quam nunquam incepisse. Illud autem in omni religioso, et maxime in episcopo, elaborandum est, ut conscientia servetur illæsa, ut quicquid ipse fecerit, vel fama de eo prædicaverit, cum apostolo semper secure dicere possit, "Gloria nostra hoc est testimonium conscientiaë nostræ." Conscientia siquidem custodienda ut pupilla oculi, et erudienda ad instar parvuli, quæ quanto potest leviori jaculo vulnerari tanto debet sollicitius contra jacula præmuniri. In con-

scientia duo sunt præcipue jugi meditatione versanda, misericordia scilicet, et iudicium; ita tamen est cum de iudicio agitur, timor pœnæ misericordiæ dulcedine temperetur, ne animum in desperationem¹ adducat. Et rursum cum sibi mens humana de misericordia blanditur, austeritas iudicii ne licentius dissolvatur, quam sit formidabilis pensetur, sicque invicem sibi confœderentur timor pœnæ et amor gloriæ, ne alterutrius vicissitudo inveniatur vel nimis intensa vel nimis remissa.

Recordare igitur, antequam dies vitæ tuæ veniant ad occasum, si per ostium ascendisti in ovile ovium, et quo nomine ex merito verius habeas censi, pastoris an mercenarii. Vide si episcopum exhibeas in opere, quem tam sollemniter professus es² ore. Sin autem, magis ingemiscendum est tibi sub onere quam gloriandum de honore. Res quidem magna est super capita hominum imponi et praelationis majestate gloriari, sed meticulosum est valde³ quod unumquemque reddere rationem de villicatione sua oportet,⁴ et ei præcipue apud quem non est locus adulationi, qui nec potest decipi, nec a veritate qualibet occasione deflecti. Dura siquidem est, si bene consideretur, prælatorum conditio, quia quanto gradus altior tanto casus gravior, viciniusque eminent præcipitium ad ruinam quam ascensus ad gloriam. Si in temporalibus gloriaris, gloria tua transibit cum tempore, et qui ad tempus fuisti gloriosus, forsitan sine fine eris inglorius.⁵ Sacerdotium igitur opus esse æstimes, non dignitatem. Sic adimpleas officii debitum, ut potius te censeas ministrum quam dominum, non attendens eminentiam dignitatis sed periculum curæ pastoralis. Alioquin, nihil tibi et illi qui ait, "Ego sum pastor bonus." Unde

¹ *in desperatione*, A.

² *professus est ore*, A.

³ *valde est*, C.

⁴ *oportet* omitted in C., and only

added in A. in the margin by another hand.

⁵ *ingloriosus*, C., and so it had been originally written in A., but corrected to *inglorius*.

et ad experimentum boni pastoris subjungitur, "Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis." Numquid et tu paratus es, ad exemplum illius, animam pro ovibus ponere, a quibus tam longe positus es corpore, nescio si mente. Sed cum teneantur praelati subditorum se moribus conformare,¹ quid est quod tanta est hodie in ecclesia dissonantia inter praelatos et subditos non solum actu sed etiam habitu? Quæ est inter te et gregem tuum conformitas, cum ipsi profiteantur monachum, tu vero clericum, ipsi induantur saccis, tu autem sericis? Multa quidem est dissimilitudo vestium, utinam una sit facies animorum. Verumtamen mihi videtur non aliud esse monachum clericis vel clericum monachis præponi quam albo pallio nigrum caputium assui. Dissimilitudo autem habitus discordiam generat nonnunquam animorum, dumque ordo et habitus inter se discrepant, ad dissensionem mentes facilius invitant. Cum enim ejusdem professionis et ordinis crebro inter se dissideant, mirandum non est si penitus diversi non convenient, sed magis invicem contraria sentiant, licet in diversitate vestium non sit consummatio virtutum. Multi enim in habitu abjectiori spiritum elationis induunt, et e converso nonnulli in vestitu deaurato magis humiliantur quam superbiant. Familiare tamen est similia gaudere similibus, et unumquemque conditionis suæ professionis et ordinis socios singulari quadam caritate amplexari. Legimus autem Johannem Baptistam de vestis asperitate fuisse laudatum, Johannem vero Evangelistam sindone super nudum indutum, virum tamen a Domino electum et non mediocriter dilectum, et ad cœlestis convivii mensam omni acceptione vestium deducta admissum. Potius enim honestas quam habitus, virtus quam vestis, appetenda est. Jocunda autem societas est, cum sibi invicem confœderantur vestis et

¹ conferre conformare, A., conferre omitted in C.

vita religionis, ita ut quod gratiosum erat ex per se¹ graciosus fiat ex alterius² conjunctione. Absonum autem valde est, quod episcopus, qui in clero debet fieri forma gregis clericalis, vestis honestate non est contentus, sed ex eodem panno pallium et tunicam partiantur miles et episcopus, sacerdos ad sancta sanctorum ingrediens, et miles castra expugnaturus aggrediens, ille qui potestatem habet ligandi et solvendi, et ille qui gladio materiali super femur suum habet accingi. Si forte convenient proceres et episcopi, dummodo caput discoopertum non videas, vix habes in quo alterum ab altero discernes.³ Jurat laicus, jurat et pejorat episcopus, venaticam exercet laicus, venatum pergit et episcopus, aucupio gloriatur laicus, aucupio delectatur episcopus, pares voto et viribus proficiscuntur ad prælium miles et episcopus, et pari sæcularibus causis et judiciis intendunt secularis potestas et pontificalis autoritas, pariter fisco deputantur, pariter publicis functionibus⁴ occupantur, et quia paria sunt studia, paria fiunt officia, vix discrepant solo ordine qui unum et idem sunt et sentiunt voluntate et opere. Quid multa? si subtilius perpendatur, illud propheticum nostris temporibus videtur adimpletum, "Et erit sicut populus sic et sacerdos." Quid enim est hodie in sæcularibus negotiis vel in lucris turpibus tam enorme quod sacerdotes abhorreant, aut gratia quæstus sive conciliandæ gratiæ magnatorum non exerceant? Horrendi facinoris detestanda crudelitas quæ in Coventrensi ecclesia nuper facta est nonne provenit ab occidente usque in orientem? Ubinam terrarum commissum est tam enorme flagitium? Mitius egissent pagani cum Christianis, si in manus eorum incidissent, quam egit episcopus cum monachis. Testis mihi Deus est⁵ quod dolens et tristis admodum refero

¹ erat per se, with the omission of the word ex.

² fiat et alterius, C.

³ discernas, C.

⁴ functionibus publicis, C.

⁵ est Deus, C.

quod in ecclesia Coventrensi oculis propriis aspexi. In claustro et capitulo, quæ loca contemplationi et confessioni specialiter deputata fuerant, vidi ego et alii nonnulli, ejectis monachis, meretrices publicæ introduci et tota nocte cum lenonibus decubare, sicut in lupanari. O mira patientia Dei, quæ non statim percutit, sed adhuc impios in impietate sua prosperari permittit! Qua pœna punietur flagitiosus et nephandus ille, qui tanti sceleris actor exitit, aut ipse quicumque sit qui ei consensit? Si faciens et consentiens pari pœna punientur,¹ quid de eis censendum est qui tam nefando operi non solum subscripserunt, sed tanquam dignum annalibus auctoritate sua confirmaverunt? Ego neminem accuso, neminem damno. Sunt autem opera quæ testimonium perhibent veritati. Tu videris si te in aliquo super his conscientia reprehendat, procul dubio enim in hujus operis factores et fautores, sive principes sive præsules, ipse ulciscetur qui aufert spiritum principum et terribilis est super filios hominum; et cui illata est injuria ipse cogitabit de vindicta. Sed jam² creditur, et a multis circumquaque præconatur, quod Deus, ultionum dominus, propter miseras inopum et gemitum pauperum gladium suum pro parte exeruit ut ulciscatur sanguinem servorum suorum. Hæc sunt igitur opera episcoporum nostri temporis. Hæc sunt quæ faciunt aut impune fieri permittunt. Hæc sunt virtutum exempla quæ posteris relinquunt, ut sit memoria eorum in maledictione. Hæc sunt gesta præclara futuris sæculis digno relatu memoranda. Cum appositus fueris ad patres tuos et pro carnis conditione corpus tuum resolutus in cineres, supererit tamen qui referat posteritati hæc vel illa tuis temporibus accidisse, talia atemptata fuisse te præsidente et forsitan auctoritatem præstante; quodque modo dicitur occulte tunc super tecta prædicabitur publice, detrahentque

¹ *puniendi sunt, C.*

| ² *Sed et jam, C.*

pulveribus tuis et cineri ad quos vix solo nomine pervenisti, et qui modo forsitan excusat superstitem tunc accusare non desinet innocentem. Quod si remedium huic morbo adhibere nolueris, necesse est ut id sedulo opereris quo famam facias detracto nubilo serenari, et magnificentia operum laudabilium obstruat os iniqua loquentium. Non dico quod simulationibus sicut quidam solent insistas, ut exinde famam quæ ad utrumlibet facilis et difficilis esse solet adquiras, nec hominibus aduleris ut eis placeas, quia qui hominibus placent confusi sunt, quoniam Deus spernit eos, sed ut huiusmodi operibus semper insistas quibus et Deo ex testimonio conscientiae placeas, et proximis præbens bene operandi exemplum omnem detractionis materiam subtrahas, et æmulis tuis omnem suspicionis et sinistrae interpretationis aditum præcludas, ut probata virtus insipientes corripiat et malitia iniquitatis excogitatae virtutum augmentis redarguta erubescat. Sic enim congeres carbones super caput eorum qui oderunt te, et adorabunt vestigia pedum tuorum qui detrahebant tibi. Nihil enim adeo volitantis famæ flammam extinguit et malitiam mendacium redarguit sicut manifestatio operis in contrarium, cui veritas et iustitia non possunt non perhibere testimonium.¹ Gloriosius autem est illud meditari et agere quo ab æmulo et inimico tuo invito laudem extorqueas, quam quo favorem ab amicis ampliorem adquiras. Amicus enim omni tempore diligit, nec in tempore temptationis recedit, semper in eodem statu mentis permanens, et varias fortunæ vices eadem constantia mentis excipiens, ita ut in tempore adversitatis pro amico surdus sit ad famam, cæcus ad gratiam, insensibilis ad fortunam, ideoque solitius² procurandum est, ut hostibus detrahendi materia subtrahatur potius quam amicis laudis occasio tribuatur.

¹ non prohibere possunt testimonium C.

² sollicitus, C.

Quia igitur mundus iste in maligno positus est, et chaos antiquum nobis videtur minari regressum, quia omnis fere caro corrumpit viam suam, et veritas non est in terra; quia falsitas exterminavit eam a filiis hominum, vix potest hodie hostis ab amico discerni. Officiosior enim est¹ qui alium circumvenire intendit quam qui in veritate diligit. Quod est hodie enim² claustrum, aut quæ est congregatio,³ ubi veritati non prævalet⁴ adulatio, ubi non sit pondus et pondus, ubi non mensura et mensura? Et quia tanta est multitudo fecte et fallaciter incedentium, fides et veritas nullatenus possunt prodire in publicum. Ille⁵ enim qui alteri amplius insidiatur ut eum subvertat, ipse est qui se arctius diligere simulat, et quem odio inexorabili in corde persequitur, ei in facie ulterius blanditur et venenum quo totus tabescit in mente, jocunda quadam faciei gratia vestit et venustat vultus hilaritate; coram benedicit, clam vero subsannat et detrahit. Obsequitur ei in publico quem vellet occidisce in occulto, suffulcit humero quem vellet præmisso vertice in sterquilinum præcipitasse a collo. Hoc, nisi fallor, tu aliquando expertus es. Dum igitur tibi quæ frequentius⁶ fallit fortuna arrideret, et penes te resideret potestas regni et sacerdotii, multos et magnos habuisti adultores. Innumerabilis fuit turba famulantium, sed rara admodum in veritate diligentium, quod et exitus ipse probavit. Quocunque locorum divertebas, excipiebaris ut angelus, colebaris quodammodo ut deus, in tantum ut non minimum sibi successisse confiteretur quisquis in conspectu tuo tibi beneplacitum quicquam posset eloqui aut operari. Tuis stipendiis militabat favor cleri et devotio populi, tibi ascribebatur quicquid laude dignum agerent universi

¹ *Officiosior est enim, C.*² *Quod est enim hodie, C.*³ *cogitatio, A.*⁴ *prævaleat, C.*⁵ *Illi enim, C.*⁶ *qui frequentius, C.*

et singuli. Confluebant ad te non solum consanguinei et contermini tui, verum etiam a finibus terræ venerunt, ut cancellarium viderent et audirent, immo auferrent aliquid ab eo. Quidam carmina, quidam cantilenas et alias hujusmodi, quæ non multo constabant, magnifice offerebant, ut ubertate frugum alterius seminum suorum inopiam sublevarent. Ipse enim¹ omni petenti se dabat, tantaque hilaritate ut nonnunquam vota petentum præveniret. Sed et tanta fuit in dante liberalitas, ut in dando moram æstimaret repulsam, et personarum acceptionem pauperis et degeneris animi argumentum reputaret. Omnia succedebant ad votum, universa ita famulabantur ad nutum, quod cum fortuna foedus de non solvendo foedere crederetur pepigisse. Erat enim rex et sacerdos utroque accinctus gladio, utriusque fungens officio, quod et ex multitudine diversorum ordinum et professionum quæ præibant et quæ sequebantur facile fuit intueri. Condixerant enim in eum hinc judiciaria potestas regni, inde quod non minimum est in regno officium cancellarii, hinc ordo et auctoritas episcopi, inde honor et excellentia legati Romani. Multiplicis ergo tituli gratia multiplex eum comitabatur caterva. Stipabant enim milites ducem prævium, notarii cancellarium, clerici episcopum, varias causas habentes legatum, unusquisque suum et non illius attendens commodum. Tanta igitur fuit divitiarum abundantia, dignitatum gloria, amicorum et obsequentium copia, quod non crederes vel hominem amplius posse affectare vel fortunam affectanti plus posse conferre. Unde si hominis et fortunæ statum instabilem æqua lance pensares, non immerito diceres hunc desideriis suis ampliora consecutum, hanc vero citra eum votum non potuisse adimplere, sed defecisse citra desiderium. Tot enim emerserant subito in quibus gloriaretur animus et jocundaretur corpus, ut

¹ *Ipse vero, C.*

satietas fastidium gigneret, ut identitas nausiam provocaret. Quorum importunitati ut interdum consuleretur, accessit crebra locorum mutatio, ita ut nonnunquam præferetur tugurium palatio, labor otio, civitati solitudo.

Cum igitur omnia supremum summæ felicitatis gradum crederentur adepta, et in eo statu stare a quo nec dejici et ultra quem non posset promoveri, subito fortuna faciem contraxit et radios ejus caligo inopina obumbravit. Ventus ab Aquilone veniens vix modicum mare turbaverat, cum nec adhuc armamenta navis dissoluta deficerent, nec violentia tempestatis solis radium aut spem subduxisset redeundi ad portum, ecce fere omnes quotquot fuerunt amici prosperitatis conversi sunt in arcum pravum, vertentes ei dorsum et non faciem. Defluentibus igitur amicis quasi sub prima hieme arborum foliis, et in locum suum recedentibus aquis apparuit arida et frons prius capillata repente decalvata, fueruntque nonnulli qui cum Petro jurarent se non nosse¹ hominem, quos tamen loquela manifestos faciebat quod fuerant cum eo. Sed et ipsi de quorum consilio specialius pendere et quibus firmiter et fidelius videbatur inniti, mox ad primos titubantis fortunæ sibilos longius ab eo recesserunt, persequentes tamen eum et percutientes plaga pessima vehementer; tantaque exorta est in brevi calamitas, quod respectu illius nihil esse diceres quicquid prosperitatis præcesserat. Omnes enim amici ejus spreverunt eum inter angustias, nec fuit qui consolaretur² eum ex omnibus caris ejus; sed et eo usque processerunt quæ sibi condixerant malitia et iniquitas, ut et opera ejus bona detestarentur, et nomen ejus quasi pestiferum quid abominarentur, seminantes cotidie mendacia, ut cor populi ab eo avertant et in odium ejus excitarent. Successisse sibi plurimum aestimabat qui suos, si tamen aliqui reperirentur, confundere aut ei amplius

¹ non esse, A.

| ² consoletur, C.

posset derogare. Unum autem erat præ cæteris quod animo altius insedit, et animas eorum felle amaritudinis inebriatas toxicati rancoris gladio perforavit, scilicet quod homo de gente non sua super eos acceperat potestatem, et principis sui gratiam consecutus erat aliis ampliorem. In tantum autem furor eorum exarserat, et odium iniquum mentes eorum medullitus occupaverat, quod etiam manus cruentas misissent in Christum Domini, nisi malitiæ temporis et persequentium consulens præsentiam suam subtrahendo declinasset. Sed numquid formidarent in episcopum alienigenam manum mittere, qui archiepiscopum et indigenam suum in ecclesia sua non abhorruerunt interficere, et nomen suum sempiterno maculare opprobrio?

Quisquis igitur fortunæ statum instabilem cognoscere disiderat, ex tui casus consideratione plenius poterit erudiri, illudque poeticum in te præcipue dixerit adimpletum,

“Et cum fortuna statque caditque fides.”

Cum enim recordatus fueris malorum quæ pro servanda quam domino tuo debuisti fidelitate perpessus es, non immerito poteris illum Daviticum decantare, “Amici
“ mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt
“ et steterunt, et qui juxta me erant de longe steterunt, et vim faciebant qui quærebant animam meam.” Sed et cum tot essent tribulationes et angustiae tuæ quod nec quidem sufficeres ea enarrare, possentque vulnera tua præ multitudine telis supervenientibus dicere,

“Non habet in nobis jam nova plaga locum,”

ecce calamitas omnibus aliis longe incomparabilis supervenit, rumor scilicet flebilis et in perpetuum omni Anglorum genti deflendus de captione regis Ricardi. Quem sicut natura in rebus bellicis strenue gerendis universo orbi admirandum edidit, ita fortuna deflendum

exposuit, palam faciens universis quod tam apud divites quam pauperes in sola instabilitate suæ sit stabilis. Cum enim universa crederetur enavigasse pericula et clementioris auræ facies jocundior arridens polliceri videretur circumquaque serenum, inopinatæ tempestatis procelloso turbine suborto passus est, non in mari sed in terra, naufragium. Accessit igitur dolorum tuorum ad cumulum lamentabile regis infortunium, et quasi non habens unde gemeres de angustiis propriis, coactus es communicare tribulationibus alienis, in tantum ut novissimus dolor pejor esset priore, possesque illud propheticum veraciter dicere, "Expectavimus pacem, et non est bonum tempus curationis, et ecce turbatio. Mæstum factum in dolore cor nostrum, quia cecidit corona capitis nostri." Crescentibus igitur quæ postremo venerunt tribulationibus, et angustiis quæ etiam super dolorem vulnere tuorum non minimum addiderunt, coactus es¹ novis supervenientibus vetera aut projicere penitus aut necessario dissimulare.

Fluctuantibus igitur fortunæ et labentis sæculi tempestatibus agitatus, et ex rerum vicissitudine varia plurima tam ex propria quam ex aliena conditione expertus, et utinam ipsa experientia eruditus, illud evangelicum diligentius audias et attendas, "Martha, Martha, sollicita es et turbaris erga plurima, porro unum est necessarium." Numquid non multa sunt necessaria, et maxime divitibus? Non enim circa tot et tanta sollicitarentur, nisi plurima essent necessaria. Qui enim in non necessariis sciens et prudens occupatur, cum non dubitet unum esse necessarium, aut stolidus est aut nimis obstinatus. Verumtamen ego credo quod unum est necessarium episcopo. Et quod est illud? Ita adimplere ministerium sibi creditum, ut in die illa magna, quando de villicatione sua redditurus est rationem, mereatur audire, "Euge, bone serve et fidelis,

¹ *coactus est, A.*

“ quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constitutam ; intra in gaudium domini tui.” Sed numquid ad officium spectat episcopi secularia exercere negotia ? occupationibus se ingerere sæculi, et his indesinenter delectari ? Plebem Christi suscepit erudiendam, non prædia fisci custodienda. Nonne episcopi hodie, circumquaque relicto proprio officio, militum et rusticorum officium¹ sibi usurpaverunt ? Et ne ab eo destituantur, vel casu quolibet defraudentur, indulgentiam a summo pontifice et confirmationes quæerunt a rege. Quid, igitur fiet in ecclesia Dei, si versa vice laici officium sibi usurpaverunt episcopi et privilegiis se petierunt communiri ? Ex quo enim suum sibi violenter, ne dicam impudenter, præreptum vident officium, quid mirum si et ipsi diripiant et exerceant alienum ? Contigit temporibus felicis recordationis Theobaldi, Cantuariensis archiepiscopi, quod laicus quidam, curialis tamen, et presbyter quidam, ecclesiam cujusdam clerici acciperent ad firmam. Cumque fructus obvenientes æqua lance partirentur, voluit laicus sacerdoti ad altare astare ut oblationes ad manum sacerdotis venientes pariter recipere, quia de fidelitate ipsius minus confidebat. Sacerdos vero prohibebat eum, dicens hoc non licere, maxime cum ordinem nullum haberet, repulitque eum hac ratione multo tempore. Quod ille graviter ferens, et eo præcipue quia videbat cotidie quod parochiani rite et recte offerebant, sed sacerdos non recte dividebat oblata, cogitavit quid faceret quo eum sacerdos hujus tituli objectione a cornu altaris non repelleret, sed in oblationibus suscipiendis sicut et in aliis consortem admitteret. Contigit autem præfatum Cantuariensem episcopum sæpius in anno ibidem hospitari, et quia locus ille ab urbium vicinia et commerciorum frequentia erat sepositus, quælibet modica dummodo necessitati temporis congruerent, ampliorem

¹ officium omitted in A.

gratiam et favorem poterant promereri; quod ille considerans, archiepiscopo xennia crebro mittebat, et clericis suis quotiens pertransiret, vel hospitandi gratia ad locum diverteret. Cum igitur notitiam domini Cantuariensis et suorum plenius esset adeptus, utpote qui omnibus ita officiosus tam crebro substiterat¹ quod omnes ei accepti beneficii ratione tenerentur,² accessit ad clericos archiepiscopi, rogans et petens ut literas domini sui pro eo ad episcopum vicinum impetrarent. Quod audiens archiepiscopus, et gavisus se temporis oportunitatem accepisse quo posset acceptis beneficiis in aliquo respondere, libenter annuit, scripsitque episcopo ut illum in petitione sua audiret, sicut se vellet ab ipso audiri, non exprimens tamen negotii qualitatem. Veniente igitur tempore quo clerici solent ad sacros ordines promoveri, accessit rusticus ille ad episcopum cum litteris archiepiscopi sui, petens ut eum presbyterum ordinaret. Episcopus vero videns personam corpore elegantem, æstimavit in aliis idoneam, uti eam quam commendabat tanti patris auctoritas, cujus petitio præceptum quodammodo videbatur. Cui ne major videretur fieri injuria si vel sustineret repulsam, vel ille quem misit de moribus aut scientia examinaretur in aliquo, judicavit fieri petitionem ejus, ordinavitque rusticum laicum ad presbyterii gradum. Ordinatus autem domum e vestigio reversus est, impatiensque desiderii sui statim ad excipiendas oblationes altari audacter se ingessit. Quem cum sacerdos durius increparet, minareturque sententiam anathematis in eum promulgare nisi se ab hujusmodi præsumptione cohiberet, ille, sublato pileo et ostensa corona, obviavit ei dicens, "Sustine, frater, sustine, ego presbyter sum" sicut et tu; non poteris me de cætero amovere; "dium est quod me defraudasti portione mea, amodo vero a pari partiemur." Quid multa? res taliter

¹ extiterat, C.| ² reverentur, C.

gesta non potuerit silentio sepeliri; rumor facti prodiit in publicum, tanto magis mirationi circumquaque habitus quanto prius inauditus, hominem scilicet laicum et uxoratum promotum ad sacerdotii gradum. Vocatus est igitur episcopus et accusatus qui eum ordinaverat, at ipse culpam in archiepiscopum refundebat. Suspensus est igitur rusticus a thoro maritali, et presbyter ab officio altaris, quo etiam si uti liceret litterarum ignorantia peritus prohiberet. Non igitur mirandum est si consimilia nostris temporibus contigerit attemptari, eum clericos cotidie videamus laicorum officium usurpare, propriumque ita habere neglectui¹ quod vix velint se clericos profiteri. Sed et quod absurdius est, multi fatentur se esse quod non sunt, ut solo nominis titulo bona ecclesiastica possideant, cum penitus rudes sint et litterarum ignari. Si enim codicem eis ad legendum a pueris, quasi theatralibus ludis subito capti obstupescunt, nihil scientes quod hujusmodi sunt instrumenta clericorum, sicut novit faber retia instrumenta esse piscatorum, et piscator malleum et incudem instrumenta fabrorum, cum alter in arte alterius nihil sibi possit proprium vendicare, nisi quod scit instrumentorum nomina exprimere, cum usum aut artem eorum non habeat, et tamen utilia inde provenientia plurimum concupiscat. Sic igitur sunt hodie in ecclesia clerici sine scientia literarum, sicut plerique milites sine usu et exercitio armorum, qui etiam nomen habentes ex re vocantur ab aliis milites Sanctæ Mariæ. Cum enim alii pergunt ad expugnanda castra, illi delitescunt pro bono pacis in ecclesia. Ita et clerici nostri temporis, cum quidam Parisium, et Bononiam, et loca cætera, diutius inhabitent, ut literarum studiis familiarius et fructuosius invigilent, quorum vota plurimum commendanda sunt; alii literarum studiis animum applicare contempnunt, sed occupationes alias quærunt

¹ neglectum, C.

manusque mundas ob modicam stipem in profundum luti defigunt; adeoque inviluit hodie dignitas officii clericalis, tum præ ignavia tum præ multitudinis abundantia, quod facilius invenires bene eruditum in arte sua bubulcum quam presbyterum, citius opilionem industrium quam clericum litteratum. Sed cujus crediderimus hoc esse delictum, vel cui specialiter imputandum? Nonne ei qui hujusmodi corrigere debuit et potuit, sed forte¹ dissimulavit. Pace tua, Willelme, et fratrum tuorum, quæ dicenda sunt dixerim. Si in vinea Domini Sabaoth custos et cultor bonus, falce putationis focarias presbyterorum penitus amputasses, nequaquam tot spuria vitulamina in parochia tua pullularent? Sed quia permittis germina mala radices facere, quæ statim ne germinarent deberes eradicare, et promotes ad gradus altiores quos potius deberes degradare, et confers idiotis ecclesias quas eis auferre debueras, ut et personis et usibus melioribus eas delegares, ideo surculi abortivi vineam et zizania segetem tuam suffocaverunt. Ordines sacri sine ordine sunt et honore, personæ vero et clerici quasi pecora campi. Quorum omnium ipse auctor est a capite qui, cum posset et ex officio teneretur hujusmodi corrigere, usus est dissimulatione. Si ad sacros ordines non nisi dignos et officio idoneos usquam promotes, nequaquam tot fatuos et tanquam animalia bruta per compos errantia in diocesi tua reperires. Si viris bene litteratis et morigeratis, et non aliis, conferres ecclesias et ecclesiastica beneficia, non tanta illiteratorum scaturirent examina. Ex cultoris enim negligentia spinæ et tribuli succrescunt in area. Quam quia ut oporteret et ipse scires et posses non excolis, merito spinas et tribulos germinabit tibi, qui² cum volueris non valebis evellere, quia jam proceram et condensam excreverunt in silvam, quæ in primo

¹ forsitan, C.

| ² quæ, C.

gramine¹ brevi potuerunt conamine extirpari. Vide ne dissimulatio correctionis audaciam delinquendi præstiterit subjectis, et mansuetudo tua non solum tibi sed plebi tuæ sit periculo, ne cum jam demum inceperis non posse, tunc primo incipias velle.

Quia igitur jam hora est nos de somno surgere, exurge et accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, et considera quid deceat episcopum, et non tantum quid deceat sed quid expediat vicario Christi. Vide quam longe est ab officio et professione episcopi circuire terram et obambulare eam, et sine intermissione implicari negotiis sæculi. Ut quid occupas episcopatum cum episcopi non exerceas officium? Quando enim prædicas, quando baptizas, quando pœnitentes reconcilias, quando hæc vel illa quæ episcopi sunt administras? Si prædia lata et possessiones magnas habere, et fructus eorum² cum jocunditate percipere, et geminata manu extendere benedictionem in latum et longum, est esse episcopum, quare hæc non exhibit laicus sicut et clericus? Negotia enim publica, et maxime fiscum contingentia, regni consuetudines, scaccarii computationes, et alia hujusmodi, non multa egent litteratura, nec profunda Veteris aut Novi Testamenti scientia. Si in³ confessionibus peccatorum recipiendis, si⁴ in pœnitentiis injungendis, in verbo prædicationis, in exemplo ædificationis, in resistendo pro ecclesia Dei principibus, in misericordiæ et aliarum virtutum operibus, necessaria est hujusmodi doctrina, et ut ait beatus Benedictus in Regula sua, cum de prælatis loqueretur, "Oportet," inquit, "prælatum doctum esse lege divina, " ut habeat et scit unde proferat nova et vetera." Qualiter enim docebit quis qui non didicit? Sed et ipse aliquando dicere consueveras, cum multa sint in clero de quibus erubescit ecclesia, illud inter alia

¹ *germine*, C.

² *eorum fructus*, C.

³ *Sed in*, C.

⁴ *si omitted*, C.

ignominiosius est, quod sic ducitur episcopus ad librum sicut bos ad aquam, dum forsitan aut gloriaris apud te quia titulus iste tibi non potest opponi, aliosque in corde tuo despicias quos tibi in hujus gratiæ titulo comparari non posse cognoscis. Et quia scientia inflat, timendum¹ est ne inde corruas per superbiam unde ascendere debuisti, per gratiam non a te sed a Deo tibi collatam. Quid enim habes quod non accepisti? Cave igitur ne gradum acceperis in ruinam, qui datam tibi desuper doctrinæ et scientiæ gratiam populo tuo non communicas, sed abscondis ab eis pro quorum ignorantia redditurus es rationem Domino² in die judicii. Numquid excusabis te sicut quosdam fratrum tuorum litterarum et legis divinæ ignorantia aut provectionis ætatis impotentia, infirmitas corporis aut inopia rei familiaris? Hæc omnia tibi sicut contra te perhibent testimonium, legis scientia, ætas florida, corporis sanitas, rerum temporalium copiosa facultas. Quid ergo causæ prætereundum poteris ad excusandas excusationes in peccatis? Forsitan dices, "Quasi exul agor, nec licet mihi exercere officium meum, quoniam si liceret, libenter illud exercerem." Quod est illud officium tuum? Officium regale an officium sacerdotale? Forsitan vices regias non permitteris exequi³ more solito, sed numquid ideo suspensus est ab episcopali officio? Si subtrahitur potestas regalis, numquid et auctoritas pontificalis? Si non licet de his quæ ad fiscum pertinent disponere, numquid os tuum alligatum est ut non possis plebi tuæ verbum Dei prædicare? Esto quod utrumque liceat tibi⁴ sicut licuit exercere, poterisne utrique sufficere? Cum alteri istorum necesse sit totum hominem impendere, quis est quod utrumque gladium sine alterutrius damno possit sufficienter portare? Si utrumque desideras, cum solus utrique non sufficias, aut

¹ *timendus*, A.² *Domino rationem*, C.³ *exequi non permitteris*, C.⁴ *tibi liceat*, C.

erras in desideriis tuis, aut ex desiderio de viribus ultra vires præsumis. Ex ipsa Salvatoris sententia accepimus quod nemo potest duobus dominis servire. Si vero uni difficile est ad votum ministrare, quanto difficilius duobus, et maxime cum crebro inter se dissideant et raro conveniant? Regnum et sacerdotium sic invicem confœderantur, ut sæpenumero variis occasionibus inter se collidantur. Aliud enim vult semper dominari, aliud nec unquam¹ subjici. Aliud enim prædicat iudicium, aliud misericordiam, utrumque vult præesse, et neutrum subesse. Unde et graves inter ea oriuntur nonnunquam² quæstiones quas raro contingat cum pace utriusque partis absolvi. Quod quam rarum sit ipsa rerum experientia potest edoceri. Ex quæstione enim et conflictu consuetudinum regni et sacerdotii causa illa traxit originem, pro qua decertans pretiosus ille Cantuariensis archiepiscopus Thomas in ecclesia sua glorioso meruit coronari martyrio. Sed et ille aliquando regis fuerat cancellarius, tantæque potestatis ut post regem ipsum videretur totius regni dominus. Verumtamen, ex quo ordinatus est in episcopum, ulterius non est reversus ad cancellariæ officium, sed nec etiam voluit ecclesiam quæ eam vocaverat ingredi, aut consentire electioni, nisi omnino liber et absolutus ab omni potestate et actione³ fisci, sciens quod utraque officia pariter non posset sine ordinis sui periculo expedire. Unde altero non transitorie neque ad tempus relicto, sed imperpetuum relegato, altero fideliter adhæsit et in eo usque in finem perseveravit; nec tamen id fecit coactus, sed spontaneus, cum adhuc eo tempore a regis gratia non excidisset, sed in ulteriorem ipsius amicitiam receptus posset, si vellet, non solum cancellariam retinere, sed etiam quicquid a rege peteret impetrare.

¹ Nonnunquam, C.

² graves oriuntur inter ea nonnunquam, C.

³ exactione, C.

Hunc utinam non quasi per speculum et in ænigmate intuearis, sed ita facie ad faciem ut opera ejus imiteris, attendens¹ et diligenti memoriæ commendans, quam devote dignitatem ordinis et officii episcopalis suscepit, susceptum quam strenue administravit, et postremo quam gloriose ministerium suum consummavit. Ex his enim quæ ei exciderunt² in multis poteris erudiri, si tamen ea duxeris dignum³ intueri. Et ne de temporali ac transitoria alicujus gratia confidens præsumas et ponas carnem brachium suum, ipse solus tibi satis sufficere debet ad exemplum. Non enim erat in toto regno Angliæ qui in oculis regis ampliorem gratiam invenisset. Ad nutum ejus gerebantur universa, ex ore illius pendebat et consilium et fasces regia, indignus erat auditu quem ipse aure non dignaretur, nullatenus potuit expediri quod aliquatenus vellet aut velle crederetur impedire, primus enim mane ad regem ingredientium, et ultimus ab eo in vespere discedentium. Infectum, immo penitus frivolum, erat quicquid eo inconsulto inciperet, vel cui ipse incepto statim non subscriberet. Ex omnibus verbis ejus nihil cadebit in terram, et quod sero præcipiebat fieri dies crastina non facile vidit procrastinari. In expeditione militari, sicut manifestius apud Tolosam claruit, quam strenuus extiterit et regis sui vices absentis quam magnifice suppleverit, pars adversa ex jactura et confusione propria laudes alienas tacere non potuit. Quicquid ageret, non erat in aula regia qui ei vel in minimo obmurmuraret, sed, quod proprie est aulicorum, adulabantur ei in omnibus, summo opere formidantes eum offendere quem rex ipse satagebat offensum placare et tristem blanditiis delinire. Joseph in Ægypto apud Pharaonem minus posse crederes, nec tantum gratiæ in oculis ejus invenisse, quantum cancellarius in conspectu regis Angliæ.

¹ *accedens*, C.² *acciderunt*, C.³ *dignum duxeris*, C.

Tantus enim erat mutuae dilectionis affectus alterius ad alterum, quod nullatenus crederes hunc aliqua ratione admittere incrementum, vel eum occasione aliqua posse dissolvi imperpetuum. Interim autem rebus inopinato casu commutatis subito facti sunt ita ut ad¹ invicem inimici, quod de pacis reconciliatione inter eos desperarent universi. Rex enim persequabatur eum odio adeo inexorabili, quod nec etiam ipso in exilium acto proscriptisque omnibus qui eum quocunque titulo contingebant aliquatenus potuit mitigari, sed in tantum furor regius exarserat, quod nominari in praesentia sua sustinere non poterat, sed nomen ejus quasi mortiferum quid abhorreat.² Si quis vero adeo temerarius existeret, quod eum praesumeret vel archiepiscopum dicere vel proprio nomine exprimere, constabat quod regiam incurrisset offensam, itaque quod vix aut nunquam ulterius cum eo rediret in gratiam. Verbum autem istud non erat absconditum, sed pervenit usque ad fines orbis terrarum. Quotiens enim a summo pontifice cardinales ecclesiae Romanae ad pacis reformationem destinati fuerint, quo archiepiscopi et episcopi alii magnae³ opinionis viri quaquaversum convenerint, qua sollicitudine rex ipse et proceres Francorum impenderint difficile esset evolvere. Crevit autem ira regia de die in diem, et, cum graviora quaeque peccata septenni soleant remitti poenitentia, indignatio ejus non est extractu temporis remissa, sed magis accensa, sed nec aliquando quievit donec causae finem imposuit sors ultima quae archiepiscopum triumphali morte de medio tulit.

De praeteritis igitur trahere argumenta futuri, et exemplo alterius plenius erudiri, ne ultra quam expedit de gratia praesumas humana. Non enim melior es patribus tuis, nec impossibile est quae eis contigerunt tibi posse contingere. Miror autem nisi aliquando ad

¹ ita ad, C.

² abhorrebat, C.

³ quot archiepiscopi et episcopi et alii magnae, C.

teipsum reversus consideres quam vanum sit gratiam hominis mortalis tanto opere quærere, quæ quolibet modo adquisita, quantumcunque diu habita, non tamen est stabilis sed transitoria. Contigit autem nonnunquam quod multi, adepta quam præoptabant gratia, facilius ab ea excidant, et ipsi maxime qui magis de ipsa debeant¹ præsumere et eam credebantur propensiori obsequio promeruisse. Obsequia enim interdum possunt gratiam non habitam adipisci, sed adepta ne defluat non possunt elargiri. Divina enim gratia sola est quæ manet mutabilitatis ignara. Omnes vero aliæ tales sunt quicquid de eis prædicetur, quales subjecta promittunt. Non facile crediderim quod majorem aliquando inveneris gratiam apud regem Ricardum quam invenit beatus Thomas apud regem Henricum, nec tamen multo tempore gavisus est ea. Non dico quod regis gratiam parvipendas, vel eam dum salva conscientia retineri potest gratis deperdas, sed ne nimis de ea confidas, et sicut vulgo dicitur, Martinum relinquo ut salices apprehendas. Si sortis tuæ mutationem subitam subtilius volueris intueri, quam vana et fallax sit mortalium gratia satis poteris demetiri. Quis enim te amplius familiaritatem et gratiam adeptus est, apud quamplures et præcipuos Anglorum magnates? Sed ubi abundavit gratia superabundavit et malitia, non minus prona in detractones dum adversa crebrescerent, quam prompta adulationibus militare cum prospera pullularent. Sed numquid tibi soli et non alii hoc accidit? Immo certe innumerabilibus, tu vero nec primus nec novissimus. Quidam enim præcesserunt et quidam subsequuntur, sicut et ipse quosdam præcessisti et quosdam subsecutus es. Et si aliquatenus novi mores hominum, et eorum maxime quorum cum fortuna statque caditque fides, successore tuo, ne supplantatori dixerim, posses secure illud dix-

¹ *debeant*, C.

isse quod Porus Alexandro, cum ab eo caperetur, legitur intulisse,

Exemplum tibi sum, qui cum fortissimus essem,
Fortius inveni, ne dixeris esse beatum,
Qui quo crescat habet, ubi quo decrescere possit
Non habeat, multo gravius torquentur avari
Amissi memores, quam delectentur habendo.

Gratia igitur humana laboriose acquiritur, et adquisita non sine labore servatur, et inter servandum nonnunquam elabitur, cui sedet in insidiis rerum vicissitudo, quæ ei assidue novercatur. Gratia hæc, si voverimus verum dicere, non est gratia. Comparatur enim divitiis, possidetur coagulatione cognati sanguinis, raro autem alicui confertur vitæ meritis, multis vero aufertur causa solius suspicionis. Et postremo, quod longe deterius est, multi propter gratiam humanam divinam postposuerunt, et postpositam penitus perderunt. Cum autem dicat apostolus, "Si adhuc hominibus placerem, servus Christi non essem," difficillimum arbitror Deo simul et hominibus placere, dicente Psalmista, "Qui hominibus placent confusi sunt, quoniam niam Deos spernit eos." Quid autem est quod in acquirenda divina gratia ita sumus tepidi et torpentes quod vix aliquando expergiscimur, immo occasione et excusationes frustratorias proponimus, et salutem nostram de die in diem prorogamus, non ignorantes tamen quid nobis potius expediret? Et si forte ut assolet valitudo aliqua corporis supervenerit, cujus molestia mentis oculus ad intuendum interioris hominis statum retorqueatur, statim compungimur, contristamur, erubescimus, et tacti dolore cordis intrinsecus in lacrymas quandoque, copiose defluimus, promittentes errata corrigere, si quid alicui abstulimus ad plenum restituere, de cætero nos a sæcularibus curis seorsum facere, nihil illicitum aut ordini nostro contrarium attemptare, omnibus qui nos offenderunt vel læserunt

in aliquo ex animo pro Deo dimittere, et si quos offendimus promissa satisfactione competenti veniam postulare. Si vero convaluerimus, ante omnia statuimus ut de cætero eorum non reminiscamur quæ in tempore angustiae promisimus, et quasi jam securi, quod mortem non unde disputerimus quantum evaserimus, rursus ad consuetudines pravas revertimur, et longe avidius quam antea negotiis secularibus et carnis illecebris inhiamus, unde plerumque solet contingere quod hi quos castigatio flagelli debuit erudire ad salutem, ipsa miseratio quam consecuti sunt induret ad mortem, et qui fuerunt ex timore sub flagello devoti, fiunt post flagella securi ex negligentia.¹

¹ *ex negligentia securi, C.*

NIGELLI VERSUS,
AD DOMINUM GULIELMUM ELIENSEM.

Si mihi credideris, linguam cohibebis, et aulæ
 Limina non intret pes tuus, esto domi.
 Aspectus hominum cautus vitare memento,
 Et tibi commissas claude, libelle, notas.
 Omnia sint suspecta tibi, quia publicus hostis
 Et majestatis diceris esse reus.
 Ignis edax gladiusque ferox tibi forte parantur,
 Aut te polluta subruet hostis aqua.
 Cum tamen exieris faciem velabit amictus,
 Deformetque cutem pulvis et aura tuam.
 Dextra ferat virgam, premat et tua mantica dorsum,
 Trita tegant frontem pilea, pero pedem.
 . . . tadus et cultus habitus peregrinus eunti
 barbariem barbara lingua sonet.¹
 De Pictavorum dices te gente creatum,
 Nam licet his lingua liberiore loqui.
 Hospitiique fidem quæres super omnia, quo sis
 Tutus ab insidiis quas tibi quisque parat.
 Stultos, prudentes nimium, pravosque cavebis,
 Et quos insignes garrula lingua facit.

¹ This poem is only found, to the best of my knowledge, in one manuscript (MS. Cotton. Julius, A. vii.), which has suffered damage in the well-known fire in the Cottonian

Library. In this place and in another (see further on, p. 236), the writing has been so much effaced that I confess my inability to read it.

Si quis amat verum, tibi sit gratissimus hospes,
 Et quem delectat gloria vana cave.
 Jure patronatus illum cole, qui velit esse
 Et sciat et poscit tutor ubique tuus.
 Ergo quærat lux cleri, gloria gentis,
 Anglorum regis dextera, forma boni.
 Quæsitus regni tibi cancellarius Angli
 Primus sollicita mente petendus erit.
 Hic est qui regni leges cancellat iniquas;
 Et mandata pii principis æqua facit.
 Si quid obest populo, vel moribus est inimicum,
 Quicquid id est per eum desinit esse nocens,
 Publica privatis qui præfert commoda semper,
 Quodque dat in plures ducit in ære suo.
 Quod dat habet, quod habet dignis donat, vice versa
 Spargit, sed sparsæ multiplicantur opes.
 Utque virum virtus animi, sed gratia formæ,
 Undique mirandum gentibus esse facit.
 Tardus adhunc sanius si certet acumine mentis,
 Indoctusque Plato Varroque stultus erit.
 Curio si certet verbis, vincetur ab ipso,
 Victus si certet Quintilianus erit.
 Hujus nosse domum non est res ardua, cujus
 Non duce quæsito semita trita patet.
 Nota domus cunctis, vitio non cognita soli,
 Lucet ab hac, lucem dives egenus habent.
 Illa patet miseris, patet et domus illa beatis,
 Hic patre lætatur advena quisque suo.
 Cum reserata semel fuerit tibi janua, currens
 Ad thalamum domini progrediere tui.
 Expecta dum turba fluat quæ fervet in aula,
 Fessaque sint domini membra fovenda toro.
 Accedes, vultum mutabis, mantica nugas
 Excutiat, peregre tunc peregrinus eat.
 Non tamen ostendas oculos quod principis urat,
 A quo tota tibi vita salusque datur;
 Si facies illi tua displicet, unde placebit
 Cujus in arbitrio visque favorque manent?

Quod prohibet fieri scelus est, quod præcipit æquum,
 Juraque pro placito stantque caduntque suo.
 Huic quia sola placet, sola virtute placebis,
 Quæ tibi si desit, cætera cuncta nocent.
 Jura colit, pacem statuit, fundatque quietem,
 Et tumidos hostes mente manuque domat.
 Sed seu jura nocent, seu fulminet ensis in hostes,
 Non nisi sancta gerit, non nisi sancta probat.
 Confer ei quoscunque duces, quoscunque potentes,
 Plebs erit hoc viso maxima turba ducum.
 Si reges videas quid ad hunc nisi rustica turba,
 Et bene si dici rustica turba queant.
 Particulamque tui præmonstrans experiere
 Quæ maneat totum gratia, vel quis honor.
 Si placet hæc, totus poteris fortasse patere,
 Et si displiceat cætera claude toga.
Verba salutantis sint prima, subinde facetus
 Te dabis obsequiis, hospitiumque petes.
 Non gravis hospes eris, potuque ciboque venundus,
 Sufficiet vestis non pretiosa tibi.
 Non oneraris equis, phaleras nec poscis equorum,
 Nec te servorum copia magna premit.
 Sufficiet vel sola domus, visusque patroni,
 Ejus et alloquio consilioque frui.
 Curia quid possit, quid speret plebs, ubi regni
 Vires una domus sola docere potest.
 Si develatam faciem monstraverit, aut non,
 Perstringat visum callidus ille tuum.
 Quid sapiens stulto differt, quid paupere dives,
 Quid misero felix, si sapis ecce vides.
 Si fuerit lætus, oculos auresque libenter
 Exponet nugis forsitan ille tuis.
 Sic igitur nugas sparges ne tedia gignant,
 Quæ rebus lætis sunt inimica nimis.
 Si jubet ut nugas agites, nugare decenter;
 Nam sibi per nugas seria credet agi.
 Utilibus nugas sic aptes, seria ludis,
 Ut tibi sit gravium nulla timenda manus.

Si jubet ut taceas, statua taciturnior esto,
 Nec redimas signis verba negata tibi.
 Cum satiatus erit, vel eum majora vocabunt,
 Ora conductus detur ut inde tibi.
 I citus, atque redi, ne quorum carpere nugas
 Ausus es, infligant tela necemque parent.
 Unum discedens secretum profer in aure,
 Quicquid agant alii, tu memor esto tui.
 Quæque caro fenum, flos feni gloria carnis,
 Hæc nihil est, nihilo quid minus esse potest.
 Munera fortunæ viscata puta, vitiorum
 Semina sunt, scelerum pabula, mortis iter;
 Sunt laquei, sunt insidiæ, sunt toxica mortis,
 Quam non effugient quos dea cæca colit.
 Quod fortuna dedit, et quod debet, est alienum,
 Auferet hoc totum cum volet illa tibi.
 Retia pennatis nequeunt prævisa nocere,
 Tu quæcunque vides retia mentis habe.
 Retia sunt quæcunque vides, hominemque ligatum
 Ad miseram mortem per mala quæque trahunt.
 Forsitan unde tibi datur hæc audacia quæret,
 Dicens nil metuens omnia tutus agit.
 Omnia tutus agit, quem nec spes nec timor angit;
 Cui mala nulla placent, omnia tutus agit.
 Hispana rediens aut Vasconis utere lingua,
 Sed tamen in verbo plus gravitatis habe.
 Indue sic linguam, sic vestes indue gentis,
 Salva sit ut morum regula, salva fides.
 Pendeat ex humeris crux ænea, sit coma tetra,
 Hispida cæsaries, barba recisa parum,
 Atque gravis vultus, sint frons oculique pudici,
 Insontesque manus, pauper amicus erit.
 Dum tibi conductus fuerit securior ibis,
 Et via sit pedibus quilibet apta tuis.
 At si defuerit, longas protende dietas,
 Contineatque pedes publica strata tuos.
 Nusquam divertas, ne quis te lædat euntem,
 Nugarumque luat garrula lingua notas.

Omnia, si nescis, loca sunt plenissima nugis,
 Quarum tota cohors est inimica tibi.
 Ecclesia nugæ regnant, et principis aula,
 In claustro regnant pontificisque domo.
 In nugis juvenes, in nugis militis usus,
 In nugis clerus, totaque turba senum.
 Rusticus in nugis, in nugis sexus uterque,
 Servus et ingenuus, dives, egenus, in his.
 Accelera gressus, cauto diplomate perges,
 Ad mare quo Morini litora nostra petunt.
 Hospitium tandem sera sub nocte subibis,
 Ut valeas, esto sobrius, esto gravis.
 Gens penetranda tibi prælargæ, bibaxque, loquaxque,
 Et cui minorem gesseris, hostis erit.
 Emergunt lites modicæ, quas magna sequuntur
 Jurgia vulneribus fœta necemque ferunt.
 Sed quia virtutem gens diligit, et veneratur,
 Si bene credaris vivere, tutus eris.
 Non modo tutus eris, sed summo dignus honore,
 Quæque libet fieri cuncta licenter age.
 Cancia te felix genuit, te Cancia fovit,
 Illustris regum pontificumque parens.
 Hic tibi debetur sedes finisque laborum;
 Illa tibi requiem præparat, illa domum.
 Anglorum sedem primam pete, sive Britonum;
 Si Britonum mavis dicere, nemo vetat.
 Indignum litem si tempus agit breve longam,
 Digna quidem non sunt tempora longa brevi.
 Cum de te constet, non sic de nomine pugnas,
 Ne foveat litem lana caprina diu.
 Quicquid vis dicas dum sit caput illa Britannis,
 Quam tibi præsignat angelus arce micans.
 Angelus iste quis est, aut quæ domus ista, requires,
 Namque novos rerum forma movere solet.
 Hæc est illa domus quæ Christum prima recepit,
 A qua suscepit insula tota fidem.
 Insula tota fidem cepit, fideique parentem
 Prædicat, extollit, audit, honorat, amat.

Consilii magni si nosti forte datorem,
 Non erit ignotus angelus iste tibi.
 Angelus e specula totum circumspicit orbem,
 Et corpus pennis subvehit atque tegit,
 Sic videt e specula, sic protegit omnia pennis,
 Ut jus non habeat hostis in orbe suo.
 His tempestates pronunciat atque serenum,
 Ventorum rabiem temperat atque maris.
 Ne quid obessa queat, non dormit nocte dieque;
 Stat, quia subjectos undique stare facit.
 Accedens propius Christi properabis ad aulam,
 Ut veniam culpis promereare tuis.
 Illic finiti solvuntur vota laboris,
 Hic lacrymas, gemitus, hic pia thura dabis.
 Excipiet fratrum reducem te tota chorea,
 Et laudes pro te sospite læta canet.
 Quicquid habes quod eis placeat largire libenter
 Qu fuerit utile cuique dabis.
 Si potes i studeas donare salutem,
 Accipiatque Brito te veniente crucem.
 Hic narrare tui tandem discrimina fati,
 Exactæque viæ prospera cuncta licet.
 Quid sit ovis sub vulpe latens, vulpesve sub agno,
 Pelle leonina dic quid asellus agat.
 Quid leo dum servit, quid agit dum regnat asellus,
 Turturis in specie passeris acta canes?
 Quid faciant pardi timidi, leporesque feroces?
 Et spes conversi quæ sit habenda lupi?
 Quid repens testudo paret, scarabæus onustus,
 Curque levi ventus grandis ab imbre cadat?
 Sed quia nemo potest cunctis virtute placere,
 Sufficiat paucis te placuisse bonis.
 Spernantur si forte tuæ sub iudice nugæ,
 Non sit iniqua manus ad tua lingua procax.
 Libera donentur cunctis suffragia, tequæ
 Iste bonum dicat, dicat et ille malum.
 Si locus est liber, cur non sit libera lingua?
 Nemo satis firmus quem levis aura movet.

Quid facient enses, si te levis aura cruentet?
 Verba quidem non sunt verbera, verba times?
 Linguarum strepitus solidam non transeat aurem,
 Auris inepta nimis, quam sonus urit iners.
 Excercent alii linguas, tibi pateat auris,
 Lingua quidem prodest, non tamen aure magis.
 Illis in lingua mens est, tibi sit corpus in aure,
 Os patulum sit eis, auris aperta tibi.
 Obice virtutis confringitur impetus oris,
 Et linguæ stimulo mens mala sana perit.
 Nemo nisi vanus falso lætatur honore,
 Conscia mens culpæ quam maledicta movent.
 Frons adamante tibi sit durior, igne perusta
 Sit cutis, a verbis ne notet ora rubor;
 Plena pudore tamen, qualem decet illius esse,
 Qui timeat vitii sordidus esse nota.
 Alterius linguæ dic quis moderatur habenas?
 Vix est qui proprie possit habere modum.
 Lubrica sæpe cadit quoniam versatur in udo,
 Sæpe cadens labem contrahit atque notam.
 Inter multiloquos et grandia verba serentes,
 Esto tardiloquus, estoque pauca loquens.
 Dum linguas acuunt alii, tibi calleat auris,
 Et sic Dulichio remige surda magis.
 Nec tantum valeat temeraria lingua loquentis,
 Pectoris ut possit rumpere claustra tui.
 Si patiens fueris, nunquam tibi verba nocebunt,
 Turbatorque tuæ nemo quietis erit.
 Excutiet pacem quam dat patientia nullus;
 Sit licet exermis; conterit arma tamen.
 Utantur linguis, tu viribus utere mentis,
 Si sapias, a linguis gloria magna ruit.
 Nam quæ sit doctrina viri patientia monstrat,
 Imbellique manu bella nefanda premit.
 Quis feret armatam quæ sola triumphat inermis,
 Armatamque manum vincere sola solet.
 Vir patiens forti melior, minor esse triumphus
 Urbis quam mentis dicitur, estque minor.

Sperne malos, venerare bonos, ignosce volenti
 Lædere, nulla bonis ultio grata magis.
 Nulla virum fortem vindicta magis decet ista,
 Principibus semper debet adesse vires.
 In quorum manibus lex si viget ignea, punit
 Dum miseret, fidos dum cupit esse facit.
 Provocat ad facinus dum sævit iniqua potestas,
 Et sibi subjectos non sinit esse pios.
 Nemo sciens illum lædit quem credit amicum,
 Regula fida nimis quisquis amandus amet.
 Hæc hominum distincta solet conjungere corda,
 Ista potest hominem conciliare Deo.
 Hac duce carpe viam, gradienti nemo nocebit,
 Et poteris cunctas tutus inire manus.
Illa tamen metuenda manus quæ tractat iniquas
 Sordes, quam maculant æra colore suo.
 Non quia polluitur et polluit est fugienda,
 Sed quoniam nummus toxica sæva gerit,
 Toxica perpetuam paritura famemque sitimque,
 Et miseram vitam, mortis et omne genus.
 Nulla libris erit apta manus ferrugine tincta,
 Nec nummata queunt corda vacare libris.
 Non est ejusdem nummosque librosque probare,
 Persequiturque libros grex, Epicure, tuus.
 Ignis avaritiæ cum fenum carnis adurit,
 Surgit, et æternum construit usque votum.
 Omnia cum possit manus Omnipotentis, avaræ
 Mentis egestatem non satiare potest.
 Non satiare potest manus Omnipotentis avarum,
 Dic mihi quis poterit quod nequit illa manus.
 Nonne satis miser est quem nec Deus ipse beare
 Sufficit, ulterius quis miser esse potest.
 Nummipetæ cum libricolis nequeunt simul esse ;
 Ambos, crede mihi, non capit una domus.
 Ergo cave miseros, nec ab his nisi tristitia speres,
 Nam miseri cultor quis nisi stultus erit?
 Est antiqua nimis nimis est sententia vera,
 Quam docuere patres Ennius atque Cato :

Tam quod habet quam quo caret omni desit avaro,
Occupet, occumbat, res aliena tamen.
Semper abundabit qui rebus noverit uti,
Et mens utendi nescia semper eget.
Pauca potest dives et plurima pauper habere,
Nescit egestatem dives, egenus opes.
Nullus amicus ei qui multa cupit, nec amicus
Est sibi cui nimium res aliena placet.
Si cupidus fuerit hostis, caveatur ut hostis;
Si sit amicus, eo cautior esse stude.
Jurat, crede minus; non jurat, credere noli;
Juret non juret hostis, ab hoste cave.
Et fugias quos livor edax felicibus hostes
Sic facit ut virtus flectere nulla queat.
Muneribus fortasse tuis placabis avarum,
Lædere quo cesset invidus, esto miser.
Alterius misera gaudet mens invida sorte,
Cunctaque vicinia commoda damna putat.
Et nisi festinus fugeres, te plura monerem
Vix patris dici pauca, vel ista tene.

JOHANNIS DE ALTAVILLA

ARCHITRENIUS.

LIBER PRIMUS.

Velificatur Athos,¹ dubio mare ponte ligatur,
 Remus arat colles, pedibus substernitur unda,
 Puppe meatur humus, pelagi Thetis exuit usum.
 Salmoneus fulmen jaculatur, Dædalus alas
 Induit, ingenii furor instat, et invia præceps
 Rumpit, et artificii cedit natura labori.
 Languida segnities, Veneris nutricia, tractat
 Otia, dilatrix operum, dissuada laborum,
 Venativa more vix inceptura,² quod ipso
 Principio rumpit, hodiernos crastinat actus,
 Et quod præteritum nunquam facit, usque futurat.
 Ausus attenuat, animos premit, alligat artus,
 Contemptusque luto defœdat, aromate morum
 Pectus odoratum,³ fame secura, pudendæ
 Assuescit vitæ, vitiique paludibus hærens
 Sorde volutatur, oculoque improvida cæco.

¹ *Hic tangit auctor historiam de Xerxe qui, pontem super mare ædificavit, et montem Athos nave transivit, qui tamen dicunt quod montem amisit et mare interceptum aliter quod*

naves super rotas composuit e contra, de impotentia desideria. Gloss in MS. B.

² *inceptiva, P.*

³ *Pectus adornandum, P.*

Mentis ab excubiis expellit inhospita curas
 Sollicitosque metus, currentibus urget habenam¹
 Ingeniis, fixoque modo conamina sistit,²
 Torporisque jacet studii vigilantia somno.
 Difficiles aditus, et quo luctamine prono
 Nitendum est, odit, non invitata, labores³
 Laude coronanti, nec quo dulcescere sudor
 Edidicit lucro, gladios in bella trahenti,
 Facturoque leves freta tela, incendia,⁴ cædes.
 Tædia⁵ segnitiei comitantur et invida lætis
 Tristitiis, luxusque, vacans lascivia pompis,
 Et Venus, et renum cinctus petulantia solvens,
 Cognatusque necis sopor et præcursor inermis,
 Torpor egestatis, et amara opprobria vultu
 Mœsta verecundo, salibusque irrisio mordens,
 Et pudor, et partes infamia nuda pudendas,
 Et vaga propositi levitas, et nescia fixis
 Nobilitas mansisse rotis, et devius error,
 Votorumque vices crebro inconstantia versans,
 Et fluitans animus, et non statura voluntas,
 Pigraque mollities, et inertia parca laboris,
 Et fractus studii languor,⁶ morbusque senectæ
 Debilitas, sterilisque brevi sub pondere manans
 Sudor, et abscissis titubans ignavia nervis.

At ne desidia musæ mihi sopiat ignes,⁷
 Nascitur et puero vagit nova pagina versum,⁸
 Propositique labor victorem spondet, et audax
 Grandibus inceptis studii constantia; verum⁹
 Inter Apollineas lauros, fas esto myricæ

¹ *habenas*, P. B. explains this by the gloss, *Detinet ingenium a studio*.

² *Ne ingenium progrediatur*. Gloss in B.

³ *Non tibi invitata ad laborandum neque laude neque lucro*. Gloss in B.

⁴ *pericula*, B. P.

⁵ *Hic enumerat quæ sequuntur desidia*. Gloss in B.

⁶ *Desidia frangit studium*. Gloss in B.

⁷ *De remotione arrogantiae et desidia*. Gloss in B.

⁸ *versu*, C. P.

⁹ *nervi*, B. *verni*, C.

Dejectis vernare comis, non præcinit omnem
 Ad digitum Phœbæa chelys,¹ non novimus aures
 Aonia mulcere lyra, non pectinis hujus
 In plebem vilescit apex, hæc gloria vatum,
 Hoc jubar, hic titulus,² solos contingit Homeros.
 Sufficiet, populo si suffecisse togato
 Hic poterit nostræ tenuis succentus³ avenæ.
 In Cræsi ne sudet opes privatus Amyclas,
 Contentum⁴ proprio faciunt⁵ me tuta facultas
 Angustique lares, modico me posse potentem
 Metior ad multum, nec gutture rumpor anhelio
 Sirenum insidias æquasse, et funus oloris,⁶
 Dum mea jejuno mihi sibilet ore cicada.
 Non ago præcipites sopire leonibus iras
 Pectine, vel rigidos mores mollire ferarum.
 Hoc precor, hoc satis est, si nostra hæc arida plebis
 Aure sono tenui jejunia solvat arundo,
 Incola mergus aquæ⁷ madidis ne pervocet⁸ alis
 Surgentes aquilas labentibus æthera pennis.
 O mihi⁹ suspecta veterum mordacior ætas,
 Acrius in juvenes decorrosiva senectus,
 Ne preme, sed pressa meritorum nomina tolle,
 Quæ male tondenti decerpit¹⁰ forcipe livor,
 Dulcescat gravium majestativa virorum
 Lingua,¹¹ nec invidiæ fuso crudescat aceto.
 Deucalionium pelagus vel naufraga Pyrrhæ
 Sæcula non vidi, vel quas solaribus ardens
 Vector equis radio sitienti sorbuit undas.
 Non me præteritis jacto latuisse diebus,

¹ *i. cithara.* Gloss in B.

² *cuculus*, B.

³ *tenui succintus*, B.

⁴ *Contemptum*, A. B.

⁵ *faciat*, P.

⁶ This line is omitted in B. in the text, but added in the margin, with the gloss, *olor in funere dulce canit.*

⁷ *aqua*, B.

⁸ *pervolet*, B. *provocet*, C. *provolet*, P.

⁹ *Hic loquitur contra invidos sibi.* Gloss in B.

¹⁰ *decerpit*, B. P.

¹¹ *Hic ostendit quod neque tempus neque ætas præstare debent auctoritatem, sed scientia.* Gloss in B.

Mæoniumque senem mihi convixisse,¹ nec ævi
 Lautius intitutor² senioris laude, modernis³
 Major, ab ignotis famæ lucrosior annis.
 Sustineat⁴ quod⁵ me dederint hæc tempora, nec si
 Videris auctorem pretio levio⁶ libellum
 Argue, nec si quem meruit deperdat honorem.
 Non me limes⁷ Achium,⁸ non barbarus edidit Athlas;
 Non apud⁹ Arcturi glaciem, solemque Sienes,
 Advena spectandos ordiri glori¹⁰ ortus,
 Philosophum¹⁰ faciente loco, soloque verendum
 Externi terrore loci, nodosa meretur
 Nondum ruga coli,¹¹ nondum veneranda senectæ¹²
 Albet olore¹³ coma, non¹⁴ sum cui serviat auri
 Turba, vel¹⁵ argenti, cui rerum copia mundo
 Plaudat adulanti,¹⁶ cui servum purpura vatis
 Accideret¹⁷ nomen, cujus facunda smaragdus
 Disputet in digitis, vulgique adsibilet aures
 Attonitas gemmis, liber est non libra Johannes
 Quod canit, et Cyrrhæ¹⁸ modicum de fonte propinat;
 Hisque magis Phœbus cyathis quam Bacchus inundat.
 Ha!¹⁹ quod Alexander tetigit derisor²⁰ Homeri,
 Zoile, tu laudum cynicus,²¹ tu serra bonorum,
 Magna doles, majora notas, in maxima sævis;
 Siste²² gradus solitos, odio tibi vapulo,²³ libro
 Parce, nec auctoris in opus jactura redundet.

¹ *conjunxisse*, A.² *inscribor*, P.³ *coævis*, P.⁴ *Sustineas*, B.⁵ *et*, B.⁶ *lucore*, B.⁷ *mollis Arabs*, P.⁸ *Acin*, A. *Achim civitas est, prope torridam zonam.* Gloss in B.⁹ *caput*, P.¹⁰ *Sponte sophum*, P.¹¹ *Ostendit quod neque rugas neque annos habuit.* Gloss in B.¹² *senectæ*, P.¹³ *holore*, P.¹⁴ *nec*, P.¹⁵ *nec*, P.¹⁶ *adulante*, B.¹⁷ *Attitulet*, A. *adscribat*, P.¹⁸ *curæ*, MSS.¹⁹ *Exclamat contra invidum, sicut fecit Alexander pro Homero.* Gloss in B.²⁰ *decisor*, B.²¹ *cuneus*, P.²² *A te.* Gloss in B.²³ *Quasi diceret, sævi in me et non in opus meum.* Gloss in B.

Gloria¹ Pergameæ sepeliri gentis Achiva
 Non potuit flamma, stetit occursante ruina
 Indilapsus apex, pulsanti cedere fato
 Non cecidisse tulit Danaïs fortuna caminis.
 Excoxit² non sæva³ Phryges, majoraque⁴ bellis
 Erudiit⁵ perferre viros, et diruta major
 Stanti Troja fuit, non est incensa, sed igni
 Uberius⁶ lucrata jubar, radiosque Pelasgæ
 Dardanios auxere faces, nec⁷ polluit illo
 Sol Asiæ fumo, fines augusta⁸ potestas
 Indignata breves, jam fastidiverat Idæ
 Arctari plebeia⁹ jugis, mundique recessus
 Occupat, et validis majora supermeat ausis.
 Plenior imperii Romanis Pergama pensat
 Fascibus, et conto siquid de culmine fati
 Diminuit livor, virtus reparavit, et orbi
 Hic urbem rapuit, hic orbem reddidit urbi.
 Prodigæ, nec tandem niveis exhausta metallis,
 Utilium mater, dulcique puerpera gleba,
 Absolvit Phrygiis affusa Britannia Græcos.
 Immo Phryges Phrygius sanguis solatur, anhelos
 Exhilarat luctus, quem derivavit Iuli
 Postera majestas, nostroque¹⁰ insplenduit¹¹ ævo.
 Nec nisi nobilium medios intexuit ortus
 Ille Dei sedes, thalamus virtutis honesti,
 Hortulus et morum, vitiis impervia, Tempe
 Altera, quem¹² nec hiems nec fervor marcidat,¹³ Hybla.¹⁴
 Ille procellosos innaufragus enatat¹⁵ annos;

¹ *Hic alloquitur archiepiscopum Rothomagensem, ad cujus honorem hoc opus composuit, multa dicens de laude ipsius, et ostendens quod ille traxerit originem a Trojanis.* Gloss in B.

² *Excepit, P.*

³ *Non benigna.* Gloss in B.

⁴ *majoraque, P.*

⁵ *Excitant, A.*

⁶ *Ulterius, P.*

⁷ *non, B.*

⁸ *A. appears to read angusta.*

⁹ *Phæbæa, P. plebea, A. B.*

¹⁰ *quæ, P.*

¹¹ *implenduit, B.*

¹² *quæ, B. P. quam, A.*

¹³ *flamma emarcidat, P.*

¹⁴ *ulla, B. P.*

¹⁵ *anutat, B.*

Inferius flantem scelerum premit altior Austrum ;
 Nec ¹ mundi quatitur hac tempestate malorum,
 Nubibus et ventis sublimior, alter Olympus
 Surgit, et explicitos apices extendit in ortus ; ²
 Crescit, et in titulos majores erigit Idam ;
 Fulget, et aureolo populatur sidere noctem ;
 Gaudet, et impluvium mœroris siccatur, et imbres ;
 Vernat, et hiberna Galterus diluit, in quo
 Florida Trojanum redimit Cornubia ³ damnum.
 Vix tanti ⁴ cyathum pelagi delibo, licebit
 Solvere in quævis commendativa, viroque
 Impluerem laudes, nam morum prævolat alis
 Curriculum laudis, solus capit omnia famæ
 Nomina, nec veris adventum percipit Æthnæ
 Gloria, nec crescit Phœbus face, mundus arena,
 Secula momento, nimbo mare, ⁵ linea puncto.

O ⁶ cujus studio, quo remige, navigat æstu,
 Mundanoque mari, tumidis exempta procellis,
 Linconiae sedes, O quem non præterit æqui
 Calculus, O cujus morum redolentia cælum
 Spondet, et esse nequit virtus altissima major,
 Indivisa minor, cujus se nomen et astris
 Inserit, et famæ lituo circumsonat orbem.
 O quem Rotomagi sedes viduata maritum
 Sperat, et aspirat, solidisque amplexibus ardet
 Adstrinxisse virum, flagrantis ⁷ odoribus uti,
 Morum deliciis, virtutis aromate, sponsi
 Pectore, quod Phœbum redolet, quod Nestora pingit.
 Vere novo thalami floreri expectat, et illos
 Ascendisse toros, ubi virtus pronuba, Christo
 Auspice, sacra et sacræ connubia firmet ;
 Optat ut arctois infusum manna Britannis

¹ Non, B.

² explicitos convolvit syndone ter-
 ras, C.

³ Auctor noster fuit Cornubiensis.
 Gloss in B.

⁴ Vix tantum, C. Vix hujus, P.

⁵ marco, B.

⁶ De oblatione hujus opusculi.
 Gloss in B.

⁷ fragrantis, C. P.

Cedat, et irriguum Normannis influat, urbis
 Aridulæ deserta rigans sitientia sacros
 Linconiaë fontes, et vix libata recentis
 Gaudia prima favi, longum sperata, brevique
 Degustata mora, revocat quem misit alumnum,
 Depositumque petit, et quo videt Anglia reddi
 Poscit, in occidui commissum luminis usum.
 Virgo virum, matura toros, innupta maritum,
 Orba patrem, mutilata caput, jactata salutem,
 Cæca ducem, tenebrosa jubar, nocturna lucernam
 Exigit, et quæritur tardanti mane suumque
 Eclypsata sitit rediturum Cynthia Phœbum.
 O mihi Mæcenâs operis, tractique laboris
 Expectata quies, rudis indubitata Minervæ
 Spes, adhibe cœptis oculi¹ mentisque favorem.
 O qui secretas hominum metiris habenas,²
 Et numero claudis dubium monstrantia fatum
 Sidera, qui nosti mundi ne intermina surgat
 Area, nec Stygiæ noctis latuere recessus,
 Et solus solisque modum lunæque meatum
 Scis, Deus, et celas incauto³ iudice visu
 Astrorum excursus, fallitque et fallitur idem
 Æthereæ venans⁴ oculus secreta Minervæ.
 O divum Deitas, nusquam⁵ deflexa, superni
 Linea consilii, divinæ pagina mentis,
 Qua nec desit apex, nec iota superfluat una,⁶
 Singula complectens quæ dispertita quotannis
 Evolvit series, nulli mutanda sororum;
 Cui Clotho, Lachesis,⁷ deservit, et Atropos, illa
 Stamina dispensans, fuis vitalibus, illa
 Fila trahens operi donec concluderit illa.
 O Cyrrhæ latices nostræ, Deus, implue menti;
 Eloquii rorem siccis infunde labellis,

¹ oculis, B.² habenas, A. C.³ in tanto, C.⁴ rimans, P.⁵ numquam, B.⁶ unum, P.⁷ Clotho et Lachesis, P.

Distillaque favos, quos necdum¹ Tagus arenis
 Palleat, aut sitiāt admotis Tantalus undis,
 Horreat insipidos ætas, vel livor amarus;
 Dirige quod timida præsumpsit dextera, dextram
 Audacem pavidamque juva, tu mentis habenam
 Fervoremque rege, quicquid dictaverit ori
 Spiritus aridior, oleum suffunde favoris.
 Tu patris es verbum, tu mens, tu dextera, verbum
 Expediat verbum, mens mentem, dextera dextram.

Hoc² etiam votum facili bonitate secunda,
 Hoc nostris superadde bonis, ne transeat illud³
 Ad limam livoris opus, ne sentiat illam
 Judiciū formam qua cancellatur honestum,
 Suppletur vitium, quæ verba decentia radit,
 Turpia subscribit, quæ præstantissima scalpro
 Mordet, et omne bonum legit indignante labello.
 Dulcius expectat examen pagina, justas
 Pro vitiis latura notas, habituraque nomen
 Pro meritis, laudisque vicem si forte venusto⁴
 Quid ferat auditu dignum punctoque favoris.
 Sit procul invidiæ suspecta novacula, solis
 Ingeniosa dolis, procul hæc sit vipera, nullo
 Corruptura⁵ nisi rerum momenta veneno.

Dumescente⁶ pilis facie, radioque juventæ
 Obscuris pallente genis, cum mala viriles
 Exacuit nemorosa rubos, nec primula mento
 Vellera mollescunt, virides quot luserit annos
 Respicit, et quicquid tenero persuaserit ætas
 Floridior recolit; memor Architrenius imas
 Pectoris evolvit latebras,⁷ mersosque⁸ profunda

¹ nondum, P.

² *Hic incipit operis narratio cum opera retroacta.* Gloss in B.

³ istud, B. P.

⁴ venusti, C. P.

⁵ *Corruptura*, B.

⁶ *Capitulum i. de monstruosis, et hic incipit principale propositum,*

conquestio scilicet, Architrenii de delictis præteritis. MS. A. begins here a second chapter, and calls chapter II. chapter III., and so on through the book.

⁷ lacrimas, A.

⁸ mersoque, B.

Explorat sub mente lares, nec moribus usquam
 Invenit esse locum, nec se virtutibus unum
 Impendisse diem; "Mene istos," inquit, "in usus
 "Enixa est Natura parens? me misit ut arma
 "In superos damnata feram, divumque reatus
 "Irritent odium? leges et ¹ jura, meique
 "Præteream decreta Jovis? vitiine potestas
 "Mortales æterna premit? facinusne redundat
 "Diis invisæ palus? ² mater quid pignora tantæ
 "Destituit labi, nec quem produxit alumno
 "Excubat, ut nullis maculam scelus inspuiet actis?"
 Illud ³ enim supraque potest, nullaquæ ⁴ magistras
 Non habet arte manus, neque ⁵ summa potentia
 certo
 Fine coarctatur, astrorum flammeat ⁶ orbes
 Igne, ⁷ rotat cœlos, discursibus aera rumpit.
 Mollit aquæ ⁸ sphæram, telluris pondera durat, ⁹
 Flore coronat humum, gemmasque inviscerat undis,
 Phœbificans ¹⁰ auras stellas ¹¹ intexit Olympo.
 Natura est quodcumque vides, incudibus illa
 Fabricat ¹² omniparis quidvis operaria nutu
 Construit, eventusque novi miracula spargit.
 Illa ¹³ potest rerum solitos avertere cursus;
 Enormesque serit monstrorum prodiga formas,
 Gignendique stylum variat, partuque timendo
 Lineat anomalos ¹⁴ larvosa puerpera vultus.

¹ *legesque*, B. *legesque et*, P.

² *corpus meum*. Gloss in B.

³ *Capitulum ij., de recordatione Architreuii, et ostendit hic quod Natura potuit fecisse eum injuriis impenetrabilem, quia facit miracula.*
Gloss in B.

⁴ *non nulla, i. multa arte*. Gloss in B.

⁵ *nec*, B. P.

⁶ *flammiat*, P.

⁷ *De potentia naturæ*. Gloss in B.

⁸ *atque*, B.

⁹ *durit*, B.

¹⁰ *Lucidas reddit a sole*. Gloss in B.

¹¹ *stellasque*, P.

¹² *i. omnia juventibus*. Gloss in B.

¹³ *Ipsa*, B. C. P.

¹⁴ *illepidos*, P.

Mascula¹ Gracchorum tribuit gestamina matri,²
 Malleolosque ferens duplici cum folle³ viriles⁴
 Conjectura⁵ fuit gemini Cornelia⁶ sexus.
 Nubit Aristonie⁷ mulier; modo nubitur illi,
 Permutatque toros, ea vir modo, fœdere⁸ fœdus
 Rumpit, et efficitur illa ille, marita maritus,
 Passaque tritorem rursus terit area, ducit⁹
 Fœmina, sulcus arit, fodit hortus, malleat incus.
 Curio natales armato dentibus ore
 Exiit in luctus, acuit pro dentibus ossis
 Continui massam Prusiæ¹⁰ filius, ossa
 Ligdamus¹¹ extensis¹² habuit concreta medullis,
 Qui tulit ad Siculos,¹³ victoris præmia laurum,
 Quam dedit Herculei ludi spectator Olympus.¹⁴
 Æthiopum naso facies non surgit, et oris
 Planitie strata, non delibantur odores
 Naribus, aut cerebrum lacrymosa foramina purgant.
 Sunt quibus excludit linguæ jactura susurros,
 Eloquiiq; vices digiti facundia tractat;
 Interpretsque manus animi secreta retexens,
 Obsequium vocis signis affabilis æquat,
 Et tacite rixans imitatur garrula lites.
 Sunt quibus ora brevi coeunt obnoxia rimæ,¹⁵
 Qua bibulis stomacho cibus inspiratur avenis,
 Vixque trahit cannis extorta liquamina Maurus,

¹ *de non naturalibus.* Gloss in A. *Capitulum tertium de naturæ potentia. Hic agit de monstris naturæ.* Gloss in B.

² *Mater Gracchorum fuit utriusque sexus.* Gloss in B.

³ *i. ardore.* Gloss in B.

⁴ *i. testiculos.* Gloss in B.

⁵ Altered to *Commartura* in A. in a later hand.

⁶ *Cornelia similiter fuit utriusque sexus.* Gloss in B.

⁷ *Aristenta,* A. *Aristonte,* C. *Aristusa,* P.

⁸ *fœdera,* A.

⁹ *Proprium est maris ducere; fœminæ vero nubere.* Gloss in B.

¹⁰ *Prusiæ filius non habuit dentes distinctos, sed continuum os pro dentibus.* Gloss in B.

¹¹ *Ossa Ligdami fuerunt solida et sine medulla.* Gloss in B. *Lindamus,* B.

¹² *extersis,* A.

¹³ *ad Silicos,* A.

¹⁴ This line omitted in A.

¹⁵ *rima,* P.

Quem dapis irrigua mediatrix lactat arundo,
 Dum calami rores angusta mamillula¹ plorat.
 In pede bis binos digitos duplat accola Nilo.²
 Est quoque³ monoculo vultu contentus,⁴ et uno⁵
 Crure potens cursus, plantam resupinat ad ignes
 Solis, et erecti spatio pedis efficit umbram.
 Gens Lybiæ⁶ vicina carens cervicibus, inter
 Supremos humeros oculorum concavat orbes.
 Sunt qui bis binis pedibus, sunt qui ore canino
 Degenerant, homines specie, sed monstra figuris.
 Est cui cana comam puerilis liliat ætas;
 Maturusque putrem vetulam delileat annus.
 Staturam cubitis septem distendit Orestes,⁷
 Bis senis⁸ Phrygios potuit movisse, ruentis
 Gomagog⁹ arduitas Corinei¹⁰ fracta lacertis.
 In bis quinque pedes produxit Galbanus¹¹ artus;
 Aucta ter undenis cubitis mensura Metellum
 Terruit, et Flacci tenuit mirantis ocellos
 Corporis humani plus quam Titania moles.
 Gens Scythia¹² spectatu geminis oculata pupillis
 Lædit, et irata Bythia¹³ quocunque rotatur
 Enecat¹⁴ intuitus, oculis inserpit inurens
 Ira, peremptivi radiis interfica visus.
 Non est passa levi Crassum mollescere risu,
 Antoniam Drusi sordente madescere sputo,
 Fumida Pomponii¹⁵ solvi ructatibus ora,
 Fulmine¹⁶ fortunæ Socratis pallescere vultus,
 Aut miseris lethos¹⁷ rigidum flexisse tenorem.

¹ *manubila*, B.² *nullo*, A.³ *Est quoque et unoculo*, P.⁴ *contemptus*, B.⁵ *et uno est*, P.⁶ *Libræ*, A. P.⁷ *Horestes*, A.⁸ *Bis senois*, B.⁹ *Gomagos*, B. *Gogmagog*, C.¹⁰ *Corienei*, B. *cænei*, P.¹¹ *Galbanis*, A. *Gabbarus*, P.¹² *sata*, A. *seita*, B. C. The reading of the text is given from P.¹³ *irata bilia*, P. *Bithia*, A.¹⁴ *Enatat*, A.¹⁵ *Pompeii*, A. *Pomponi*, P.¹⁶ *Flumine*, B.¹⁷ *miserum leto*, P.

Felices, et pene dei, quos educat aura
 Quam pomi præmellit¹ odor, flagrantia² genti
 Panis agit potusque vices, hic Bacchus in ævis
 Est cyathis, hæc corbe Ceres, sic Gangis alumno
 Vivitur, et redimunt oris jejunia nares.
 Non effusa gulæ,³ non ventris rabida luxu⁴
 Natio, nec sordet utero, nec gutture peccat.
 Duritia Psyllum sic loricavit, ut atris
 Integer eludat pugnantes morsibus angues,
 Solaque pro muri cutis est insaucia vallo,
 Parma⁵ veneniferis⁶ jaculis impervia dentis.
 At me pestiferis aliis exponit inermem
 Anguibus, et tortis⁷ vitiorum deteror Hydris.⁸
 Non mihi pacifico nudum latus asperat ense,
 Non chalybum plumis loriceæ retia nodat,
 Non surgente caput animosum casside cristat,
 Non clipeis⁹ telis obtundit¹⁰ mœnia, nec quos
 Det natura timent scelerum Stympthalidis¹¹ arcus,¹²
 Nec furtim læsura nefas deterret arundo.

“ Quid¹³ faciam novi, profugo natura per orbem
 “ Est quærenda mihi; veniam quamcunque¹⁴ remotos
 “ Abscondat secreta lares, odii que latentes
 “ Eliciam causas, et rupti forsan amoris
 “ Restituam nodos, adero,¹⁵ pacemque dolorum
 “ Compassiva feret, et subsidiosa roganti
 “ Indulgebit opem, flecti patietur, anhelas
 “ Hauriet aure preces, et mentis verba medullis
 “ Blanditiva bibet, lacrymisque pluentibus udas
 “ Siccabit mansueta genas, ad vota parentem

¹ *præmollit*, A.² *Fragrantia*, C. P.³ *gula*, P.⁴ *fluxu*, B. *tabida luxu*, P.⁵ *Palma*, A.⁶ *veneniferi*, P.⁷ *totis*, P.⁸ *Ydris*, A.⁹ *clipei*, A. P.¹⁰ *obtendit*, A. P.¹¹ *Timphalides*, A. *Cimphalidis*, B.¹² *artus*, P.¹³ *Capitulum iiij. de proposito Architectrenii*. Gloss in B.¹⁴ *quacunque*, B. P.¹⁵ *aderit*, B.

“ Filius inducet, spes solativa timorem
 “ Ejicet, et cœptis favet, et temptasse repulsa
 “ Nil metuit pejus, ibo properantius, ibo
 “ Ocius, et quæ sit miseris fortuna videbo.”

Rumpitur¹ ergo moræ sterilis dilatio, cœptum
 Promovet, urget opus, mundi circumeat axes,
 Et pede sollicito terit Architrenius orbem.
 Montibus insudat, metit ægro poplite valles,
 Languet in abruptis, in planos prævolat auras;
 Ardua morbificant, relevant devexa laborem;
 Sicca pedum curru, manuum legit humida remo,
 Sese naviculæ, sese vice remigis utens,
 Nec suspendit iter, scopulos si planta queratur,
 Crura rubus fodiat, faciem ramalia cædant,
 Dumus aret vultus, Boreæ furor ora flagellet,
 Ardeat ad radios cutis, extinguatur ad imbres;
 Sub Phœbo sitiât, pluviis adaquetur amictus;
 Sæviat aut æstus, aut frigoris ira, caputque
 Alba ligustret hiems, nigra quod vaccinet² æstas,
 Et faciem³ sol Maurum faciat, nive bruma Britannum.

Jamque⁴ fatigato Veneris domus aurea, rerum
 Flosculus, occurrit, monti superedita, qualem
 Cantat odorifero Philomena poetica versu.
 Quæ quibus intorsit odii certamina livor
 Ruffinum vitiis, Stiliconem moribus, armat,⁵
 Alternansque stylos, istum premit, erigit⁶ illum;
 Neutrum describit, tacet ambos, fingit utrumque.
 Hic dea virginibus roseum cingentibus orbem
 Præsidet, et rudibus legit incentiva puellis;
 Inque viros faculas accendit, et implicat hamos.
 Ex quibus una loci specie⁷ pictura coruscat,

¹ *Capitulum quintum, de itinera-
 tione ejusdem.* Gloss in B.

² *vacciniat*, A. P.

³ *face*, A. P.

⁴ *Capitulum vj. De domo Vene-
 ris.* Gloss in B.

⁵ *ornat*, B. P. has *ornat* in the
 margin.

⁶ *exigit*, B.

⁷ *fucie*, B.

Stelligero vultu, plusquam Ledæa, Dione
 Altera, quæ lunam majori prævenit astro,
 Et quam subradiat Phœbi minus æmula Phœbe.

Verticis¹ erecta moderatum circinat orbem
 Spherula, nec temere sinuato deviat arcu.
 Non obliqua means, ubi nec tumor advena surgit,²
 Nec valle³ peregrina sedet, lascivit in auro
 Indigena crinis, nec mendicatur alumnus.
 Pyxidis exter honos, nec nubit adultera fictæ
 Lucis imago comæ; non⁴ exulat arte capilli
 Umbra, nec aurifero ferrum sepelitur amictu.
 Hæc capitis pretiosa seges, nec densior æquo
 Luxuriat, juncto descensu⁵ prona, nec errat
 Limite turbato, nec divertendo vagatur,
 Transfuga nec cedit alio pulsante capillus.⁶
 A frontis medio tractu directa superne
 Verticis ad centrum, via lactea surgit, aranti
 Pectine, cujus acu geminas discessit in alas,
 Et tandem trifidum coma cancellatur in orbem,
 Divisoque prius iterum coit agmine crinis.⁷
 Liber apex frontis nitidum limante juvena
 Tenditur in planum, trito radiosa politu
 Et bysso, quo prima cutem vestiverat ætas
 Candida, nec maculæ nævo nubescit, oloris
 Æmula; nec recipit vaccinia mixta ligustris.
 Qua propior naso frons ultima vergit, aperto
 Parvula planities spatio nudatur; utrinque
 Luna supercilii tenui succingitur⁸ arcu,
 Nec coeunt medio distincta volumina fine,

¹ *Descriptio virginis pulcherrimæ.*
 Gloss in A. *Capitulum vij. de*
descriptione puellæ. Gloss in B.

² *surgat*, P.

³ *vallis*, A. P.

⁴ *nec*, A.

⁵ *decensu*, A. *desensu*, C.

⁶ In B. these two lines stand as follows:

Turbate nec divertendo vagatur
transfuga,

Limite nec cedit alio pulsante ca-
pillus.

⁷ *cirrus*, P.

⁸ *substringitur*, A.

Gratius alternos prohibent divortia tractus,
 Communisque rubo via non silvescit, eamque
 Non operit mentis pilus accusator amaræ,
 Nec clausi loquitur fellis nemorosa venenum.
 Tortilis auriculæ nodosaque cellula girum
 Explicat, et tornata brevem complectitur orbi;
 Mundaque naturæ digito purgata, latenti
 Nusquam sorde rudis, scabros inculta recessus
 Erubuisse nequit, verborum semita, planum
 Libera sternit iter, fruticoso calle, lutosi
 Non odiosa viis; susceptam¹ nuntia menti
 Portatura notam, vocisque domuncula cuivis,
 Semper aperta sono tersisque penatibus hospes
 Murmura, vel timidos non exclusura susurros.
 Excubiæ lampas faculis ignescit ocellus
 Sidereis, in quo saphyri flammata diescit
 Gemmula, quam rutili mediam circumligat auri
 Torquis, ad extremos tractus ardente beryllo.
 Prima pudicitiae testis mansuescit ocelli
 Simplicitas, mentisque foris juratur honestas,
 Promittitque fides oculi sincera Sabinam.
 Egreditur nasi brevis producta, magistro
 Permittente² modo, quo præcurrente tumentis
 Ardua colliculi non dedecet aggere turpes
 Excursus aquila nescit vel sima recursus.³
 Dirigitur justo spatio librata, venuste
 Tracta, nec alterutro declinans regula nasum,
 Non procul extendit, refugove reciprocatur arcu.
 Naris odorata redolet thymus, intimus extra
 Non celatur honos, gemino dulcescit aroma
 Thuribulo spirans, lætum flagrantia spargit
 Aera vicinæque lares imbalsamat auræ,
 Et vacuos⁴ implent absentia cinnama tractus.⁵

¹ *susceptam*, P.² *Promittente*, C. P.³ *recessus*, A.⁴ *varios*, A.⁵ *fructus*, A.

Non ibi lascivus¹ riget importuna pilorum
 Silvula, nec naris tenui crinitur arista
 Munda, nec interius rudibus dumosa capillis.
 Ebriat aspectus animum, cibatur omne tuentis
 Delicium facies et prædo cupidinis hamo
 Piscatura viros; hæc Nestoris esse timori
 Jam gelidis annis, hæc sollicitasse Catonem
 Retia, vel laquei, vel pulmentaria possent.
 Hic color² exultat placituro sedulus ori
 Incola flamma rosæ, quam circumfusa coronant
 Lilia, candentes vultus accendit, et ignes
 Temperat, et parcat faculis, et amicus urit
 Blandior extremi fusa nive purpura limbi.
 Hæc rosa sub senio nondum brumescit,³ et oris
 Hic tener in teneris puerisque puellulus annis
 Flosculus invitat oculos, et cogit amorem
 Mentibus illabi stupidis; Venerique ministrat
 Arma suasque⁴ faces, limatque⁵ cupidinis arcum
 Pectoris in vulnus, glacie contracta⁶ senectæ.
 Non ibi languet hiems, illuc inserpere ruga
 Non⁷ præsumit anus, subito circumvaga passu
 Et faciem longo pede signatura viatrix.
 Vernanti minio suffusa labellula nullo
 Vulgari pictore rubent; nec protrahit artis
 Obsequium, quam sola dedit natura rubricam.
 Non morsu solito parcenti dente labelli
 Extorquetur honos,⁸ et quo suprema loquendi
 Janua vestitur, non hujus exuit⁹ ostrum
 Artificis pecten, orisque accensa gemello
 Lumine sardonicis nativæ¹⁰ primula candet.
 Divite præcingit vallo redolentia linguæ

¹ *lascivus*, P. *laciniis*, C.² *calor*, A.³ *brumescit*, A.⁴ *Armaque suas*, A.⁵ *libratque*, P.⁶ *concreta*, A.⁷ *Nec*, B.⁸ *honor*, B. P.⁹ *texuit*, B. P.¹⁰ *naturæ*, P.

Atria dentis ebur, qui¹ nec livescere morbo
 Erubet, aut putris olida ferrugine sordis.
 Nec male radicum solidata sede, minuto
 Agmine rarescit, necdum comes improbus instat
 Proximus, urgenti cedens, extrarius errat
 Nec minor est speciem² merito vicinia fine.
 Nec linguam reserat foribus distantia ruptis,
 Aut clausos aperit spatii cæsura penates.
 Colle tumens modico convexi argentea menti
 Area descendit, quantum studiosa venustæ³
 Nobilitas formæ decreverit, omnia justo
 Philosophata⁴ modo, prætenditur ordine lecto
 Meta, nec effusum prægnati⁵ porrigit alvo
 Curvatura sinum, teretisque licentia clivi.
 Non nimis ausa⁶ brevi sinuatur fine decenti
 Monticulo surgens, humili lascivula dorso.
 Ningit in albenti⁷ mansura pruinula collo;
 Nec quatitur ventis, nec anhelio carpitur æstu,
 Verna, nec hiberno Boreæ cessura tyranno,⁸
 Nec metuens Parthi dominum latrasse leonem,
 Cum fumante furit timor anni Sirius arcu.
 Gutturis illimi speculo contendit, ad unguem
 Tersa superficies, cupidos vix lubrica tactus
 Sustinet, ut possit digito labente repulsam
 Erubuisse manus; non hic montana⁹ torosos
 Multiplicat pinguedo¹⁰ gradus, testata gulosam
 Finitimis clivosa jugis,¹¹ non proxima nudos
 Gutturis orbiculos cutis exprimit ossibus, arcto
 Nubilis amplexu, paulo placitura recedit.
 Nec carnis mediæ, quod epenthesis addit avaræ

¹ quæ, P.² specie, P.³ venusti, A. C. P.⁴ Perscrutata, P.⁵ prægnanti, P. C.⁶ ansa, P. minus ausa, C.⁷ argenti, B.⁸ tireno, A.⁹ montosa, B.¹⁰ pingredo, corrected to pinguedo,
A. pingendo, B.¹¹ rugis, A.

Syncopat exertis macies ingloria nervis.
Omnis¹ in hac una species, consedit, ubique
Inseritur, nusquam² declinativa, modumque
Jactitat in quovis spatio librasse venustum.

¹ *Omnes*, B.

| ² *numquam*, B.

JOHANNIS DE ALTAVILLA

ARCHITRENIUS.

LIBER SECUNDUS.¹

Uritur, et cæcum fovet Architrenius ignem,
 Spectandoque faces acuit, vultuque ruentes
 Inserit intuitus, facies præsentior æstum
 Asperat, et tandem visu sibi pestifer omni
 Mollibus ad partes alias divertit ocellis.
 Parcior attollit diffusio pectus, amarum
 In muliere sapit membrorum sarcina dulce,
 Virginis est anima² non corpore pondus, honorem
 Attenuat pugiles quicquid densatur in artus.
 Est brevibus major, magnis minor, omne recidit
 Staturæ vitium, medio statura³ venustas.
 Consuluit Natura modum, cum sedula tantum
 Desudaret opus, ne qua delinqueret, utque
 Artificis digitos exemplar duceret, ante
 Pinxerat electi spatii mensura puellam,
 Ne male pygmæa sedeat, Titania surgat.
 Circumcisa, brevis, limata, mamillula laxum

¹ *Incipit liber tertius.* Gloss in
 A. *Explicit primus, incipit secun-*
dus, qui xv. capitula continet, et
primo de residuo descriptionis puellæ.
 Gloss in B. As before stated, MS.

A. divides the first book of the
 Architrenius into two.

² *animo*, P.

³ *statuta*, A.

Non implet longæva sinum, puerilibus annis
 Castigata sedet, teneroque rotundula botro
 Pullulat, et nondum lacrimante puerpera lacte
 Clauditur, et solidum succingit eburnea nodum.
 Bina mamillarum distinguit pomula, planum
 Vallis arans sulcum, descensu libera, donec
 Ventriculum tollat spatii cautela, brevemque
 Obvius enodis uteri tumor erigat arcum.
 Qua¹ teres adstricti mediam domat orbita cinctus,
 Contrahitur flexo laterum distantia lumbo
 Plenior ad pectus, tenuatur ad ilia, donec
 Luxuriet renum, gremio crescente, volumen.
 Invius exclusæ Veneri secretior hortus
 Flore pudicitiae tenero pubescit, ibique²
 Vernat inatritus, nec adulto saucius ævo.
 Nondum præda pudor vacua qui regnat in aula,
 Solus habens thalamos quo³ non admittitur hospes.
 Temperat innocuas juvenilis flamma favillas,
 Nec Venus intrudit quo mores pruriat ignem;
 Nec divertit amor ad inhospita tecta pudoris;
 Nec nocet hic, vel ea,⁴ mater face, filius arcu.
 Improba non aperit vitii præsumptio clausas
 Clavigera virtute fores, adamante ligatur
 Janua, quam voti gravitas infracta sigillat.
 Pro foribus lanugo sedet, primoque juventæ
 Vellere mollescit, nec multa in limine serpit,
 Sed summo tenuem præcludit margine muscum.
 Subtiles patula digitos manus extrahit, unguem
 Cæsilis⁵ urbano præmordens forcipis usu.
 Lenta verecundos amplexus brachia spondent,
 Nata puellares⁶ collo suspendere nexus.
 Plena,⁷ tenella, teres, surarum pagina leves

¹ *Quam*, A. P.² *ubique*, P.³ *ubi*, B. P.⁴ *illa vel hic*, P.⁵ *Cæsivi*, P. *Cecilis*, C.⁶ *puellare*, B.⁷ *Plana*, B.

Pumicis attritus refugit, non indiget hujus
 Auxilio limæ, tactum non decipit, isto ¹
 Morsa diu scalpro, non hoc sentosa ² pilorum
 Turba timet rastrum, fruticum ³ radice revulsa.
 Hanc meliore polit ⁴ nativa ⁵ novacula cultu.
 Orbiculum tollit communis fibula crurum ⁶
 Surarumque genu, ⁷ nec quem ⁸ internodia limant
 Angulus incurvi corrugat poplitis arcum.
 Non distorta rudi procedit tibia torno
 Recta, ⁹ nec agricolam meminit male nata parentem.
 Sublimata brevem ¹⁰ cogit pedis area calcem,
 Articulosque ligans tersis decet unguibus ordo.
 Incisura cutem scabies non asperat, illic
 Nullus inhorrescit scopulus, nec lædit acuto
 Exterretque manus caro limatissima rusco,
 Nec simulat sparsa cristatam cuspide rhamnum.
 Hæc oculis partim notat Architrenius, et quos
 Non videt a simili visorum conjicit artus,
 Nudaque pro speculo velatæ gratia servit.
 Hæc placet, hanc voto ¹¹ quod vix respiret anhelat,
 Cernendique favum cupidis delibat ocellis;
 Nec sitis infuso minor est hydropica melle.

At ¹² vagus intuitu flexo miratur amoris
 Suggestus alios, juvenum dum pectore fraudes
 Implicat Idalias, non majestate sedendi
 Quam deitate minor, teneris tener ille magister
 Discipulis, ¹³ pharetram nunc ¹⁴ sumit, cujus aperto
 Carcere vulnificum numerando colligit agmen.
 Quid declivo meet oculo monstrante, sagittas

¹ iste, A.² scentena, A.³ fruticum, A. B.⁴ colit, P.⁵ natura, B.⁶ currum, A. B. currum, corrected
to crurum, C.⁷ genis, A.⁸ quam, B. non quem, C.⁹ Festa, A. Rectam, non, C.¹⁰ breves, B.¹¹ oculo, B.¹² Descriptio Cupidinis. Gloss in
A.¹³ Discipuli, A. Discipulus, C.¹⁴ non, A.

Dirigit,¹ et cote² mucronibus asperat iras,
 Cuspidibusque minas acuit, quasdamque³ recisis
 Aligerat pennis, filique superpolit⁴ orbes
 Unde maritatur volucris teres hastula plumæ.⁵
 Nunc stat, et obsequiis genuum cessantibus arcum
 Limat, et accedit humeris, flexisque recedit
 Renibus, inque latus lævam præporrigit ulnam,
 Obliquoque pedes spatio diducit, et ecce
 Cornibus ad coitum nitentibus effugit arcus
 Ex oculis, ad quos retrograda serpit arundo
 In digitis, nervo⁶ mox progressiva relicto.

Aliger⁷ et nullos alias⁸ dignatus amictus,
 Purpureo vestis ardebat sole, stupetque
 Omnia, sed cultum magis Architrenius, in quo
 Succinctæ medio soleæ, diffusior ante,
 Et retro forma sedet, soleæ substringitur arcu
 Calceus obliquo, pedis instar factus, ut ipsos
 Exprimat articulos, cujus diductior ante
 Pinnula procedit, pauloque reflexior exit,
 Et fugit in longum⁹ tractumque molinat¹⁰ acumen.
 Exterior lateris paries coit integer, intra¹¹
 Calceus admissio¹² spatio discedit, et ambas
 Alterno laqueus morsu complectitur oras.¹³
 Arctatur caligæ descensus ad infima, donec
 Plenior occurrit¹⁴ pedis area, portio summa
 Flexior assurgit,¹⁵ caute crescentibus illa
 Indulget spaciis, crurum¹⁶ magis ampla tumori
 Pars facit, et posset offendi¹⁷ poplitis arcto

¹ *Dirigat*, P.

² *totis* in P., altered to *cote* in the margin.

³ *quodamque*, A.

⁴ *fili quoque suppolit*, B.

⁵ *pennæ*, B.

⁶ *numero*, A.

⁷ *Capitulum ij. libri secundi. De studio Cupidinis.* Gloss in B.

⁸ *nullas alios*, A. *nullas alias*, P.

⁹ *lacum*, B.

¹⁰ *inclinat*, P.

¹¹ *et inter*, A.

¹² *amisso*, A. *Calceo admissio*, B.

¹³ *horas*, A. B.

¹⁴ *occurrat*, A.

¹⁵ *adsurgit*, B.

¹⁶ *currum*, A.

¹⁷ *ostendi*, A.

Curvatura sinu, longo sub poplitis arcu ¹
 Stringitur excursu, caligæ pars cætera, presso
 Tensior amplexu ne si spatiosior amplos
 Porrigat anfractus, intus vaga fluctuet, extra
 Turpiter assurgat rugarum tibia dorso.
 Gratior irrugat ritu lascivia braccas
 Teutonico, crispatque sinus amplexibus arctis
 Balteus undantes, teneros dum mollia surgunt
 Suppara per renes, oculis factura repulsam
 Arcanosque virum prævelatura ² recessus.
 Prodigus in latum nec castigatus avaro
 Forcipe procedit ³ tunicæ discursus, et idem
 Peccat in interula vestis modus, omnia luxus
 Ignavus provisor agit, sola exit in arctum
 Luxuries manicæ, summa castratior ora.
 Multiplici laqueo manicæ mordetur hiatus,
 Artificis qua cessat acus, pars cautius illa est
 Sutrici neglecta manu, nam colligit oras
 Fibula distantes, nodoque extrema maritat,
 Ut manus arctanti manicæ ⁴ junctissima nubat.
 Ilia substringens spatiosum cinctus amictum
 Contrahit, et ruga tunicam depingit anili,
 Rugarumque togam serico ⁵ juvenescere cogit.
 Qua toga laxat iter capiti, qua nobile pondus
 Pectoris erigitur, collo confine coruscant
 Gemmarum radiis stellata monilia, noctis
 Sidereæ mentita diem, flammatur in auro ⁶
 Pectus, et ardenti dulcescunt fulmina collo.
 Ne coma liberior erret, ventoque feratur
 Importuna genis, vultusque exire volentis
 Celatura jubar, succedit circulus alto
 Incumbens capiti, cedit statura comarum
 Mobilitas, cedit servire licentia pressis

¹ *artu*, A.² *prævolatura*, B.³ *producit*, A.⁴ *tunicæ*, B.⁵ *togam senio*, C. P.⁶ *aura*, B.

Orbe coacta comis, vultusque erumpit aperta
 Gratia, dum gemina suspenditur aure capillus.
 Mollibus exultat spoliis tunicata, suaque
 Lascivit manus ipsa toga, quæ a pollice tractis
 Decurrens spatiis media plus parte lacerti
 Induit, et summum cubitum delibat, utrinque
 Clausa jacens, ipsaque manu scribente figuram.
 Certius in digitis nodi numerantur, et ungues
 Quos male cornatos incudi reddit amictus
 Pressior, et formæ vitio mendicat honorem.
 Crimina surgentis uteri, si quasque tumoris
 Desidior¹ natura notas incauta reliquit,
 Has nova providit industria, demanicatis
 Occultare togis, quarum contracta supremos
 Arctat forma sinus, humerisque² angustior hærens
 Crescit, et inferius spatiosos exit in orbes.
 Ultima lascivit luxu chlamys ebria, dextrum
 Dedignata³ latus humero jurata sinistro.
 Arguit exterior animum status, intimus extra
 Pingitur affectus, levitas occulta forensi
 Scribitur in cultu, cultu monstrante latentis
 Copia fit mentis, habitus qui cætera velat
 Pectora develat, aperitque abscondita, morum
 Garrulus interpres, et mentem veste loquenti⁴
 Prædicat exterior internas pagina leges.

Hæc⁵ stupet, et cœpti memor Architrenius inde
 Transit, et ecce locus visum ferit obvius, in quo⁶
 Affectus varios hominum⁷ trahit, ima colendæ
 Sollicitudo gulæ, molli studiosa⁸ palato
 Deliciis lactare cibos, varioque paratu
 Extinctas animasse fames, dispendia noctis
 Producto breviasse mero, longasque dierum

¹ *Desidio*, B.

² *humeris quæ*, P.

³ *Indignata*, A.

⁴ *loquendi*, A.

⁵ *Capitulum iij. de vestitu ejus-*
dem. Gloss in B.

⁶ *inque*, A. B.

⁷ *Affectus hominum varios*, B. P.

⁸ *studioso*, B.

Corripuisse moras, Baccho vigilante, dolores
 Et sensum sopire malis, mentisque labores
 Fallere, jejuno redituras pectore curas.
 Hic¹ jejuna modi transgressus ebria ventris
 Ingluvies, humiles fastidit prodiga mensas
 Privatosque lares, vel quod præ fascibus ipsis
 Fabricius morderet olus, trabeatus aratro,
 Serranus² posito riguis fovisset in hortis.
 Nescit ut humanæ redimat dispendia vitæ
 Quam modicum natura petat, producere vitam
 Sola Ceres Nereusque potest, illudque beatum
 Vivere, quod foliis rudibusque innititur herbis.

Inter³ ventricolas versatur quæstio, pisce
 Quis colitur meliore lacus, quis fertilis aer
 Alitibus, quæ terra feras effundat⁴ edules;
 Quos assare cibos, quos elixare palati⁵
 Luxuries discincta velit, quæ fercula molli
 Jure natent, quæ sicca gulæ truantur⁶ Averno;
 Quo juris jactura meri redimatur in unda,
 Quot capiat fartura modos, quo foedere nodet
 Oppositos mixtura cibos, quo frixa paratu⁷
 Exacuant gustus, quæ corpora cura nepotum
 Dictet aromatico panis mandare sepulcro;
 Quæ novitas adjecta cibus epulonis acutum
 Commendet studium, nam quævis prima voluptas
 Delicias novitate capit, nam⁸ gratia rebus
 Prompta novis pretiumque venit, præcepsque bonorum
 Gloria, temporibus recipit fragmenta favoris;
 Quid prosit variare dapes, possitve cadentem
 Erexisse famem; nam prona paratibus iisdem
 Occurrit saties, recipit fomenta ciborum
 Alteritate fames, diversaque fercula gustus

¹ *De gulosis.* Gloss in A.

² *Serranus*, A.

³ *Capitulum* iiij. *De ingluvies.*
 Gloss in B.

⁴ *producat*, P.

⁵ *pilati*, B.

⁶ *trudatur*, P.

⁷ *palati*, B.

⁸ *quia*, P.

Invitant, similesque creant fastidia mensæ;
 Quis precio leviores cibus, quis plures refertos
 Emungat oculos; nam condimenta palato
 Plus sapiunt quæ pluris emis; pretiumque paratus
 A pretio sumit, refert quo vivitur asse
 Veneat an libra; mensæ spectatur in ære
 Nobilitas, censuque sapor majore juvatur,
 Quæ raro molles exornant¹ fercula mensas.
 Namque voluptates offendit copia, raris
 Accedunt momenta bonis, convivia raro
 Sumpta juvant, rarusque venit jocundior usus.
 Distat utro piscis an pingui² ventre palatum
 Plus juvet, an tergo tenero, quis crure, quis ala;
 Ingluvem plus ales alat, quæ prima ferarum
 Nobilitas mensis veniat pictura potentum,
 Exceptis excepta viris, non Baucidis ollæ,
 Non Codri³ sperata casæ⁴ convivia regum
 Deliquat,⁵ et nunquam mensæ popularis ad usus
 Degenerat, nullique togæ partitur honorem.
 Quem proprium prætexta rapit, sublimis ad aulas
 Convolat, et sese raro committit Amyclæ.
 Par labor et studium, quo fercula fine parata,
 Quo frustrata modo, qua⁶ scissa libidine possit
 Ardorem fudisse gulæ, nam forma paratis
 Delicias pretiumque⁷ parit, multumque tenetur
 Materies formæ, nam, si labor improbus adsit,
 Materiam superabit opus, opibusque paratus
 Addet⁸ opes, acuetque gulis ardentibus ignes.

Amplius⁹ in salsis labor amplior, ambitiosos
 Factoris, avidasque fames, majoraque magno
 Lacturis¹⁰ momenta cibo, properatur ad Indos
 Ardentemque polum, secretaque sidera strati

¹ *rara hæc molles exornant*, P.

² *dulci*, B.

³ *Codi*, B.

⁴ *calen*, B. (?)

⁵ *Delicat*, MSS.

⁶ *quo*, P.

⁷ *principiumque*, B.

⁸ *Ardet*, B.

⁹ *Capitulum quintum. De solitudine circa salsas.* Gloss in B.

¹⁰ *Laturus*, A.

Ætheris, ut toto cogantur aromate mundo,
 Et condimenti surgat lascivia mensis
 Auctior, et calido subsidat flamma palato.
 Curritur ad Macedum fines, Nilique recessus,
 Et nudam sub sole Pharon, qua sidera Memphis
 Non oculo lugente¹ videt, dum cuncta sereni
 Libertate legit, qua semper utrumlibet axem
 Vel neutrum demergit aren qua² dirigit ortus.
 Occasusque pares³ oculorum meta colurus
 Itur ad Eoas species, messemque perusti
 Axis odoriferam ventris⁴ divellere⁵ toto
 Nititur orbe dapes et condimenta libido.

O furor inque nefas egressa licentia mensæ,
 Prodigiumque gulæ, labor est in prandia quamvis
 Flectere naturam, mollis fit cœna metallum
 Ingenitusque rigor, epuli peregrinat in usus
 Principibusque cibum mentiri cogitur aurum.
 Ergo aurumne gulæ vivendi protrahit auram?
 Et Crasso concludit idem; Crassosne juvabit
 Et Crasso nocuit? absit pudeatque pudorem,
 Quod vitium surgat quo virtus corrui auro.

Sudor⁶ et attritæ superest vigilantia curæ,
 Excoctusque labor, studium⁷ quod occupat⁸ omne
 Ingenium quæsisse merum; nam gratia mensis
 Absque mero decisa venit, nec plena voluptas
 Est mensæ quæ fundit aquas, facinusque receptis
 Naufragium fecisse cibus, solemnia mensæ
 Bacchus agit, mœstosque animi divellit⁹ amictus.

Bacche,¹⁰ corymbiferis Phrygiæ spectabilis aris,
 Quem Jove majorem Thebæ venerantur alumnum,

¹ languente, P.

² haren qua, A. arcien qua, C.

³ parens, A.

⁴ ventis, B.

⁵ devellere, A.

⁶ De potioribus. Gloss in A.
 Capitulum vij. de vini optimi quæ-
 sitione. Gloss in B.

⁷ stadium, B.

⁸ occupet, A.

⁹ devellit, B.

¹⁰ Capitulum viij. de commendatione
 Bacchi, de potu superfluo, et de statu
 gulosi in commestione. Gloss in B.

Parnasusque deum, cunctis deus inclyte terris
 Quam bonus es, meliusque sapis, plus sole sereni,
 Plus splendoris habes auro, Phœboque nitoris;
 Plus auro Phœboque potes; tu cætera pleno
 Obnubis radio, sidus plus sidere, luxque
 Luce, diesque die, plausus seris, otia tractas,
 Et Thyasis Thyrsisque¹ juvas, tibi mœror, et omnis
 Cedit hiems, vernusque² venis, lugubris amaram
 Pectoris abstergens lacrimam, sepelisque sepulchro
 Lætitiæ curas, refoves felicius ægro
 Pectus hebes luctu, per te tranquillior omnis
 Intima luxuriat pax expirante tumultu.
 Prætimidos audere facis, leporeque leonem
 Inseris, et nervis animos ut vina ministras
 Imbelles in bella vocas, animosque jacentes
 In Martem mortemque rotas, Mavortis in usum
 Invalidos Mavortis agis, dextramque trementem
 Sub senio vinoque regis, tuus ensis in enses,
 In galeas galea, quem vis³ rapit, ignis in ignes.
 Fœcundo fœcunda mero facundia surgit,
 Et vino verbisque fluit, sic lingua Lyæum
 Mercuriumque sapis, gemina sic æstuat unda
 Eloquii torrens, etiam prudentia vino
 Uberior fervet, exurgis,⁴ Bacche, caputque
 Et linguam pectusque moves, capitique Megæra,
 Pectoribus Nestor, linguis inserpit Ulixes.
 Tristibus oppressos animos in læta relaxas,
 Mœroris tumidam curas hydropisin, ægro
 Pæoniis animo medicina potentior herbis.
 Languores languere facis, sensumque doloris
 Cogitur ipse dolor posuisse, malisque malorum
 Eripis effectum, relevas servire paratæ
 Paupertatis onus, totiens quod sensit⁵ egestas

¹ *tersisque*, A. *cirsis*, B.

² *Venusque*, B.

³ *quamvis*, B.

⁴ *exurgis*, P.

⁵ *servit*, A.

Dediscit sentire jugum, felicia fata
 Et rerum momenta creas, sortemque beatam
 Pauperis esse jubes, et qui servire steterunt.
 Consedere duces, et, Bacchi stante corona,
 Surgit ad os pateræ¹ dominus septemplicis Ajax
 Anglicus, et calice² similis³ contendit Ulixes.
 Hæc ubi⁴ funduntur Baccho præconia,⁵ tales
 Multiplicant⁶ plausus, plebes devota refertis⁷
 Incubuisse scyphis, erroris prædiga, mente
 Saucia languenti, rationis dedita sacrum
 Extinxisse jubar rapido submersa Lyæo.

Ergo vagante scypho distincto gutture, "Wesheil!"⁸
 Ingeminant, "Wesheil!" labor est plus perdere vini
 Quam sitis,⁹ exhaurire merum studiosus ardent
 Quam sedare¹⁰ sitim, commendativa Lyæi
 Est sitis,¹¹ et candens calices iterare palatum
 Imperiosa jubet, ad Bacchi munera dextras
 Blandius invitat, pluris sunt pocula, pluris
 Ariditate sitis, Bacchusque ad vota perustæ
 Candentisque gulæ recipit crementa favoris.
 Non modus est calicis, nisi sarcina sumpta redundet;
 Et primum repetatur iter, data nausea reddit
 Altera vina cyphis, luteo corrupta veneno
 A venis in vasa venit, sua munera Baccho
 Indignata refert, reditumque urgente palude,
 Bacche, retro properas versæque recurritis undæ.
 Sic male libratos castigat nausea sumptus,
 Et fugat excessus naturæ parca voluptas.
 Non satis est haurire,¹² satis se credere citra
 Naufragii discrimen aquis, pede summa profundi

¹ *ad os patriæ*, P.

² *calidæ*, B.

³ *æquali*, P., with *similis* in the margin.

⁴ *ibi*, B.

⁵ *præcordia*, B.

⁶ *Multiplicat*, P.

⁷ *refectis*, B.

⁸ *wesseil*, B. C.

⁹ *satis*, B.

¹⁰ *exhaurire*, B. and P. In A. *exhaurire* is corrected to *sedare*.

¹¹ *satis*, B.

¹² *hausisse*, P.

Carpere, nec mergi, rerum gula præterit usus
 Improba felices, jejunia sustinet ægre,
 Nec librante modo novit deponere, rebus
 Utitur ad pœnam, dum ventrem copia justo
 Plenior attollit, dum parcius esse beatus
 Vellet homo, damnatque suas habuisse faventes
 In sua vota manus, gula quas natura creavit
 Delicias tormenta facit, sumptusque minores
 Pauperis absolvit, heu! numquam sobria, numquam
 Naeta modum, recipit jejunia plena¹ flagellum.

Ha! gula,² quæ mundum penitus scrutatur, et usus
 Torquet in illicitos terræ prædulcia matris
 Pignora, quæ gremio defovit blandius ipsis
 Egregio factura deis miracula partu.
 Ha! gula, quæ mundum modico³ concludit⁴ in utre,
 Omnia detrudens⁵ stomachi ferventis in Æthnam,
 Vivendique lares⁶ naturæ vile sepulcrum,
 Tabificansque rogos, et edulis funeris urna.
 Ha! gula, delicias cujus perferre quis æqua
 Mente potest,⁷ cunctis opibus circumflua mundi,
 Tot non posse dolet uno concludere ventre.

Fercula⁸ metitur⁹ ventrisque¹⁰ palatia tantis
 Invenisse studet capientem rebus abyssum.
 Gutturis ergo vias latebrosaque viscera tendit.
 Est satius rumpi quam mensæ parcere, ventrem
 Distraxisse cibos quam non consumere dulces.
 Increpat angusta ventris præsepia, monstrum
 Ventre,¹¹ licet sit homo, stomachi piget esse recessus
 Tam modicos, et ea naturæ damnat avaras
 Parte manus, reliquo pygmæus corpore, mallet

¹ *jejuna et*, P.
² *Capitulum viij. de exclamatione in gulam.* Gloss in B.
³ *medico*, B.
⁴ *concludis*, B.
⁵ *detrudis*, B. P.
⁶ *Vivendi lates*, B.

⁷ *queat*, B. P.
⁸ *De statu gulosi post satietatem. Capitulum ix.* Gloss in B.
⁹ *mentitur*, C.
¹⁰ *Venerisque*, A.
¹¹ *Ventro*, B. P.

Ventre fuisse gigas, augeri cætera ducit
 Membra supervacuum, mallet se cætera nano¹
 Plenius augmentum ventris pigra sarcina penset.
 Respicit ergo dapes, circumfususque paratus
 Jam votis oculisque vorat, circumspicit omnem
 Luxuriem mensæ, sed cum non possit ad omnes
 Suffecisse cibos, nescit gula, nescit an istis
 Irruat, an illis,² sed et illis ardet et istis.³

Ut satis est ventri, nec jam vacat angulus, escis
 Invita parcente gula, longumque momordit
 Versavitque diu, pleno cogente repulsam
 Guttur, jam veniam fessis poscentibus ægro
 Dentibus attritu, nec plus datur esse facultas
 Jam cumulum capiente cibo, cum postulat æquam
 Ne vergat dapis unda gulam, tunc cogitur esse
 Tandem larga manus, partitur siqua supersunt
 Convivis, conviva⁴ satur, transferre necesse est
 Quod retinere nequit, cui non licet ut sit avarus
 Cogitur ut largus, trahitur dare dextera, dando
 Pœnitet, et sequitur redeunti munera voto,
 Hæc indignatus, et abhorrens omnia, secum.

“ O⁵ sancta, O felix, albis galeata cucullis,
 “ Libera paupertas, nudo jejunia pastu
 “ Tracta diu solvens, nec corruptura palatum⁶
 “ Mollitie mensæ, Bacchus convivia nullo
 “ Murmure conturbat, nec sacra cubilia mentis
 “ Inquinat adventu, stomacho languente ministrat
 “ Sollemnes epulas ventris gravis hospita Tethys,⁷
 “ Et paleis armata Ceres, si tertia mensæ
 “ Copia succedat, truncantur oluscula, quorum
 “ Offendit⁸ macies oculos, pacemque meretur,
 “ Deterretque famem pallenti sobria cultu.”

¹ *nanum*, B. P.

² *anne illis*, P. *aut istis*, C.

³ *istis ardet et illis*, B. P.

⁴ *convivia*, B.

⁵ *Capitulum x. de sobrietate alborum monachorum*. Gloss in B.

⁶ *palatu*, A.

⁷ *Thetis*, A. B.

⁸ *Effundit*, B.

Hæc¹ sunt Fabricius quæ legit oluscula, quorum
 Asperitas modico² sale fracta, et simplice lympa,
 Rustica non novit molli mansuescere cultu.
 Consulis hæ dulces epulæ lautique paratus
 Quasque probat natura dapes, O terque quaterque
 Baucida felicem, sociumque Philemona lecti,
 Pauperis et mensæ, cujus pes tertius impar
 Æqua subinducta tenuit³ mensalia testa.
 Ille beatorum cœnæ modus, illa beata
 Mensa viris optanda⁴ fuit, quam larga profudit
 Fœcunda natura sinu, mundoque paravit,
 Ingenio contenta suo;⁵ non indiga victus
 Artifices quæsisse manus, sollertior artes
 Respicit humanas, pretiosa Philemonis illa
 Fercula, quæ Baucis⁶ studio tractavit anili.

Panis⁷ triticea de messe siligine mixta,
 Quam volvente manu mola⁸ rustica fregit, et illam
 Baucis sub tepida coxit studiosa favilla,
 Detersitque sinu, digitoque abrasit adusti
 Corticis extremam quam pruna momorderat oram.
 Pro vino miscentur aquæ, quas putris avenæ
 Corruptæque solo turbatas pulvere primum
 Coxerat, et lutea nox fermentaverat olla.
 Addit olus quod item⁹ cum ruris edulibus herbis
 Legerat, et calidis rigidum defregerat undis,
 Imbueratque bovis riguo quam paverat horto
 Lacte novo, pinguique¹⁰ suis condiverat osse.
 Caseus accedit vetus, et quem fiscina nuper
 Miserat, et sinum qui nondum liquerat infans,
 Et tener et tepidi servans cunabula sini,

¹ *Capitulum xi. de sobrietate Fabricii et Baccidis.* Gloss in B.

² *modica*, B.

³ *timuit*, B.

⁴ *aptanda*, A.

⁵ *contempta*, A. B.

⁶ The name is always given as *Baccis* in the manuscripts.

⁷ *Descriptio vitæ et mensæ pauperis.* Gloss in A.

⁸ *mala*, B.

⁹ *it'*, A. B.

¹⁰ *pinguisque*, B.

Et qui flere gena nondum desueverat¹ uda.
 Additur agresti contractum lance butyrum,²
 Quodque superducto solidi curvamine lactis
 Continuoque sinu clausit sollertia major,
 Seduliorque manus rurisque urbanior usus.
 Dulcia succedunt nivei libamina lactis,
 Idque quod extorta³ solidæ pinguedine massæ
 Exeso⁴ macies vultu viridavit, et illud
 Tempore quod⁵ tracto solidatum reddit aceto
 Rustica cognatum; quid plura? beatior omni
 Divite, pauper anus, lactis genus omne ministrat.
 Addit apes quas fudit⁶ opes⁷ ancilla potentis
 Sedula naturæ, dat mella et conjuga ceræ
 Et viduo jam passa favi⁸ divortia lecto.⁹
 Ovaque largitur, tepidis admota favillis,
 Et versata diu, partim submollia, pruna
 Parcius urenti, partim solidata, favilla
 Acrius ignita, digito quæ morsa superne
 Corticibus ruptis iterantis pollicis ira.
 Sordescente salis¹⁰ lapidoso¹¹ fragmine Baucis
 Sparserat,¹² et tandem festuæ fixa rigentis
 Cuspide præmorsa lauti jejuna paratus,
 Sponso non alio luxu placitura propinat.
 Mille modos cultus recipit tractabilis ovi
 Mollities, sed eos uno contenta cucullis,¹³
 Parca voluptatis senio vergente, reliquit.
 Poma dat, et mellis et aceti proxima, poma
 Quorum verna genis primæ lanugo juventæ
 Texitur, et poma quæ filia ruga senectæ
 Exarat, intorta senio nodante¹⁴ cicatrix,

¹ *dissueverat*, P.² *agresti butyrum sub lance re-*
tractum, P. A. has *lacte* corrected
to *lance*.³ *exorta*, B.⁴ *Exceso*, B.⁵ *Tempore quo*, P.⁶ *fundit*, B.⁷ *opes quas fudit apes*, P.⁸ *fuve*, B.⁹ *lecti*, A.¹⁰ *sale*, B.¹¹ *lepidoso*, B.¹² *Sperserat*, B.¹³ *vitello*, P.¹⁴ *nudente*, B.

Utraque corticibus tunicata, nec illa nec ille ¹
 Cæsilis ingenio ferri devellit ² amictum.
 Ultima tornato pomi devellere gyro,
 Non fortuna casæ, non ruris curia novit.
 Dat pyra, dat tenero corna inflammata rubore,
 Dat ficus, dat pruna, rosæ quæ purpura velat,
 Et quæ pallidior blando crocus induit auro,
 Et quibus exterius ferruginis enatat umbra,
 Et quæ naturæ studio mixtura colorum
 Gravior et dulcis oculo discordia pingit.
 Nux datur, et nemorum quæ dumos incolit, et nux
 Puniceo nuclei peplo generosior, et nux
 Nobilior ³ gustu quam gessit amygdalus, et nux ⁴
 Exteriore toga pallentibus ebria succis,
 Mansuramque diu digitis factura lituram.
 Has inopis ⁵ mensæ dat opes, et cætera pleno,
 Cætera si qua dedit horti sacra copia cornu,
 Liberiore manu Baucis dedit omnia, si quo
 Plenior arrisit autumnus gratia mensæ.
 Tempore nam ⁶ multis opibus natura ⁷ parandis
 Tempora multa parat, et rerum temperat usus.
 Tempore non uno, variat successio tractu
 Successus vario, nec sic perit ⁸ ista, quod illa
 Nil veniat paritura dies, felicia reddit
 Tempora distincto superum clementia cultu.
 O Deus, humanis circumspice, fræna palato
 Pone, modumque cibo, mundum lascivia major
 Exeat, haud ⁹ alio dispenset copia cornu.
 Parcius effusam tractet moderantia mensam,
 Admissusque pati venter doceatur habenam.

¹ *nec ille nec illa*, A.

² *divellit*, A.

³ *Nobilior*, P.

⁴ This and the preceding line are transposed in B.

⁵ *inopes*, A.

⁶ *jam*, P.

⁷ *naturæ*, B.

⁸ *parit*, A. P.

⁹ *aut*, P. *haut*, A. B., apparently for *haud*.

Hæc¹ fatus lacrimas non ultra continet, illo
 Devenisse dolet, alio festinat, eunti
 Exoritur tandem locus, altera regia Phœbi,
 Parisius, Cyrrhæa² viris, Chrysæa metallis,
 Græca libris, Inda studiis, Romana poetis,
 Attica philosophis,³ mundi rosa, balsamus orbis,
 Sidonis⁴ ornatu, sua mensis, et sua potu,⁵
 Dives agris, fecunda mero, mansueta colonis,⁶
 Messe ferax, inoperta rubis, nemorosa racemis,
 Plena feris, piscosa lacu, volucrosa fluentis,
 Munda domo, fortis domino, pia regibus, aura
 Dulcis, amœna situ, bona quælibet, omne venustum,
 Omne bonum, si sola bonis fortuna faveret.

¹ *Descriptio Parisius*. Gloss in A. and B.

² *cirrea*, A. B. *cirri*, i. *mallones* non *casi capilli*. Gloss in C.

³ *Attica terra sophis*, P.

⁴ *Sindonis*, A.

⁵ *quoniam ibi est copia ciborum et potuum*. Gloss in B. i. *sufficit ex ipso tam cibo quam potu*. Gloss in C.

⁶ *colono*, B.

JOHANNIS DE ALTAVILLA

ARCHITRENIUS.

LIBER TERTIUS.¹

At ² diis paulo minor plebes ³ Phœbea secundos
 Vix metit eventus quicquid serat, undique tortis
 Vapulat adversis, gemit Architrenius agmen
 Palladis a miseris vix respirare, beatos
 Pectore philosophos ⁴ fato pulsante flagello
 Asperiore premi, nulla virtute favori
 Divitis adnecti, studio sudante ⁵ malorum
 Continuare dies, senium prohibentibus annis
 Præcipitare malis, pubisque urgere senectæ
 Damna rudimentis, dum vitæ abrumpit egestas
 Gaudia, dum tenuem victum fortuna ministrat
 Ad modicum, torpente manu, ruit omnis in illos
 Omnibus adversis, vacui furit aspera ventris
 Incola longa fames, formæ populatur honorem,
 Exhaustique genas macies pallore, remittit
 Quam dederat natura nivem, ferrugine textit

¹ MS. A. gives this, according to its arrangement, as the fourth book: *Incipit liber quartus.* The gloss of B. has *Liber iii. continet xxij. capitula. Capitulum primum; tractat de miseris scolariorum.*

² *Descriptio pauperis scholaris.*
 Gloss in B.

³ *Diis minor at paulo plebes, P.*

⁴ *Pectore et ore sophos, P.*

⁵ *suadente, C. P.*

Liventes oculos, facula splendoris adustam ¹
 Extinguit ² faciem, marcent excussa genarum
 Lilia labrorumque rosæ, collique pruina
 Dejicitur livore luti, mœstissima vultu
 Mortis imago sedet, neglecto pectinis usu
 Cæsaries surgit, confusio crinis in altum
 Devia turbat iter, digito non tersa colenti
 Pulverulenta riget, secum luctamine crinis
 Dimicat alterno, non hæc discordia paci
 Redditur intortum digito solvente capillum.

Non ³ coluisse comam studio delectat arantis
 Pectinis, errantique viam monstrasse capillo.
 Languenti stomacho nitidi non sentit egestas
 Cultus delicias, dissuada libidinis, odit
 Pectinis arte coli, ⁴ formæ contenta venusto
 Quod natura dedit, major depellere pugnât ⁵
 Sollicitudo famem, graviolem gentis Erynnim,
 Quæ Tethyn ⁶ ore libens animo bibit ebria Phœbum.

Quem ⁷ scopulum mentis, scopulo quid durius? illa
 Horrida non flectat logicorum turba? rigorem
 Quis non excutiat? ⁸ et toto pectore dulces
 Derivet lacrimas? quotiens occurrit honesta
 Philosophi fortuna minor, defringitur ⁹ ævo
 Quæ ¹⁰ latitat vestis, ætatis fimbria longæ
 Est, non artificis, ipsa est quæ abrumpit amictum,
 Portandique ¹¹ labor, quodque omnibus unus adesse
 Cogitur obsequiis, varios damnatus ad usus
 Respirare ¹² dies nullo sudore meretur;
 Quem dederint noctes venti suspirat ad ictus,
 Litigat ad Boreæ flatus, assibilat Euris

¹ *adusta*, P.

² *Extinxit*, P.

³ *Capitulum secundum; continet quod egestas cultum amoveat.* Gloss in B.

⁴ *Pectoris arce coli*, P.

⁵ *pugna*, P.

⁶ *Thetin*, A. *Thethin*, B.

⁷ *Capitulum tertium; de tenuitate vestitus tractat.* Gloss in B.

⁸ *exercuiat*, B.

⁹ *defrigitur*, A. B.

¹⁰ *Qua*, C. P.

¹¹ *Portendique*, P.

¹² *Respirasse*, A.C.

Mollibus, et Zephyri¹ clementis ridet² ad auras
 Lætior,³ et madidis eadem lacrimatur ab Austris
 Penula, tot lassata malis, propiusque senectæ
 Forcipe tonsa pilos, aut si qua est gloria cultus,
 Exit ad aspectum⁴ veris,⁵ prætexitur umbra
 Intima vestis hiems, lædit minus abdita claustro
 Divite paupertas, oculos deludit amictus
 Dum tenui Cræsum præscribit imagine Codrus.

Parva⁶ domus, res ipsa minor, contraxit utrumque
 Immensus tractusque diu sub Pallade fervor,
 Et logices jocundus amor, tenuisque laboris
 Emeriti merces, et quod de more sophistas,
 Miror qua invidia fati, comitatur egestas.
 Pauperies est tota domus, desuevit⁷ ad illos
 Ubertas venisse lares, nec visitat⁸ ægrum
 Copia Parnasum, sublimior⁹ advolat aulas,
 His ignota casis ubi pauca annosa¹⁰ supellex
 Languida sordet anus, admoto murmurat¹¹ igni
 Urceolus, quo pisa natant,¹² quo cæpe vagatur,
 Quo faba, quo porrus capiti tormenta minantur,
 Quo rigidum pallescit olus, quo fercula festo
 Atriplicis libanda¹³ die, quo vilior horti
 Jejuna¹⁴ expectat quævis farrago Minervam.
 Hic unde assiduo conflictu litigat unda,
 Hic coxisse dapes est condivisse, libido
 Mensæ nulla venit, nisi quod sale sparsa rigorem
 Esca parum flectit, solo fit¹⁵ amicio¹⁵ usu
 Cœnula luctanti,¹⁶ minus obluctata palato.
 Major in augustis si accedat copia mensæ

¹ *Zephyris*, A. B.

² *clamantis rixet*, B.

³ *Lenior*, P.

⁴ *in aspectum*, P.

⁵ *verum*, P.

⁶ *Capitulum quartum ; tractat de indigentia rerum familiarium et cibi.*
 Gloss in B.

⁷ *desuescit*, B. P.

⁸ *quæ visitat*, B.

⁹ *sublimes*, B.

¹⁰ *pauca vetusque*, P.

¹¹ *immurmurat*, P.

¹² *natat*, MSS.

¹³ *libandæ*, B.

¹⁴ *Jejuniam*, B.

¹⁵ *sit*, B.

¹⁶ *luctandi*, B.

Gloria, sollemnis aries truncatur, et ollæ
 Majorique minor undæ mandatur, ut unctæ¹
 Asperitas mansuescat² aquæ, mox carnibus³ esis
 Suppleat hausta cibum, panemque absorbeat atrum,
 Ardua⁴ dum pleno superet structura catino.

Nudus⁵ in annoso tunicæ squalore ministrat
 Geta dapes, dum vile meri libamen in urbe
 Birria venatur, pretio vestitus eodem,
 Muricis ejusdem luteus, macer, horridus, ore
 Languidus exanguis, plumarum spumeus⁶ hirtam
 Agmine cæsariem festucae extantis in altum
 Cuspide cristatus, crinis silva intima denso
 Pulvere pressa jacet, sed et his pejora latere
 Suspitor, attritum digito scrutante capillum
 Nescio quid, facilem dum sæpe reducit⁷ ad unguem.

Sobria⁸ post mensæ tenuis convivia, frenum
 Suscipiente gula⁹ satiem¹⁰ quod prævenit, ante
 Dimidiasse famem, scabra farragine¹¹ strati
 Contrahitur macies, quo vix depressior infra
 Area descendit, nec ferrea pene jacentem
 Proxima franget¹² humus, illic pugil improbus hæres
 Sudat Aristotelis, oculum mordente lucerna;
 Dum pallens studio, et marcens oleo, ardet utroque
 Languidus, insomnis, et ocello et pectore noctes
 Extrahit alterutro vigiles, oculusque lucernæ
 Pervigil et lippit et lippum torquet ocellum.

Imprimit¹³ ergo libris oculi mentisque lucernam,
 Et libro, et cubito, dextræque¹⁴ innixus et auri,

¹ P. reads this line, *Majori minor unda datur; sic omnis accrbæ.*

² *mansuescit*, P.

³ *tornibus*, B.

⁴ *Arida*, P.

⁵ *Capitulum v.; de vilitate servientium.* Gloss in B.

⁶ *squameus*, A. C.

⁷ *adducit*, B. P.

⁸ *Capitulum vj.; de cubilibus eorundem.* Gloss in B.

⁹ *Suscipem tegula*, B.

¹⁰ *faciem*, B.

¹¹ *ferrugine*, B. P. *farragine*, C.

¹² *frangat*, B. P.

¹³ *Capitulum vij.; de nocturno studio.* Gloss in B.

¹⁴ *dextroque*, A.

Quid nova,¹ quid veterum peperit cautela revolvit.
 Omnia Castaliis² pede quæ sudaverat³ antris
 Pegasus, exhaurit oculis et menti fluentia;
 Nunc oculo, nunc mente bibens, nunc haurit utroque,
 Illo plus, illaque minus, nunc lecta camino
 Decoquit, ingenii memori quoque in pectore⁴ nodo⁵
 Pressius astringit, nunc delibata reducto
 Præterit affectu, non invitantia pectus
 Deliciosa minus⁶ alteque in scrinia mentis
 Digna venire parum, nunc⁷ quæ minus ardua parcit⁸
 Reptanti ingenio facilis transcurrit aperta
 Planitie clivi, nunc quod nodosius obstat
 Ingeniumque tenet, ne tollat in altius alas,
 Instanti rodit⁹ studio, conamine¹⁰ toto
 Pectoris exertus, pronisque ignescit¹¹ ocellis;
 Immergitque caput gremio, longumque volutat
 Præcipites¹² reserasse¹³ vias, cursumque negantes
 Oppositas fregisse fores, oculumque reducit
 Sæpius ad librum, digitique et mentis acumen.
 Inque diem limat tenebras, decrescit ocelli
 Angulus in rugam, reliquam ferit obvia silvam.
 Silva supercilii vario frons ignea sulco¹⁴
 Monticulosa coit, studio crispatus in altum
 Contrahitur nasus, animæ luctamen anhelum
 Pressa labella juvant, sese procedere toto
 Dimicat objicibus ruptis, suspiria tractim
 Projicit, et gemitus efflat, vultumque cruentat
 Ignibus,¹⁵ ambustis oculis, totusque furore
 Effluit, ingenii tandem studii ruenti¹⁶

¹ These first two words of the line are omitted in B.

² *Castalii*, B.

³ *sulcaverat*, P.

⁴ *memorique in pectore*, P. *que* omitted in B.

⁵ *nudo*, P.

⁶ *manus*, P.

⁷ *nec quæ*, A.

⁸ *parcit* omitted in B. *parcunt*, P.

⁹ *Instantique redit*, P.

¹⁰ *cognamine*, B.

¹¹ *immergit*, A.

¹² *Præcipitus*, B.

¹³ *reserare*, P.

¹⁴ This line is omitted in A.

¹⁵ *Unguibis*, P.

¹⁶ *cruenti*, A.

Flumine cogit iter, et liber in ardua figit
 Intuitum, totumque jubet sibi cedere cælum.
 Immensumque probat quo mundus clauditur orbem,
 Si quod nulla ligat metæ orbita dicitur orbis.

Æthera¹ directe cernit, contraque reniti
 Quamlibet² oblique stellam, solisque rotari³
 Orbe parallelo, quæ sidera fixa vocavit
 Segnior occursus, aperit quæ forma, quis ordo,
 Quæ natura latens, quævis distorqueat axes
 Sideris errantis, fixis quæ musica cursus
 Vincula parallelent,⁴ eadem quæ perficit ætas
 Annosusque⁵ dies, et in ordine firmat eodem.
 Qui situs est idem, nunc mente et pulvere circos⁶
 Lineat, et sphæras,⁷ et quod⁸ quadrangulus orbem
 Quadruplet⁹ evolvit, laterum qui ductibus exit
 Et quibus hoc cingit, mediumque hoc⁹ dividit orbem,
 Quodque orbem sphæræ majorem quadruplet ejus
 Curva superficies, stupidæ sollertia menti
 Nobilior monstrat, nunc elimasse laborat
 Pressius Euclidis numeros, cogitque quod esse
 Linea non possit numeri¹⁰ divisa secundum
 Extrema et medium, quodque est assimetra costæ
 In duo quadratum partita diametros,¹¹ aut est
 Par impar numeris; nunc ad miracula limam
 Rhetorice flectit, reserans qua molliit Orpheus
 Rhetore¹² dura cheli, quanto facundia linguæ
 Robore Threicii defregit¹³ roboris agmen.
 Qui fit ut hanc vitæ populus fastidiat auram,
 Seque sibi mortis pugilem¹⁴ spontaneus armet,

¹ *Capitulum viij. ; de singularibus artibus.* Gloss in B.

² *Qualibet*, B.

³ *rotaret*, B. *rotati*, P.

⁴ *parallelant*, P.

⁵ *Annososque*, B.

⁶ *circlos*, P.

⁷ *persas*, A.

⁸ *quo*, P.

⁹ *medium qui*, A. *mediumque hæc*, P.

¹⁰ *nervi*, MSS.

¹¹ *diametras*, A.

¹² *Rhetorice*, A. *Robora*, P.

¹³ *confregit*, B.

¹⁴ *pugilem mortis*, A.

Et rupto¹ gladium fatalem sorbeat alvo.
 Dum nocuas² in luce moras mundique retractat
 Begesias³ luctus, contemnendumque perorat
 Hoc Lachesis munus, et apertum pestibus orbem,
 Pœnarum pelagus, scelerum mare, cladis⁴ abyssum,
 Fœtoris puteum, vitiorum sorde palustrem.⁵
 Nunc quo⁶ vera latent scrutatus scrinia, cæcis
 A latebris⁷ vellit quid verum semper idemque
 Semper erit falsum, neque corpus corpore⁸ plures
 Tenditur in partes, nec arena⁹ majus arenam
 Partibus excedit, nunc pessum figit acumen
 Grammaticæ citius, et vocum¹⁰ circuit apta
 Fœdera, mensus ubi geminum constructio rectam
 Transitione ligat, sicut contraria recto
 Obliquum ratio sine transitione maritat.
 At si quid studii¹¹ celat caligo, retusam¹²
 Elidens aciem, clivoque relangueat ardens
 Cursus in accenso desperantemque¹³ relabi
 Arduitas cogat, id sola mente vel illa
 Et calamo¹⁴ currente notat, clausumque reservat
 Crastina quod major possit reserare Minerva
 Et menti et calamo, rerum velamina mandat,
 Quæ develanti possint venisse magistro
 Mentis in aspectum cum Phœbi auriga fugabit
 Lutea¹⁵ purpureo stellas Aurora flagello.
 Talibus¹⁶ insudans olei librique lucerna
 Tabidus elanguet, toti nupsisse¹⁷ Minervæ
 Sedulus ardet amor, dum strato Phœbus ab axe

¹ *Rupta*, P.² *Non vacuas*, B. *Dum vacuas*, P.³ *Segisiās*, P.⁴ *claudis*, B.⁵ *paludem*, P.⁶ *ubi*, B. P.⁷ *E latebris*, P.⁸ *corpore corpus*, B.⁹ *arenæ*, B.¹⁰ *vocuit*, B.¹¹ *studium*, P.¹² *retrudam*, B.¹³ *desperanteque*, B.¹⁴ *Et clamor*, P.¹⁵ *Luthea*, P.¹⁶ *Capitulum ix.*; *de sopore scholaris studio fatigati*. Gloss in B.¹⁷ *impertisse*, P.

Antipodum surgat, et paucis distet¹ ab ortu
 Jam gradibus, tenui. tunc² primum spargit ocellos
 Nube quies somni, calamumque et cætera laxis
 Instrumenta rapit digitis, declive libello
 Suscipiente caput,³ sed in illa pace⁴ soporis
 Pacis eget studii labor insopitus, et ipso
 Cura vigil somno libros operamque ministrat
 Excitæ somnus animæ, nec prima sopori
 Anxietas cedit, sed quæ vigilaverat ante
 Sollicitudo redit, et major summa laboris
 Curarum studiis insomnibus objicit Hydram.

Nulla⁵ quies somnis, nec enim cessura quieti
 Cura soporatur, nec nulla potentia somni,⁶
 Cum quod⁷ in attritis⁸ rerum perplexio nodis
 Torserat, evolvit; quod non superaverat ante⁹
 Segnior intuitus vigilantis, multa magistro
 Nox¹⁰ aperit somno; cum strati corporis extra
 Sarcina dormitet, vigilant in pectore sensus.
 Disputat oppresso strepitu, clausoque tumultu
 Argumenta jacet, tacitoque instantius ore
 Et digito lævam ferienti clamat utroque
 Garrulus immoto, nec nunquam lingua loquendi¹¹
 Tentatam seriem titubanti murmure turbat.
 Nec nexu, explicito somno, ligat ebria voces,
 Et somni meminit cunas¹² infantia linguæ.
 Nec minus et digiti suspecta¹³ audacia lævæ
 Surgere conatur, sed deside pressa soporis
 Mole retardatur, et solum palpitat icto
 Aere vel libro, nam libro inversus adhæret¹⁴
 Exanimisque jacet sub mortis imagine, somno.

¹ *discat*, P.² *cum*, A.³ *rapit*, B.⁴ *parte*, A.⁵ *Capitulum x. ; de vexatione ejus-*
dem per somnia. Gloss in B.⁶ *somni est*, P.⁷ *Quod cum*, B. *quicquid*, P.⁸ *astrectis*, B. C.⁹ *quicquid non ceperat ante*, P.¹⁰ *Mox*, A.¹¹ *loquentis*, P.¹² *curas*, P.¹³ *suspensæ*; P.¹⁴ *versus inhæret*, A. *immersus in-*
hæret, P.

Sic varia pectus ambage insomnia vexant,
 Sollicitumque trahit curarum turba, soporis
 Indepasta fame, jamjamque aurora diei
 Nunciat adventum, cum Phœbo prævius ortum
 Lucifer explorat, primumque excerpere rorem
 Mane novo sudante parat, ne semita Phœbi
 Polluat uda¹ togam, chlamydisque elidat honorem.

Ecce² sopor Phœbo vigili cessurus ocellis
 Philosophi cedit, somno mutantibus³ astris.
 Jam vigilante die stellis citus insilit hospes
 Hospite mutato, miser ecce excitur ocellus
 Luciferi clamante tuba, damnoque lucerna
 Ardet adhuc extincta die, cœlique sepulta⁴
 Lumine, non oleo summam⁵ aspergente papyrum,
 Obsequiove manus vasi revocantis olivum
 Post alios pastus se depascente⁶ papyro.

Excudit⁷ ergo caput, vultuque assurgit, et ora⁸
 Turbidus, et crines digitorum verrit⁹ apertam
 Pectine cæsariem, somnoque madentia siccant
 Summa labella sinu, noctisque laboribus ore
 Respirante gemit, oculosque in fœce natantes
 Expedit a nodis cili textentibus umbram,
 Extricatque manu, partesque effusus in omnes
 Undique discurrit oculus, dum tempore digna
 Nomina deprensat, et ubi dinovit ad ortum
 Surgere solis equos; quæritur dispendia somni
 Plus justo traxisse moras, nimiumque citato
 Axe, diem raptam, præcessurusque magistrum
 Præcessisse timet, et jam pro parte diurna
 Intonuisse tuba, fontisque secunda propinet
 Pocula Cyrrhæi,¹⁰ domitos torporibus artus

¹ unda, B. P.

² *Capitulum xj. ; de præparatione
 ejusdem ad studium profecturum.*
 Gloss in B.

³ invitantibus, P.

⁴ sepulto, B.

⁵ summa, B.

⁶ sede pascente, C.

⁷ *Capitulum xij. ; de amatore qui
 amicæ pactus est accessum de nocte.*
 Gloss in B.

⁸ aura, P.

⁹ vertit, A. C.

¹⁰ cirrei, in the MSS.

Increpat, et moestos iræ indignatio risus
 Excutit, et tumidos flammato pectore quæstus
 Evomit, in lacrimas tandem vergente querela.

Sic¹ Veneris miles furtivum pactus amatæ
 Postibus accessum, cum luna retorserit ignes
 Fratris ad occasum, Veneris minus apta rapinis
 Lascivisque dolis, dum nocti² infuderit³ umbram
 Anxius expectat, tandem titubantia somnus
 Lumina furatur, dubiisque inserpit ocellis.
 Quos ubi torporem⁴ Venus indignata vigilque⁵
 Somno extorsit amor,⁶ et jam tenet ultima cœli
 Conjuga luna solo, sternitque cubilia, fessam
 Susceptura Tethys,⁷ umbramque extendit in ortus
 Pressa soror Phœbi, rabie crudescit amator
 Deside deludi somno ratus, irrita languet
 Quam facit hora ratam, modicis spes saucia causis.
 Increpat excubiis oculis,⁸ se credere jurat
 Damno præteritæ quod vota fefellerit horæ,
 Quodque semel lusa nunquam potiatur amata,
 Seque suique pudet, Veneris se intrudere⁹ castris
 Degenerem damnat, stimulos tamen invenit, et spem,
 Consolatur amor, et amans ad limen amatæ
 Ocius igne volat, rapiturque Cupidinis alis,
 Suspiciensque simul terras metitur et astra,
 Has pedis, hæc oculi cursu, quod sole prematur
 Signum, quod medium teneat sublimius orbem
 Mens oculusque vident; quantum est de nocte re-
 lictum¹⁰

Æthere scrutatur, et cuncta loquentibus astris.

Non¹¹ secus et miles Phœbi ad loca pacta Minervæ
 Discendique lares properat, luctamine toto

¹ *Ut Veneris*, P.

² *noctu*, A.

³ *infunderit*, B.

⁴ *ubi torpere est*, P.

⁵ *jugisque*, B.

⁶ *animo*, B.

⁷ The MSS. have *Thetis*.

⁸ *oculi*, B.

⁹ *intendere*, B.

¹⁰ *relictam*, B.

¹¹ *Capitulum xiiij.*; *de statu ejus*
in magistri præsentia. Gloss in B.

Et pedis¹ et mentis, auroræ ad lumen eundo
 Sæpius aspectans, oculisque amplectitur ortus
 Et pedibus terras, quantumque aurora superni
 Ætheris ignito chlamydis succenditur ostro;²
 Et quantum a Phœbo declinet linea libræ,
 Hoc oculis, hoc mente legit, divellit³ ab illis
 Quæ mora, dum Tethyos⁴ medium⁵ superenatat arcum
 Sol, ubi philosophis est janua prima diei.

Ut⁶ ventum est Pallas ubi mitior agmina curre⁷
 Armata, et est⁸ studii mens sudatura⁹ palæstram,
 Suscitatur ingenii flammæ, conamina mentis
 Contrahit,¹⁰ exacuit animam, totusque coacti
 Pectoris incumbit oculis, riguaque magistrum
 Aure et mente bibit, et verba cadentia¹¹ prono¹²
 Promptus utroque levat, oculique et mentis in illo
 Fixa vigilque manet acies, aurisque maritat
 Pronuba dilectam cupida cum mente Minervam.
 Hanc sitit, hanc ardet, studii Venus altera major,
 Alter anhelat amor, totumque impendit acumen,
 Expenditque diem, dum Phœbi roscidus orbis
 Crescit in occasu,¹³ sublataque redditur astris
 Flamma, suusque dies, cum lumina sole fugato
 Et noctis reserat et lucis vespera claudit.

¹⁴ Hoc¹⁵ studii pondus, hæc est congesta¹⁶ malorum
 Philosophis¹⁷ moles scopulis Chironis amico
 Philosophis moles, cui compassura¹⁸ quiescat
 Monstrorum rabies, scopulus¹⁹ Chironis²⁰ amico

¹ *Compedis*, B.

² *astro*, P., in the margin.

³ *devellit*, A. C.

⁴ *Thetios*, MSS.

⁵ *medius*, B. P.

⁶ *Capitulum xv.*; de compassione
 rerum sævissimarum contra scholares.
 Gloss in B.

⁷ *cyrre*, A. *curæ*, P.

⁸ *ad*, B. P.

⁹ *subdatura*, B.

¹⁰ *Contrahe*, B.

¹¹ *prudentia*, B.

¹² *promo*, P.

¹³ *in occasum*, B.

¹⁴ *Capitulum xvj.*; quod scientia
 favorem potentium dominat. Gloss
 in B.

¹⁵ *Hæc*, A.

¹⁶ *conjecta*, P., in the margin.

¹⁷ *Philosophi*, P.

¹⁸ *compassiva*, B.

¹⁹ *scopulis*, B.

²⁰ *Syronis*, P. *Scironis*, C.

Degeneret fletu; veniat clementia præceps
 In Diomedis equos, Busiridis ara cruorem
 Compluat humanum lacrymis, curvata recursum
 Haud secus¹ arbor agat, dirumpat vincula carcer
 Ferrea Sillanus, junctis minus unda² Neronis
 Parceret³ ebrietas, Phalaris pietate juvenus⁴
 Mugiat, et pacis sit cura,⁵ et Spartacus⁶ hospes.⁷
 Auderet Stygii⁸ canis obmutescere fauces,
 Mutaret Cocytus aquas, aliisque⁹ maderet
 Fletibus, et Phlegethon clementi aresceret¹⁰ igne.
 Quæ feritas illis non esset inaspera, talem
 Redderet absenti Labyrinthus Thesea filo,
 Sterneret intortos orbes mansueta Charybdis,
 Nec læsura rates placidum cessante latratu
 Scylla susurraret, et libertate profundi
 Mitior innocuis premeret vada Syrtis¹¹ arenis.
¹² Cedere¹³ duritiem scopulis, et in omnia¹⁴ flecti
 Naturam his spero, quibus est immota potentum
 Pectoris asperior rupes, non subsidet illis,
 Quod veri extergunt¹⁵ tenebras rerumque retrusas
 Altius effodiunt causas, nec præterit illos
 Uncia¹⁶ totius orbis, vel si quid ab orbe
 Cedit in immensos tractus, nec sufficit arcto¹⁷
 Pectore diffusi clausisse volumina mundi,
 Quod¹⁸ procul a superis acies admissa¹⁹ nec ullo

¹ *scenis*, B. *senis*, P.² *uda*, P.³ *Parcerat*, B. *Parcat et ebrietas*, P.⁴ A. reads apparently *juventus*.⁵ This is the reading of P. The two MSS. are rather obscure. The reading of A. appears to be rather *cintia* or *cicina*, that of B. *cina*.⁶ *partacus*, in the MSS.⁷ *hostis*, P., in margin.⁸ *Stygis*, B.⁹ *altisque*, P.¹⁰ *ardesceret*, B.¹¹ *Circes*, B.¹² *Capitulum xvi.*; quod artes a divitibus saltem approbantur in conscientia. Gloss in B.¹³ *credere*, C.¹⁴ *obvia*, B. P.¹⁵ *extergant*, B.; qui veri extergunt, P.¹⁶ *Machina*, P.¹⁷ *alto*, B.¹⁸ *Qui*, B. *Quin*, C. P.¹⁹ *dimissa*, B.

Limite fracta volet, surgatque relinquere mundi
 Ausa supercilium, nulla hæc suffragia musis ¹
 Subsidiique ferunt fomenta, scientia nullo
 Robore flectit ² opes, sed et hæc novisse ³ favorem
 Divitis elidit, et risu morsa sciendi
 Gloria læsa jacet, laudisque scientia damnum
 Ludibriosa dolet, et in aula majus habetur
 Ignorasse magis, risu lædente notatur
 Grandiloquis famæ titulis incognita virtus.
 Præmia quæ Davus recipit meruisset Homerus.
 Ipsa sibi virtus odium parit, aulica rodit
 Serra virum mores, et laudis eclipticat astrum
 Livor, et in tenebris ingloria pallet honestas,
 Et virtus titulos, sua mater pignora perdit.

Forsitan ⁴ ad laudes linguæ contraria sentit
 Pectus, et occulto ⁵ rerum sub iudice currens ⁶
 Exaltatur honor, foris os condemnat, et intus
 Divitis absolvit melior mens testis, et ore
 Proditor accusat, animo commendat honestum.
 Non adeo tenebras serit ignorantia mitræ
 Et ⁷ solii ⁸ morbus, ut cautæ ⁹ transeat illas
 Prosperitatis odor, lateatque incognitus aulæ
 Sol melior mundi, fallatque altissima tantos
 Lux oculos, majorque dies, ¹⁰ sidusque lucernam
 Præradiat, vincuntque ¹¹ faces fulgore favillas.
 Absit ut hæc ¹² lateat sceptratos gloria, fusum
 Non cohibet lux tanta ¹³ jubar, quin splendeat aulæ
 Lumine, sed quæ sunt studiis aliena potentum
 Sunt et eis famosa parum, diversa professos

¹ *missus*, C. *musæ*, P.

² *flecterit*, B.

³ *movisse*, B.

⁴ *Capitulum xvij.*; *quare qui artes noverunt sint potentibus odiosi.*

Gloss in B.

⁵ *in occulto*, P.

⁶ *curres*, A. *cures*, C. *cure*, B.

⁷ *Quod*, B.

⁸ *sol*, B.

⁹ *tantæ*, A. ?

¹⁰ *fides*, B. P.

¹¹ *vincantque*, P.

¹² *hoc* appears to be the reading of A. and B.

¹³ *ista*, B. P.

Rarus amor nectit, contemnitur obvia curæ¹
Cura, favorque minor studiis discordibus exit.²

Forsan³ inaccensis⁴ lux hæc splendoribus aulæ
Mollibus occurrit oculis, et lumina lumen
Elidunt majora minus, visusque reflectit
Impetus excursum, tantumque in gloria solem
Aulica celatur acies, carumque putatur
Vile, sed ignotum, laudis jactura beatis
Imminet occultis, bona commendantur aperta
Parcius, et meritam premit ignorantia famam.
Forsan et ex illis aliquis laudare veretur
Quod nescire pudet, vel quo reptasse facultas
Libera nulla datur, dum torpidus alligat artus
Desidiæ languor, et segnis in otia vires
Pectoris ægrescunt,⁵ studiique in mollibus ardor
Stinguitur, et plenis inserpit inertia rebus.

Desidiam cornu⁶ mutato copia fundit,
Ingenii censum laxat⁷ opulentia nervum.
Forsan et est mentis tumidæ suspectus⁸ in aula
Palladis hic miles, ne sit felicibus⁹ æquo
Altius elatus, faciatque incauta bonorum
Moribus offensum¹⁰ disjuncta¹¹ superbia musis.
Forsan et id innocuam¹² Cyrrhen¹³ accusat, at illam
Insita philosophis absolvit, et excipit omnem
Mansuetudo notam, pax est cognata Minervæ,
Et jocunda quies, et frænum passa voluntas,
Et lacrimis rorans pietas, et prona fideles
Amplecti sincera fides, et conscia recti
Dulcedo, facilisque bonis clementia flecti.

¹ *curet*, A.

² *hæt*, B., perhaps for *habet*.
hæret, P.

³ *Capitulum xviiiij.*; *de remotione*
elationis a philosophis. Gloss in B.

⁴ *in accensis*, B.

⁵ *ignescunt*, A.

⁶ *coram*, B.

⁷ *laxant*, B. *laxatque*, P.

⁸ *despectus*, P.

⁹ *felicior*, B. P.

¹⁰ *offensam*, C. P.

¹¹ *dejuncta*, A.

¹² *Forsitan hic innocuam*, B. *For-*
san et innocuam curam hæc accusat,
P.

¹³ *Cyrrhen*, MSS.

Non datur exactum famæ decus, omne venustum
 Creditur¹ elatum, sine limo gloria nulli
 Affuit, immeritis² aliena superbia culpæ est;
 Summaque Luciferi Boreis afflata putatur
 Nobilitas, virtusque venit suspecta tumoris.³
 Hac macula tanti non delibatur honoris
 Integritas, ubi verus honos, ubi⁴ cognita Phœbo
 Majestas, et fervor inest, ubi pocula Musis
 Consecrata bibit, verus conviva Minervæ,
 Veraque Cyrrhæum perhibent insignia numen,
 Commendatque datam mens Phœbi conscia laurum.

At⁵ sunt⁶ philosophi qui nudum nomen et umbram
 Numinis arripiunt, qui vix libasse Minervam
 Exhaustisse putant, tenuisque scientia pectus
 Erigit, et⁷ properata pudent insignia Musas
 Raptaque temporibus, nubit sed⁸ adultera laurus.
 Hi sunt qui statuæ veniunt, statuæque recedunt,
 Et Bacchi sapiunt non Phœbi pocula, Nysæ⁹
 Agmina, non Cyrrhæ, Baccho Phœboque ministrant.
 Hoc pleni, hoc vacui, puer intrat Delia miles
 Castra recessurus, dicta sumptaque salute,
 Et sumpto dictoque¹⁰ vale, temereque magistri
 Præcipitatur honos, rudibus præsumptio musis
 Insilit, et primos audacia decipit annos;
 Jamque in bella venit imbellis, inermis in arma.
 Haud ea sunt famæ Zephyris mandanda, nec aulæ
 Hunc ego commendo, nam se majoribus æquat,
 Contemnitque pares, indignaturque minores,
 Nulli jocundus, gravis omnibus, omnia præceps
 Imperiosus agit, et pacis nulla tumoris

¹ *Conditur*, A.² *in meritis*, A.³ *timoris*, B. C.⁴ *ibi*, B.⁵ *De stultis magistris*. Gloss in A. *Capitulum xx. Contra superficiales philosophos*. Gloss in B.⁶ *Et sunt*, B.⁷ *et* omitted in A.⁸ *et*, B.⁹ *Nise*, MSS.¹⁰ *Et dicto sumptoque*, B.

Fulmen habena premit; modico quod novit in astra
 Conscendisse ratus, alienum scire labello
 Progrediente notat, et conniventis ocelli
 Invidia mordet, et quod tetigisse veretur
 Laudibus attenuat pressis, oculoque susurrat
 Subridente notam, livoris cuncta veneno
 Conspuit, ipse suis avidus laudator in actis,
 Et librata diu, sed turgida,¹ verba loquendi
 Majestate trahit, et gutture tracta tonanti²
 Excutit, et linguam digito gestuque loquaci
 Adjuvat, et vultus animo majora fatetur.

At³ super his aulæ veniam peto, supprimat iræ
 Impetus excursum, frænoque modestia pacem
 Imperet adducto, Cyrrhæas scimus ad aulam
 Divertisse deas, totumque infundere Phœbum
 Pluribus, et geminum contingit regia solem.
 Criminis unius hos colligit,⁴ excipit illos
 Linea, paucorumque nota non tangimus omnes.
 Hos cum declinet vitium, declinat ad illos.
 Hos vel eos tetigisse licet, veniamque peroret
 Excepisse bonos,⁵ redimatque exceptio culpam.

Et tamen⁶ admiror quam dandi cæca potentum
 Sit redditus sparsura manus, nam prodiga fundit
 Immeritis, et amara tenet, cui larga tenetur
 Ad data, prona datis, pollutaque munere, munus
 Restituit, munusque putat quod munere vendit.
 Expectata bonis rapiunt bona, prona cupido
 In pretium pretio, nullique incognitus aulæ
 Ambitus, et laterum phalerato multus in ore
 Tullius, et celso cumulus speratus honori,

¹ *turbida*, A.

² *donanti*, B.

³ *Capitulum xxj. De venia divi-*
tum ab auctore postulata. Gloss in
 B.

⁴ *colligat*, P.

⁵ *bono*, B.

⁶ *De prælatiis qui nihil dant dig-*
nis. Gloss in A. *Capitulum xxij.*
Quæ sint causæ dandorum reddi-
tuum. Gloss in B.

Et furtim mitrata Venus, scelerisque minister
 Conscius, imperii metus, vitæque nocentis ¹
 Histrio ² suspectus, et adultæ ³ gloria laudis
 Dando non meritis, nimiumque alterna potentum ⁴
 Gratia cognatusque movens præcordia sanguis;
 Consimilesque ⁵ ligans animorum fibula mores,
 Implicitæque ⁶ dolis venundata copia linguæ.
 Nec noto quod inseruit ⁷ naturæ lege propinquis
 Astringatur amor, truncique ⁸ a robore ramus
 Robora derivet, surgatque in sanguine sanguis
 Idem, in eodem ortusque sui natura momento ⁹
 Ingenitus est proclivis amor, majorque ¹⁰ minores
 Tollat honos, generisque genus sub sole diescat.
 At ¹¹ quantum liceat libeat, ¹² tollantque propinqui
 Dona propinqua modo, reditusque in parte relinquant
 Philosophis, unum ¹³ capiant ¹⁴ qui cuncta merentur.
 Detur et hoc aulæ, fateatur ¹⁵ Pallada munus,
 Significentque data solium ¹⁶ novisse Minervam,
 Et studii quædam consortia dona loquantur,
 Impigra sit dandi mentis manus, infima laus est ¹⁷
 Cuncta dari, cum nulla bonis quas sorbet in hora
 Histrio dantis opes, logicus delibet in anno.

¹ This line I give from P. It is not found in the manuscripts which I have used, in which the preceding line ends *scelerisque nocenti*.

² *Histria*, A.

³ *adultæ*, P.

⁴ *potentis*, P.

⁵ *Consiliumque*, A.

⁶ *Implaciteque*, B. *Implicat at-*
que, P.

⁷ This is the word used in the old printed edition, evidently incorrect, as it destroys the measure of the line. Our two manuscripts have a contraction which is obscure, *sim.*, or *scm.*

⁸ This is the reading of A., and appears to be that of B., but it is not very clear. P. gives *cognata ex arbore ramus*.

⁹ *memento*, B. P.

¹⁰ *Nemo suos habeat odio, major-*
que, P.

¹¹ *Ut*, C.

¹² *liberat*, B.

¹³ *munere*, A.

¹⁴ *sapiant*, C.

¹⁵ *fateantur*, P.

¹⁶ *solum*, P.

¹⁷ *infima lux est*, B.

JOHANNIS DE ALTAVILLA

ARCHITRENIUS.

LIBER QUARTUS.¹

Lilia ² Castalii ³ veris ⁴ marcentia fati ⁵
 Sub Borea brumante gemit, Nisamque negantem
 Subsidium Cyrrhæ, verum ⁶ præsentia lædunt
 Fortius adversa, contra distantia sensum
 Diminuunt pœnæ, nec ⁷ compassiva dolendi
 Tot stimulos ⁸ lamenta gerunt, et segnius urit
 Fax admota minus, igitur incœroris in unda
 Naufragus inde meat alibi siccandus ocellus.⁹

Mons ¹⁰ surgente jugo ¹¹ Pellæam despicit urbem
 Astra supercilio libans, lunaque minorem
 Miratur longe positam decrescere terram
 Sideribus vicinus apex, ut sæpe meantem
 Ocius offendat, cum cursu est infima, lunam
 Augis in opposito, cum visu maxima, pessum
 Vergit in orbe brevi, mediumque aspectibus offert

¹ *Liber quintus incipit, A. Liber iij. continet xvj. capitula. Compassio Architrenii super scholarium egestate, B.*

² *Filia, P.*

³ *Castali, B. Castelli, C.*

⁴ *veri, B.*

⁵ *fatīs, A. futa, P.*

⁶ *versum, B. visum, P.*

⁷ *neque, A.*

⁸ *stimulis, B. P.*

⁹ *ocellos, P. A. has ocellus corrected to ocellos.*

¹⁰ *Descriptio montis cui ambitio et cætera vitia insident. Gloss in A.*

¹¹ *ruo, P.*

Quadratura jubar partem directior omnem¹
 Vix aliqua vergit, facilemque admittere nescit
 Arduus ascensum, sola hic latus omne pererrans
 Ambitio reptat, prædilexitque colendum
 Pro laribus² montem, Zephyris ubi succuba tellus
 Veris alumnat opes, passimque intexit amara
 Dulcibus, et fruticum nodis armantur³ olivæ,
 Et laurus cristata rubis, suspectaque⁴ dumis
 Quercus, et horrenti crudescit conjuga rusco
 Esculus, et rigidis spinæ vallatur⁵ aristis
 Astra comis abies superum concivis inumbrans.
 Hic quæcunque verum fit gloria crinibus arbor
 Gratia montis habet, et siqua audacius alto
 Vertice diis certat,⁶ ibi nulla licentia pressæ
 Arboris, ut surgat, montique adsurgere vano
 Crine myrica timet, steriles ibi verberat auras
 Infœcunda salix, riguisque libentior⁷ alnus
 Ascendisse⁸ vadis, æternaque testis amorum
 Populus Cœnones, platanusque, et siqua neganti
 Natura haud recipit partus ingloria fructum.

Hic pinus graciles succingitur alta capillos;
 Palmaque centennis tardante puerpera fructu;
 Et preciosa rōgos fumo condire cypressus;
 Et meliore libro cinamolgi⁹ cinnamus hospes;
 Et lacrima felix nostræ sacra balsamus aræ;
 Et ficus geminis depingens floribus annum;
 Et bina nucleum quæ claudit amygdalus arca;
 Et sitiens Bacchi primævum pessicus¹⁰ imbrem;
 Et tunicata croco germanaque cottanus¹¹ auri;

¹ *devector sub omnem*, P.

² *Præ laribus*, P.

³ *minantur*, B.

⁴ P. has *suspectaque*, but gives *spectataque* as a various reading, in the margin.

⁵ *vallantur*, P.

⁶ *discertat*, B.

⁷ *licentior*, B.

⁸ *Descendissc*, P.

⁹ *cynomelgi*, B. *cynamulgi*, P.

¹⁰ *persicus*, P., which of course is the correct Latin word.

¹¹ *cogetanus*, B., imperfectly corrected to *cottanus*. *cotonus*, P.

Et rugosa genam producto dactylus ævo;
 Et pyrus, huicque sacrum¹ tituli dat Regulus omen;
 Et pyrus, hancque volæ plenus denominat orbis;
 Et pyrus, huicque dedit materna angustia nomen;
 Et pyrus, Augusto quæ patrocicante² vocatur;
 Et pyrus, hæc nota est, et filiolata Roberto;³
 Et pyrus, est hujus alius Baptista Joannes;
 Et pyrus, a quovis pretio signata, vel oris.
 Cœna vel aspectus, coit uno quælibet arbor
 Ambitiosa sinu, quo pictæ prodiga formæ
 Rumpitur in vernos montis lascivia risus.
 Gratus ibi livor violæ, dulcique⁴ rosarum
 Flamma cruore natans, terræ devinctior⁵ auras
 Mulcet⁶ odore crocus, et notus amantibus hospes
 Exæquasse nivi præsumit lilia pallor.
 Floribus egregiis solum pubescit, ut absit
 Gloria pauperibus hortis, vilisque ligustra
 Ornatura⁷ rubos, et quæ certasse⁸ ligustris
 Nigra licet cogit Zephyrus⁹ vaccinia pingens.

In¹⁰ planum descendit apex, variusque superne
 Rivulus exultat, conflictantisque¹¹ susurrat
 Ludus aquæ, ripasque joco pulsante lacessit;
 Solis unda vacat pretiis, haud ulla profundo
 Vilis arena sedet, lapidumque ignobile vulgus.
 Ditia¹² luxuriant ridentibus ima metallis,
 Exundatque jubar, lapidum generosa propago,
 Ut gelidus mixtis delectet in ignibus humor.
 Illic illimes bysso candentius undas
 Liliat¹³ argentum, partimque argenteus auro
 Amnis inauratur, gemmarum turba nitore

¹ *huic sacrum*, A.² *patrinante*, B. P.³ *Reberto*, P.⁴ *dulcisque*, P.⁵ *devinctius*, P.⁶ *Sulcat*, corrected from *Sulcet*, A.⁷ *Ornamenta*, B.⁸ *certare*, B.⁹ *Saphirus*, A. *Saphiris*, C.¹⁰ *Capitulum iiij. De rivulo in ejus latere demanante*. Gloss in B.¹¹ *conflictantisque*, A.¹² *Dulcia*, B.¹³ *Illigat*, A.

Auget aquæ radios,¹ hic jaspidis, hic amethysti
 Gloria lascivit, hyacinthi² cærulea plaudunt,
 Et pretium præbet nutricibus unio conchis,
 Et fruitur³ viridis⁴ æterno vere smaragdus.⁵

Hic⁶ vaga discurrit animi gravis incola nunquam
 Cura soporis amans, curæque annexa parenti
 Anxietas, tacitique metus, et nota voluntas
 Dissimulans, et spes dubio vicina timori,
 Donaue nobilior⁷ populis sparsura cupido,
 Et sceptri secretus amor, nimioque vacillans
 Credulitas voto, solique occulta casarum
 Laudativa sitis, et honorum sedula plausus
 Muneribus pavisse fames, audaxque favores
 Alternos emisse favor, famæque sititor
 Impetus⁸ expensæ, donataque gratia gratis,
 Sed reditura datis, vultusque⁹ modestia raro
 Gravior arrisu, gravitasque affabilis, oris
 Non animi plausura¹⁰ joco,¹¹ mansuetaque linguæ
 Canities, verbique virum¹² testata venustas.
 Hic promissa volant, decurrunt dona,¹³ fidesque
 Pollicitis proclivis adest, dandique facultas
 Libera spargit opes, plenoque pecunia cornu
 Fundit amicitias, emiturque in mutua nexus
 Foedera, venalique¹⁴ datis succumbitur aulæ.
 Hic fictus virtutis odor,¹⁵ fabricataque vultus
 Relligio, clausoque tumens elatio vento,
 Et recti mendax species, et simia morum
 Hypocrisis neglectura¹⁶ genas, aucepsque favoris
 Eloquium, vernusque rudis facundia causæ

¹ radiis, A.

² iacincti, A. B. iacinthi, P.

³ struitur, P.

⁴ virides, A.

⁵ smarandus, B. smaragdus, A.

⁶ Capitulum v. De incolis ejusdem
 montis. Gloss in B.

⁷ nobilio, B.

⁸ Expetus, B.

⁹ vultuque, B.

¹⁰ plausiva, B.

¹¹ loco, P.

¹² diu, B.

¹³ iscursant dona, P.

¹⁴ venali datis, A. B.

¹⁵ honor, B.

¹⁶ neglecta, P.

Flosculus, et turpem redimens solertia vitam.
 Hic in amicitias hostem complectitur hostis,
 Blanditur feritas, odium favet, ira salutat,
 Sævities¹ palpat, libertas servit, obedit
 Imperium, premitur majestas, gloria languet,
 Cedit apex, omnique via reptatur ad aulam,
 Omnique ambitio saltu venatur honores.

Hic puer imperii cupidus ludebat, alumnus
 Martis, Alexander; sceptrique infudit amorem²
 Ambitio nutrix, totumque armavit in orbem
 Præcipites animos, tenerisque induruit annis³
 Bella pati, votumque duos extendit in ortus.

Primos⁴ ambitio remos, et prima furori
 Vela dedit, ventosque rudes, Martique volanti
 Cum sole et luna primas innexuit alas.
 In magni jugulos animavit Cæsaris enses,
 Corruptique fidem soceri, pavitque Philippos
 Sanguine civili, pugnavitque hostibus hostis,
 Et Romana leves juverunt prælia⁵ Parthos,
 Instantesque fuga supplerunt pila sarissas.
 Hac duce sunt Latii totum diffusa per orbem⁶
 Vulnera, Pœnorum subsedit⁷ gloria Romæ
 Fulminea pulsante manu, bibuloque cruoris
 Hannibal ense furor, mundumque doloribus emit
 Cæsareumque jugum Romæ defossa⁸ juvenus
 Ambitionis acu, gaudensque laboribus omnes
 Indolis extorsit titulos, fuditque furore
 Martis, et Herculeo nitente⁹ sanguine Pyrrhum.

Hinc¹⁰ hominum tortrix Allecto major,¹¹ Erinnys¹²
 Summa, potestates urget violentius, ardor

¹ *Sengnities*, B.

² *honorem*, B. P.

³ *armis*, A. B.

⁴ *Quod ex ambitione bella ortum habuerunt.* Gloss in B.

⁵ *præmia*, B.

⁶ *per annum*, B. P.

⁷ *succedit*, P.

⁸ *defessa*, A.

⁹ *nitentes*, B. *nidentem*, P.

¹⁰ *In quo genere heroum ambitio conversetur.* Gloss in B.

¹¹ *maxima*, P.

¹² *Herinis*, A. *erinis*, B.

Arduus, ambitio solitæque accendere corda
 Nobiliora faces, indignatusque caminus
 Degeneres animos timidosque invadere votis,
 Integrum imperium, summamque capessere¹ mundi,
 Et diis esse pares, superumque instare favori,
 Fortunæque sequi tollentis in æthera dextram.
 Contentos habitis submissaque pectora spernit,
 Et votum quod serpit humi; nam prodiga voti
 Sperat in immensum, nullique indulget habenæ²
 Ambitio, segura modi, spes ardua, sola est
 Quæ timuisse facit, et anhelans summa voluntas,
 Et desiderii sitientis sceptræ libido.

Huc³ nova visurus fastigia surgere fessis
 Luctatur pedibus, et jam superatur Olympus
 Tertius, alter Atlas, et adest quæ sidera dorso
 Culminis aula quatit, contendit in ardua cælo
 Invidiam factura domus, sublimis in altum,
 Ad modicum statura volat, transcendit et auras,
 Et pacem quam summa tenent, seque inserit astris,
 Sollicitatque deos, iteret⁴ ne proelia Phlegræ
 Haud aliter cælestis homo, suspecta minanti
 Arduitate, Jovem repetita in fulmina cogit,
 Armatusque manus hominum securus, et arces
 Despicit, et terræ digna scelus expiat ira.
 Tollitur alta solo regum domus, aula, deumque
 Sedibus audaci se vertice mandat, at umbras
 Fundamenta premunt, regnisque⁵ silentibus instat,
 Ultima Tartareos æquans structura recessus.
 Radices operis ne verticis ardua præceps
 Sarcina subsidat, Stygias demittit ad undas.⁶
 Tartareus⁷ jam civis⁸ homo, Stygis⁹ incola, mortis
 Non expectato laqueo venit illa, supremo

¹ *summa capescere*, A.

² *nulli dum paret habenæ*, P.

³ *De aula in montis ejusdem vertice constituta*. Gloss in B.

⁴ *niteret* or *interet*, B.

⁵ *regnique*, B.

⁶ *in undas*, P.

⁷ *Tartareæ*, P.

⁸ *cujus*, C.

⁹ *Aligis*, B.

Vis¹ rapitur fato, mavult præcedere liber
 Fatorum quam² jussa sequi, jam³ tramite cæco
 Ad Styga rumpit iter⁴ vivus vovisse⁵ laborat,
 Quo defunctus eat, descendit ad infima mundi
 Centro fixa domus, medioque innititur axi.
 Explicat aula sinus, montemque amplectitur alis
 Multiplici latebra, scelerum tersura ruborem,
 Ipsa loco factura nefas, erroribus umbram
 Cæca parat, noctisque vices oculique verendas
 Decipit excubias, pereuntis sæpe pudoris
 Celatura notas,⁶ Venerisque accommoda furtis.
 Nam tenebras⁷ qui peccat amat, latebrisque pudorem
 Excusat, noctemque facit velamina culpæ.
 Marmor et attriti quicquid splendore politus
 Aspectum pavisse potest, aut nobile reddit
 Et famæ commendat opus, pretiosa domorum
 Materies, laudisque venit fœcunda honorum.
 Luxuriam largitur humus, mundique nefandis
 Obsequitur votis, rerum tellure ministra⁸
 Ædificat securus homo, nam terra paratum
 Jurat in auxilium, quidvis natura potentis
 Expedit ad nutum, lapides et ligna ligandis
 Ædibus, et quicquid pretiosior exigit usus.
 Exhibet et gemmas, quarum fulgore diescit
 Sole suo contenta domus, sed gloria paucas
 Hæc visura moras, cursum felicibus aufert
 Temporis occursus, lætis venit obvia fati
 Janua, summa dies, metuenda⁹ potentibus hora.
 Hoc¹⁰ fatui cælum mundi¹¹ videt, inque dolentes
 Excutitur risus; heu! quæ dementia tantis

¹ *Vix*, P.² *jam*, B.³ *nam*, P.⁴ *inter*, B., apparently.⁵ *venisse*, C. P.⁶ *nefas*, B.⁷ *latebras*, B.⁸ *ministrat*, A.⁹ *munienda* or *mutuenda*, A., but not very distinct.¹⁰ *Exclamatio Architrenii in eos qui opes ædificationibus consumunt.* Gloss in B.¹¹ *mundi cælum*, B. P. gives *telum* in the margin.

Erexisse domos studiis, tantosque labores
 Perdere, tot census, quod crastina diruat¹ ætas
 Instruit instanter labor irritus,² ocius ista³
 Otia tollantur, ad inania mundus anhelat,
 Deflectatur iter, totusque in seria sudet.
 Nam risu, aut digito, quid dignius? Ardua tollit
 Cras ruiturus homo; furor est sublimibus uti
 Sedibus, ad lapsum properanti, improvida⁴ montes
 Accumulat casura manus, nam sufficit unam
 Contraxisse casam morituro, cum irrita surgant
 Quæ fati pulsante manu fastigia nutant.
 Hæc tamen et quicquid auget ludibria vitæ
 Sunt desperantis animæ solatia, fati
 Postera, deterrent dubiæ præsentia mentis.
 Crastina cælatur,⁵ hodiernis utimur, iram
 Judicis expectat incauti audacia mundi,
 Conscia delicti, suadet præsentia, clausos
 Expositura metus, series occulta futuri.
 Hic auro Parias⁶ onerant aulæa columnas.

Nobile⁷ surgit opus, levius quod⁸ tersit Arachnes
 Pollice lida⁹ manus, et vestibis implicit aurum,
 Pectinis ingenio nulli cessura, licebit,
 Pallas anum simulet, Hermi satiatur arena,
 Gloria picturæ, florum lascivia, ductu
 Pectinis accedit, et veris gratia major
 Vestibus arridet, series depingitur anni
 Temporis excursu vario distincta, sed illic
 Aurea vernat hiems, et item Saturnius annus
 Ver habet æternum, picturæ clausula quævis
 Secula clausa tenet, annosaque tempora, vestis
 Colligit una dies, cujus brevis explicat ordo
 Omnia, nascentis ibi mundi vagit origo,

¹ *dirivat*, B.² *impetus*, B.³ *justa*, P.⁴ *properant improvida*, P.⁵ *celantur*, P.⁶ *patrias*, A.⁷ *De pictura aulæorum*. Gloss in B.⁸ *quam*, P., with *quod* in the margin.⁹ *lyda*, P.

Et jam cana redit teneris infantia rebus,
 Præteritumque Chaos¹ iterum puer induit orbis.
 Nec minus horrescit mundum clausura, suasque
 Asperat hora minas, et adusto murice candens
 Purpura, iudicii supremum ventilat ignem.
 Temporis expressus medii prætermeat ordo;
 Ut vero videas succedere secula tractu
 Nec spatio confusa brevi,² pictura labores
 Antiquos meminit, Danaos ibi Pergama fleres³
 Diruta⁴ flere dolos,⁵ lacrimis dum purpura sudat,
 Dum latus Hectoreum major fodit Hector,⁶ Achilles,
 Succumbitque Paris Græca Venerisque sagitta;
 Et Venus Atridæ gladios iramque⁷ ministrat.
 Hic fletus teneros⁸ Priami nomen,⁹ uda senectæ
 Ariditas, redditque dolor quod perdidit ætas,
 Hectoreos casus morte ausa, hic sensus Ulixis,
 Hic Pyrrhi gladius pugnât; conatibus ille
 Pectoris, ille manus; hic flet Ledæa, nec oris
 Gloria diluitur lacrimis, sed fletibus ipsis
 Vultus ridet honor; hic Græca, hic Dardana pubes,
 Illa stat, illa¹⁰ cadit, tractantur bella, sed inde
 Ensibus, inde fuga, et dum respirantibus armis
 Consulit in dubios Atrides Nestora casus,
 Ille vir, ille senex, Phrygio juvenescit in auro.
 Dulce virum luctus lugere, dolere dolores,
 Et lacrimis lacrimas, planctu rescribere planctum.
 Dulcius est oculo dulci decurrere casus,
 Fortunæque vices, Veneris quas alea versat,
 Et pasci lacrimis, quibus invitantur amantum
 Gaudia, dum tenero dulcescunt basia¹¹ fletu;
 Et lacrimis inserpit amor, miserisque foveatur

¹ *Præteritum Chaos*, B.² *levi*, B.³ *cernas*, P.⁴ *Dirupta*, B.⁵ *dolo*, P.⁶ *hostis*, A.⁷ *veniamque*, B., corrected to *iramque*.⁸ *teneros fletus*, B. P.⁹ *move*, B. *vomit*, P.¹⁰ *ista*, P.¹¹ *oscula*, A.

Major in adversis, intextos pecten amorum
 Exprimit eventus, ibi serum Pyramus ense
 Vindicat egressum, Thisbe lugubria fati
 Pondera morte levat, tua non formidat ad umbras,
 Pyrame, fata sequi, sequiturque dolore dolorem,
 Et gemitu gemitum producat, funere funus.
 Hic patris amplexus usurpat Myrrha, noverca
 Grator ipsa sibi, Byblisque sororia fratri
 Gaudia mentitur, Iolen ibi¹ mollis amictu
 Induit Alcides, rigidoque et pensa stupenti
 Pollice turbat opus, ausus latus ardua doctum²
 Edocuisse colos, fuso meminisse cadenti
 Cogitur Alciden, positamque resumere clavam.
 Hæc et siqua juvant oculos, pictura jubenti,
 Pectine producit, homines et bruta creanti
 Pollice tela³ parit, operis laudisque magister
 Omnia doctus arat, naturæ cuncta potentis
 Induit ille manus, vigilant ibi sidera cælo,
 Æquora piscis arat, vario discurritur aer
 Alite, terra feris, nostrique superbior oris
 Majestate, parit homini quod serviat, omni
 Obsequiosa bono, quovisque juvantibus usu
 Sedula deliciis, ibi læta et tristia spargit
 Ambigua fortuna manu, fati exitus omnis
 Textitur, et tenui dependent omnia filo.

Luxuriam⁴ cultu⁵ nullo modus ordine nullo
 Limite metitur luxus, non claudit honestas
 Prætereuntis iter, pretium quæsisse laborant
 Vestibus uda Tethys, et fœcundissima tellus
 Mater opum, calido tenuis mandatur ab axe
 Carbasus, et Pharii linum de littore Nili
 Tollitur, ut nudam gemat Isida nudus Osiris.

¹ sibi, P.² doctus, A.³ P. has *tecta* in the margin.⁴ *De luxu vestium et pictura vasorum.* Gloss in B.⁵ *Luxuriam cultus*, P.

Vellera dant Seres, studiique Britannia Major
 Ingeniique potens, quocunque vocaverit usus
 Ausa dedisse manus, raptique paratior ala
 Fulminis, et pretio queat exæquasse laboris,
 Altera naturam natura, Minerva Minervam,
 Fervescit Tyrius sudor fudisse cruorem
 Muricis, æquoream penitus scrutatus abyssum,
 Ut falli facilis roseo flammata veneno
 Vellera miretur oculus, mundumque beari
 Sic putet interius, animam torquente reatu.

Divitis ingenio picturæ gaudet et auri
 Gloria vasorum rutilo pallore coruscat,
 Nec pretii nec laudis egens, miratur in illis
 Artificis natura manum, seseque minorem
 Agnovisse pudet, nam gratia surgit in auro
 Plenior, et quævis facies ornatior exit.
 Blandius invitat ad pocula vasis in imo
 Stans hominis signum, Baccho superante futurum
 Naufragio felix, nisi quod gula sæpe paratis
 Subvenit auxiliis, hominemque urgentibus undis
 Humanum servasse putat, volat ebrius ales
 Inferius tardante mero, serpente bibenti¹
 Innocuus conviva bibit, bibit cingulus uda²
 Sanctificans dextra, blandum fremit ira leonis
 Poturæ³ tranquilla gulæ, mansuescit in unguis
 Pace minax ursus Nerei; mutasse profundum
 Piscis⁴ amat, Bacchique lacus et littora servat
 Gratia picturæ picturaque gratior aurum,
 Gemmarumque dies, Bacchum latura favoris
 Nectare vasa replent, vasis pictura decorem
 Exhibet ornatus, decus aurum, gemma nitorem.

Illic ingluvies, illic Venus effluit, illic
 Textitur occulto studio dolus, æmula veri
 Fabula, prævelat fidei perjuria peplo.

¹ *libenti*, A.² *angelus una*, P.³ *Potare*, A.⁴ *Pestis*, P.

Pacis habent vultus odii secreta, venenum
 Fraudis amicitiam tenui mentitur amictu.
 Occulit immanes animos¹ clementia vultus.
 Pectoris asperitas risu prætexta sereno
 Interius fervens, laqueos innodat,² et hamos
 Curvat in insidias, rabiemque in pectore fixam
 Armata in omne nefas, non est quod abhorreat aulæ
 Incola delictum,³ facie describit amicum,
 Hostem mente premit, linguam dulcedine lactat
 Mentis amara tegens, animo blanditur operto
 Lædit in occulto, præsentem parcat amico,
 Vulnerat absentem, quicquid præsentia pacis
 Spondeat, a gladio non est absentia tuta.

Nulla⁴ fides aulæ, nulla est reverentia, nullus
 Committendo modus, vitiis indulget, honestum
 Ambitione premit, æquum declinat in omni
 Materia lucri, studio quocunque laborat
 Ut locus crescat, linguæ suffragia vendit
 Ad pretii libram, rapiunt majora patronum
 Munera, nec nunquam partitur puncta favoris
 Partibus adversis; unum promittit utrinque⁵
 Obsequium, neutrumque juvat qui utrique tenetur,
 Proditor amborum; nam vel bellator utrinque⁵
 Arma negat vel utrique favens⁶ utrique minatur.
 Prodigus eloquii vultu non mente serenat
 Aulicus affatum, Zephyro vernantior oris
 Lilia verborum cuivis largitur, et omnes⁷
 Nectar amicitiae redolenti pace salutatur.
 Quid doleas, quid non, quid dulce, quid utile, quid non,
 Sollicitus quærit; et tantum verba daturus
 Singula promittit, crescentibus omnia spargit
 Pollicitis, sed nulla manu; spem mandat inanem

¹ oculos, B.² prænodat, B.³ delictum, A.⁴ De infidelitate aulicorum. Gloss
in A.⁵ utrique, P. utrumque, C.⁶ favet, A.⁷ omnis, P.

Pectoribus, dextræque nihil ; spes credula fallit
 Pectora, verba manum ; sese ligat aulicus omni
 Omnia facturum, largoque enititur ore
 Quidlibet¹ ut speret, sic imminet ardua multis
 Sarcina, dum verbis temere fiducia surgit,
 Dum spes cæca jacet, subiti secura flagelli.
 Heu facinus ! multos in summa pericula misit,
 Naufragioque fuit linguæ tranquillior aura,
 Mobilis et nullos solide complexus amicos.
 Mente vagus dubia, nullis nisi fœdus² uti
 Fœderibus novit, odiis alternat amores,
 Mutat amicitias, has exuit, induit illas,
 Quosque³ minus constanter amat, constantius odit.
 Vagit amicitia⁴ teneris infantia cunis,⁵
 Gravior ad veteres numquam producit⁶ annos,
 Nec senii matura sapit, fastidia ferret.
 Si senio marceret anus, dum spirat odorum
 Primitias,⁷ expirat amor,⁸ sic aula diurnos
 Eligit, et tractos ultra fastidit amicos.

Principis⁹ ad nutum servi¹⁰ inconstantia nutat,
 Quodlibet ad votum didicit versare favorem
 Clausus adulator,¹¹ et quodvis nolo, paratum
 Nolo relaturus, et si volo dixerit ille
 Reddet, et ille volo, semel, hinc non, dicitur, inde
 Ingeminatur ita quicquid laudaverit, illo
 Nil melius, quicquid animo non sederit, illo
 Nil visum est pejus, siquid jubet acrius, ipsum
 Juratur licuisse nefas, si mitius, ipso
 Tollitur ad superos melior Jove, quicquid agatur
 Id tene,¹² dii melius, hic est qui pulvere nullo
 Excutiat nullum, cauteque absolvere quærat¹³

¹ *Quilibet*, A.² *fœdibus*, B.³ *Quoquo*, A. B.⁴ *amicitias*, A. B.⁵ *comis*, A. B.⁶ *perducitur*, C.⁷ *Primicitias*, A.⁸ *odor*, B.⁹ *De adulatione aulicorum*. Gloss
in A.¹⁰ *cervi*, A.¹¹ *ad*, B. P.¹² *bene*, B. P.¹³ *curat*, B. P.

Crimen ubi non est suspectam sordis amictus
 Munditiam reddens, ut¹ quo placet inde mereri
 Debeat offensam, servi manus illa ministrat;
 Non reprimit culpam, domino male sedula servit
 Obsequio lædens; hic est qui adversa volenti
 Prospera diffinit, dominoque in fata ruenti
 Jurat in eventus dextros, laudatque sinistri
 Augurium fati; quicquid fortuna minetur
 Mentis pace ferens, placeat modo, pauca dolorem
 Altius infigunt; hic est qui gaudia mente
 Supprimit, ore gemit, et rursum gaudia vultus.
 Pectus habet² gemitus, vultus accommodat omni
 Fortunæ domini, nusquam vestigia mutans
 Solvitur in risus in quos se solverit, idem
 Ore pluit lacrimas animo quas pluerit³ idem.
 Cum dominus tali facinus committit amico,
 Ille doli vulpes, domuique domesticus hostis,
 Omne domus vitium ridenti mordet⁴ oculo,
 Et pede vel cubito socios et crimina tangens,
 Quod lingua reticet loquitur pede, cuncta loquentis
 Garrulitate pedis, domini commissa revelat,
 Et fidei fracto reserat secreta sigillo.

Has⁵ aliasque notas notat Architrenius, ergo
 Heu! quem divitiæ, quem mundi vana loquuntur
 Gaudia felicem, vitiique ancilla beatum
 Gloria mentitur, gladiis linguisque suorum
 Cæditur ipse, manus non⁶ evasisse ministras
 Fortior ipse potest, non extorsisse latentem
 Perfidiam novit, animo non prendit apertum
 Crimen adulantis; oculo quod præstat et auri,
 Non oculo non aure videt, popularibus auris
 Auribus assurgit, læta præconia⁷ vulgi
 Dulcia mente bibit, circumfususque favorem

¹ a quo, A.² habent, B., apparently.³ pluerit, C. pluerat, P.⁴ mordenti ridet, A. C.⁵ De. potentum impotentia et cæcitate. Gloss in B.⁶ manusque, B.⁷ præcordia, B.

Plausibus indulget, nec laudibus arctat habenam.
 Sed sibi jam melior et major laude videtur
 Ipse nefas totusque nihil se credit ad omnes
 Esse satis laudes, pretiumque in laudibus esse
 Concipit, at¹ nescit pretium non laude meretur,²
 Sed pretio laudem, nescit quod turpibus ipsa
 Laus³ damnosa venit, cum sit derisio pravis,
 Laus pictura bonis, ipsa est quæ exultat honestis,
 Insultat vitiis; illis arridet, et illis⁴
 Cautius irridet,⁵ nescit dum lingua redundat
 Laudibus, omne malum mentis secreta loquuntur.
 Non aperit clausura⁶ dolos facundia servi
 Quo prosit domino, sed quo delectet, ad aures
 Verborum cum melle venit, nec pectore librat
 Utile, suspensio domini securior usum
 Præterit eloquii vallo, ne capta recedat
 Gratia munitur verbo vallante⁷ favorem;
 Claudere fervercit, et dum sua tuta ferantur
 Lintea, præcipiti domini non subvenit alno.
 Vulgus ad obsequium numquam dominantis honestas
 Invitat, sed dantis opes, servire minores
 Majori non suadet amor, sed cogit egestas,
 Imperiique timor, et in aspera prona cupido.
 Non hominum votis sed opum servitur, ab illis
 Imperium mendicat homo, famulantis ad illas
 Servus anhelat amor, et cui devinctior⁸ hæret
 Vellet ut exiguo dominum mutaverit ære.⁹
 Juranti licet ore neget, testatus et ipsam
 Horrendam superum fidei¹⁰ Styga,¹¹ quælibet ausus
 Testanti factura fidem, perjuria venti
 Non reditura ferunt, aura rapiente recursu

¹ *ac*, A. C.² *meremur*, C. *mereri*, P.³ *Lax*, B., here and in the following line.⁴ *illa*, C. P.⁵ *arridet*, A.⁶ *clausum*, A.⁷ *valente*, B. *vallente*, C.⁸ *dementior*, P.⁹ *æde*, A.¹⁰ *fidei superum*, P.¹¹ This is the reading of P. B. reads *fuga*, but A. and C. have *stiga*.

Non læsura volant, non est cui lingua minorem
 Postponat dominum, quicquid mens obvia linguae
 Liberior dictet, quicquid suppressa¹ susurret
 Libertas animi, nullius passa tyranni
 Imperiosa jugum, nulloque² absterrita monstro.
 Si³ linguae ad phaleras, si detur ad omnia verbi
 Condimenta fides, domino nil majus in ipsis
 Excellit superis, nec habet pretiosius illo
 Arca fortunæ, malletque et luce carere,
 Et se quam domino fortunæ ad vota⁴ fruendi
 Uberiore bono, sed si modo dando solutam
 Contrahat illa manum, raptamque in tristia verso
 Urgeat orbe rotam, domini quem multa ministri
 Turba loquebatur, servus modo pocula fati
 Solus amara⁵ bibit, sibi soli applaudit amico
 Qui premitur fato, sepelit quos læta creavit
 Mœsta dies fati, servi celaverat ante
 Nunc aperit fraudes, domus extunc cogitur omnem
 Exeruisse dolum, dominum non decipit ultra.
 Mundi nulla fides, et quæ latuere secundis
 Cernit⁶ in adversis; hominem quid prospera celet
 Asperior fortuna docet, felicia fati
 Excæcant animos, distinguere nescit amicos.
 Qui fruitur lætis fortunæ, quicquid ab alto
 Sidere despectet, unum celatur⁷ amari
 Ut satis est visum, viso dolet⁸ intimus exit
 Exclamatque foris gemitus; solitumque recurrit
 Mœror ad impluvium, positumque resuscitat imbrem
 Vivus item⁹ luctus, et pectore vivus aquoso
 Enatat, et notis oculorum spargitur undis
 Alveus, et gemina lacrimarum rumpitur urna.¹⁰

¹ *suprema*, B.² *que* omitted in B.³ *Quod adversitas adulatorum detegit falsitatem.* Gloss in B.⁴ *recta*, P., in margin.⁵ *arma bibit*, B.⁶ *Cercit*, A. *Crevit*, B.⁷ *colatur*, B.⁸ *indolet*, A. C.⁹ *iter*, A.¹⁰ *unda*, A.

JOHANNIS DE ALTAVILLA

ARCHITRENIUS.

LIBER QUINTUS.

Transit¹ ab aspectis nondum rorantia siccus
 Lumina, nec tersus oculos mœrore palustres.
 Nec mora, finitimo tractu præsumptio collem
 Stringit, et insolido nitens pede, sarcina pessum
 Nutat, ubi testudo volat, fastidit in alto
 Mergus aquæ sedes; aquila cessante, ministrat
 Arma Jovis milvus, spolio contendit oloři
 Corvus, id est ferrugo nivi, strepit anxius anser
 Actæam vicisse lyram, cæcusque pererrat
 Bubo diem, nisumque fugat torpentibus alis,
 Dum mendicata sequitur cornicula penna.²
 Hic lepus³ insurgit animo pallente⁴ leoni,
 Simius humanæ naturæ simia vultus
 Despuir illimes, bubali bos cornua cornu⁵
 Prævenisse putat, admissam tigrida barri
 Segnities inflexa fugat, lupa nupta molossis
 Jactitat insignes thalamos, Lycaonis ausa
 Conjugii rupisse fidem, contraque lænam

¹ *Liber quintus, im. capitulum continet de colle præsumptionis.* Gloss in B.

² *mendicatam . . pennam, A.*

³ *De presumptione.* Gloss in A.

⁴ *pulsante, A.*

⁵ *cornu, A.* This line is omitted in B.

Pardus, asellus equam præsumpto fœdere lecti
Ducit, et hircus ovem, solioque pudendus adulter
Seminari partu Pasiphaen¹ taurus honestat.

Hic Niobe multa Latonam prole lacessit
Ardua, sed numerum tam Sol quam Cynthia pensat;
Surgit in aurigam, dum Phœbi sanguine Phæton
Nititur, et nitido temere confidit in ortu,
Errantemque diem² mundo minus³ obviuſ urit.
Miraturque citum⁴ Boreas ardere Booten,⁵
Indomitosque regi⁶ spargens auriga jugales,
Præcipiti fato meriti mercede laborem
Claudit, et in patria tandem se novit habena.
Amplexus Cereris dulces avellit opaci
Insipidus Plutonis amor, regique Molosso
Idoneo dat⁷ præda thorum, Nessusque biformi
Alciden deludit equo, cælique litura
Lemnius⁸ innuptæ connubia Palladis ardet.
Hic furit in superos tellus armasse gigantes,
Et nivibus montes galeatos, Ossam, Olympum,
Pelion, et scopulis populosa cacumina pacem
Tollit in ætheream, securaque fulminis instat.
Hic sibi rhetoricos Theodectis⁹ gloria flores
Deputat, auctorem titulo mentitus inani,
Assutumque¹⁰ notæ mens conscia damnat honorem,
Nec meritam laudem majestas nominis æquat.
Ardua Pierides ineunt certamina Musis;
Sed rapitur rapto laurus cum nomine, laurus
Ornat, et immemori¹¹ victoria nomine vivit,
Æternumque negat laurum marcescere nomen.
Persius in Flacci pelago decurrit, et audet

¹ *Pasipheti*, A. *Pasiphen*, B. C. *reginam*, P., with *Pasiphaen* in the margin.

² *Errantumque viam*, P.

³ *nimis*, P.

⁴ *scitum*, A. *titum*, B.

⁵ *Boeten*, A. *Boetem*, C.

⁶ *recti*, B.

⁷ *Inde suum dat*, P. *Idoneo*, apparently corrected to *Idoneū* (i.e. *Idoneum*) in A.

⁸ *Lemnius*, A. B.

⁹ *Teoduntis*, B. *Theodentes*, C.

¹⁰ *Assumptumque*, A. *Assurque*, B.

¹¹ *et in memori*, P.

Mendicasse stylum satiræ, serraque cruentus
Rodit, et ignorat polientem pectora limam.

Hic¹ puer insolidus et mente et corpore læso²
Indolis, et teneris animo nervoque solutus,
Quem renum³ senior lascivia mollit, et ævi
Ardescens novitas, emptas in devia præceps
Ecclesias⁴ auriga rapit, superumque regenda
Suscipit innumera lactandus ovilia pastor;
Omnibus ecclesiis⁵ haud contraxisse veretur,
Centigamusque novo superis de jure ministrat
Presbyter, in sponsi spolio præclusus⁶ adulter,
Moribus insipidus,⁷ nostri Jovis inquinat aram;
Accessuque notat Veneris Bacchique sacerdos
Numen utrumque sitit, lumbosque et guttura solvens
Sedulus his servit, liceat scelus esse locutum⁸
Quod fit in occultum,⁹ vitium facit ipsa loquendi
Materiæ sordes, iræ furor imperat ori.
Circumscisa¹⁰ minus movet indignatio verba,
Pauperibus dandos redditus inviscerat, et qui
Cuncta dedit nulla contingit portio Christum,
Emungitque bonis ara ventris¹¹ numinis aram;
Cujus delicias uteri deperdit in utre,
Dum quod¹² in ore sapit stomachi corrumpit Averno.
Hic vulgus cathedras rapta deitate magistri
Insilit, et vacua de majestate tumorem
Concipit impubis et mento et mente, virenti
Crudus adhuc succo, juvenem solidosque viriles
Præveniens culmos,¹³ nec maturata senectæ
Præcipiti lauro non expectasse veretur.
Hos ego prætereo tacitos¹⁴ sine nomine, nosque
Præterit ignotus insania nota magister.

¹ *De præsumptione ecclesiasticorum et magistrorum.* Gloss. in C.

² *læsa*, P.

³ *reum*, B.

⁴ *Sponsas Christi*, P.

⁵ *Omnibus et sponsis*, P., with *sponsis*, sc. *ecclesiis*, in the margin.

⁶ *præclusis*, P., in the margin.

⁷ *insipidis*, A.

⁸ *locutum*, B.

⁹ *in occulto*, P. *sit in occultum*, P.

¹⁰ *Circumcissa*, A. B.

¹¹ *ventris ara*, A.

¹² *quo*, B.

¹³ *cumulos*, B.

¹⁴ *tantos*, A. *tactos*, C.

O rabies sedisse rabi,¹ dulcique² Minervæ
Intonuisse tuba, nondum patientibus annis.
Hic in philosophos ausa est sævire flagello
Mortis alumna fames, animoque potentia Phœbi,
Pignora pauperies curarum verberat hydra.³

Hic⁴ ubi delegit summam⁵ præsumptio sedem,
Inserpit festina comis, crispatque senecta
Henrici faciem, quem flava Britannia regem
Jactat, eoque duce titulis Normannia ridet,
Et belli et pacis, totumque supermeat⁶ orbem
Indole, quam⁷ belli nunquam fregere tumultus,
Dedidicitque virum gladio matura juvenus.
His vernare genis æternum debuit ævi
Flosculus, et nulla senii marcescere bruma.

Hic⁸ vitii fœcunda parens, soliumque domanti
Imperiosa jugo, regina pecunia, juri
Præminet, ausa suis astringere legibus orbem,
Quas ratio nescit, sed ei⁹ devincta cupido
Dictat, et indicit avidi facundia quæstus,
Et loculos augens,¹⁰ discinctæ audacia linguæ
Census censura fiunt, injuria jura,
Pura minus pura, sacra littera sacra litura.

Vicinos¹¹ germana lares attollit, et astris
Invidet inferior cognata superbia, terris
Impatiens habuisse parem, cæloque priorem
Surgit in articulos, summos descendit in ungues,
Crure stat inverso, renes obliquat in arcum,
Ventri¹² parum cedit, suspendit ad ilia lævam,¹³
Educit cubitum, flexam procul arduat¹⁴ ulnam,

¹ *inibi*, P.

² *dulcisque*, P.

³ The five lines preceding are omitted in B., but they are found in A. C. and P.

⁴ *Quod præsumptio est senectutis ad regem Angliæ divertisse*. Gloss in B.

⁵ *summa*, B. *summat*, C.

⁶ *totum supermeat*. A.

⁷ *quem*, P.

⁸ *De pecunia*. Gloss in A.

⁹ *eas*, B.

¹⁰ *ardens*, A. C., and P. in the margin.

¹¹ *De superbia*. Gloss in A. and B.

¹² *Ventre*, C.

¹³ *in illa sævam*, B.

¹⁴ *ardua*, B.

Tenditur in pectus, declives vergit in armos,¹
 Grandiloquum guttur et garrula colla supinat,
 Et nisi pro voto² respondent omnia vultu
 Candet, et ignitis oculis prognosticat iram,
 Et digito nasum ferienti magna minatur;
 Sed læsura parum, solo³ nocitura tumultu.
 Ortu sidereo sublimis, proxima cælo,
 Hæc dea nobilium mandat se mentibus, illas
 Adventu dignata suo, torquentis Olympum
 Sedibus orta Jovis, patrio desuescit ab ortu
 Degenerare casas vix intratura minores.
 Sic sublime volat sceptrisque domestica reges
 Incolit, his pugnat jaculis, hoc militat ense.
 Et tamen interdum claustris invecta, potentum
 Atria commutat casulis, illicque prophanam
 Continuat sedem, sanctis illapsa cucullis.

Ecce⁴ supercilium monachi lunatur in altum,
 Sublimis rapitur vultus,⁵ declivis ocellus
 Surgit in obliquum, ventremque superbia festo
 Plus epulo tendit, duplex sic regnat Erinny
 Interius, venterque notho⁶ turgescit utroque.
 Quid cum turbatur animi pax intima, verbis
 Intonat, ardescit oculis, vultuque minatur?
 Quid quotiens pastor erranti publica monstrat
 Vel privata gregi juris vestia? nonne
 Dictat in oppositum tumidæ præsumptio mentis,
 Et leges alias deceptæ immurmurat auri?
 Quid, quotiens morbos ovium nocuosque tumores
 Subsecuisse parat, reliquum patienter ovile
 Pastoris sequitur virgam, pacemque flagellis
 Exhibet aut monitis? sed claustris hæc belua, de qua
 Fabula narratur, mansuescere verbere nullo

¹ in annos, B.² pro voce, P.³ et solo, P.⁴ De superbia claustralium. Gloss

in A. De monacho elato. Gloss in B.

⁵ vultu, B.⁶ noto, P.

Sustinet aut verbo, domitores¹ odit, et instat
 Asperior virgis, oculisque vomentibus iram
 Fulminat, et monitus fumanti despuit ore.
 Hic quorum² vita est humili dejecta cuculla³
 Spernit oves,⁴ et eas audet præsumere de se
 Delicias,⁵ in quem pretium totius ovilis
 Confluat, et solus virtute supernatet omnes.
 Si quando careat baculus pastore, suoque
 Rege vacet sceptrum moniale, hæc belua sedem
 Jam sibi sortitur viduam, dextramque maritat
 Absenti baculo, vacua jam regnat in aula,
 Jam subjecta jubet; omni se concipit unam
 Imperio dignam, vacuam spem figit in alto,
 Præsumitque⁶ sibi baculum, quem perdere virtus
 Et vitium rapuisse solet; jam fulgurat astri
 Æternis radiis; jam tollit in ardua mentem;
 Jam Jovis alterius ruituro pectore fulmen
 Tractat, et alterius animo prælibat honores,
 Induiturque prius animus quam dextera sceptrum.
 Sic fit apud claustrum, ventosque superbia⁷ præceps
 Velis prærapidos nigris infundit et albis,
 Mundanique⁸ maris rapto, per⁹ inania cursu
 Naviculam scopulis perituram mandat acutis.
 Et cui¹⁰ nota domus famuletur novit, et inquit:
 " O vitii radix primæva, novissima Christum
 " Accedit visura Deum, sed prima recedit
 " Nativumque sibi propriumque hunc diligit¹¹ usum,
 " Ut non unanimes faciat quos inquinat una.
 " Magna quidem molles animos ligat unio, magna
 " Conciliat cupidas pacis clementia mentes.
 " Pax quoque firma leves animos amplectitur, immo

¹ monitores, A.² quarum, A. C.³ cucullo, P.⁴ opes, B.⁵ Delinquas, B. Delicia, C.⁶ Præsumit sibi, B.⁷ superba, B.⁸ Mundanisque, B. Mundāque, C.,
for mundam, a misreading of mundani.⁹ raptoque per, A.¹⁰ Ut cui, P. Ut cum, C.¹¹ diligit, A.

" Pax alios vitæ sumptos communiter usus
 " Nectit, et unus amor studiis inservit eisdem.
 " Verum par tumidis venit indignatio præceps
 " Mentibus, alterno factura tonitrua vento,
 " Discordesque secat morum concordia mentes.
 " Hoc animi fulmen solio detrusit ab alto
 " Luciferum Jovia dum se miratur in aula,
 " Partitusque polos, superum sibi destinat axem
 " Devexumque Jovi, sua cui decreta vel astris
 " Mandet suppositis, igitur rapturus ad Arcton
 " Imperium, fatuo conceptis pectore regnis
 " Affigi Boream jubet, indignatus ad Austrum
 " Sub pedibus regnare Jovis, sed gloria cæcis
 " Fidit in auguriis, et amara superbia dulces
 " Vix habet eventus, melior prudentia fastus
 " Irritat, et rigidus lentescere cogitur arcus.
 " Ecce novos flatus, et prima tonitrua mentis¹
 " Æthereæ, strepitusque rudes, et semina belli,
 " Primitias odii, fraudis cunabula, mortis
 " Primævam faciem, vitæ nova funera mentis.
 " Jupiter arcano circumspicit, et perituræ
 " Compatitur proli, cælo junctissima culpam
 " Excusat pietas, manifesta que crimina velo
 " Palliat erroris, vindictam fixa supernæ
 " Sanctio justitiæ dictat, justamque reatum
 " Evocat in pœnam, nec enim Jove major ad axes
 " Imperat² astrigeros,³ velit ipsa superbia tantum
 " Non voluisse gradum, caveat suspecta ruinæ
 " Summa deûm sedes;⁴ igitur sententia pœnæ
 " Cum nequeat flecti, pietas secedit, et iram
 " Jupiter induitur, et anhelos concutit axes,
 " Fulmineisque manum jaculis armatus et ira,
 " Præcipitat tonitrus, pœnamque in fulmine mandat,
 " Et superum patriis civem deturbat ab astris.

¹ *pacis*, A. C.² *Imperet*, B. C.³ *astringens*, A. *astrigeras*, B.⁴ *cedes*, A.

" O miserum civem ! cujus sub fulminis ictu
 " Detumuit¹ flatus, O gloria dulcis amaras²
 " Eliciens lacrimas, O lux augusta profundis
 " Pallescens³ tenebris, solii pictura superni
 " Deliciæ cæli, pretio solidata, perennis
 " Materiæ proles, omni circumflua formæ⁴
 " Imperio Phlegethontis aquis assatur, Averni
 " Fundamenta tenens, Cocyti⁵ sorbet abyssum⁶
 " Ludificam, felix, nisi se tot fonte bonorum
 " Lucifer agnoscat,⁷ alter Narcissus, et oris,
 " Dotibus et fati lacrimis solatia concors
 " Præbeat eventus, communis sarcina damni,
 " Pondus utrumque levet, miser ille, sed ille, quod ultra⁸
 " Quam liceat ? temere⁹ speciem quam vidit amavit.
 " O cæli¹⁰ scabies, terræ contagia, mortis
 " Initiale¹¹ malum, ventosa superbia, cujus
 " Flatu fletifero¹² pax est excussa superne,
 " Et superis extincta dies ; O prima reatus
 " Clausula, prima deûm confusio, prima dolendi
 " Janua, vas vacuum, pondus leve, robur inane ;
 " De facili turgens animi vesica, potentum
 " Addita sævitiae pestis, corrumpere vatum
 " Pectora prompta lues, facilisque inserpere plectris
 " Dulcibus, et teneris præceps dare cornua Musis.
 " O abies¹³ quæ nunc peregrino ad sidera ramo
 " Serpis, et abjectum fugis indignante comarum
 " Majestate solum, præceps hanc imminet hora
 " Suppressura fugam, non hoc pede gloria firmo
 " Nititur, invalidis truncus radicibus hæret,
 " Exiguum Boreæ subita casurus ad ictum."

¹ *Detenuit*, B.² *amarus*, B.³ *Palentes*, B.⁴ *forma*, B.⁵ *Cochiti*, MSS.⁶ *ab usum*, B.⁷ *agnosset*, A. *agnoscat*, P.⁸ *quid ultra*, P.⁹ *tenere*, A.¹⁰ *Invectio in superbiam*. Gloss
in B.¹¹ *Primitiale*, P.¹² *lætifero*, P.¹³ *rabies*, P.

Dixit,¹ et extrema lacrimis immersit, et imbre
 Detumuit ventus quem linguæ intorserat ira.
 Jamque pererrato per² plana, per aspera, mundo
 Parte³ tenuis magna, monstrum reperitur eunti
 Insolitus terror, nam cælum vertice pulsat,
 Et patulis terræ digitis superoccupat orbem,
 Et Phœbe medium fraternos admovet⁴ ignes,
 Et Christi radios melioraque lumina tollit
 Mater avaritiæ, somni jejuna, cupido
 Æternam damnata sitim producere, nullis
 Exsatiata bonis, lucri studiosa, rapinis,
 Artifices factura manus, visura recessus
 Antipodum, noctisque dies,⁵ umbrasque sinistras,
 Ardentis secreta sinus, mollesque⁶ Sabæos,
 Et rigidos sine sole Getas, primævaque Phœbi
 Lumina,⁷ cum scopulis quibus exulat ultima Thule;
 Ut varias rerum species emungat, avari
 Orbis opes, animi longo sudore secuta,
 Ut tandem modico oculis⁸ deserviat ære.

Horruit,⁹ et noto¹⁰ quid erat suspexit, et inquit:
 " Hæc Stygiæ superis infelicissima noctis
 " Filia fas abolet, cancellat¹¹ jura, resignat
 " Fœdera, pacta movet, leges abradit, honestum
 " Damnat, amicitias rumpit, divellit amorem,
 " Succinditque¹² fidem; plena est discordia, quæstus
 " Ardor ubi¹³ pugnat studio concurritur omni
 " Ad loculos, nam sola potest reverentia nummi
 " Quodlibet ad libitum mundano¹⁴ quolibet uti.
 " Hæc vaga commutat solidis, quadrata rotundis,

¹ *De avaritia.* Gloss in A. *De*
monstro cupidinis [*cupiditatis*, in P.].
 Gloss in B.

² *quæ*, A. B.

³ *Perde tenuis*, B.

⁴ *amovet*, A.

⁵ *diem*, B.

⁶ *molesque*, B.

⁷ *Limina*, P.

⁸ *loculis modico*, B.

⁹ *Quid de cupiditate Architrenius*
sentiât. Gloss in B.

¹⁰ *nota*, B.

¹¹ *cancella*, A. B.

¹² *Subscinditque*, P.

¹³ *ibi*, A.

¹⁴ *mandato*, B.

" Solvit amicitias veteres, iterumque renodat
 " Quas prius abruptit, æternos gratia nodos
 " Vix recipit, nisi quos æterna pecunia nectit.
 " Dulcia¹ sunt cupido lucrosa pericula, dulci
 " Æolus armatur horrore, Ceraunia fluctu,
 " Blanda Charybdis aqua, Phorcis cane, Syrtis arena.
 " Emollit² scopulos lucri dulcedo, diurnas
 " Absolvunt hiemes lucri momenta, labores
 " Expiat innumeros lucrum breve, sarcina lucro
 " Fit levis, et rutilo sudor siccatur in auro.
 " At licet Hesperiae fluvios Bissique³ meatus,
 " Vincula Macrobiani, Chæses⁴ vada, lina⁵ Neronis,
 " Hesperidum ramos, Martis penetralia, Danes⁶
 " Impluvium, Bacchi tumulum, Pharii⁷que tyranni
 " Naufragium, teneresque Jovis spoliaverit annos,
 " Et Phœbi tulerit sapientum præmia mensam;
 " Et geminos axes una congesserit arca.
 " Cura tamen numquam residet suspensa soporis
 " Pace, nec alternam requiem delibat, avarus
 " Inter opes mendicus opum, non temperat unda
 " Qua natat⁷ ipse sitim, semper post parta laborat
 " In partus alios, nulloque retunditur ære
 " Mentis acus cupidæ, loculo vix sufficit uni⁸
 " Quicquid Fabricius sprexit, Crassusque probavit.
 " Hæret in ære sitis, habitis furit ardor habendi,
 " Pullulat in quæstu quæstus amor, omnia nullum
 " Pondus habent, nisi sint unum simul omnia pondus.
 " Infelix⁹ cupidis omnis fortuna, sitimque
 " Nulla levant, quæ cuncta sitit,¹⁰ sed meta malorum
 " Mors sola innumeras curas expellit, et una
 " Falce metit, varii quicquid peperere labores;

¹ *Quod cupidus nullis habitis sit contentus.* Gloss in B.

² *Et mollit,* P.

³ *Bessique,* MSS.

⁴ *Crises,* A. *Crices,* B.

⁵ *litia,* B.

⁶ *Pro Danaes,* P., in the margin.

⁷ *mittit,* B.

⁸ *virii,* B.

⁹ *Quod sola morte cupiditas terminatur.* Gloss in B.

¹⁰ *cuncta quæ sint,* A.

" Et bene de cupido¹ tandem mors sola meretur,
 " Cum longo vigiles somno suffundit ocellos.
 " Vix tamen a quæstu studium subducitur, ipsum
 " Mortis ad imperium sensus vigilantia census²
 " Æternum meminit, oculis in morte cadentes
 " Assurgunt oculi, tenero super omnia voto
 " Dilectus suprema rapit suspiria nummus.
 " Jamque Stygis medium perlabitur umbra, memorque
 " Nunc etiam quæstus, in carnis claustra reverti
 " Nititur, ut nummo rursum potiatur amato,
 " Et loculo loculum³ superaddat, Pelion Ossæ,
 " Colliculum monti, fluvio vada, flumina ponto.
 " At nullos reditus regis dispensat opaci⁴
 " Sanctio, sic dominam saltem⁵ suspirat ad arcam,
 " Extremumque vale Stygiis mandatur ab undis.
 " O loculi dulces, jocunda pecunia, nummi
 " Deliciæ, Sirenes opum, Philomena crumenæ;
 " Cujus ad auratæ vocis modulamina cedit
 " Orpheus, fastiditur olor, delirat Apollo.
 " O geminos solis ortus amplexa cupido,
 " Alterutrumque diem, cujus radicibus omnis
 " Perplexatur humus, cælumque cacumina terrent.
 " Væ terræ! cum sis superis⁶ suspecta, nec ejus
 " Divitiis contenta, vocas⁷ Titanas in astra,⁸
 " Sollicitasque Jovem, superosque in monstra resolvīs;
 " Dum petitur cælum, per Pelion, Ossan, Olympum.
 " Heu sortis miseræ! quibus est angusta bonorum
 " Portio, sol oculis quicquid metitur habere.
 " Indepulsa manent cupidæ jejunia mentis,
 " Quam non exsatiāt⁹ uno minus omnia, pontum
 " Exhaustisse nisi bibulas emungat arenas.
 " Heu! pugnaturos plusquam civiliter enses

¹ *dum cupido*, B.² *sensus*, A.³ *Et loculum loculo*, A.⁴ *opacis*, B.⁵ *semper*, P.⁶ *superis cum sis*, A.⁷ *vocat*, A.⁸ *ad astra*, A.⁹ *exacuant*, B. *exatiant*, P. *ex-*
taciant, C.

" Alternæque necis gladios accincta¹ cupido
 " Mille modos lethi rerumque pericula tractat,
 " Ut mundi lacrimas² loculi transfundat in usus.
 " O³ utinam sanctos hæc citra viscera patres⁴
 " Ecclesiæ⁵ pupugisset⁶ acus, ne vilior auro
 " Ara foret, sed libra libro, sed numine nummus.
 " Non Davo⁷ caderet morum censura, Catonis
 " Limatum totiens temere morsura rigorem,
 " Non partiretur consulto Simone Petri
 " Curia, vel baculos Christi, vel cornua virtus
 " Surgeret⁸ excessus circumcisiura beatos,
 " Illustres factura viros, librasset honores
 " Ad meriti libram, nec ea sub iudice possent
 " Jura peroranti loculo succumbere, numquam
 " Birrha sufficeret, nisi⁹ defecisset Homerus."

Fine¹⁰ dato verbis, subito¹¹ bibit aure tumultus,
 Et ruptas¹² gladiis Martisque¹³ tonitribus auras
 Haurit, et¹⁴ horrissonis qua litigat ictibus aer
 Flectit¹⁵ iter, stupidis¹⁶ dubiisque allabatur ausis.
 Mars ubi sævus agit, gladius necis eliquat,¹⁷ imbres,
 Sidera texuntur jaculis, superosque sagitta
 Territat,¹⁸ et densa noctescit arundine cælum.
 Gemmis¹⁹ vernat apex galeæ, lorica nitoris²⁰
 Ridet in argento,²¹ mucro splendore minatur;
 Reptat in umbone leo flammeus, igneus aurum
 Ventilat in hastis volitans²² draco, mortis odore

¹ *astrincta*, A.

² *Et mundum lacrima*, C.

³ *Exclamatio in prælatos*. Gloss in B.

⁴ *pâtes*, B.

⁵ *Templorum*, P.

⁶ *pugnasset*, A.

⁷ *dono*, P.

⁸ A. appears to read *suggeret*.

⁹ *ubi*, C. P. A. has *ubi* corrected to *nisi*.

¹⁰ *De bello inter largos et avaros*. Gloss in B.

¹¹ *subitos*, P. *subditos*, C.

¹² *ruptis*, P.

¹³ *avarasque*, B.

¹⁴ *et* omitted in B.

¹⁵ *Flecterit*, A. B.

¹⁶ *stupidum*, A. *inter studium*, C.

¹⁷ *elicat*, B.

¹⁸ *Terrcat*, B.

¹⁹ *Descriptio Uualgani, et ejusdem oratio*. Gloss in A.

²⁰ *nitore*, P.

²¹ *argenti*, P.

²² *involitans hastis*, P.

Cuspis inescatur, ignes equus arduus efflat,
 Sanguine crudescunt¹ phaleræ, spumescit habena
 Indignata regi, freni² natat ardor in ira.
 Ungula summa volat, raptos juba verberat armos,
 Pectoris excussus aries terit obvius hostem;
 Cælum Marte tonat, gladii face fulminat aer,
 Sanguine luget³ humus, eadem mare purpura vestit;
 Morte natantur aquæ, terram bibit unda cruoris;
 Aera mugit⁴ equo,⁵ lituo sinus ætheris hinnit;
 Ictibus exclamat gladiis⁶ conflictibus umbo,
 Turbine saxa fremunt, tædæ igni, tela volatu.
 Subticet adventum plumbi impetus, ala sagittæ,
 Et nec funda neces nec vulnera⁷ præcinit arcus.
 Insilit arma furor, acies discordia nodat,
 Terror agit currus, feritas auriga jugales
 Efferat ira viros, majorque audacia Martis
 Filia⁸ vexillumque ferens dementia belli,
 Mucroni gladius occurrit, arundo sagittæ,
 Cornipedi sonipes, lateri sinus, ungula cornu,
 Umboni clypeus, lituo tuba, missile telo,
 Loricæ thorax, galeæ juba, fraxinus hastæ.
 Mars in morte natat, feriens furor inserit enses,⁹
 Dumque fodit cæde cædis cadit unda redundans.

Quod¹⁰ metuit vidisse juvat, novitasque videndi
 Affectus et vota facit, miratur, et ecce
 Improvisus adest miranti miles, anhelos
 Pulverulentus equo, dantur redeuntque salutes
 Pace relativa, quis sit, quo tendat,¹¹ uterque
 Discit, uterque docet, tamen Architrenius instat,
 Et genus et gentem quærit studiosius, ille

¹ *candescunt*, P.² *frenit*, A. *tegi turrem natat*, C.³ *livet*, P.⁴ *mergit*, P. *Aera mugit*, C.⁵ *equus*, P.⁶ *gladius*, P. C.⁷ *funera*, B.⁸ *Tilia*, A. B. (?)⁹ *hostes*, B.¹⁰ *Sermo Walgani ad Architrenium*. Gloss in B.¹¹ *tendit*, P.

Tros¹ genus, et gentem tribuit Lodonesia,² morum³
 Præbuit irriguam nutrix⁴ Cornubia mammam,⁵
 Post odium fati Phrygiis inventa smaragdus.⁶
 Hanc domitor mundi Tirynthius alter, Achillis
 Atridæque timor, Corinæus serra⁷ gigantum,
 Clavaque monstlicera,⁸ sociæ delegit alumnam
 Omnigenam Trojæ, pluvioque faviflua⁹ lacte
 Filius exilio fessæ dedit ubera matri;
 A quo dicta prius Corinæia dicitur, aucto
 Tempore, corrupti Cornubia nominis hæres.
 Ille giganteos attritis ossibus artus
 Implicuit letho, Tyrrheni litoris hospes,
 Indomita virtute gigas, non corpore mole
 Ad medium pressa nec membris densior æquo
 Sarcina, terrifico tumultu Titania monte.¹⁰
 Ad Ligeris ripas Aquitanos fudit, et annes
 Francorum pavit lacrimis, et cæde, vadoque
 Sanguinis ense ruens satiavit rura, togaque
 Punicea vestivit agros, populique loquacis¹¹
 Grandiloquos fregit animosa cuspide fastus.
 Integra, nec¹² dubio bellorum naufraga fructu,
 Nec vice suspecta titubanti saucia fato
 Indilata dedit subitam victoria laurum.

Inde¹³ dato¹⁴ cursu Bruto comitatus Achate
 Gallorum spolio cumulatis navibus, æquor
 Exarat, et superis auraque¹⁵ faventibus utens,
 Litora felices intrat Totonesia¹⁶ portus,
 Promissumque soli gremium, monstrante Diana,
 Incolumi census loculum ferit Albion alno.

¹ *Thrax*, B. *Et genus*, C.

² *Ydonesia*, P., in margin.

³ *Ledonesia nutrix*, C.

⁴ *morum*, C.

⁵ *magnam*, B.

⁶ *smaragdus*, A.

⁷ *sera*, A. *sena*, C.

⁸ *monstriferam*, P.

⁹ *faviflua*, A.

¹⁰ *montem*, A. B.

¹¹ *verendi*, B. C.

¹² *non*, A.

¹³ *De adventu Bruti et Corinei in Angliam, et gigantibus*. Gloss in B.

¹⁴ *Unde dato*, B.

¹⁵ *aura ex*, B.

¹⁶ *Thotonesia*, A. *Ciconesia*, P.

Hæc eadem Bruto regnante Britannia nomen
 Traxit in hoc tempus, solis Titanibus illo
 Sed paucis famulosa domus, quibus uda ferarum
 Terga dabant vestes, cruor haustus, pocula trunci;
 Antra lares, dumeta toros,¹ cœnacula rupes;
 Præda cibos, raptus Venerem, spectacula cædes;
 Imperium vires, animos furor, impetus arma;
 Mortem pugna, sepulcra rubus, monstrosisque gemebat
 Monticolis tellus, sed eorum plurima tractus
 Pars erat occidui terror, majorque premebat
 Te furor extremum Zephyri, Cornubia, limen.²
 Hos avidum³ belli Corinæi robur Averno
 Præcipites misit; cubitis ter quatuor altum
 Gemagog Herculeæ suspendit⁴ in aera⁵ lucta,
 Antæumque⁶ suum scopulo detrusit in æquor,
 Portavitque dato Thetis ebria sanguine fluctus,
 Divisumque⁷ tulit mare corpus, Cerberus umbram.

Nobilis⁸ a Phrygiæ⁹ tanto Cornubia¹⁰ gentem
 Sanguine derivat, successio cujus Iulum
 In generis partem recipit complexa Pelasgam
 Anchisæque domum; ramos hinc Pandrasus, inde
 Sylvius extendit, socioque a sidere sidus
 Plenius effundit, triplicatæ lampadis ignes.
 Hoc trifido sole Corinæi postera mundum
 Præradiat¹¹ pubes, quartique puerpera Phœbi
 Pullulat Arturum, facie dum falsus adulter
 Tynthajol¹² irrumpit,¹³ nec amoris Pendragon æstum
 Vincit, et omnificas Merlini consulit artes,
 Mentiturque ducis habitus, et rege latenti
 Induit absentis præsentia Gorlois ora.

¹ *dumeta domos*, B.

² *lumen*, B.

³ *avidi*, P.

⁴ *suspit*, B.

⁵ *æthera*, B.

⁶ *Anthæumque*, P.

⁷ *Divisinque*, P.

⁸ *De conceptione Arturi, et ortu*

ejus ad quem scribitur. Gloss in B.

⁹ *a Phrygio*, P. *affrigie*, C.

¹⁰ *Cornubio*, B.

¹¹ *Præradit*, P.

¹² *Tintaid*, B. *Tintaiol*, C. *Tintaiol*, P.

¹³ *irrupit*, A.

Ecce furor lucis, majori sidere quintus
 Enituit Phœbus, ad cujus lumina quivis
 Sol alius Saturnus erit, splendore planetas
 Vesperat, obscuro brumescit falcifer¹ igne
 Cæcus ea sub nocte senex, Jovis erubet astrum,
 Marte verecundo peplo Venus occulit ora,
 Mercurius mitra² Phœbe ferrugine vultus
 Æthiopes odit, faciemque intorsa lutosam
 Plena latet nodo, germanaque turbida fratrem
 Et modicum lucis vocat, et causatur avarum.

Hunc³ Ramophrygius mundo intulit, anchora juris,⁴
 Impatiens nutasse ratem, se Tydea⁵ bello
 Exhibuit, se⁶ pace Numam, scelerumque procellas
 Propulit infracto⁷ securus navita clavo,⁸
 Quem præcessiva ratio dedit excuba, tanto
 Cum socia virtute viro, se moribus ipsis
 Præbuit exemplum, nec honesti flexit habenam.
 Alter sed melior hic Nestor, Nestore primo
 Annis inferior, par pectore, celsior actis.
 De genitore fidem genitus facit, optimus ille
 Extitit, existit superoptimus ille,⁹ bonorum
 Maximus absque gradu, non est quo surgat honestum
 Supra summa situm, nec novit linea morum
 Infinita gradum, reliquus sic orbis ab uno
 Exsuperatus¹⁰ uti quem contingentia curvat
 Angulus a recto, nunquam descendit ad austrum
 Arcticus, et pleno radiat fulgore dieque
 Integra sol iste superlativus, et illo
 Pro gemma voluit mundi teres angulus¹¹ uti.

¹ *fulcifer*, B. *falciber*, C.

² *mitra*, B.

³ *De Ramophrigio, et de ducibus*
castrorum avaritiæ. Gloss in B.

⁴ *viris*, A.

⁵ *sed tedia*, B. *sed Tidea*, C. *se*
Tidea, P.

⁶ *sed*, A.

⁷ *intacto*, C.

⁸ *clausa*, B.

⁹ *iste*, P.

¹⁰ *Exsuperatur*, B. C. *Exsuperatus*, P.

¹¹ This is the reading of A. *annulus*, C. P. has *annulus*, and B. appears to read *avidus*.

Hic aurifrigio¹ tellus redimitur, eoque
 Stellea Rothomagi lascivit Paula Sabello,²
 Gemmescitque novo Christi nova³ nupta monili.
 Hic sinus has hominum rosulas et lilia vernat
 Regula, nil genuit⁴ olidum Cornubia, partus
 Expolit illimes, et ab ubere pignora tersis⁵
 Morigerat vitiis, et plusquam cætera scabram
 Limat avaritiam, quæ nostræ⁶ sæpius arcto⁷
 Institit, et gelidum violenta lacessiit⁸ orbem.

At nos pro patria semper pugnavimus, armis
 Elidendo⁹ minas, latiumque repellere monstrum
 Cura laborque fuit, et adhuc ne tanta nepotes
 Belua subvertat, pugili sudamus in ense,¹⁰
 Reppulimusque suas acies¹¹ hucusque, necesque
 Fundimus innumeras, et¹² adhuc cum multa supersint
 Milia, non prono rapitur victoria cursu.
 Marte potens miles, nimbo populosior, illis
 Semper agit castris, et ea de parte magistri
 Bellorumque duces sunt quos æterna notabit,
 Et notat illa lues, Parthorum victima Crassus,
 Septimulusque¹³ suo qui Graccho prætulit aurum,
 Et oculis donans ne tutus Cassius esset,
 Quique necis¹⁴ propriæ Ptolomeus prætulit¹⁵ hosti
 Præmia, ne census ageret divortia pontus,
 Naufragioque daret dilecta pecunia pœnas.

¹ *Hic in naufragio*, B. *Hæc*, A.
 C. *Hoc Ramophrygio*, P.

² *palla Sabelo*, A. C.

³ *sacra nupta*, A. C.

⁴ *gignit*, A. C.

⁵ *tersus*, B.

⁶ *nostro*, B.

⁷ *artho*, B. *archo*, C.

⁸ *lucescerit*, A.

⁹ *Eliciendo*, B.

¹⁰ *sudavimus ense*, P.

¹¹ *truces acies*, P.

¹² *sed adhuc*, A. C.

¹³ *Sepimulusque*, B.

¹⁴ *neci*, B. *neas*, C.

¹⁵ *rettulit*, B.

JOHANNIS DE ALTAVILLA

ARCHITRENIUS.

LIBER SEXTUS.

" Ex¹ alio belli cuneo sumus, alter Achilles
 " Arturus teretis mensæ genitiva venustas,
 " Et Ramophrygius,² dandi non unda, sed æquor,
 " Et Walganus ego, qui nil reminiscor avara
 " Illoculasse manu; non hæc mea fulgurat auro
 " Sed gladio dextra, recipit quod spargat, et enses
 " Non loculos stringit,³ nec opes incarcerationo,⁴ miles
 " Degener, et cupide cumulado rusticus ære.
 " At me bella vocant, et te tua forsitan urget
 " Sollicitudo, vale." Non expectatus eunti
 Reddidit ille, "Vale," meditativusque recedit,
 Corde querelanti, quod scrutativus et austrum
 Viderit et Thetide⁵ miranti merserit Arcton,⁶
 Effusoque vagus oculo perlegerit orbem,
 Nullaque propositi datur exoptata facultas.
 Intimus⁷ ergo tumet, vultusque superfluit ira,
 Purpureisque⁸ furor animi coquit,⁹ ora caminis.

¹ *De Arturo, Ramofrigio, Galgano,*
in avaritiam dimicantibus. Gloss in
 B.

² *Ramofrigius, A.*

³ *stringo, B.*

⁴ *in carcere, B. C.*

⁵ *Tethyde, P. titide, C.*

⁶ *miserit Arthon, A. Archon, C.*

⁷ *De transitu Architrenii in Tilon.*
 Gloss in B.

⁸ *Purpureusque, B.*

⁹ *degit, B. quoquit ira, C.*

Nec mora, dum fervet, nec¹ tempore temperat ignem,
 Floridulum mundi thalamum verisque penates,
 Advehit² usque Tylon,³ ubi nunquam labitur absque
 Præterito præsens plusquam perfecta venustas.
 Perpetuatur honos rosulis, intacta senectæ
 Lilia pubescunt, senium nec bruma nec æstas
 Advehit, et veris æternativa juventam
 Floribus ipsa loci deitas nativa perennat.⁴
 Hic ubi planities patulum lunatur⁵ in orbem,
 Philosophos serie junctos circumspicit, in qua
 Architas varios excessus explicat iræ,
 Et docet hac mentem furia vexante labores.⁶

“ Ira⁷ malum deforme viris, quo pectus acescit,
 “ Sensus hebet, languet studium, sollertia lippit,
 “ Cæcatur ratio, pietas tepet, alget honestas,
 “ Macrescit virtus, vitium pinguescit, inundat
 “ Livor, adest facinus, lex nutat, norma vacillat,
 “ Pax titubat, surgit⁸ odium, clementia vergit;
 “ Cedit amor, crescit hostis, rarescit amicus,
 “ Insidiæ serpunt, ruit impetus, evolat ardor,
 “ Bella fremunt, Bellona tuba, Mars intonat ense;
 “ Vita fugit, vitæque sopor mors ultimus instat.
 “ Ira malum quo non aliud velocius alas
 “ Urget in errorem, pennasque in devia versat,⁹
 “ In faciem surgit, et pectore nascitur ira,
 “ Interiusque cremat, et vultibus exilit¹⁰ ardor,
 “ Præcipitesque furor animos rotat, ora perurit.
 “ Hic rogos exterius, celari nescius, urit;
 “ Accensoque labor animi vulgatur in ore,
 “ Nec tacet arcanum mentis facundia vultus.¹¹
 “ Imperat hæc dextris rabies, natosque parentum

¹ *dum*, B.

² *Advenit*, C. P.

³ *Tilon*, B. *Thylen*, P.

⁴ *peremat*, B.

⁵ *limatur*, C. P.

⁶ This line is omitted in B.

⁷ *Oratio Architæ de ira*. Gloss in A. and B.

⁸ *lurgit*, A.

⁹ *versans*, A.

¹⁰ *insilit*, B.

¹¹ *cultus*, P.

" Immergit jugulis, contraque¹ in pignora patres
 " Efferat, et fratris frater bibit ense cruorem.
 " Cognatas acies alterno sanguinis haustu
 " Polluit, et gladio naturæ fœdera rumpit.
 " Cædibus accedunt cædes, et cæca nefandis
 " Implicat in facinus pugiles audacia sensus.
 " Iræ fida manus cladesque ancilla ministrans
 " Surgit, et exilium pacis molitur, iterque
 " Rumpit in omne nefas, rabies germana furoris,
 " Pronus in arma furor, stricto vagus impetus ense,
 " Indocilis flecti feritas, et cognita sceptris
 " Seditio, cæcusque timor, regnique tyrannis,²
 " Et soror et conjux, et belli semina, lites,
 " Litigiique tubæ crudoque insania vultu,
 " Rixarumque facies, et jurgia plena cruoris;
 " Crædeque sævities iræ clausura tumultus.
 " Ira juventutis³ solitu⁴ calor, ardor amantum
 " Acrior in pœnas, stragique⁵ paratior ense,
 " Maturasque neces, laqueo, face, cuspide, cogens,
 " Cum Veneris voto contraria ludit amantes
 " Alea, nec motus animi fortuna secundat,
 " Nec ferit ad libitum voti quo tenditur arcus.
 " Ira, parens odii, quod⁶ prolès tertia livor
 " Subsequitur pestis, utriusque diutior hæres."
 Audit, et incinerat⁷ gelidis⁸ fornacibus ignes,
 Et sepelit vivam prius Architrenius iram.
 Pascitur auditis, propius sedet, erigit aurem;
 Cor patulum solvit, etenim sermone carenti
 Gloria præcessit, sequitur Plato verba secundans.
 " Ecce⁹ furor livoris acus, majorque Megæra
 " Invidiæ, famæ cumulum raptura beatiss,

¹ *contra in*, B.² *tyrannus*, P.³ *juventis*, B.⁴ *solidus calor*, B. *solitis calor*, C.⁵ *stragique*, B.⁶ *quam*, B.⁷ *incignant*, B.⁸ *gelidus*, A. *gelidos*, B.⁹ *Verba Platonis de livore*. Gloss in A.

" Non pudet in mundos¹ maculas jurasse,² notatis
 " Adjecisse notas, Erebum fastidit Erinnyes
 " Maternamque Stygen, nostras peregrinat in ædes
 " Hospita, dente gravis, didicit revocasse³ favores,⁴
 " Exacuisse dolos, clausos⁵ aperire⁶ reatus.
 " Ipsa scelus fictura nefas, tortura flagello
 " Pervigili mentes, successibus ægra,⁷ sinistros
 " Ad casus lugubre canens, lacrimosa secundis,
 " Gavisiva⁸ malis, ideo mœrore serenum
 " Et risu lacrimans fatum comitatur amaro.
 " Livori adsistunt rabies animosa tumultus,
 " Pax armata dolis, suspectum fœdus, amoris
 " Umbra, latens odium, gladio Mars igneus, arma,
 " Arma viri,⁹ Bellona tonans, et pronuba belli
 " Seditio, primumque ferens discordia pilum.
 " Livor in insidias et in ebria tela veneno
 " Irruit, et varia cumulantur pocula morte,
 " Exundantque neces, nec inexpugnabile¹⁰ præstant
 " Divitiæ vallum, sed vino purpura cedit¹¹
 " Mortibus amato,¹² damnique incauta potestas
 " Illud easque bibit, aliudque infunditur ostro
 " Quam Tyrium virus, hoc enitet, enecat illud,
 " Erigit hoc fastus, illosque ulciscitur illud.
 " Detulit a superis radicem livor, et ortu
 " Summus summa petit, superisque simillima¹³ pulsat,
 " Certamenque deis plusquam civile minatur.
 " Divitis et cœlo redolentis lilia famæ
 " Livoris decerpit¹⁴ hiems; insultat honori,
 " Extenuat laudes, adimit virtutis odorem
 " Nariculis famæ, superis fragrantia¹⁵ morum

¹ *immundas*, A. *immundos*, B.

² *jactasse*, P.

³ *turbasse*, A. *revocare*, P.

⁴ *furores*, P.

⁵ *clausosque*, P.

⁶ *reperire*, B.

⁷ *erga*, B.

⁸ *Gavisura*, P.

⁹ *uri*, P.

¹⁰ *inoppugnabile*, A.

¹¹ *sedit*, A.

¹² *armato*, A. *hamato*, C. P.

¹³ *similia*, B.

¹⁴ *deserpit*, A. B.

¹⁵ *frangentia*, B.

" Balsama delimat, virusque inspirat, et acus¹
 " Polluit afflatu, dens² improbus³ omnia carpit,
 " Nec sibi deparcit in cætera livor, et ipsum
 " Sævitur in auctorem, roditque et roditur idem.
 " Livor opem pressis et opes sublimibus aufert,
 " Provectumque bonis meritis, infesta Celeno
 " Æternum fornax odium coctura novercæ.
 " Et puto philosophis laterum livore potentum
 " Tollitur accessus, metuendaque gratia sceptri.
 " Nam livor titulum⁴ quem non habet odit haberi."

Ut⁵ modus⁶ est nobis, subeunt partita favorem
 Murmura, nec serpunt vacui livore susurri.
 Nec mora, dum linguis immissa licentia, fandi
 Materias⁷ versat, juvat exclamasse Catonem:
 " O inopes virtutis opes, O gloria paucos
 " Productura viros, cæloque invisâ potestas,
 " Nec oculis factura deos, felicia molles
 " Subducunt⁸ animos, nec sunt commercia regnis⁹
 " Cum Jove, nec mitra superis, accedis inopsque
 " Plus animæ quam dives habet, levioribus alis
 " Pauper in astra¹⁰ volat, ducique pecunia mole
 " Quos aluit læsura premit, nec Cræsus in auro
 " Fata fugit, perdensque deos non perditur umbris.
 " O Erebi descensus¹¹ opes, et major Averni
 " Introitus, mortisque fores, quas Cerberus alter
 " Ambitus extruxit, medioque erexit in orbe;
 " Qua surgit cum divitibus factura Megæra
 " Colloquium, notaque diu cum prole susurrat,
 " Et jacet¹² amplexus, et plaudit, et oscula miscet,
 " Incautoque doli ridenti arridet alumno.

¹ *atro*, B. C.² *deus*, B.³ *improba*, B.⁴ *Nam titulum livor*, P.⁵ *Invectio Catonis contra divitias.*

Gloss in B.

⁶ *Et modus*, B.⁷ *Materies*, P.⁸ *Seducunt*, A. P.⁹ *regni*, B.¹⁰ *ad astra*, B.¹¹ *decensus*, A. C.¹² *jacet*, A. B.

“ Interdum Stygias attentius¹ edocet artes,
 “ Sollicitumque minus intorto verberat hydro,
 “ Effusumque jacet Stygium² per viscera virus;
 “ Quo nequeat non velle nefas scelerumque soporem
 “ Nesciat, et numquam facinus succumbat honesto.”

Hac³ solitum decurrit iter, totumque Megæra
 Advehit infernum;⁴ quicquid Plutonium axis
 Educat immundum, vitiorum turba, sinistra
 Progenies noctis, matrem complexa feruntur
 Emerguntque sinu, bibulasque paludibus aulas⁵
 Aspergunt Stygiis,⁶ propiusque vocantur, et omni
 Adsunt⁷ consilio, verum⁸ cum sorde fluenti
 Polluti satis est, et fusæ latius orbem⁹
 Afficiunt maculæ, nec Ditem evadere dites.
 Dant delicta fidem, mors ecce extrema dierum
 Vespera pallenti subito procedit amictu,
 Accensamque tenet sicco Phlegethonte cypressum,
 Quæ decisa rogis pigmentet odoribus auras.
 Divitibus supremus honos prænuntia fati
 Noctua præcedit, properanti morte propinquos
 Occasus infausta canens, buboque sinister¹⁰
 Augurii vates, ævumque¹¹ in dulcibus annis
 Atropos abrumpens¹² fati comitatur euntis
 Indivisa vias, lacrimæ planctusque sequuntur,
 Et gemitus, fletuque madens decisio vultus,
 Funeribusque comes ululatus, et horrida crinis
 Arduitas, scissoque¹³ comæ jactura capillo,
 Diruptique sinus, et mœstæ vestis honestas,
 Et manuum presso coeuntes pectine nodi.¹⁴

¹ *intentius*, B.

² *Stygiumque*, A.

³ *De transitu Megærae et Mortis
ab inferis in potentes.* Gloss in B.

⁴ *inferum*, B. *in frenum*, A.

⁵ *alas*, P., in the margin.

⁶ *Stygii*, A.

⁷ *Assunt*, A. P.

⁸ *verni*, P.

⁹ *facis in orbem*, P.

¹⁰ *sinistri*, P. C.

¹¹ *omneque*, B.

¹² *erumpens*, B. *arumpens*, C.

¹³ *cissoque*, A.

¹⁴ This line is omitted in B.
coeuntis, B. *pectore*, C.

Inserit ergo manum trabeis, gremioque reducto
 Exuit,¹ et dextræ sceptrum, diadema² revellit
 Crinibus, et Stygiæ spoliatum mandat arenæ;
 Funebrique tuba victrix circumsonat aulam;
 Et superis vindex clangoribus æthera pulsat;
 Optatumque deis reserat clamore triumphum,
 Et de divitibus nota est victoria cælo.

“ O³ subito lapsurus apex, O pendula rerum
 “ Ardua præcipitem gravius⁴ factura ruinam.
 “ O mundi lugubris honos, et debile robur,
 “ Divitiæ, fati dubio quassabile flatu.
 “ Haud procul a mentis oculo ventura recedat
 “ Illa dies, quam clausa Dei⁵ prudentia differt,
 “ Occultamque⁶ videt, quæ tandem cognita regum
 “ Mordeat excessus, pœnamque excedere crimen
 “ Vindicet, et laqueis doleant crudescere regna.
 “ Nec solio parcit⁷ superum clementior urna;
 “ Nec pœnam redimet, quod mundum polluit auro,
 “ Cum trabea tandem cessura moribus ignis,
 “ Quem Phlegethon sudat, gemmarum diluet ignes,
 “ Vernabitque deum solio trabeata casarum
 “ Sobrietas, tandemque dato⁸ fulgebit in ostro,
 “ Gaudebit velitque⁹ dominus vitale Johannes
 “ Æternare jubar, roseis ardere¹⁰ coronæ
 “ Sideribus, quam non odium, non fortior ætas,
 “ Immo nec invidiæ rabies suspecta venenis
 “ Excutiat, vitemque metet quam plantet¹¹ honestas.”
 Hic¹² subjicit¹³ nec amara timens, nec dulcia sperans,
 Diogenes, fixus animo, sed mobilis æde:

¹ eruit, P.

² et diadema, P. diamenia, C.

³ Diogenis de contemptu divitiarum. Gloss in B.

⁴ levius, B.

⁵ clausa die, P.

⁶ Occultumque, A.

⁷ parcet, C. P.

⁸ arco, B.

⁹ Gaudebitque velit, P. Gaudebit velit, A.

¹⁰ ardore, B.

¹¹ plantat, P.

¹² Oratio Diogenis de contemptu mundi. Gloss in A.

¹³ Subjicit his, P.

" Si quicquid gemino Phœbus complectitur arcu,
 " Imperio stringas,¹ tumultu non major humandus
 " Occidis, et tandem cui non suffecerat orbis
 " Magnus Alexander parvæ non sufficit urnæ.
 " Si Paridis² formæ rosei præcelleret³ oris
 " Gloria, nec vultus maculæ nubesceret umbra,
 " Occiduus sol ille perit, floremque juventæ⁴
 " Vel fati cæsura terit, vel luna⁵ senectæ.
 " Si prælustre genus, si regius ortus, adusque
 " Innumeros decurrat avos, non sanguinis illa
 " Lux addit meritis, patrem dediscit in ense
 " Neptanabi proles, matremque absolvit in armis.
 " Si famæ radies titulis insignis, et alto
 " Nomine gemmescas,⁶ animæ non tergis olentes
 " Sub fama redolente notas, nam mentis inumbrat
 " Laudis oliva rubum, nec spinam pectore vellis.
 " Si quicquid Socratis exundat fama,⁷ capaci,
 " Hauseris ingenio, nihil⁸ est hausisse, tuumque
 " Insipidum scire est, nisi quod condivit honestas;
 " Nec morum redimit cumulata scientia damnum.
 " Si longo senii fastidia traxeris⁹ ævo
 " Nestor, et ad quarti numerus processerat annos
 " Limitis, exiguum sub morte crepuscula lucem
 " Claudunt, et sedes superest suprema sepulcrum.
 " Si toto physicæ lucteris robore lucis
 " Continuasse moras,¹⁰ stamen tamen Atropos alvi
 " Rumpit, et in mortem non est præscriptio vitæ;
 " Producitque dies, sed non medicina perennat.
 " Si quicquid Tyrius accendit murice pecten,
 " Aut Sidonis acus naturæ simia, serum
 " Velleribus fœcunda parit, si quicquid ubique

¹ *stringens*, B.² *Si pandis*, B.³ *præcellerit*, A.⁴ *vivente*, B.⁵ *lima*, P.⁶ *gemescas*, A.⁷ *Socratis exundat si quicquid fama*, P. *exudat fama*, C.⁸ *nil*, B.⁹ *texeris*, A.¹⁰ *Continuasse vices*, A.

- " Vestis adest¹ habeas, uni toga sufficit una.
 " Si quicquid gremio² nutrit Rhea, lactat in undis
 " Nereus, aut Bacchus pressa vomit ebrius uva,
 " Affluat et pretio cultuque arrideat³ ori
 " Copia, quo turges uterum non amplius imple.
 " Si variæ sedes, si sit populosa domorum
 " Turba tibi, si mille lares, si milia sola,⁴
 " Te capit una domus, et frustra vanus in astra
 " Turribus accedis, casula contentus Amyclæ."
 Vix⁵ ea, cum Socratis surgens facundia verbo⁶
 Continuat verbum,⁷ reliquos affatur, et ora
 Sermonemque suum⁸ socias convertit ad aures.⁹
 " O¹⁰ rigui virtus cynici, quam¹¹ nulla soluti
 " Polluit ebrietas luxus, O sobria pransi
 " Lætaque jejunii¹² saties, O rara verenda¹³
 " Majestas casulæ soliumque¹⁴ volubilis aulæ
 " Doliolum, cujus patula fore janua nunquam
 " Limine nodatur, non objectura frequenti
 " Ostia convivæ, nec mandatura¹⁵ repulsæ
 " Dedecus¹⁶ occursum, fervorem, frigus,¹⁷ utrumque
 " Evasura malum, nec conquestura molestas
 " Aeris esse vices, properanti terga periclo
 " Objicit, et versæ faciem non verberat austris
 " Æolus, imber aquis, nive bruma, vaporibus¹⁸ æstas.
 " Magni spreuit opes, curarum pondus, et aurum
 " Insidiis plenum, suspectaque munera lethi
 " Horruit, intactus¹⁹ gladios²⁰ ridere latronum

¹ abest, B.² Getico, A.³ adrideat, P.⁴ mille cathedræ, P.⁵ Oratio Socratis de commendatione
Diogenis et Cratetis. Gloss in A.⁶ verbum, B.⁷ verbo, B.⁸ simul, A. C.⁹ auras, P.¹⁰ Hæc rigui, B. P.¹¹ quem, A.¹² jejuni, C. P.¹³ verendæ, C. P.¹⁴ solitumque, B.¹⁵ mandativa, P.¹⁶ Deditus, B.¹⁷ et frigus, P.¹⁸ caloribus, A.¹⁹ intactis, B. C.²⁰ gladio, B.

- " Maluit, et jugili vacuus versasse cruorem.¹
 " Erubuit transisse modum, quod flumina ligno²
 " Hauserat, et calicis digitos collegit in orbem,
 " Libandoque manus docuit servire fluento,
 " Omnifico facta naturæ pocula torno.
 " Indolis activa placuit, passiva laborum
 " Paupertas, vitii declinativa, malorum
 " Ablativa, virum genitiva, dativa bonorum.
 " Flevit opum risus, lacrima mordente, Platonis,
 " Sidonio³ fastu corrupta cubilia mente
 " Et pede calcavit, naturæ fercula nunquam
 " Fastidivit, olus pallenti maluit unda
 " Quam linguæ phaleris Siculum mollire⁴ tyrannum.
 " Alter Aristippus vestiri cannabe liber,
 " Quam trabea servus, et se quam regibus uti,
 " Integer haud⁵ sapido prætextæ læsus odore
 " Uberius, felix animæ quam vestis in auro.
 " Cum peteret voto studii Thebanus Athenas
 " Philosophus Crates, notumque potentibus agmen
 " Collegisset opes socias, dissuada Minervæ
 " Pondera, mersit eas, ne mersaretur ab illis
 " Passus, ut expensis impensa pecunia pessum
 " Pessima pressetur, meritamque⁶ ut naufraga poenam
 " Naufragii nec lativa⁷ ferat, cum tenderet⁸ illo
 " Idem⁹ Democritus, studiis accensus, avari
 " Sacra suosque deos, loculos abjecit, avitos
 " Distribuit census,¹⁰ librisque extructa Minervam
 " Sorbuit, inserto consurgens mantica¹¹ Phœbo
 " Plena sophismaticis, sed opum jejuna Camœnis,
 " Intumuit gravida concusso Pallade dorso."

¹ *et gladio jugili versasse cruorem,*
 B. *juguli*, P.

² *scutella lignea*, P., in margin.

³ *Sodonio*, B.

⁴ *mollire*, B.

⁵ *aut*, B. *hanc*, C.

⁶ *meritumque*, B.

⁷ *latura*, A. *Naufragii lativa*, C.

⁸ *contenderet*, B.

⁹ *Isdem*, A.

¹⁰ *sensus*, A.

¹¹ *methica*, B.

Hæc¹ ubi Democritus, "Nullum² placuisse merentur
 " Quæ Styga pro fructu pariunt, hæc³ omnia tractu
 " Duratura brevi, nimias mentita carenti
 " Delicias,⁴ illumque minus factura beatum
 " Cui magis accedunt, reprimantur vota, sitisque
 " Extinguatur opum, nec clauso pectore sensus⁵
 " Ardor agat rimas, opibus tamen omnis in omnem⁶
 " Omnia posse potest, per eas suspectus ab hoste
 " Extorquetur amor, nodoque adversa ligantur
 " Insolido, censuque⁷ nefas suasura fugatur
 " Pauperies, liceat est ipsa pecunia sanctis
 " Accipienda veris, licite quæsitæ, datores
 " Magnanimos habeat, et dantibus influat,⁸ arcæ
 " Non inserta diu rara et brevis hospita, nunquam
 " Incola, nec turpe loculi quæstura sepulcrum.
 " Collige sparsurus, mete⁹ quæ discretio dextræ
 " Seminet, et summum dandi prudentia nomen
 " Germinet, et meritis fructum producat in astris.
 " Invidiosa Titi¹⁰ sit dextera, munera tanto
 " A simili sparge, quo dives splendeat astrum¹¹
 " Esse puta munus, oblitam dona memento
 " Amisisse diem, loculos signasse ruborem
 " Inferat,¹² et census¹³ quæ pondere sudat,¹⁴ anhelet
 " Distribuendo manus, fudit fortuna, refundat
 " Dextra, nec ardorem dandi respectus avari
 " Congelet, ille tibi Romani maximus ardor¹⁵
 " Muneris occurrat, immo quem fausta dedere
 " Tempora Normannis, qui dandi sidere mundo

¹ *Oratio Democriti quod divitiæ non sunt habendæ nisi expendantur.*
 Gloss in A. and B.

² *nulli*, P.

³ *hæc* omitted in B.

⁴ *Delitiis*, P.

⁵ *census*, C. P.

⁶ *omnes*, C. P.

⁷ *sensuque*, A. *censusque*, B.
censumque, C.

⁸ *affluat*, A. C.

⁹ *mente*, A. *mente discreto*, C.

¹⁰ *tui*, A. C.

¹¹ *Austrum*, A.

¹² *Afferat*, B.

¹³ *sensus*, A.

¹⁴ *suadat*, C. *sudet*, P.

¹⁵ *autor*, C. *author*, P.

" Et superis fulget, cui qua non præbuit hæc est
 " Visa nefasta dies, ille est cui copia cornu
 " Fundendique vicem jejuno tradidit orbe."
 Hic¹ Cicero verbis instantius² ora resolvens:
 " Dando tamen præfige modum, substringe solutos
 " Muneris excursus, justo moderantia fine
 " Temperet expensas, cedatque improvida cæci
 " Ebrietas luxus, moderandi limite dandi
 " Luxuriem³ præcinge,⁴ pati largitio frænum
 " Noverit, et quantum permittit copia funde.⁵
 " Largus in exhibitis, habiti modus arbiter esto.
 " Meta sit expensæ, dandique auriga⁶ facultas.
 " Luxus opum consumit opem,⁷ dandique potestas
 " Carpitur et carpit, non est insania major
 " Quam quod posse cupis⁸ niti non posse, daturus
 " Et dans esse nequis, si luxum consulis, ille
 " Hoc illo perimit, dare quod manus ebria spargit
 " Ire datum tollit, sumptu consumeris urges
 " Quod doleas, spernis hodie quod crastinus optes.
 " Prodiges de pleno vacuum concludis, amarum
 " De sapido, de luce lutum, de Cæsare Codrum,
 " Ludibrium de laude, nihil de quolibet; illud⁹
 " Prodigas prodigium novit manus, amplius æquo
 " Amplificans sumptus, habitisque licentius utens
 " Quam liceat, natura petit,¹⁰ fortuna ministret.
 " Carptor opum vilescit inops, dum divite dextra
 " Dat, redolet; post munus olens, mendicat ubique,
 " Inveniens nusquam, queritur dum quærit amarus
 " Non præscisse¹¹ dies, cum dulcibus usus amico
 " Fiderit¹² in fato, pudet illis esse pudori
 " Quos dives decuit,¹³ fusi reminiscitur æris.

¹ *Oratio Ciceronis de prodigali-
tate vitanda.* Gloss in A. and B.

² *instantibus*, A. P.

³ *Luxuriam*, P.

⁴ *perstringe*, P.

⁵ *copia*, tamen, A.

⁶ *arugia*, B.

⁷ *opes*, P.

⁸ *nequis*, A.

⁹ *istud*, B.

¹⁰ *petat*, A.

¹¹ *præcisse*, A.

¹² *Fideret*, P.

¹³ *docuit*, B.

- " Amississe¹ piget, et opes fluxisse, refluxum
 " Non habuisse dolet, fati resilire favorem
 " Ingemit, et vellet fortuna dante dedisse
 " Parcius, et dextræ male præcavisse, sinistram
 " Devovet, et sero quem læserit² alea ludi
 " Pœnitet, elususque manum qua luserit odit."
 Talibus³ adnectit redolenti Plinius ore :
 " Prodigus es, sequitur eris indigus, hujus egestas
 " Est vitii vindex, meritaque uleiscitur ira
 " Pauperies luxum, tenui contracta cubili,
 " Panniculo sordens, ventri jejunia longo
 " Indicens odio, Cereris Bacchique recedunt
 " Accessus soliti, stomacho succedit inani
 " Ægra fames, ardensque⁴ sitis vacuumque rapinæ
 " Instruit, et dextram qua fuderit omnia furto⁵
 " Damnat, et ære manus alieno polluit, omne
 " Pro modico suasura nefas, clausisse bilingues
 " Ingeniosa dolos, ut qua sibi deficit alter
 " Supplementa ferat, omni quo pauper abundet
 " Limite procedit, et primi rursus inundat
 " Diluvium luxus, solitumque refluctuat æquor;
 " Et manus ad dandi revolat quem noverat usum.⁶
 " Cura prodigitur dando qui prodigit, æris
 " Creditor occurrit gravis, urgens, improbus, acer,
 " Impatiensque moræ, repetendi prodigus, iræ
 " Largus, avarus opum, tantoque protervius hæret,
 " Quo magis acris eges, quo plus sub mole⁷ terentis
 " Læderis usuræ, pulsat, furit, instat; oportet
 " Quod petit⁸ ut solvas, nec solvere sufficit arcæ
 " Aut loculi macies; quid ages? te pessimus ille
 " Undique divellit; et dandi si qua reliquit
 " Primus amor, dantur, sed eo dilatio dono

¹ *Admississe piget*, B. *amissique*,
A. C.

² *luserit*, A. B.

³ *Oratio Plinii quid sequatur ex*
uru. Gloss in A. and B.

⁴ *abdentque*, B.

⁵ *furti*, P.

⁶ *æstum*, A. C.

⁷ *more*, B.

⁸ *petis*, A. B.

" Venit, emisque moras; sed qui prius institit idem
 " Maturat reditum dolor, interrupta quievit
 " Rixa, sed ad tempus, redit in fervore tumultus
 " Asperior majorque furor, mors sola dolores
 " Sopitura venit, latura beatius esse
 " Et miseris optata quies, solatia pœnæ
 " Quæ vita est, mors pœna parit, respirat¹ egestas
 " Mortis in amplexu, vitæque² molestia letho
 " Tollitur, et vulnus curatur vulnere, pœna
 " Pœna, dolore dolor, ut te tot prodigæ tandem
 " Eruat adversis; ut tot pulsantibus obstet,
 " Supremi metuenda venit clementia fati.
 " Parcius a loculis expensæ audacia surgat
 " Ad census contracta modum, ne debita mensi
 " Devoret una dies, musisque liguriat anni
 " Suffectura moræ, si qua est improvida, non est
 " Sæpe datura manus, nemo nisi parcus habebit
 " Unde diu largus effundet³ muneris urnam,
 " Solaque munifico laudes cautela perennat."

Interea⁴ dubio versans in pectore Crates
 Quando mersit opes, longum meditatus, "En," inquit,⁵
 " En memini, loculos odi, mundumque daturas
 " Fortunæ contemno manus, erroribus ortum
 " Divitiæ præstant, et opes delicta tuentur,
 " Libertasque datur vitiis, et semina culpæ
 " Præfœcunda jacet, necnon altissima fati
 " Nulla venit sincera dies, majorque potestas
 " Sævius a ludo fortunæ læditur,⁶ et plus
 " Solliciti quam pacis habet, semperque beatos
 " Altius adversis labor inclementius⁷ urget.
 " Nulla quies aulæ, circumvenit improbus aulam

¹ *respurit*, A. B.

² *vitæ*, A. B.

³ *effundat*, A. *effundit*, C.

⁴ *Oratio Cratetis de aulæ] incom-*
modis. Gloss in A. *Oratio Senecæ*
de gloriæ contemptu. Gloss in B.

The glosses in B. are a little mis-
 placed in this part of the MS.

⁵ *at inquit*, P.

⁶ *luditur*, C. P. has *luditur* in
 the margin.

⁷ *inclementibus*, B.

" Curarum populus, vexat congesta laborum
 " Turba potestates, alienativa quietis
 " Agmina concurrunt,¹ regni custodia, juris
 " Sollicitudo minor, tractanda negotia causæ,
 " Judicis examen, lis decidenda² querelæ,
 " Pauperis instantis pulsatio crebra, rogantis
 " Importuna manus, precibusque interflua rixæ
 " Asperitas, quam pigra parit dilatio recti.
 " Rarus ibi somnus, vigilatæ tædia noctis
 " Indolitura dies equitantis vexat ocellum,
 " Semita delicti, culpæ via, strata reatus,
 " Methodus inferni, Stygis orbita, limes Averni,
 " Nugarum lituus, falsi tuba, tibia ficti,
 " Buccina rumoris, denso strepit aula tumultu.
 " Altiloquus quatit astra fragor, tollitque soporem
 " Et superis, fessasque Jovis ferit arduus aures.
 " Undique garritur, hic verbum supprimit, ille
 " Erigit, hic linguæ tumidus tonat, ille susurrat;
 " Hic socium tangit vitium mordente cachinno;
 " Publicat ille scelus gravius lædente susurro.
 " Ille movet rixas, hic corripit,³ ille flagello
 " Vapulat, hic lingua⁴ contemnitur, ille vel illa
 " Prævalet, is vel ea;⁵ raro tamen elicit aula
 " Eloquio laudes, et se vix aulicus⁶ offert
 " Laudandi⁷ studio, sepelit quod novit⁸ honestum.
 " Denudat vitium, meritum⁹ sub criminis umbra
 " Occulit, et famæ picturam moribus aufert.
 " Hic scelus antiquum memorat, gaudetque relatum;
 " Non solus scivisse nefas, nullique pudendum
 " Commisisse pudet socii submurmurat aure,
 " Laudantis facinus, avidoque in crimina verbo
 " Jactitat hic factum, deliberat ille futurum.
 " Non phaleris, non felle vacat,¹⁰ fœcunda malorum

¹ *concurrit*, C.² *descendenda*, B.³ *corripit*, A.⁴ *virga contemnitur*, C.⁵ *his vel ea*, B.⁶ *alicus*, B.⁷ *Laudanti*, A.⁸ *vovit*, C.⁹ *meritis*, C.¹⁰ *vacet*, B.

" Lingua parens, omnisque pluit facundia nugas.
 " O male felices, quorum nec purpura morbos
 " Nec locus curat, nec opes suprema morantur
 " Fata, nec ad nervum¹ revocatur mortis arundo.
 " Dives apud Ditem veniam non impetrat auro,
 " Nec cupidæ vendit Cereris genus auctius ævum,
 " Nec² parcit trabeæ subeunti³ Cerberus illum,
 " Nec regni gladius, nec mitræ cornua terrent.
 " Non⁴ homines humana beant, similemque beato
 " Forma, genus prætexta facit virtusque beatum."
 " Sentit⁵ idem Crates quod sentio, novimus aulam
 " Altitonantis," ait Lucani patruus, ille
 Quo Nero defuncto quam vivo malluit uti.
 " Optima paupertas possessio, Julius orbem
 " Sorbuit, et somnum vacui laudavit Amiclæ.
 " Fulgor opum cæcat; fortuna miserrima quid sit?
 " Est homini factura fidem, quid possit in alto
 " Cernit in oppresso, quo fructu prospera rident
 " In lacrimis adversa vident, quo gloria tollat
 " Inferiora docent, an virtus vana gigantum
 " In superos esset, et debeat esse timori
 " Jupiter, an possit deitas impune laccessi,
 " Enceladi tandem rabies extincta probavit,
 " Et probat injectam quotiens demugit ob Æthnam,
 " Alternatque latus, humero nervoque sonanti,
 " Aut manibus niti, dorsoque asurgere temptat.
 " Occubuit temere surgens Titania virtus,
 " Et caret optato præsumens gloria fine.
 " Tollo pedem, fixumque ligo, nam lubricus ille
 " Est locus, accessu facilis, gressuque relato
 " Difficilis, raptisque notis⁶ elatio turget,
 " Et subito quævis tumet excellentia vento,
 " Et tenui novit illati gloria rima."

¹ *numerus*, P., in the margin.

² *Non*, C. P.

³ *subeuntis*, B.

⁴ *Nec*, B. C.

⁵ *Oratio Senecæ de aula con-*

temptu. Gloss in A. The gloss in B. belonging to this place had been given erroneously before. See the note in p. 338.

⁶ *nothis*, A. C.

Altius ingenio raptus quam corpore, mundos
 Innumeros potuit animo numerasse, suosque
 Pythagoras superos stupidus narrante dolebat
 Magnus Anaxagaro,¹ nec aperto lingua dolori
 Defuit, et morbum gemitu testatus anhelō.
 “ Ha! miser,” exclamat, “ vacuos rectoris inermes
 “ Tot video mundos, mihi nondum² serviat³ unus,
 “ Nec mea dignatur casa mundus sceptrā,⁴ nec unum
 “ Exæquasse Jovem, Pellæis gloriōr armis.
 “ O⁵ nimis excurrēns præsumptio, nescia votis
 “ Ambitio præferre modum,⁶ quæ sola jubendi
 “ Anxia, diis solis regnantibus invidet orbem,
 “ Fixum non habuit successum gloria, magnum
 “ Parvula, qui mundos sitiebat sorbuit urna.
 “ Quæstio⁷ quam prædo fluvialis movit, Homero
 “ Institit, ad mortis lacrimas, numerosior ultra
 “ Quam quæ Mæonii possit⁸ succumbere luctæ.
 “ Plus æquo doluit vulgo vilescere, famæ
 “ Laudibus incisis,⁹ inconsolanter adauctæ
 “ Jacturam gemuit, qui non est passus, ut ampli
 “ Nominis arduitas modica pro parte labasset,¹⁰
 “ Nec tulit ut nomen tenui nubesceret umbra.”

¹ *Anaxagaretho*, B. *Anaxarcho*, C.

P.

² *mundus*, B.

³ *servit at*, P.

⁴ *casa sceptrā, nec*, B.

⁵ *De Alexandro et de morte Ho-*
meri. Gloss in A.

⁶ *modus*, B.

⁷ *Bestia*, B.

⁸ *posset*, C. P.

⁹ *incisis*, B.

¹⁰ *labaret*, P.

JOHANNIS DE ALTAVILLA

ARCHITRENIUS.

LIBER SEPTIMUS.

Rivos¹ eloquii² prono succedere cursu
 Et videt³ et mentis bibit Architrenius ore,
 Et riguas capitis et cordis inebriat aures;
 Dumque bibendo sitit, nec sentit hydropicus unde
 Congestos calices, nisi fesso vase, bibendi
 Continuetur iter,⁴ vix respirarat, et ecce
 Jam decimum rursus ejusdem pocula Bacchi
 Pectoris a plena Symachi genus⁵ extrahit urna,
 Nec de divitibus timet integrasse querelas.

“ O⁶ meritos extrema pati, quos ardua tollit
 “ Ala potestatis, quorum⁷ clementia nunquam
 “ Hospita divertit, sed mortis larga tyrannis
 “ Justorum risura neces, fractura flagello
 “ Quod pietatis erit, ha! nulla potentia rebus
 “ Oppressis tranquilla venit, non sumit ab illa
 “ Pauper opes vel opem,⁸ gravis est flexisse favorem
 “ Inferius, qui summa potest, aciesque laborat

¹ *Primum capitulum libri septimi continet quam diligenter audiat Architrenius philosophos loquentes.*
 Gloss in B.

² *Dives eloquii*, B.

³ *Providet*, B.

⁴ *idem*, A. The reading of B. and C. is *itē*.

⁵ *Boetius*, P. *Simachi*, i. *Boetius*, C.

⁶ *Oratio Boetii de potentum inelementia*. Gloss in A. and B.

⁷ *ad quos*, A.

⁸ *opem vel opes*, A.

" Ardua, pressa videns, raro qui surgit in aulam
 " Respexisse casam placido dignatus ocello.
 " Spernit anhelantis animi suspiria, surda
 " Præterit aure preces, lacrimis insultat, easque
 " Ridet habere dolos, clamosaque pectora planctu
 " Exaudire vetat, gemitusque adversa loquentes
 " Vix recipit vultu, faciem pallore minantem
 " Horridiore fugit, domitas regnante repellit
 " Paupertate genas, fluvidos¹ mœrore tument
 " Nauseat ore sinus, senio rumpente solutos.
 " Non juvenum cautela minor, non² fracta senectus,
 " Non levior sexus quam³ longa intorsit egestas,
 " Non oris⁴ ferrugo movet, non sordida vultus
 " Ariditas, non cura⁵ genis scriptura senectam ;
 " Non exesa fames, maciesque domestica letho ;
 " Non quicquid Siculos posset⁶ movisse juvencos.
 " Pauperis haud unquam⁷ fatum lugubre potentis
 " Extorquet lacrimam ;⁸ tenuis fortuna beatos
 " Nescit in affectum tenuem flexisse, minorum
 " Damna minus majora movent, solique facultas
 " Non meminit fragmenta casæ ; non sarcit hiantes
 " Paupertate sinus, non ægri exterminat⁹ oris
 " Attritam maciem, vacui non expedit usum
 " Pauperis, augustis saties augustior aulæ
 " Plenius¹⁰ ad¹¹ plenos opibus venit, ipsa potestas
 " Extorquet sibi cuncta dari, majoraque magnis
 " Accedunt, pejora bonis, si pluris abundes
 " Dantis plura feres, si quis caret, ipse¹² carebit.
 " Major opum majora capit, majoris egenti¹³
 " Fit minus, et quærit manus errantissima dantis

¹ *fluidos*, P.² *hæc*, B.³ *quem*, P.⁴ *aris*, B.⁵ *vel ruga*, A., in the margin, with *cura* in the text.⁶ *potuit*, A.⁷ *nunquam*, A. C.⁸ *lacrimas*, A. C.⁹ *ægri terminat*, A.¹⁰ *Plenus*, B. *Plenis*, P.¹¹ *ait*, B.¹² *ipsa*, B.¹³ *egentis*, B.

" Non qui plus egeat, sed qui plus possit habere.
 " Dantis apud dextram non intercedit honestum;
 " Non animæ vernantis odor, non impetrat ipsis
 " Maxima¹ diis virtus, nec famæ cognita morum
 " Canities, nec fixa gravi constantia vultu,
 " Nec corrosa genas marcenti² livida labro³
 " Relligio, non fracta malis, nulloque tumultu
 " Flexa voluptatis animi vallata rigore.⁴
 " De tot divitiis nulli datur uncia Codro.⁵
 " Delibantur⁶ opes, gula sic disponit, et ultor
 " Luxus avaritiæ, violens exactor honesti,
 " Levaque nec⁷ morum minus exactiva libido."
 Ad⁸ suprema gemit Xenocrates⁹ verba, nec ultra¹⁰
 Protrahit exitum¹¹ reticendi lingua soporem:¹²
 " Ecce malum quo cuncta¹³ dolent, quo terra laborat,
 " Quo superi languent, quod Tartara movit, et ipsum
 " Sæpe Jovem torsit, quicquid vel surgit ad Euros
 " Vel cadit ad Zephyros, quicquid vel despicit Arctos
 " Vel Notus abscondit, urtica libidinis urit.
 " Castra pudicitiae furor hic prædulcis amara
 " Obsidione ligat, facula contentus et arcu,
 " Fractusque¹⁴ levi votorum pondera risu.
 " Hujus in amplexu vis plectitur, hujus abusu
 " Threicii morbi manavit abusio, cujus
 " Thracem poeniteat frustra, cum judicis urna
 " Venerit, et fornax, si quos non coxerat¹⁵ ante
 " Orpheus, æterno mores coctura camino.
 " Hora nimis properata malis, sed tarda beatis,
 " Cum tandem, Croesi fracto diademate, sceptrum

¹ *Proxima*, C. P.² *marcenti*, P.³ *labro*, B. *labro*, C.⁴ *crure*, B.⁵ This line is omitted in B.⁶ *Dilapidantur opes*, C. P.⁷ *Non*, A.⁸ *Oratio Xenocratis de libidine*.

Gloss in A.

⁹ *Senocrates*, B.¹⁰ *Xenocrates genuit verba ad suprema, nec ultra*, P.¹¹ *exitum*, C.¹² *soporem*, B.¹³ *tanta*, A., apparently.¹⁴ *Fractusque*, B. C.¹⁵ *coxit*, P.

" Quod feret¹ orbigenæ dextræ clementia, Codrus
 " Induet, et nostri Jovis ampla palatia paucos
 " Accipient,² nec erit populus quod³ peccat inultum.
 " Hoc⁴ satis est hucusque, licet meminisse prophanam
 " Morphosin,⁵ infaustum naturæ Protea, Thracum
 " Thesiphonem, audire ipsum mihi fascinat aures,
 " Osque loqui, maculatque sacram conceptio⁶ mentem.
 " Quod decet id sermo sapiat, fugiatque loquela
 " Quod natura fugit; satis est tetigisse quod oris
 " Inquinat officium, nec conciliatur honesto.
 " Est satis ad vires in nostra pericula dandas
 " Conjuga naturæ mundo concessa libido,
 " Quantum prolis amor et sacra jugalia poscunt.
 " Ha! Cypri⁷ rabies, quam dulci pace salutat
 " Quem sibi venatur hominem, primoque propinat
 " Dulce, sed ex dulci tandem concludit amarum.
 " Sic est blanda Venus; sic quos melliverat ante
 " Edidicit fellire favos, sic ultima taxo
 " Toxicat, et verna veniens, hiberna recedit.
 " Quam placida mentis oculos omnemque soporat
 " Nube diem, dum clausa sacri sub pectoris aula
 " Fervet, et irriguum fontem desiccat honesti.
 " Tutius est gelida vitam⁸ glaciassse sub Arcto
 " Quam semel in præceps flexa rationis habena
 " Lotophagos⁹ Veneris libasse, et pocula Circes;
 " Tutius æstiferæ radiis ardere Sienes¹⁰
 " Quam cesto posito Veneris sudasse¹¹ camino;¹²
 " Tutius indomitis animam fudisse lacertis
 " Herculis et¹³ Siculo rursus mugire juvenco,
 " Quam jecur¹⁴ omnicremo¹⁵ fricuisse libidinis igne.

¹ *ferat*, P., but *feret*, MSS.

² *Accipiant*, B.

³ *qui*, A.

⁴ *Hæc*, A. C.

⁵ *Morphisin*, A.

⁶ *contemptio*, A. C.

⁷ *Cipris*, A. *stupri*, P., in the margin.

⁸ *vitam gelida glaciassse*, A.

⁹ *Lothopagos*, A. B. *Itopagos*, C.

¹⁰ *syrenes*, A. *siennes*, B.

¹¹ *suadasse*, P.

¹² *caminis*, A.

¹³ *in*, B.

¹⁴ *genu*, C.

¹⁵ Corrected from *omnicremo* in A.

" Vix ullas¹ reprimō lacrimas adamante quod ista
 " Blanda² fames, quod grata sitis,³ quod mulcebris ardor
 " Carnem consumat, animam bibat, urat utramque.⁴
 " O vere studio degentibus optima vitæ
 " Forma foret, supraque Deum secreta viderent,
 " Hæc nisi trabs oculis objecta studentibus esset.
 " At sub sideribus deitas decisa beatis
 " Non exacta datur, minor est quam plena bonorum
 " Integritas, raroque venit sincera venustas.
 " Combussit Phrygium pastorem, Pergama, Græcos,
 " A Veneris surgens faculis, amor, ignis, et ira.
 " Canduit Alcides Veneris⁵ Nessique veneno,
 " Et Veneris Nessi conclusit⁶ in ignibus ignes,
 " Dum quos⁷ interula teneros vestivit amores
 " Vestiit interitu, temere dum credidit hosti;
 " Et fuit Alcidae, Nesso⁸ sibi, Deianira
 " Raptoris dolutura dolo,⁹ rogos, ultio, poena.
 " Alciden pudeat quod eodem pollice pensum
 " Anthæique necem, nunc vir, nunc foemina nevit.
 " Novimus ut Circes gremium molliret¹⁰ Ulixem,
 " Penelopes rigidos cum¹¹ nemo flecteret artus.
 " Hoc sale sal hominum, Salomon, insulsus, amari
 " Demeruit, morem quod amaro gessit amor.
 " Infractum Samsona¹² Venus confregit, et ipsum
 " Fortia rumpentem molli certamine¹³ rupit.
 " Occidit ad Colcom¹⁴ ortus Sulmone Corinna,
 " Dum¹⁵ male delituit velati nominis umbra.
 " Sed quid in immensum cedit labor, ut quid abyssum
 " Metior? incertas nullus definit¹⁶ arenas

¹ *ulla*, A. *ullo*, C.² *Flenda*, P.³ *quod gratis*, quod, B.⁴ *utrumque*, A.⁵ *Venus*, B.⁶ *concluserat*, A.⁷ *tamen*, B.⁸ *Nessi*, B.⁹ *dolos*, B.¹⁰ *mollivit*, P.¹¹ *ut*, A.¹² *Samsoriò*; B. *Samsoria*, C.¹³ *certamina*, A.¹⁴ *Colchos*, P.¹⁵ *De*, B.¹⁶ *diffinit*, A. C.

" Calculus, et numerus ¹ vaga vix amplectitur ² astra.
 " Nulla dolos Veneris capit arca, nulla dolendi
 " Sufficiunt exempla modis, ³ ubi vulnus in alto
 " Sedit, et igne Venus nocuit nervoque Cupido.
 " Ha! Venus imperii quod ⁴ nullos ⁵ excipit annos,
 " Quo senii lascivit hiems, inflexa virorum
 " Mollescit gravitas, juvenum calor uritur, annis
 " Solvitur integritas teneris, quæ ⁶ mollior ætas
 " Ductilis in cunctas ⁷ species transumitur usus,
 " In geminos, dum mas nubit, vel foemina ducit.
 " Ha! Venus, ad nutum trahis omnia numina cœli,
 " Astra moves, alioque rotas errore planetas,
 " Accendis gelidam sine fratris lampade Phœben
 " Mutato coitu, quin totus inardeat ⁸ isto
 " Sidere, Mercurius non temperat astra galero,
 " Justius ⁹ ipsa tuo percussa cupidine, ¹⁰ Martis
 " Læderis amplexu, per te turbatus oberrat
 " Sol oculus mundi, respirat Martius ¹¹ ardor
 " Languescens ardore suo, suspirat ad ¹² Arcton
 " Jupiter, et fixam radios declinat ad Ursam.
 " Fax tua falciferi glaciem liquat, ecce supernæ
 " Relligio sedis caveat sibi siquis utrisque
 " Axibus ulterior latuit deus, imminet hostis,
 " Quem vix afficiat omnis satis ¹³ impetus, in quem
 " Fulminis et tonitrus omnis natura laboret.
 " Nec tamen hac miror jecur incandescere flamma,
 " Quod gula fermento Veneris corrumpit, onusta ¹⁴
 " Plus æquo saties, Cyprium ¹⁵ quæ ¹⁶ ventilat ignem,
 " Idalioque rogi stomachi succendit abyssum ;

¹ *numeris*, P.² *complectitur*, B. P.³ *furor est, ubi*, B.⁴ *quæ*, B. C.⁵ *nisos*, B.⁶ *quo*, A.⁷ *incoctus*, B.⁸ *ardeat in*, B.⁹ *Ipsius*, B.¹⁰ *cuspidē*, A.¹¹ *matius*, A.¹² *at*, A. B.¹³ *secus*, A. *saturis*, B.¹⁴ *honestā*, B.¹⁵ *cyprium*, A.¹⁶ *quæ* omitted in A. and B.

- " Et luteo renes jubet exundare fluento.
 " Talis enim tales effundit Aquarius imbres."
 Sermones¹ hucusque trahit Samiusque loquendi
 Reliquias linguæ facundo pectine textit:
 " Aeriæ regionis opes, opulenta profundi
 " Vitrea regna Dei, quicquid prælargata beato
 " Dulce dedit natura solo, cur perditis omne
 " Obsequium præstare gulæ? cur gloria mensæ
 " Lascivit tot lauta cibus? O perdita luxus
 " Ambitio, cui tota suis elementa laborant
 " Deservire bonis, immo coguntur ad omnem
 " Delicias vomuisse famem, dapibusque potentes
 " Explicuisse sinus, O compressura ciborum
 " Omne genus, nulloque gulæ suppressa libido.
 " Cura quidem cunctis animantibus instat, et unus
 " Anxius ardor adest, fragilis jejunia vitæ
 " Quæsito posuisse cibo, sed nescia rerum
 " Luxuries servasse modum, diffunditur ultra
 " Quam licet, et libitum liciti transformat in usum.
 " O saties, nullo violata libidinis æstu,
 " Augustis augusta viris angustia, felix
 " Copia paupertas, factura beatius ævum
 " Deposito luxu, parituraque secula rursus
 " Aurea, calcato quod mundum ferreat auro.
 " Hæc² doleo, sed adest iterum dolor, altera mentem
 " Nec³ minor urget acus, animo subtextitur ægro
 " Poena, labor gemitum vomit intimus, alta serenum
 " Pectoris in nubem premit indignatio, vestis
 " Ambitione nova, nudaque libidine cultus
 " Secula dissolvi, veterum⁴ vilescit amictus
 " Relligio, rerumque placet petulantior usus.
 " Succumbunt antiqua novis, circumfluit orbem

¹ *Invectio Pythagoræ contra ingluviem. Conquestio ejusdem de nova vestium petulantia. Gloss in A. Invectio Pythagoræ contra ingluviem. Gloss in B.*

² *Conquestio ejusdem de nova vestium petulantia. Gloss in B.*

³ *Non, C. P.*

⁴ *veteris, A.*

- " Luxuries, folio levitatis cedit honestum
 " Maturusque rigor, ridetur sobria vitæ
 " Simplicitas, morumque viros infantia mollit.
 " Pronius ad vestes hujus sollertia major
 " Temporis inspexit, proprio male sedula damno,
 " Vel temere sollers urbano rustica cultu.
 " Quid moror?¹ Est mundus res immundissima, labis²
 " Alveus exundans vitiis, ut³ nubibus aer,
 " Æquor aquis, cælum radio, caligine tellus,
 " Fructibus autumnus, ver floribus, æstibus æstas,
 " Frigoribus⁴ bruma, nitro Pharos, India nardo,
 " Chamæleonte⁵ Phryges, basiliscis⁶ Africa, Nilus
 " Hippotamis,⁷ Ganges hebenis, strutionibus⁸ Helle,⁹
 " Tartara tormentis, Styx nocte, Megæra venenis,
 " Seditione furor, gemitu dolor,¹⁰ ira tumultu,
 " Fulmina terrore, Mars ictibus, alea rixis,
 " Garrulitate merum, Venus igne, Cupido sagittis,
 " Ingluvies luxu, gula sorde, bitumine venter,¹¹
 " Curia fabellis, fora litibus, histrio nugis,
 " Pellex blanditiis, lupa¹² quæstu, lena susurris,
 " Fastu nupta, socrus odio, livore noverca,
 " Sors dubiis, fortuna dolo, velamine fatum,
 " Spe miser, opposito felix, utroque Joannes.
 " Cleobolus Lycios, Mitylenen¹³ Pittacus auxit¹⁴
 " Consiliis, Spartæ Philon illuxit, Athenis
 " Sol hominum Solon, Periandro¹⁵ summa Corinthi
 " Paruit, et valuit Bias famulante Priene.
 " Hos sibi cum magno gaudet peperisse Thalete
 " Græcia, quos senior sapientes jactitat ætas.

¹ *Quid major*, C.² *labes*, B.³ *et*, B.⁴ *Frigoribusque*, A.⁵ *Cameleunte*, B.⁶ *bisilicis*, MSS.⁷ *Ypotamis*, A. C.⁸ *sturionibus*, MSS.⁹ *Elle*, A.¹⁰ *furor*, B.¹¹ *histrio nugis*, B., which omits the next line.¹² *lupus*, B.¹³ *Mithelenen*, A. *Mutylenen*, B.¹⁴ *ausit*, A.¹⁵ *Perhiando*, A.

" Mundus ne titubet, ne cæcus et invius erret,
 " Hos habet¹ servetque duces, stillabit Ulixem
 " Lingua, senex Pilius animi purgabit amurcam."
 Dixerat,² et fuso gemitu præcordia rumpit
 Et querulo planctus tonat Architrenius ore :
 " Hoc miser, hocne³ salo semper jactabere, nunquam
 " Sirenes poteris has declinasse, tuoque
 " Per modicum servire Jovi? poterisne sub axe
 " Tartareo calicem mortis gustasse perennem?
 " Quis poterit voluisse tuum revolubile pondus,⁴
 " Sisyphe? quisve polos et eosdem Ixionis axes
 " Circinet, et totiens uno nugetur in orbe?
 " Viscera quis reparet totiens peritura? quis undis
 " Perditus impendat operam quam perdat ut undas?
 " Quis totiens lusus pomi cedentis inane
 " Mordeat, et sitiât in quo fit⁵ naufragus amnem?
 " O quam triste sedet ad nigri judicis urnam
 " Consilium, dum jura movet firmissima Minos,
 " Dum superum vindex cunctis excessibus æquat
 " Pœnas,⁶ et rigido leges exasperat ore?
 " Heu! quam terribilis judex immobilis, heu! quam
 " Difficiles⁷ Minos, Rhadamanthus, et Æacus umbris,
 " Quam dubito fluitat animus terrore, metuque
 " Contrahitur, quotiens meditati pectore fundo⁸
 " Cocyti lacrimas, Phlegetontæosque caminos.
 " Heu! quis Titanum laqueos communicet? heu! quis
 " Suspensio poterit vitam suspendere saxo⁹?
 " Dira sibi triplex hominem partitur, et omnes
 " Detrahit¹⁰ humanos affectus, facta, loquelas.
 " Inquinat Allecto servæ¹¹ præsepia mentis
 " Affectusque pios, sacrumque forinsecat ignem.¹²

¹ *habeat*, P.² *De lamentatione Architrenii propter pœnam æternam ex vita immunda.* Gloss in B.³ *ne* omitted in B.⁴ *tempus*, B.⁵ *fit* omitted in B. *sit*, C.⁶ *Pœnas*, B.⁷ *Difficile*, B.⁸ *alii tundo*, P.; in the margin.⁹ *saxos*, B.¹⁰ *Destinit*, B. *Distrahit*, C. P.¹¹ *serie*, B.¹² *ignes*, A.

" Juris præcipitat regnum in declive Megæra,
 " Errantesque manus enormibus implicat actis.
 " Tisiphone linguas agitat, scelerumque palude
 " Inficit eloquii currus¹ auriga loquendi.²
 " Nativum video jam caligasse serenum
 " Involviq̃ue diem tenebris, quem Jupiter annis
 " Commisit teneris,³ divum deus optimus ille
 " Corporeæ purum casulæ⁴ commiserat ignem.
 " Sed jam nubifera fumi⁵ pâllescit in umbra
 " Nativæ⁶ sacras animas mundique minoris
 " Sidera, noctiferum sepelit caligine peplum.
 " Criminis obnubor tenebris, his intus opacor
 " Noctibus, hoc lædor oculos, hoc lippio cæpe,
 " Hæ sorbent animam Syrtes, his pectus anhelat
 " Pestibus,⁷ hoc mortis sub pondere vita laborat.
 " His rotor in præceps furiis, hæc vincula pessum
 " Os hominis sublime trahunt, ne patria visat⁸
 " Sidera, nec⁹ superos oculis et mente salutet.
 " In declive caput trahitur, ne glorier unquam
 " Affectum superis, animo mandasse benigno."

Conquestiva¹⁰ Thales exhaurit dicta, propinquus
 Sede querelanti reserasse domesticus aurem :

" Quisquis es, hunc nostræ cyathum libato Minervæ
 " Parce, puer, lacrimis, fletus agnosce¹¹ virilem
 " Dedecuisse genam, pudor est hoc¹² imbre rigorem
 " Immaduisse virum,¹³ lacrimæ planctusque loquuntur
 " Degeneres animos, riguumque facillima flendi
 " Fœmina pectus habet, didicitque cadentibus ultro
 " In lacrimis clausisse dolos, reserasse dolores.
 " Janua virtutum purumque aurora sciendi

¹ *cursus*, A.

² *loquenti*, B.

³ *tenebris*, A. B.

⁴ *casu*, B.

⁵ *pumi*, B.

⁶ *Naturæ*, P.

⁷ *Postibus*, A. B.

⁸ *viset*, B.

⁹ *ne*, P.

¹⁰ *Oratio Taletis de timore Domini*.

Gloss in A. and B. *Taretis*, B.

¹¹ *agnosce*, A. B. C.

¹² *hoc* omitted in B.

¹³ *vir*, P.

- " Allatura¹ diem, et quo primo acceditur astris
 " Cardio, timor Domini, sine quo fraudatur in omni
 " Proposito votum, nulla est statura potestas
 " Ad subitum lapsura nihil, non purpura murum
 " Divitibus præstat, nec sontem protegit auri
 " Ambitiosa lues, et nullo pro aggere surgit
 " Circumfusus opum cumulus,² nullumque tuetur
 " Sceptri,³ nulla salus, si quo mandaverit ictum
 " Jupiter, haud jaculo cogit lorica repulsam,
 " Nec clypeo telum,⁴ galeaque repellitur ensis.
 " Pone leves animos, temereque audacibus obsta
 " Principio votis, et cui parere necesse est,
 " Sollicitus sollersque time, nam cuncta videntem
 " Nil celasse potes, nec eum qui totus ubique
 " Excubat evades, et qui Deus omnia novit
 " Falli non poterit; Jovis insopita lucerna
 " In tenebris lucet, secreti conscia clausum
 " Non⁵ sinit esse nefas, non occultatur opertum
 " Hypocrisis⁶ crimen, nec sub lodice sepultum
 " Zoe kai sychen⁷ indignas sole Mycenæ
 " Sensit adulterio nodatam⁸ Cyprida Marti.
 " Sol superum vidit, mensæ conviva cruentæ
 " Arguit Archadicum, nec eum mansueta fefellit
 " Oris ovis, mentisque lupus, vultusque recepit
 " Cognatos animus totus fera factus; aperto
 " Mentis in ore lupo, ne⁹ pectore blandior esset
 " Vultus, utraque fera, faciem mens sæva cruentam
 " Sumpsit, et humano jugulo polluta tyrannis.
 " O quem nulla fides mundi tutatur in omni
 " Robore quassari facit,¹⁰ nullaque reniti
 " Libertate potens, nec solo nomine felix

¹ *Delatura*, B.² *cumulis*, B.³ *Sceptrum*, P.⁴ *Nec clypeum tela*, B.⁵ *Nec*, B.⁶ *Ypocrisi*, A. C.⁷ *Zoichia sichen*, B. *Zorthia sichen*, C. The text is the reading of A. It represents the Greek ζῶην καὶ ψυχὴν.⁸ *nudatam*, B.⁹ *nec*, B. C.¹⁰ *facilis*, C. P.

- " Inter opes censurus¹ opem, timuisse potentem.
 " Cuncta necesse puta, nam quo venisse voluntas
 " Oderit, ipse trahit² supremæ calculus³ urnae,
 " Vindictamque pati Jovis inconcussa potestas
 " Coget,⁴ et extremam tandem non differet iram."⁵
 Vix⁶ ea, cum Bias simili de fonte propinat:
 " Ecce time quo tutus eris, solidusque timendum
 " Amplectatur amor, totis enitere votis
 " Dilecto placuisse Jovi, cui sufficit omni
 " Gratia pro merito, satis est ad præmia dantis
 " Accipientis amor, nec gratis præstita doni
 " Inquinat alterni pretio⁷ munusque relato
 " Munere non vendit, absolvit libera dono
 " Dona relativo, nec quod dedit auferet auctor
 " Muneris, et prædo nulli data gaudia læva
 " Invidiæ tollit, ut eodem nunc sit avarus
 " Quo nunc largus erat, pleno sua⁸ munera cornu
 " Plus tumuli⁹ quam vallis habent, munusque volenti
 " Exhilarat dextra, nec vultus pondere doni
 " Gratia succumbit; tot dantem dilige, si qua
 " Magna dedit, majora dabit, meritisque tot unum
 " Dilexisse refer qui se tibi poscit amari,
 " Non sibi, totus ama, non est quod prosit amato
 " Collaturus¹⁰ amor, sed amanti, dilige, si te
 " Non odisse velis, mundum seseque daturus.
 " His ut ametur, emit; non est deceptus amator
 " Qui recipit quod amat, superum conviva futurus,
 " Æternamque Stygis non descensus in Æthnam.
 " Dilige, dilecti grato venare favorem
 " Numinis obsequio, partum tenuisse labora,
 " Immotumque liga mentis fervore refixum,

¹ *sensurus*, C. *suasurus*, P.² *trahet*, P.³ *casulus*, A.⁴ *Cogit*, A. C.⁵ *horam*, A.⁶ *Oratio Biantis quod Deus sit**totis intimis diligendus.* Gloss in A. and B.⁷ *vitio*, A.⁸ *ejus*, P.⁹ *cumili*, B.¹⁰ *collativus*, P.

- " Ne labet adstringe, nec gratia sumpta relabi
 " Diminuive queat, habitum servare voluntas ¹
 " Obsequiosa potest, cupidis attende volentis
 " Imperio votis, animos impende jubenti.
 " Mandati ne differ opus, ne langueat actu
 " Gratia dilato, placitura citatius urge,
 " Ne meritum perdas, nam suspendisse volentem
 " Est meruisse minus, maturo nitere facto
 " Plenius ad meritum præsens quam crastinus implet."
 " Non ² satis est," inquit Periander, " tertia sume ³
 " Pocula, de nostro placeat sorbere fluento.
 " Tange precum laudumque lyram, geminaque tonantem
 " Sedulitate lita, superum cultura loquatur,
 " Te cæli cupidum complecti numina mente,
 " Et toti nupsisse deo, nec ⁴ flecte tenendos
 " Hic vigiles sensus, et ei servire memento
 " Quo solo regnante ⁵ potes, ne cætera tollat
 " Cura deum, cura quæcunque negotia tractes
 " Providus ad superos oculum mentemque reducas.
 " Nam vacat humanis studiis impensa, nihilque
 " Est lucri latura dies, et inutilis exit
 " Exclusi secunda dei, cui vivere soli
 " Est toti vixisse sibi, sine numine frustra
 " Est operosa manus, studio marcescit inani
 " In vacuum tractura moras, sterilisque laborat
 " Actio, quæ nulla superis pro parte ministrat.
 " Quæ nocuos ⁶ læsura tonat, quæ fulmina tractat,
 " Sit semper suspecta manus, non parcat inultis
 " Criminibus, tonitruque minas, et fulmine poenas
 " Mandat, et ad Stygias urget properantius undas,
 " Quos Phlegethon exasset aquis, Cocytus adustis
 " Elixet lacrimis, habeatque Ixionis axis
 " Quos rotet æternum, versentque reductile pondus

¹ voluptas, B.

² Oratio Periandri quod Deus est colendus. Gloss in B.

³ sumet, A.

⁴ ne, P. C. makes one line of

these two by omitting the words from nec to sensus, so that it reads, *Et toti nupsisse deo, et ei servire memento.*

⁵ regnare, C. P.

⁶ vacuos, B.

" Sisypthium,¹ pœnamque levent consortia pœnæ,
 " Communisque minus habet² jactura querelæ.
 " Impermixta malis bonitas Jovis omne timeri
 " Omne coli meruit, sola virtute cavendum
 " Luctandumque puta, ne quid deliret in illam
 " Error ad offensam, pudeatque offendere, quem te
 " Offendisse pudet, illumque lacescere, cujus
 " Libertas est summa, jugum cui credere³ pondus
 " Majestatis habet, cui mendicare potestas,
 " Servire imperium, flere est non flere, dolere
 " Non dolor est, mors absque mori, sitis absque sitire,
 " Esurisse⁴ cibus, et ei parere jubentis
 " Est habuisse vicem, levibusque occurrere⁵ votis
 " Accurrisse deis, animoque excludere mundum
 " Inclusisse deum, fierique⁶ a corporis umbra
 " Sidus, et optatum superis adnectere civem.
 " Nec minus invigiles inconcessoque⁷ rigore
 " Si potes evincas, ne vitæ larva coloret⁸
 " Hypocrisis mendas, virtutum litera prava
 " Pectoris interpres, utinamque incognita claustro,
 " Et mitræ et baculo, vultus cautela professi
 " Mentis honestatem, verum occultare diserta
 " Simpliciter falsum factura probabile, culpæ
 " Occulto patrona dolo, pictura reatus
 " Celatura notam,⁹ vultusque reconditus,¹⁰ umbra
 " Mente latens, ignotus homo, superumque favorem
 " Excipit, et mundi recipit lucratus honores.
 " Dum simulat mores, et morum nomine mundum
 " Deceptus deceptor emit, perditque supernæ
 " Delicias mensæ, verum tollatur inane
 " Hypocrisis velum, mundæ sincera coruscet

¹ This and the seven following lines are omitted in B.

² *habeat*, C. P.

³ *cedere*, C. P.

⁴ *Esurire*, B.

⁵ *accurrere*, B.

⁶ *ferrique*, A.

⁷ *inconcussoque*, C. P.

⁸ *color*, B.

⁹ *notæ*, P.

¹⁰ *reconditur*, A. C.

" Integritas vitæ, refert fallentis in auro¹
 " Occultasse lutum, fraudisque injuria stannum²
 " Palliat argento, reverentior esto nihilque
 " Deliquisse velis, Davumque³ a pectore tolle,
 " Nec vultu mentire Numam, concordia vultum
 " Affectumque liget,⁴ pudeatque abscondere culpam⁵
 " Quam pepulisse⁶ potes, illumque arcessere⁷ testem
 " Delicti, quem nulla latent, oculisque sopori⁸
 " Occultis occulta videt, nullisque tenetur
 " Obicibus⁹ quem nulla tenet distantia visus.
 " Et tamen ut vitiis mens obluctata ruinam
 " Declinasse nequit, et nervo saucia labi
 " Cogitur in labem, nec vivere libera frustra
 " Carnis anhelat opem, certaminis impos, inermis
 " Victa cadit, cecidisse dolet; sed dulce cadenti
 " Est vitii pondus, blandaque indagine cingit
 " Torquendas animas carnis mansueta tyrannis."
 Hic¹⁰ Philon: "Vitiis quotiens victoria cedit
 " Fas esto latuisse nefas, tenebrisque notatam
 " Dissimulasse notam, clausaque excludere mundi
 " Excubias culpa, cynicosque¹¹ evadere morsus
 " Et satyræ serras, Flaccique¹² evadere¹³ ludum
 " Insipidosque sales; nam si sordere necesse
 " Est animam, satius est mundæ parcere famæ,
 " Nec vitæ maculis oculos læsisse bonorum.
 " Pullulat in vulgi facinus vulgata voluptas,
 " Derivatque notam, dum plebis cæca libido
 " Inbibit aure scelus, sunt internuntia culpæ
 " Scire, videre, loqui; scelerisque audacia multo
 " Crescit in exemplo, surgitque impune reatus

¹ in aure, A.² stannum, A. C. stagnum, B.³ clavumque, C.⁴ ligat, B.⁵ culpa, B.⁶ repulisse, P.⁷ accersere, A. uscendere, C.⁸ sopore, A.⁹ Obicibus, P.¹⁰ Oratio Philonis de occultandis delictis. Gloss in A. and B.¹¹ cynicoque, A.¹² Flaucique, B.¹³ eludere, C. P.

" A simili, notumque trahit contagia crimen.
 " Hæc rerum dominis caveat sollertia, famæ
 " Deludens oculos, horum nota latius orbem
 " Inquinat exemplis, populi delicta regentis
 " Absolvit facinus, majorum forma minores
 " Pressius informat, avidusque in funera morbus
 " Quo caput elanguet, reliquos depascitur¹ artus,
 " Prolatique parit labis consortia labes.
 " At sceptri facinus latebris² caret, ardua nubes³
 " Excedit tenebras,⁴ nulla prætexitur umbra⁵
 " Imperii sidus, noctisque excludit amictum.
 " Principis illa dies fama penetrante trahuntur
 " Regnorum secreta palam, scelerique⁶ potentum
 " Lux adhibet lucem, nec molli purpura sordes
 " Occulit in ruga, culpæ latuisse volentis⁷
 " Majestas peccantis obest, majusque videri
 " Majorum facinus consuevit,⁸ et auctior auget
 " Gloria delictum, nec sic censura togatos
 " Ut regni trabeas Phœbi minus aspera mordet.
 " O igitur quem nulla facit prætexta beatum,
 " O miser in lethis tibi delituisse negatur,
 " Deliquisse nega, vitiorum terge lituras,
 " Nec labem sincerus habe, stabilemque nefandis
 " Pone modum votis, morum candore nivescat⁹
 " A vitii mens pura luto, mundique favorem
 " Extorque meritis, accensaque pectore virtus
 " Ferveat, hæc animæ tenebris intacta lucerna
 " Splendeat exterius, nullo dilanguida¹⁰ fumo.
 " Nec permitto nefas, sed quem cecidisse necesse est
 " Occulto nutasse volo, scelerisque latendo
 " Evasisse notam, prave ne intellige siquid
 " Instruit ad mores, non ultra sedulus esto

¹ *deposcitur*, B. *dum pascitur*, C.² *tenebris*, B. P.³ *nubis*, B. C. P.⁴ *Excedunt latebras*, B. P.⁵ *unda*, B.⁶ *scelerisque*, A.⁷ *volenti*, C. P.⁸ *consueverit*, A.⁹ *livescat*, B.¹⁰ *delanguida*, A.

" Quam licet interpres, temere volat ocior æquo
 " Impetus ingenii, distortaque littera culpæ
 " Promittit veniam, scelerisque occasio surgit
 " Ex male distinctis, nostris sollertia simplex
 " Accedat monitis, animo quid araverit auctor,
 " Indecepta videt, ponat præsumptio limæ
 " Lectorisque vicem, studii dementia cæcat,¹
 " Desinat erroris auctorem² quærere, si qua
 " Imperat e nodis servandos pagina mores."
 Dixit, adhuc patula stetit Architrenius aure,
 Eloquiiq; fores tacito Philone resolvit.

¹ *caca*, C. P.| ² *auctore*, A.

JOHANNIS DE ALTAVILLA

ARCHITRENIUS.

LIBER OCTAVUS.

Omne¹ bonum veterum labiis distillat, et imbres²
 Pegaseos senior ætas exundat, et orbi
 Ubra centenni puero distendit, honesti
 Lacte fluens nutrix, nec maturatur anilis
 Criniculo,³ mente puerescens⁴ mundus, et aucto
 Corpore, non adhibent clementum moribus anni.
 Lactativa⁵ bibit veteris⁶ præcepta Minervæ,
 Nutritiva parum, nam vix libata⁷ vomuntur⁸
 Pocula, nec prosunt quæ nunc data nausea reddit,
 Nec satis auricula vigilas si pectore⁹ dormis.¹⁰
 Area delicti, scelerum domus, excipit omnis¹¹
 Mens hominum sordes,¹² has exegisse¹³ paludes
 Virtutis vis nulla potest, vitiique revelli
 Non¹⁴ didicit ruscus, patiatur cætera tolli,
 Spina tamen restat, solidamque superbia sedem
 Immota radice ligat, truncoque recisa¹⁵

¹ *Capitulum primum libri octavi
 continet commendationem antiquitatis,
 et de mundi negligentia circa mores.*
 Gloss in B.

² *imbre, C.*

³ *curriculo, P.*

⁴ *puerascens, P.*

⁵ *Jactativa, A.*

⁶ *veneris, B.*

⁷ *nam delibata, A.*

⁸ *vomentur, A.*

⁹ *vigilas in pectore, A.*

¹⁰ *dormes, P.*

¹¹ *omnes, A.*

¹² *sordens, B.*

¹³ *egessisse, A. egississe, C.*

¹⁴ *Num, B.*

¹⁵ *reciso, B.*

Stirpe manet fixo,¹ nihil est illine,² nec ista
Alcidæ potuit facilis³ arescere Lerna.⁴

“ At⁵ licet ista filix sit inextirpabilis,⁶” inquit
Pittacus, “ et nulli valeat succumbere falci,
“ Quin nocuo⁷ foetu populosa repullulet hydra ;
“ Tu tamen assiduus animæ luctare colonus,
“ Mollescant animi dulces, vitiumque tumoris
“ Cedat, et asperitas nullo silvescat⁸ in actu,
“ Obicibus⁹ lædens, inconsultaque¹⁰ timoris
“ Robora lentescant, adsit clementia sceptris
“ Indivisa comes, gladiique coerceat ausus
“ Mitior, et juris quantum permittit habena
“ Imperio parcens, prohibens punire flagello
“ Deterrenda¹¹ minis, fluvios exosa cruoris
“ Non lacrimæ, si quam regnis extorsit egestas ;
“ Et solium movere casæ, si quando potentum
“ Arentes oculos tenero compassio fletu
“ Impluit, et latuit sceptro regnante¹² tyrannis.
“ Corruit elatus, luci sublatus, et umbris
“ Lucifer illatus, vanoque a numine venit
“ Quo Numa devenit, tumidusque inventus ab alto
“ Detumuit ventus, et Lucifer esse coactus
“ Lethifer¹³ est factus, astrisque parentibus orbis
“ Lucens in luteum cadit, in pigrum impiger orbem.
“ Vicit in humano spolio deus exulis exul,
“ Hospitis hospes erat, ad Ditis inhospita venit
“ Tartareasque fores cælorum janua Christus,¹⁴

¹ *fixa*, B.

² *nihil illima*, B., omitting *est*.

³ *faculis*, C. P.

⁴ *larna*, B.

⁵ *Oratio Phitaci de mansuetudine
appetenda et de elatione vitanda.*

Gloss in A. and B.

⁶ *sit extirpabilis*, B.

⁷ *novo*, altered to *vario*. A.

⁸ B. leaves a blank space in place
of this word.

⁹ *Obicibus*, P.

¹⁰ *inconsultique*, A. C. *inconsul-
tiquerigoris*, P.

¹¹ *Deterenda*, A.

¹² *rorante*, P., in margin.

¹³ *Lucifer*, B. C.

¹⁴ *p'o*, B.

" Lucifer æternus, infractaque dextera fregit.
 " Ecce, quod amisit incauta superbia cælum,
 " Majestas submissa dedit, dominusque ministrum
 " Induit, et meruit humilis vicisse potestas.
 " Fortius insudes humili mansuescere mente
 " Et placido vultu, socia dulcedine linguam
 " Affectumque riga superum, mundique favorem.
 " Captet uterque favus, pacemque extorqueat orbis
 " Illa vel illa quies, animi depelle tumorem,
 " Luciferique¹ notos, tollatque superbia flatus,
 " Præcipites,² Boreamque³ suum tumidique rigoris
 " Subsidad rabies, et solo in pectore⁴ toto
 " Pax Zephyri vernet, florumque potentior illa
 " Pullulet aura crocos, animæque superserat hortis.
 " Oderit ulcisci gladio censura, nec illum
 " Consulat in pœnam, nec eum tortore cruentet
 " Quem liceat torquere minis, pudeatque regendos
 " Imperii⁵ fregisse jugo, semperque venenum
 " Et numquam fudisse favum, ferroque dolorum
 " Subsecuisse vias, crudisque extinguere morbos
 " Ignibus alterutro levius curantibus herbis.
 " Tutior est regnis gladio tranquilla jubentis
 " Nec fraudis suspecta quies, hæc mente favorem
 " Extrahit, hic lingua, feritas dirumpit amorem,
 " Mansuetudo ligat, hauritque incauta venenum
 " Effera majestas vinoque ulciscitur enses,
 " Unaque tot flendi claudunt convivia rivos.
 " Fictaque subridens iterat suspiria plebes,
 " Dum domini læto producit funera planctu,
 " Et tenero sudant oculo velantia risum
 " Pectora,⁶ quæ modico prætexunt gaudia fletu.
 " Pax ad opus mandata rapit, stimuli que potestas
 " Non perdit sub pace vicem,⁷ violenta trahuntur

¹ *Luciferi nothos*, B. *Luciferosque* nothos, C.

² *Præcipitesque*, C.

³ *Beleamque*, B.

⁴ *solo pectorc*, B. *sola in pectore*, P.

⁵ *Impii*, A. B.

⁶ *Pectore*, B.

⁷ *ducem*, B.

- " Jussa, minusque movent animos, segnesque mini-
 " stros¹
 " Ingratosque trahunt, nec habent extorta volentem.
 " Est ubi mandatum violenta potentius urgent
 " Servilesque docet animos servire flagellum.
 " Nec satis est mandantis amor, positoque voluntas
 " Mandativa jugo, precibusque innixa potestas
 " Pollicitis instare vacat, mollire rigorem
 " Blanditiis, condire minas, servire² necesse est,
 " Et virga mutasse preces, pressumque domandis³
 " Insecuisse jugum ; clementia Cæsaris auras
 " Verberat, est tauro Phalaris mandata⁴ voluntas.
 " At juris⁵ præcisa⁶ velis præmordeat æqui
 " Lima voluntatem, quo solo invita trahatur
 " Læva potestatis gladio committere pœnam."
 Hic⁷ Lycius, " Quicumque jubet, dulcescere raro
 " Edidicit, torquere potest, si⁸ parcere nescit.
 " Imperii moles subjectos emolit, anceps
 " Hic gladius cladis est⁹ illativus, et ira
 " Principis in populos fulmen populatur, et orbem
 " Hinc dominus pulsat, illinc fortuna Charybdis¹⁰
 " Sævior, inque bonos crudescens¹¹ vipera, verum,
 " Si tumidum præsæva tonet, si nauseat¹² iras
 " Pectore, flammato vultu¹³ crudescat, et axem
 " Torqueat in lacrimas, versumque¹⁴ exasperat orbem.
 " Descendente rota, miseris oppone rigorem
 " Mentis inattritæ, nubesque expelle sereno
 " Pectoris objecti, veniat tutissima virtus
 " Obvia fortunæ, fati evasura procellas

¹ *movent segnesque ministros*, B.
movent segnesque ingrata ministros,
 A. C., with *senes* in the latter.

² *sevire*, A. C.

³ *domantis*, B.

⁴ *mandanda*, C.

⁵ *juri*, C. P.

⁶ *pretiosa*, A.

⁷ *Oratio Cleoboli [Lycii] de for-*
titudine. Gloss in A. and B.

⁸ *sed*, C. P.

⁹ *cladisque illativus*, B.

¹⁰ *Charybdi*, P.

¹¹ *crudescere*, B.

¹² *nauseet*, P.

¹³ *vultu* omitted in B.

¹⁴ *verum si exasperat*, B.

" Naufragique minas, ut non nisi prospera fiant
 " Fata ; scias adversa pati, felicia numquam
 " Magnanimo desunt, animo fortuna virili
 " Omnis læta venit, fatum lugubre videri
 " Debilitas infirma facit ; quæ sævius instant
 " Materiam virtutis habent, certissima sunt hæc
 " Argumenta viri, virtusque abscondita lætis
 " Prodit in adversis, fatoque obscura sereno
 " Lucet in obscuro, dum voto accommoda fiunt
 " Omnia, noctescit, miserisque diescit et umbram
 " Prospera virtuti faciunt adversa lucernam.
 " Ardua dum surgunt¹ pendente Ceraunia² fluctu,
 " Eversumque suas pelagus spumescit in iras,
 " Attollique fretum superis contendit, et audax
 " Fluctus in astra volat, lunamque extinguit, et ipsos
 " Falciferos axes, nunc trudit³ ad ultima navem
 " Tartara, nunc raptam superis nolentibus offert ;
 " Nunc prora, nunc puppe cadit, nunc surgit utroque
 " Sæpe bibente ratis, trepido⁴ nunc claudicat alno
 " Luctanti cessura freto, dum pugnât et auræ
 " Fluctibus et ponti, fervetque in funera toto
 " Mors armata mira ; tunc remigis arte fruendum,
 " Tunc laus est vicisse fretum, tunc siqua potestas
 " Est nautæ, fit tota palam, nec deside tutum
 " Est languere mora, venienti occurrere fato,
 " Uniusque manu populi servasse salutem
 " Expedit, ut pelagi victorem fama coronet.
 " Virtuti expediunt aditus adversa, virorum
 " Sarcina, torporis prohibens languescere somno
 " Degeneres animos, nescit felicia virtus
 " Mollibus utendi raro comes, induit omnem
 " Prosperitas labem, nulloque innoxia⁵ facto
 " Non sentit consueta nefas, temerarius ausis

¹ *Ardua desurgunt*, B.² *cacumina*, A. *ceramina*, C.³ *tendit*, B.⁴ *trepida*, P.⁵ *in vana* is apparently the reading of B.

" Ignovisse solet, solidator criminis usus,
 " Qui flet in adversis pueriles errat in actus,
 " Et lacrimas perdit, et famam polluit, auget
 " Littus arans adversa dolor, nescitque¹ rigorem
 " Quo² solidat natura viros³ doluisse, dolenda
 " Non redimit, non⁴ damna levant,⁵ qua⁶ damna
 " queruntur.
 " Hic dolor elusas lacrimas serit,⁷ irrita mandat
 " Semina, nam sterilis nullaue puerpera messe
 " Fit seges, et fallit vacuum cultura colonum.⁸
 " Si miser es, spera, veniet felicior annis
 " Horula meta malis, ceperit solatia mœstis
 " Fortunæ levitas, verni prænuntia plausus
 " Mœroris præævit hiems, præludit amaris
 " Mox latura favos, miseris fortuna secundos
 " Adjectura⁹ dies, subitosque miserrima lætis
 " Promittunt aditus, fortuna lubrica nescit
 " Mobilitas fixisse rotam, sceptroque minatur
 " Solaturque casas, varios fastidit honores
 " Cæsaris, et tandem solii spem mandat Amyclæ."
 Dixerat, at Solon,¹⁰ " Minor est præcognita fati
 " Asperitas, adversa minus prævisa flagellant;¹¹
 " Et quia fortunæ laqueum prudentia solvit,
 " Semper ubique tibi caveas, teque omnis in omnes
 " Cautela eventus præmuniat, et tibi toti
 " Sis oculus totus, animi sollertia, lampas
 " Prævia, noctifugam ferat insopita lucernam.
 " Hæc tibi dictatrix operum, cunctisque magistra
 " Prima rudimentis, ne qua lædatur¹² honestum

¹ *noscitque*, B.² *Quæ*, B.³ *sonos*, B. *virus*, C.⁴ *nec*, C. P.⁵ *lavant*, P.⁶ *qui*, A. C. *quæ*, P.⁷ *ferit*, B. *seret*, C.⁸ This line is omitted in B.⁹ *Allatura*, A.¹⁰ *Oratio Solonis circa prudentiam et vitæ optimam compositionem.*
Gloss in A. and B.¹¹ *molestant*, P.¹² *ludatur*, A.

- " Invigilet, nulloque tibi non consulat actu.
 " Rem male provisam dubius manet exitus, alis
 " Evolat insolidis, si quem rapit impetus, ausu
 " Non bene pennato, melior nisi navita clavum
 " Torserit, et velo biberit prudentia ventos.
 " Tam mare quam mortem poturæ¹ crederis² alno,
 " Si datur indemnis³ voti⁴ dilatio, votum
 " Differ, ut inspicias, properatum velle, volentem
 " Fallit, et audaces maturo⁵ pœnitet ausu.⁶
 " Tarda venit subitis successu⁷ gloria, damnum
 " Præcipitat qui vota rapit, facienda disertæ
 " Sunt studio tractanda moræ, festina juventam
 " Plus redolent, prævisa virum præcepsque volendi.⁸
 " Plurima præsumit infantia, pauca secundat.
 " Circumspecta tamen oculo scrutante⁹ labora
 " Impiger officii, nec honesto languidus actu.
 " Ignavo torpore veta mollescere nervos,
 " Nec sub fasciculo fascem laturus anhela;
 " Sordida tersa¹⁰ minus vulgo cognatior absit.
 " Cura relinquatur aliis, aliena sit omnis
 " Actori¹¹ paritura notam, vilescat oportet
 " Libertatis honor, serviles si induat usus.
 " Est tamen ut quotiens locus aut vis temporis urget,
 " Majorum deceant plebea negotia mores.
 " Quicquid ages, virtus illud præmandet,¹² et orsus
 " Perfice, nam cœpti qui finem¹³ præterit errat,
 " Turpius admittens quam qui non inchoat; illud
 " Accusat levitas, hoc disquisitio recti
 " Excusare potest, opera nil ausa repentî

¹ *potuere*, C.² *credimus*, A.³ *in damnis*, P.⁴ *voto*, B. C.⁵ *mature*, P.⁶ *ausi*, C. P.⁷ *successus*, A. C.⁸ These two lines are, in A., re-duced to one, by the omission of the words from *festina* in the first to *virum* in the second.⁹ *servante*, P.¹⁰ *torsa*, B.¹¹ *Actorum*, B.¹² *præteriit*, A.¹³ *finem qui*, B.

- " Propositi ¹ longo trutinans examine metas.
 " Si qua tamen cœpisse ² pudet, clausisse pudori
 " Et culpæ est, scelerumque licet rescindere cursus,
 " Imperfecta solent veniam delicta mereri,
 " Et levius lædit qui parcius institit error.
 " Quas adhibes curas vix interrompe, laboris
 " Difficilem rursus capit intercisio nodum.
 " Fax sopita nisi moveatur, mota soporem
 " Excitat in flammæ vigiles, motuque remisso
 " Languet, et amissos iterum vix integrat ignes.
 " Crescat et in ramos virtus, fundetur, et alta
 " Evolet, et penitus fixis radicibus orbem
 " Occupet, egregiis factis vulgata, tibi que
 " Mane bono, cumulet meliori vespere famam.
 " Assiduo fructu pariant hanc sæcula messem;
 " Nec nisi cum morum veniat lux crastina luce.
 " Si qua tibi vitio sordet vicinia, labem
 " Effuge, ne spargant similes contagia mendæ.
 " Dilexisse bonos, et eis devinctius uti,
 " Innuit esse bonum, ³ ratioque probabilis urget,
 " Esse malum coluisse malos, accedit eisdem
 " Unanimes nectens studiis ⁴ devotio, blanda
 " Stringitur in simili convictus copula voto,
 " Et Marti Venus est, et Martia grata Catoni,
 " Nec Phariam Cæsar refugit, ⁵ Cornelia Magnum.
 " Livoris pudeat rastro vertisse bonorum
 " Magnificos actus, alienas auribus æquis
 " Non corrosivus, non invidus, accipe laudes.
 " Sunt quos immeritus honor indignatur, et illud
 " Non attingit humi serpens ignavia culmen
 " Pigra, nec accedens quem tollit gloria mundi. ⁶
 " Hi ⁷ quos erexit probitas, odere favoris
 " Non habitos ⁸ plausus, aliis fluxisse dolentes,

¹ *Proposito*, C.

² *cupiisse*, A.

³ *bonus*, B.

⁴ *studii*, B.

⁵ *fugit aut*, P.

⁶ *monti*, C. P.

⁷ *Hos*, A. *Ii*, P. *His*, C.

⁸ *Non habito*, B.

- " Alteriusque favent animo successibus ægro.
 " Parce tuæ laudi¹ si quid bene gesseris, alter
 " Te tacito laudet, aliis dicenda silendum
 " Est tibi, nec² vacua sunt laude silentia laudis.
 " Absit ut a propriis jactandi gloria factis
 " Exeat, et famam præco sibi polluat actor.
 " Plus egisse, loqui minus, id decet, amplior actis
 " Esto, minor tumidam³ solvat præsumptio linguam.
 " Absit ut externi⁴ vitii te illæsa voluptas
 " Ad scelus invitet, impunitumque timeri.⁵
 " Non perdat facinus populus delinquere, regum
 " A simili nolit, non est defendere culpam
 " Ostendisse malos, scelus est absolvere crimen
 " Crimine, nec⁶ magni⁷ redimunt exempla reatus.
 " Sit tibi pro lima sapiens auriga regendi
 " Pectoris, excessus inhibens, suppresset⁸ habenam,
 " Ad mediū tendens, laterum vitando paludes.
 " Hic tibi sinceræ ferat exemplaria vitæ;
 " Hic præcepta tuos domet⁹ immortalia¹⁰ sensus;
 " Hic paleas purgans, excussos ventilet actus,
 " Albaque mundanæ¹¹ tribuat tersoria menti
 " Prudentum¹² speculo mores compone, disertos¹³
 " Dilige, philosophis impende libentior aures.
 " Auribus hortati¹⁴ bibulis hausisse peritos
 " Quos habeat fructus, satis est monstrasse Palemo¹⁵
 " Atticus, effusi suadente libidines luxus,¹⁶
 " Qui non illecebris modo lascivire, sed ipso
 " Luxuriæ nato¹⁷ plebescere nomine vellet.

¹ laudis, B.² non, A.³ timidam, B.⁴ extremi, A.⁵ timori, P.⁶ non, A.⁷ magna, C.⁸ suppressit, B. C.⁹ domat, B.¹⁰ immoralia, C. P.¹¹ mundandæ, C. P.¹² De subita morum mutatione circa Atticum Palemonem. Gloss in B.¹³ diserto, A. disertum, B.¹⁴ hortatus, C. P.¹⁵ fructus Polemon monstravit aperte, P.¹⁶ libidine luxus, C. P. This line is omitted in B.¹⁷ noto, A. roto, C. notæ, P.

- " Hic matutinis Phœbo candente caminis
 " Morbida nocturnæ liquit dispendia cœnæ.
 " Marcidus unguentis, sertis redimitus, onustus
 " Ora ligante mero, petulanti pictus amictu,
 " Aspectuque vagus, Xenocratis limen¹ apertum²
 " Cernit, et accedit, plena sapientibus ausus
 " Consedissee domo, salibus risuque faceto,
 " Divitis eloquii morsurus dogma, sed illum
 " Indignata virum gravitas matura, recessum³
 " Maturare jubet Xenocratis sola⁴ morandi⁵
 " Indulget veniam bonitas tranquilla, manumque
 " Pacis signa movet, et quod tractabat omisso
 " Propositi⁶ cursu, vires, formamque modesti
 " Disserit, ut juvenem luxu qui⁷ sordet, honesti
 " Urat in affectus, aliosque⁸ inflammet amores,⁹
 " Et vitæ in melius revocandæ spiret odorem.
 " Nec mora, primitias capiendi¹⁰ fronte pudoris
 " Erubet, et molles habitus damnassee Palemo¹¹
 " Sustinet, et vultus accusat purpura crimen.
 " Ecce voluptatum pudet, et piget, ecce coronam
 " Decerpit capiti, leviumque insignia vellit,
 " Dispersaque¹² comam serie conturbat, et hirtam
 " Maturat tenero juvenilem pectinis usu,
 " Effusasque manus inconsulteque vagantes
 " Contrahit, et chlamydis fugientibus injicit umbram.
 " Succedente¹³ mora succedit gratia morum,
 " Inque dies cedit Venus, accedente venusto,
 " Rectificatque virum, declivem regula, virtus,
 " Philosophumque facit facundia philosophantis,
 " Socraticosque bibit Xenocratis alumnulus imbres." ¹⁴

¹ ostium, P.² apertis, C.³ recessus, A.⁴ una, P.⁵ marandi, B.⁶ Proposito, A.⁷ quæ, B.⁸ alioque, P.⁹ amore, P.¹⁰ rapienti, A. C. capienti, P.¹¹ et molles Polemon decingere vestes, A.¹² Dispersamque, B.¹³ succedente, A.¹⁴ bibit sector Xenocratis imbres, P.

Sic¹ loquitur Solon, et prona funditur urna²
 Eloquii torrens, non arescente loquendi
 Æquore, nec liquidis intermiscendo³ paludes.
 Proclives oculos levat Architrenius, instar
 Sideris ardescens mulier spectatur, et igni
 Latius educto rutilum procul explicat orbem,
 Ingeminatque loci radios, nam vere marito
 Prægnativa parit rosulas et lilia tellus;
 Splendoresque serit alios fæcundula florum
 Flora perennantis jubar effusiva diei.
 Non hiemis queritur fæcem⁴ tersissima⁵ veris
 Area, nec recipit Zephyrus consortia brumæ.
 Hæc mulier roseo vultu⁶ pubescit,⁷ ephebis
 Defæcata genis, senio⁸ matura, virentis
 Servat adhuc laurum faciei,⁹ et¹⁰ temporis ævo
 Non minor, ut Pilios¹¹ longe præcesserit annos.
 Non marcente¹² cuti¹³ vetulatur, fixa juventæ
 Floriditas, anus est ætas, faciesque puella,
 Nec speculum longi nebulescit temporis umbra.
 Præminet¹⁴ in specie majestas, sobrius oris
 Matronatur honos,¹⁵ levitatem nulla¹⁶ fatetur
 Portio, nec quatitur gestu petulante, gravescit
 Tota, brevisque suum non perdit fimbria pondus.
 Illasciva sedet, quovis¹⁷ reverenda corusco
 Imperiosa throno, quem lactea crine coronat
 Turba senum, dominæ genibus minor ardua sedes
 Est illos æquasse pedes, plenaque¹⁸ licemur

¹ Quod Architrenius Naturam vidit in loco floribus prælascivo, et de Naturæ habitu, eminentia, et comitatu. Gloss in B.

² unda, A. C.

³ intermiscente, C. P.

⁴ hiemis fæcem queritur, A. C.

⁵ certissima, C.

⁶ vultu roseo, A. C.

⁷ phæbescit, A. C.

⁸ simo, A.

⁹ facies, B.

¹⁰ et omitted in C. and P.

¹¹ pilos, B.

¹² marcenti, C. marcescente, P.

¹³ cute, A.

¹⁴ Prominet, P.

¹⁵ honor, P.

¹⁶ ulla, B.

¹⁷ gravis ac, P.

¹⁸ i. aperciamus. Gloss in B.

Nobilitate deæ¹ summum contingere calcem.
 Innituntur humo, cancellatisque sedentes
 Cruribus insternunt pro pulvinaribus herbas.
 Miratur solito magis Architrenius, ardet
 Agnovisse deam, novitas blanditur, et urit
 In desiderium, de qua Solone docenti,²
 Ut primum didicit quod erat Natura, citato
 Advolat excursu, fletum derivat, adultæ
 Lætitiæ testem, comitatu gaudia dulci
 Producent lacrimæ, venit affandique negatur
 Copia, de mundo Genesi texente loquelam.

³ "Omnigenæ⁴ partus homini famulantur, eique
 " Et domus et nutrix ancillaque, machina mundi,
 " Omne bonum fœcunda parit, majorque minori
 " Obsequitur mundus; tibi discors unio rerum
 " Alternum⁵ statura coit, fractoque⁶ tumultu
 " Pax elementa ligat, gaudet tibi sidera volvi
 " Defigique polos, mundique rotabilis⁷ aulæ.
 " Artificem gratare Deum dominumque ministro
 " Erexisse domum, cujus molitio summum
 " Auctorem⁸ redolet, excelsi dextera tantis⁹
 " Dotibus excoluit opifex opus, omnia posse
 " Disputat illud eam, nec enim¹⁰ decisa potestas
 " Est ea, qua numquam lapsurus volvitur orbis
 " Raptibus æternis, totusque volubilis axem
 " Circuit immotum, paribus¹¹ rotatibus actam
 " Præcipitat¹² sphæram, dum sola immobilis una
 " Pondere vergit humus, nullo conamine surgens
 " Se nulla levitate rotat, centroque cohæret
 " Impatiens motus, medio pigrescit in axe
 " Infima, si veteres verum cecinere moderni.¹³

¹ decus, A.² de qua monstrante Solone, P.³ *Sermo Naturæ de obsequio quod mundus homini exhibit, et de situ et motu ejusdem.* Gloss in B.⁴ Omnigeni, P.⁵ Æternum, C. P.⁶ factoque, P.⁷ rotabilis, P.⁸ artificem, P.⁹ dantis, B.¹⁰ eum, B.¹¹ paribusque, P.¹² præcipita, B.¹³ cecinere sophistæ, P.

" At melior,¹ formosa² minus sollertia pubis
 " Vel nihil est unum,³ vel⁴ quidlibet⁵ infima, mundus
 " Ne labet immenso circummordetur inani,
 " Terra vicem puncti⁶ recipit, collata supremo,
 " Unde modis⁷ terræ visus punctum æstimat, unde
 " Fraudari radios positus⁸ procul imputat astris.
 " Terræ forma teres, teretisque supernatat undæ
 " Curva superficies, terramque amplectitur arcu
 " Imperfecta maris, prohibenti littore sphæra
 " Quæ medium centri contingit cuspide mundum.⁹
 " Ardenti spolio vestitur sidere cælum
 " Multifidaque face, tenebris occurrit, et orbi
 " Exhibet excubias oculis populosior Argus.
 " Astra pluunt radios, et caligantibus usum
 " Lampadis indulgent, et pessum nata superne
 " Flamma peregrinat, sordentibus hospita tectis.
 " Contrahitur terræ stella globus, arctior¹⁰ illum
 " Visa minor, superat astri rota plenior, infra
 " Sunt Cytherea, soror Phœbi, Cyllenius ales.
 " Scinditur¹¹ in geminum stellas¹² genus, altera fixus
 " Impetus astra movet, error premit altera flexu
 " Multiva¹³ torsisse vias, interque planetas¹⁴
 " Falce senex sceptroque Jovis, Mars ense¹⁵ coruscat,
 " Sol arcum, Cytherea facem, Cyllenius harpen,¹⁶
 " Et Phœbe pharetram venandi fervida gestat.
 " Astri luna vicem Phœbi mendicat ab astro
 " Sideris obscuro, naturam¹⁷ eluminat¹⁸ orbes,

¹ *molior*, B.² *famosa*, P.³ *verum*, P., with *unum* in the margin.⁴ *et*, A.⁵ *quælibet*, A. *quilibet*, P.⁶ *ponti*, B.⁷ *modum*, P.⁸ *poteris*, A.⁹ *centrum*, B.¹⁰ *altior*, B.¹¹ *De duplici stellorum genere.*
Gloss in C.¹² *stellans*, P.¹³ *Multivaque*, A. *Multivago*, C.
P.¹⁴ *Saturnus, Venus, Mercurius,*
Luna. Gloss in A.¹⁵ *Marsque ense*, A.¹⁶ *arpen*, A. B.¹⁷ *maturam*, B.¹⁸ *eliminat*, P. *eliminat orbe*, C.

- " Jacturam redimit, et Solis imagine solem
 " Induit, et damnum fraterna lampada pensat.¹
 " Parte jubar recipit, partem ferrugine textit;
 " Nec Stygium perdit partim Proserpina² peplum.
 " Nec tamen et toto fraudatur luminis usu,
 " Cum Phœbi radios terræ ferit obvia nubes,
 " Et caput aut³ caudam, lunamque intercipit umbra,
 " Et soror a fratris vultu declinat amato,
 " Totaque sulphureo nubit⁴ Proserpina⁵ Diti.
 " Nec minus et fratris⁶ homini jubar invidet, arcens⁷
 " Objectu radios, noctem mentita reciso⁸
 " Luminis excursu, visusque⁹ excursus,¹⁰ ut axes
 " Phœbeos feriat, lunari offenditur orbe,
 " Nec placitam celeri¹¹ defigit arundine prædam.
 " Figit¹² utrumque polum, paribusque utrumque¹³
 " diei
 " Respicit æquator spatiis, mundique tumorem
 " Dividit, et partes in sphæra maximus æquat.
 " Nec minor obliquo signorum circulus arcu
 " Ad Boream surgit, et ad Austrum vergit, et illum
 " Æquator mediumque secat, mediumque secatur.
 " Nec minor et mediæ qui nocti ascribitur arcus,¹⁴
 " Dimidiumque diem metiri dicitur arcu,
 " Stante zenith,¹⁵ capitum mundique supermeat axes.
 " Nec minor et medius medium partitus, utrumque
 " Percutit axe zenith, visus finitor horizon,
 " Et Styga cum superis communi limite nodat.
 " Linea solstitii mundi curvatur ad axes
 " Orbe parallelo, Phœbi censura recursus

¹ *pensa*, B.² *Luna*. Gloss in A.³ *et*, C. P.⁴ *nubi*, B. C.⁵ *vultu*, B.⁶ *fratri*, B.⁷ *ardens*, P.⁸ This line is only found in P.⁹ *visuque*, B.¹⁰ *excussus*, A. C.¹¹ *sceleri*, A. B.¹² *De quorundam circulorum cæli descriptione*. Gloss in B.¹³ *paribus utrumque*, B. *utroque*, P.¹⁴ *arcu*, A. *orbis*, B.¹⁵ *cenix*, A. *ceniz*, B. *cenith*, P.

- " Proxima fit caputem vel distantissima puncto.
 " Et tamen æquator directo figit in orbe
 " Solstitium, quo cernit haren, simul Arcton,¹ et
 " Austrum.
 " Depreſsum² eſt hunc eſſe locum, tumor ille duobus
 " Solſtitiis ardet,³ totidemque reſſibus, idem
 " Friget, et æquator ſolem ſtatione reflectit,
 " Æquidieſque facit; etenim ſol cogitur omni
 " Stare parallelo qui Cancræ interjacet altum,
 " Depreſſique⁴ ſitus caput ægoceronis, et illa
 " Sunt loca Zodiacus ubi plus declinat ad Austrum
 " Arcturique polos, et ab æquatore recedit.
 " Amplior excludit⁵ egreſſæ cuius orbem
 " Area Zodiaci, quo ſol raptatur ad ortum,
 " In gemino⁶ motu centroque amplectitur⁷ arcum,
 " Nunc terræ propior, nunc elongatus, et anguis⁸
 " Figitur in geminis, et pigra rotatur ad ortum
 " Fixis tarda comes in eiſdem raptibus aſtris.
 " Dividit⁹ innumeris ſphæram declivis horizon,¹⁰
 " Augeturque dies Cancræ, contraque minorem
 " Deprimat ægoceron, quanto eſt¹¹ erectior arctos¹²
 " Fit brevior, brevior, et maior, maior, eamque¹³
 " Nox recipit formam, ſimilique revolvitur arcu.
 " Hic ſitus eſt declivis, ubi producit absque
 " Nocte dies Cancræ, nec nox contractior arcu
 " Languet in oppoſito, ſurgitque aurora diei
 " Promiſſura facem,¹⁴ ſed non latura, vel inſtans
 " Cogitur eſſe dies; nam idem complectitur ortum
 " Punctus et occaſum, ſuperisque revolvitur orbe

¹ arcon, B. C.² Depreſſum, B. Depreheſum, C.³ gaudet, B.⁴ Depenſisque, B.⁵ includit, C. P.⁶ Ingenito, C. P.⁷ complectitur, P.⁸ angis, A. C.⁹ De his quæ accidunt ex varia poſitione horizonis et motibus planetarum. Gloss in B.¹⁰ Orion, B.¹¹ quantoque eſt, B.¹² arthos, A. C.¹³ eandem, B.¹⁴ facemque, B.

" Dimidio Phoebus, Thetidisque¹ recolligit undis
 " Surgentes radios, pascitque soporibus artus
 " Insomnes alias, udisque cubilibus ardet.
 " Est ubi nox piceo mensem non vestit amictu;
 " Est ubi per geminos eadem non textitur umbra;
 " Est ubi luna tribus fraterna lampade pallet;
 " Est ubi bis duplici sol insopitus anhelat;
 " Est ubi per quinque Phœbi vigil excubat ignis;
 " Est ubi sex solito caret hospite mater Achillis.
 " Nec minus extendi² brumæ contingit ad arcus
 " Oppositos noctes, totoque rotabitur anno
 " Una, una cum nocte dies; ubi meta videndi
 " Sternitur æquator, et mundi figitur axe
 " Indecrive zenith,³ mediumque est nulla diei
 " Linea, vel quævis situi cuicunque diurnam
 " Partitura moram, Boreæ quod⁴ subjacet illa
 " In longum regno⁵ non tenditur, omnibus illa⁶
 " Latior occiduis nunquam decurritur astris.
 " Semper⁷ ab Eoo consurgit cardine mundus
 " Axibus immotis, signorumque erigit orbem,
 " Errantesque trahit stellas, totumque revolvit⁸
 " Imparitate moræ, nec idem mutatur eodem
 " Mutatove situ, nec surgit segnior arcus
 " Quam cadat oppositus, et Cancrī semper in ortu
 " Ægoceros vergit,⁹ et rursum siqua propinquant
 " Phryxæi capiti,¹⁰ vel Libræ signa, paresque
 " Interhabent arcus, neutrum deductius, ortu
 " Surgit, et Astræam¹¹ qui Chelas impetus urget,
 " Æmonii¹² moras hydræ sibi vendicat ultor.
 " Omnibus hoc sphæris, sed qua¹³ directus horizon

¹ *Tethydisque*, P.² *extendit*, C.³ *cenix*, A. *ceniz*, B. *cenis*, C.
cenith, P.⁴ *Boreæ quia*, P.⁵ *regio*, C. P.⁶ *ipsa*, A.⁷ *De ortu signorum*. Gloss in B.⁸ *resolvit*, P.⁹ *urgit*, B.¹⁰ *capitis*, P.¹¹ *Ascræam*, P.¹² *Hæmonione*, MSS.¹³ *signa*, B.

- " Ustam¹ cingit aren² æqualis dirigit ortus
 " Zodiaci quartas tropicas ubi flectit habenas³
 " Sol, noctique diem punctis finalibus æquat.
 " Quilibet hic arcus æquales protrahit ortu
 " Occasusque moras, oriturque æqualiter omne
 " Opposito signum, nam libræ suscipit horas
 " Portitor Hellæus,⁴ nec Tauro Scorpio cedit⁵
 " Permittitque⁶ Chiron gemino suo⁷ tempora fratri.
 " Ægoceron⁸ Cancro par enatat, urna Leoni,
 " Erigonesque moras, æquant dispendia Piscis,⁹
 " Æquis a tropico spatiis¹⁰ distantia surgunt
 " Tractu signa pari,¹¹ tropicoque propinquius ortum
 " Plenius extendit, et libra tardior exit
 " Scorpius Erigone, Cancer vectore Latones."¹²

¹ *Vastam*, B.² *aram*, A.³ *habenam*, B.⁴ *Elleus*, A. C.⁵ *cedis*, P.⁶ *Nec tradit*, P.⁷ *sua*, C. P.⁸ *Egloceron*, C. *Ægoceros*, P.⁹ *piscium*, P.¹⁰ *statu*, B.¹¹ *sinaperi*, B.¹² *lacenæ*, P.

JOHANNIS DE ALTAVILLA

ARCHITRENIUS.

LIBER NONUS.¹

" Mirari² faciunt magis hæc quam scire, rudisque
 " Ingenii non est," ait Architrenius, " astris
 " Instruxisse³ stylum, vel quæ divina sigillant
 " Scrinia,⁴ desciso⁵ dubii cognoscere velo.
 " Trans hominem sunt verba deæ, miracula cæcus
 " Audio, nam lampas animi subtilia⁶ pingui
 " Celatur radio, nec mens sublimia visu
 " Vix humili cernit, nec distantissima luce
 " Fumidula monstrat,⁷ tamen hæc ut maxima credam
 " Majestas dicentis," ait,⁸ " cælumque legente⁹
 " Miror, et ignotis delector, et aure libenti¹⁰
 " Sollicitor, si¹¹ magna loquens majora loquatur."
 Interea¹² cœptum Genesis non segnior urget,
 Sermonisque rota properante diutius addit:

¹ A. does not mark the commencement of a new book here. In that text the first book had been divided into two, so that to keep the original number it was necessary to put the two last books into one.

² *Capitulum primum noni libri continet de admiratione Architrenii super verbis Naturæ.* Gloss in B.

³ *Intrusisse,* A. C.

⁴ *Crinia,* B. *scrinio,* C.

⁵ *deciso,* A.

⁶ *in subtilia,* P.

⁷ *Monstrat fumidula,* P

⁸ *agit,* C. P.

⁹ *legentem,* C. P.

¹⁰ *bibenti,* B.

¹¹ *sed,* A. C.

¹² *De residuo ortus signorum.*
 Gloss in B.

" Qua vero¹ inclinatur² sphaeram declivis horizon,
 " Deprimiturque Notus,³ ibi quarta citatior exit
 " Quam caput alterutro Phryxæum limite claudit.
 " Tardior ad Libræ caput est, pariterque remotis
 " A tropico signis, celerem rapit ocius ortum.
 " Cui magis accedit trepidantis portitor Helles,⁴
 " Pisce magis, Libra surgendi protrahit⁵ arcum,⁶
 " Ægoceronte Chiron,⁷ Tauro Leo, Scorpius Urna.
 " Ægocerota⁸ sequens declivi contrahit arcus
 " Orbe moras⁹ ortus, rectoque diutius instat
 " Segnities signi, recipit contraria Canceri
 " Posteritas, rerumque citus supervolat¹⁰ ultor
 " Alcidae, sphaerisque piger declivibus exit.
 " Tempora si sumas una quibus elicit¹¹ ortus,
 " Oppositos arcus recto labuntur in orbe
 " Tanta ut declivi¹² non segnius una Lacones
 " Hæmoniumque¹³ simul, quam quævis sphaera revolvit,
 " Proximitate quibus tropicus accedit eadem.
 " Accidit illud idem, nam quantus pignora Ledæ
 " Elevat et Cancerum, visus ubi limitat¹⁴ arctos
 " Tantus ubi Borea surgenti vergit¹⁵ horizon,
 " Nec¹⁶ citius qua fervet aren, mundique tumorem
 " Occupat, excurrunt¹⁷ signi cujuslibet una
 " Ortus et occasus sumpti¹⁸ quam qua¹⁹ eminet Arctos,
 " Occuliturque Notus, unde in declivibus ambos
 " Si simul annectas, directo fiet in orbe
 " Alterutri duplum; nam qua raptissima torret
 " Ardua Libra zenith,²⁰ signo properatur ad ortum

¹ Non vero, P.² includat, B. declinat, C.³ Deprimitur Notus, A.⁴ Elles, MSS.⁵ provehit, B.⁶ ortum, P.⁷ Ægoceronte Chironte Chiron, B.⁸ Ægoceronta, A.⁹ maras, B.¹⁰ superevolat, P.¹¹ excipit, B.¹² ut in declivi, B.¹³ Homoniumque, B.¹⁴ liminat, B. limitet, C.¹⁵ urgit, B.¹⁶ Non, B.¹⁷ occurrunt, P.¹⁸ sumptis, A. sumptus, B.¹⁹ quaque, P.²⁰ senix, A. ceniz, B. tenet, C.

- " Occasumque pares, et eodem tempore visum,
 " Quo fugit Idæam Ganymedes detegit urnam.
 " Qua¹ magis a fixo Boreali distat horizon
 " Quam tropicus Cancrī, qua nescia vere remitti
 " Æquora bruma ligat, oriuntur signa² caduntque
 " Versa,³ priorque venit, quam Pisces⁴ portitor Helles
 " Posterior Tauro Phryxæus, Piscibus Urna.
 " Haud⁵ secus opposita vergunt, Libraque sequenti
 " Scorpius inversus⁶ decumbit ad æquora, Libra
 " Virgine descendit⁷ prior hospita, Virgo Leone.
 " Circulus⁸ æquidiem librans, austrumque colurus
 " Qui secat et Boream, Zephyri sub cardine mundum
 " Auroræque ligant, quartisque⁹ æqualiter orbem
 " Sectio distinguit, et fixo stante coluro
 " Scinditur ad rectos, terræ fixissimus orbis.
 " Junctionior arcturis habitatur quarta, situsque
 " Rejicit¹⁰ humanos, extremi frigore limbi
 " Oppositoque gelu torpescit¹¹ inhospita, paulo
 " Ulterius Thyle,¹² quam despicit ora Bootes.¹³
 " Quod riget æterna glacie, curtatur¹⁴ ad arcton
 " Orbe parallelo,¹⁵ quartæ pars cætera tractu
 " Mitior incolitur boreali limite, Sclavos¹⁶
 " Metatura sinus, ut fama fante fatetur
 " Filius Admeti, Zephyrique a follibus¹⁷ æquor
 " Verberat occiduum, qua nomine celsius Atlas,
 " Quam dorso¹⁸ erigitur Eous limes ad Eurum.
 " Finibus exit Achen,¹⁹ ubi Gades²⁰ orbis habena

¹ *Signa apud quosdam oriuntur inversa.* Gloss in B.

² *versa*, C.

³ *signa*, C.

⁴ *piscis*, C. P.

⁵ *Aut*, B.

⁶ *inversis*, A.

⁷ This word is omitted in B.

⁸ *De portione terræ quæ tota et sola secundum Alphraganum inhabitatur.* Gloss in B.

⁹ *quartusque*, A.

¹⁰ *Dejicit*, A.

¹¹ *torpescit* omitted in B.

¹² *Tîle*, A. B. C.

¹³ *Boetes*, A. C. *Beotes*, B. *Bootis*, P.

¹⁴ *curvatur*, A.

¹⁵ *parelleo*, A.

¹⁶ *sola*, B. *clavos*, C.

¹⁷ *affolibus*, B.

¹⁸ *dorsor*, A. B.

¹⁹ *Acin*, A. C. *Atyn*, P.

²⁰ *Gades* omitted in B.

- " Fixit Alexander, cujus famosior aram
 " Hippanis¹ attollit, medioque² opponitur orbe
 " Gadibus Alcidæ, si fas est credere fama,³
 " Quod⁴ scivisse putat, sed ad Austrum⁵ porrigit Indos,
 " Et sitientis aren, sepelit sub sole recessus
 " Quæ medios⁶ signat in adusto limite fines,
 " Oppositisque pari discedit Gadibus arcu.⁷
 " Sol⁸ jubar astrifugum mundum circumeat, et quo
 " Dimidius candet geminum complectitur ortum,
 " Nocte sua comitata dies, unde⁹ incipit ille
 " Terminat ille diem, sed nec mensura diebus
 " Omnibus una facit, distinguitur illa, nec omnes
 " Par mora distendit, cum nec rapiantur ad ortus
 " Tractu signa pari, nec in æquo permeet¹⁰ æquos,
 " Tempore sol, arcus orbis, qui cuspide mundi
 " Centratur medium, dum terræ immobile centro
 " Percutit et summo distinguitur orbita signis.
 " Volvitur¹¹ in medium,¹² mundoque revolvitur orbe
 " Pene¹³ parallelo Phoebus, nam signa relatas
 " Declinant obliqua vias, arcusque diei
 " Dicitur, occasum qui claudit et exit¹⁴ in ortum,
 " Oppositusque¹⁵ moras nocturnæ limitat umbræ.
 " Et quia majoris¹⁶ declivis sphæra diei
 " Suscipit ad Boream arcus, stratique minores
 " Amputat hora Noti, Borealis crescit ad Austrum¹⁷
 " Contrahitur¹⁸ devexa dies, hæc plenior, illa
 " Æquidie brevior, brumalibus evolat horis.

¹ *Yppanis*, A. B. C.² *medibusque*, B.³ *famæ*, P.⁴ *Quam*, A. B.⁵ *ad astrum*, B. C.⁶ *medio*, B.⁷ *aren*, B.⁸ *De inæqualitate dierum naturalium, et arcu diei et arcu noctis.*
Gloss in B.⁹ *verum*, A. C.¹⁰ *permeat*, A. C.¹¹ *Solvitur*, P.¹² *mundum*, A. C.¹³ *Pone*, P.¹⁴ *exerit*, A. C.¹⁵ *Oppositasque*, P.¹⁶ *majores*, C. P.¹⁷ *Austri*, A.¹⁸ *Contractus*, A.

" Circulus¹ ecentris egressa cuspide mundum
 " Non figit medium, complectitur orbita terram,
 " Et mediam centro quam totam² circuit exit.
 " Volvitur ecentri brevior³ epiciclus in orbe,
 " Excluditque solum, superos succinctus ad axes,
 " Vectorisque sui cuspis non deserit arcum.
 " Zodiaci nullo tractu declinat ab orbe⁴
 " Cuspide concentris⁵ mundo, scinditque Draconis
 " Circulus ecentrem, quisquis declinat ad Austrum,
 " Sidereosque boves, et qua transitur ab orbe
 " Signorum ad Boream, caput est ea⁶ sectio nodus
 " Oppositus cauda, per quam vergente planeta
 " Ad Notum urget⁷ iter, nautarum plaustra relinquens.
 " Fertur ad auroram pariter festina planeta
 " Cuspis in orbe brevi, brevis eluctatur ad ortum
 " Cuspis in ecentri, sed et hunc Draco volvit eodem
 " Segnior ecentrem, fixis non ocior astris.
 " Ad Zephyrum mundo non obvia Cynthia cuspis .
 " Serpit in orbe brevi, præceps excurrit eodem
 " Impetus ecentris, cui parvo cuspis in orbe
 " Concentri rapitur mundo, motusque Draconis
 " Non alio raptat⁸ egressæ cuspidis orbem
 " Ecentremque bigam, sed eadem⁹ segnior urget.
 " Raptat¹⁰ in occasus omni Proserpina centro,
 " Solis¹¹ in ecentri mundo brevis obviat orbis,
 " Non secus et Stilbon¹² rapitur, si ecentris agatur
 " Cuspis in occasus, infixæ cuspidis orbe,
 " Qui¹³ minor augusto sic¹⁴ cuspide distet ab arcu,¹⁵
 " Ut procul a medio mundi secat orbita mundum;

¹ *De ecentrico et motu epicycli in eo, et motibus planetarum, et centro Draconis.* Gloss in B.

² *tota*, A.

³ *breviore*, P.

⁴ *ad Austrum*, B.

⁵ *cum centris*, B.

⁶ *ca* omitted in B.

⁷ *verget*, B.

⁸ *rotat*, B.

⁹ *eodem*, A.

¹⁰ *reptat*, A.

¹¹ *Solus*, A.

¹² *Stilbos*, A. *Stilbons*, B. C.

¹³ *Quin*, A.

¹⁴ *si*, A.

¹⁵ *ortu*, A.

" Nec minus et Stylbon¹ comes est et Cynthia fixis
 " Sideribus, fixæque trahunt utrumque Draconem,
 " Qui rotat ecentrem secum torpentibus astris.
 " Retrogrados² nescit errores Cynthia,³ nusquam
 " Stat biga, cum Phœbi curru, contraria mundo.
 " Impetus errantis sit⁴ progressivus⁵ in orbe,
 " Quem rotat ecentris quotiens vicinior augi
 " Præcipiti luctatur equo, retrogradus infra
 " Augis in opposito, dum stellis exit Eois
 " Occiduasque petit, mundoque citatior illas
 " Oppositos inter motus staturus anhelat.
 " Ad Boream numquam signorum surgit ab orbe
 " Mercurius, contraque Venus non vergit⁶ ad Austrum.
 " Luna, Jovis, Mavors, et iniquus⁷ falcifer, Austri
 " Nunc secreta petunt, nunc sidera tarda Bootis⁸
 " Cuspis in ecentris⁹ defertur Delia, nusquam
 " Devia, Zodiaci numquam declivia mutat.
 " Ecce creatoris quid majus dextera mundo
 " Indulsisse queat homini? Cui sidera volvit,
 " Continuat lucem, fervoribus objicit umbram,
 " Alternoque gelu sitientem submovet æstum,
 " Et noctis somnique vices fomenta labori
 " Adjicit, et noctis sepelit dispendia somno?"
 " Quam¹⁰ procul eloquii fluvius decurret et aures¹¹
 " Influet exundans," ait Architrenius; " utre
 " Jam duplici pleno satis est hausisse. referto.¹²
 " Vase nec auriculæ¹³ pelagi capit alveus undam."
 Hæc fatus, rumpitque moras, pedibusque loquentis
 Irruit, et genuum demissos complicat artus,
 Et cubitos sternens, junctis jacet infimus ulnis.

¹ Stilbons, B.² De retrogradatione, et progressionem; et statione planetæ, et de transitu planæ versus austrum et ponentes. Gloss in B.³ Scinthia, A.⁴ fit, A.⁵ progressurus, P.⁶ urgit, B.⁷ iniquo, B.⁸ Boetis, A.⁹ ecentri, C. P.¹⁰ Architrenius Naturæ genibus obvolvitur. Gloss in B.¹¹ ad aures, A.¹² resperto, A.¹³ articulæ, B.

" Hoc¹ nihil, immo minus nihilo, dea, respice fletus,
 " Fonticulos, stagna lacrymæ, mœroris abyssos
 " Extenues, et plena malis vivaria sicces.²
 " Torqueor, et planctus animi tormenta fatetur
 " Garrulus, et morbi latebras³ suspiria clamant,
 " Nec lacrimas⁴ fraudo, veris a nubibus imber
 " Solvitur, et nimbos oculi pluit intima nubes.
 " Ducitur exanimo luctus, certissima flendi
 " Causa subest, et vera movent adversa querelas.
 " Nam tot inexhaustis anima⁵ languente procellis
 " Concutior, totusque dolor circumfluor omni
 " Peste, quod in lacrimas Phalarim siccumque
 " moverem⁶
 " Democritum, scopulosque novus infunderet⁷ humor.
 " Sic mundi Boreis agitor, sic Syrtis arena
 " Naufragor humanæ, sic impacata Charybdis
 " Me sorbet, sic Scylla⁸ freto languente flagellat.
 " His mihi naufragiis peregrino Tartara fletu
 " Compassura⁹ reor, et flecti posse Megæram
 " Suspikor, et sævos alios¹⁰ mansuescere crines.
 " Omnis in hoc casu feritas admissa nocendi
 " Cederet, inflexi pietas adamanta rigoris
 " Molliret, præcepsque Jovis lentesceret¹¹ ira.
 " Compaterisne¹² tuam scelerum, Natura, flagellis
 " Affligi sobolem, quæ sic in pignora pacem
 " Maternam turbavit hiems? Odiumne novercæ
 " Matris amor didicit? O dulces ubera numquam
 " Exhibitura¹³ favor, heu! pignora semper amarum
 " Gustatura cibum, pietas materna rigorem
 " Induit, et scopulis Prognos induruit Ino.¹⁴

¹ *Oratio Architrenii ad Naturam.*
 Gloss in B.

² *sedes*, A.

³ *lacrimas*, A.

⁴ *lacrima*, A. C.

⁵ *animo*, P.

⁶ *moveret*, P.

⁷ *suffunderet*, P.

⁸ *cilla*, A. C.

⁹ *Passura*, B. *Cum passura*, C.

¹⁰ *alias*, C. P.

¹¹ *mollesceret*, B.

¹² *Oh pateris*, P.

¹³ *Exhibitur*, B.

¹⁴ This and the following line are omitted in B.

" Sed quid ego?¹ dubito luctusne refundere culpam
 " In matrem liceat; matrem vexare querelis
 " Exhorret pietas, prohibet reverentia matris.
 " Imperat ira loqui, rabies in turpia solvit
 " Ora, pudorque ligat; sed jam declino pudoris
 " Imperium, majorque mihi dominatur Erinnyes.
 " Torrenti fateor iræ non impero,² de te,
 " Pace tua, Natura, queror; tibi supplicat omnis
 " Majestatis apex, et nobis semper avarum
 " Obliquas oculum, nulla dulcedine clausas
 " Scis reserare³ manus, hoc⁴ præda doloribus ævum
 " Tristibus immergit, nec amicis utitur annis,
 " Nec fruitur lætis, nec verna vescitur aura.
 " Humanos⁵ statui nummo⁶ strinxisse reatus;
 " Sed metam desperat opus, nec finis apertum
 " Principium clausisse potest; nam cedit arenæ
 " Turba malis, humana quibus dementia bellum
 " Indicit superis, divumque et fulmen et iram
 " In se cogit homo, Lipares Jovis ejicit ignem
 " Dextra,⁷ magis candens⁸ ira quam fulmine vindex.
 " Hostibus exoptans veniam, tonitruque minanti
 " Parcit, et admissos clementia præpedit⁹ ictus,
 " Audacesque facit scelerum dilatio pœnæ.
 " Tolle, parens, odium, tandem mansuesce, novercam
 " Exue, blanda fave, morum bona singula mater
 " Possidet, et nato nec libra nec uncia servit."

Dixerat,¹⁰ et verbum lacrimarum reppulit æstus,
 Et stetit opposito singultus obice lingua.

At dea: "Nec matris feritas est illa, nec illa.

" Fellicor¹¹ taxo, semper tibi sedula, grates

" Et meritum perdo, gratamque, ingrate, bonorum

¹ ago, P.

² non imperor, B.

³ recerasse, C. reserasse, P.

⁴ homo, C. P.

⁵ Humano, B.

⁶ numero, C. P.

⁷ Dextera, B.

⁸ suadens, B.

⁹ perpedit, A. C.

¹⁰ De Responsione Naturæ et promissione auxilii. Gloss in B.

¹¹ Fellicor, B. Fellicior, C.

- " Indulsi satiem,¹ misero felicia fudi
 " Non merito, domumque tenes, donoque teneris.
 " Sollicitis hominem studiis limavit, et orbem
 " Officiosa dedit, cumulado larga favore
 " Nostra Jovi bonitas cognata, et cognita, nunquam
 " Plenior exhibuit veram dilectio matrem.
 " Non² ægresco datis, dare non fastidio rerum
 " Continuans partus, nec rumpit dextera fluxum
 " Muneris incisi, nec dandi rustica donum
 " Diminuit torpendo³ manus, sed⁴ dona minoris
 " Credis ubi dono est plusquam contenta voluntas.
 " Occulit ubertas pretium, satiesque sapor
 " Derogat, et tenuat accepti copia grates.
 " At quia sedulitas homini mea servit, eique
 " Fundit opes, et opem, meriti secura, malorum
 " Radicem fodiam, morbosque a sedibus⁵ imis
 " Ejiciam paucis, captas⁶ scivisse, docebo.
 " Jam lacrimæ deterge lutum, limoque remoto
 " Post tenebras admitte jubar, rorantia mores
 " Ubra nutricis, senic luctandus⁷ anhelas,
 " Annosusque puer, nec pectore canus, ut annis
 " Imberbique senex animo, jam debita menti
 " Canities aderit, et maturabitur intus
 " Ne viridis putrescat homo, dabiturque petenti⁸
 " Dulce, quod ad satiem sitiens delibet alumnus,
 " Quo puer ex animo sordemque⁹ infantia cedat.
 " Sanctio¹⁰ nostra virum sterili marcescere ramo¹¹
 " Et fructum sepelire vetat, prolemque negantes
 " Obstruxisse vias, commissi viribus uti
 " Seminis, et longam generis producere pompam
 " Relligio nativa¹² jubet, ne degener alnum¹³

¹ *saties*, B. *faciem*, C.² *Nec*, A.³ *torpenda*, P.⁴ *si*, A.⁵ *morbos a sedibus*, A.⁶ *cubias*, B. *cupias*, C. P.⁷ *lactandus*, P.⁸ *potenti*, A.⁹ *sordensque*, P.¹⁰ *De excusatione Naturæ in re-*
rum genituris. Gloss in B.¹¹ *remo*, B.¹² *natura*, A.¹³ *alnon*, A.

- " Induat, aut platanum, semper virguncula laurus,
 " Aut salicem nunquam parienti fronde puellam,
 " Aut si qua est vacuo¹ folio, vel flore pudica."
 2 " Nec³ facit ad sapidos amplexus⁴ nubile⁵ multis
 " Ancillæ gremium, variis hæc bobus aratur
 " Terra, nec indecores scit fastidire colonos.
 " Vulgi cymba capax, carpentum vile palustri
 " Accurrit populo, vix plena inviscerat⁶ alno
 " Vectorem quemcumque ratis, nauoque⁷ frequenti
 " Quot⁸ capit expilat, iteratis omnia carpit
 " Navigiis, usuque⁹ vices impendere gratis
 " Dememinit longo nulloque innaufra fluctu
 " Occumbit, tumidam ridens concussa procellam.
 " Turpis¹⁰ adulterii labes¹¹ redimicula morum
 " Vellit, et obscuram trahit in contagia famam,
 " In varias suspecta neces, pretiumque pudendi
 " Hospitis a loculo naturæ malleus exit
 " Et Lachesis gemino succiso pollice,¹² partis
 " Tollitur una colus, laribus¹³ depellitur exul,
 " Amittitque¹⁴ Venus vacuos exclusa penates,
 " Arentique vado solitam sitit alveus undam.
 " Rumpe¹⁵ moras thalami, maturo contrahe, sunt hæc
 " Illativa tori, solito nectatur oportet
 " Connubium nodo, riguo¹⁶ dum flamma juventæ
 " Fervet adhuc succo, nondumque infundit aniles
 " Brumula prima nives, nec vellera verticis albet
 " Crine pruinoso, nec serpit ruga senectæ
 " Verior interpres, ubi crispo fimbria vultu
 " Pallet, et in facie numeratur Nestoris annus.

¹ vacua, P.² De ancillæ amplexibus asper-
nandis. Gloss in B.³ Hæc, B.⁴ complexus, A.⁵ utile, A.⁶ invicerat, A. immiserat, C.⁷ nulloque, B.⁸ Quos, A.⁹ ususque, B.¹⁰ De adulterio devitando. Gloss
in B.¹¹ rabies, C.¹² poplite, P., in the margin.¹³ laribusque, A.¹⁴ Admittitque, B.¹⁵ Persuasio Naturæ ut Architre-
nius ducat uxorem. Gloss in B.¹⁶ rigua, A. ruguo, B. C.

- " Est mihi dilecta nivei signata pudoris,
 " Clave nec attrito, marcens virguncula flore,
 " Jam vicina toris, culmo solidata juventæ,
 " Primaque lanigeræ¹ texens velamina pubi;
 " Blanda comes thalami, sapidoque tenellula tactu²
 " Obnubit splendore diem, noctisque profundæ³
 " Peplum siderei vultus carbunculus urit.
 " Cum sit adulterii promptissima lena Diones,
 " Pronuba corruptæ Venerisque ancilla solutæ
 " Gloria sollicito species suspecta pudori;
 " Non tamen hæc recipit alienos innuba nexus,
 " Nec Ledæa⁴ tenet animos, Lucretia vultum,
 " Solaque Penelopen gremio gerit, ore⁵ Lacenam.
 " Flammativa viri sunt omnia prona medullis
 " Inseruisse faces, hilarem factura juventam,
 " Jocundumque senem, longo moderantia⁶ nobis
 " Cognita convictu, rerum cautissima, morum
 " Ingenio felix, virtutis filia, natu
 " Nobilis, et thalamos meditantî nubilis anno;
 " Pulchra, pudica tamen, dabitur tibi, sacra⁷ ligabo
 " Fœdera, quæ nulla caveas diffibulet ætas.
 " Ipsa quidem vitii pravyos exosa susurros
 " Haud immunda pati⁸ poterit consortia; semper
 " Expavit tetigisse picem, contagia toto
 " Pectore declines, alioquin fœdera⁹ rumpet
 " Conjugii passum¹⁰ maculas¹¹ non passa maritum.
 " Nupta¹² tibi ceston Veneris dabit; ille Diones
 " Balteus, illa tuos præcinget fascia lumbos.
 " Incudis studio sponsæ lucratus honorem¹³
 " Lemnius, hanc cocto solidavit sedulus¹⁴ auro
 " Follibus eluctans vigiles excire caminos;

¹ *lanigero*, A.² *pactu*, A. *tractu*, C.³ This line is wanting in B.⁴ *Ne Ledæa*, C.⁵ *orbe*, B.⁶ *violentia*, B.⁷ *sacro*, A. B.⁸ *immunda tamen*, B.⁹ *vincula*, A. P. C.¹⁰ *passa*, A.¹¹ *macula*, B.¹² *De ceston cingulo Veneris*. Gloss in B.¹³ *amorem*, A. C.¹⁴ *Lemnius*, B.

- “ Non minus ardescens lipares quam Cypridis igni,
 “ Dum Venus emollit operam, mirando laborem.
 “ Dum tamen insudat operi manus, oscula morsis
 “ Lingua rapit labris,¹ plusquam fabrilia, vultu
 “ Sit licet obscuro, claudo pede, basia carpit
 “ Dulcia, nec² plere pleno³ saturantur adultera melle,
 “ Nec Pari plus Phrygiis poteras pavisse Iacenam.
 “ Sollicito⁴ quædam digito cælavit, armata
 “ Dictantis rapiente vicem manuumque Minervam
 “ Spectatrix acuit, et cotis suscipit usum,
 “ Ingenii supplens⁵ laudato conjuge vires.
 “ Hic vomit Hippolytus⁶ animam, ne Phædra pudorem
 “ Sorbeat, intactus generis morumque novercæ,
 “ Expositum Phunes⁷ gremio, vinoque perustum.
 “ Nulla Xenocratem Venus ebriat, innuba nusquam
 “ Integritas nutat, scorti luctamina ridet
 “ Indomitus, frigetque mero candente libido.
 “ Non potitur⁸ Lais dubio Demosthene, nec quem
 “ Moverat evellit, perdendo prodigus auro,
 “ Non emit amplexus, thalamos quæ vendit ementem
 “ Fallit, et emptorem⁹ mox¹⁰ pœnitet empta voluptas.
 “ Inguina Democritus castrat, sexumque virilem
 “ Exuit, et neutrum recipit, fratresque togatos
 “ Detogat, et Veneris geminum depellit avito
 “ Mancipium tecta,¹¹ lumbique incendia ferro
 “ Ingelat, et nervi succisus apocopat usum.
 “ Renibus antiquo Pharius¹² de more sacerdos
 “ Excubat, et palmæ de fronde¹³ cubilia sternit,
 “ Et sibi secretus alios latet, incola fani
 “ Fæmineæ labis vacuus, temereque vaganti
 “ Non sitit aspectæ speciei nectar ocello.

¹ labiis, B.² non, A.³ pluri, P. plure, C.⁴ De cælatura ejusdem facta a Vulcano. Gloss in B.⁵ supplet, B.⁶ Ypolitus, MSS.⁷ Phirnes, P. Germine Phirnes, B. hyems, C. Phrynes?⁸ patitur, B.⁹ emptore, B.¹⁰ vix pœnitet, B.¹¹ tectum, C. tecto, P.¹² Phirus, C. phanius, P.¹³ de fronte, A.

- " Ipsa¹ pudicitiae testem castique monile
 " Argumenta tori, pectus clausura retruso
 " Intrusore feret, prohibens ne² juncta dehiscant
 " Limina, neve sinus vilescat janua quovis
 " Trita viatore, nec quod³ delectet honestos
 " Conjugis attractus oculus⁴ delibet adulter.
 " Pectoris hic nodus signis intexitur arctis.
 " Me fateor, vincente manu, pictura pudicam
 " Prædicat, et sacrum prohibent⁵ exempla cubile.
 " Hic animo victrix, lecti⁶ Lucretia ferro
 " Dedecus excusat, riget expectator Ulixis
 " Penelopes artus, navem plus Claudia morum
 " Quam manuum virtute movet, religatque solutum
 " Martia nupta⁷ fide thalami non carne⁸ Catonem.
 " Prima sacerdotis vice Flacci⁹ dedicat uxor
 " Idaliæ sacrum, monitis instante Sibylla.
 " Frustra Mæonius vates sub Apolline fati
 " Præcinit ambages, pretio Cassandra negato
 " Nec pactum recipit thalamo sed pectore¹⁰ Phœbum,
 " Plenaque non tollit gremio sed mente magistrum.
 " Risus, et lacrimas sponsi, partitur utroque
 " Juncta comes fato, nec deserit¹¹ integra fractum
 " Hypsiratea¹² virum, consorsque¹³ immota pericli,
 " Ut thalami regis nusquam¹⁴ secura suique
 " Mithridatis,¹⁵ fragiles bellis accommodat artus¹⁶
 " Loricata latus, alienis degener armis,
 " Exulat in clypeos, strictos peregrinat in enses,
 " Belligeros transumit equos, sexumque¹⁷ virili
 " Occulit in cultu, galeato mascula crine.

¹ *De monili quod nupta quædam*

. Gloss in B.

² *ne* omitted in B.

³ *quo*, A. C.

⁴ *oculis*, A.

⁵ *perhibent*, P.

⁶ *leti*, B.

⁷ *mixta*, P.

⁸ *crine*, A. C.

⁹ *flecti*, A. *flava*. B. *flecti*. C.

¹⁰ *corpore*, A.

¹¹ *desinit*, B.

¹² *Yfitrathea*, A. *Ysicratea*, B. C.

¹³ *consors immota*, A. C. *consors*
quæ, P.

¹⁴ *nunquam*, A.

¹⁵ *Metridatis*, A. B. C.

¹⁶ *actus*, P.

¹⁷ *sexuque*, B.

" Mausole, vina tibi dat¹ mausolea, virumque
 " Artemisia bibit, quos pavit aromata sponsi
 " Sorbet amans² cineres, sparsumque in melle maritum
 " Haurit,³ utrumque favum, nec fatis fœdere rupto
 " Connubium servat, uteri torus alter, et una
 " Conjugis est conjux, tumulus pyra, pyramis urna.
 " Hoc⁴ feret, inque tuis vigilabit zonula lumbis,
 " Excuba ne morum penetret lascivia murum
 " Florida, picturæ pretio vernante, brevemque
 " Ampla puellarem loculum demittit amoris
 " Nuncia, laturum sponsæ munuscula, sponsæ⁵
 " Clauditur in dando lecti concordia, pacis
 " Fœdus, amicitiae nodus, correctio voti;
 " Integritas recti, virtutis serrula, morum
 " Lima, rigor mentis, majestas oris, honesti
 " Pondus, habena modi, scelerum succissio,⁶ culpæ
 " Meta, Minerva boni, medii via, methodus æqui,
 " Munditiæ pecten, vitæ⁷ fragrantia,⁸ famæ
 " Gratia, solamen miseris, cautela secundis."

Dixit,⁹ et a lacrimis redit Architrenius, ægra
 Mœstitiæ caligo fugit, nec lætior unquam
 Fœderis instanter nodum petit; illa capacem
 Consilii laudat, optata citatius urgens.
 Curia contrahitur, legitur locus, apta jugandis
 Omnia tractantur; producitur ultima¹⁰ virgo
 Phœbigero plusquam profulgentissima vultu.
 Dos datur a nupta, vigil observantia, recti
 Casta quies, linguæ facundia passa soporem,
 Eloquii pondus, os in sermone pudicum,
 Fæce carens pectus, mens labis inhospita nævo,¹¹
 Munda domus cordis, animæ laudanda supellex,
 Pacis amor frater germana, modestia nuptæ,

¹ dat omitted in B.

² amens, A.

³ Hauriat, A.

⁴ De loculo puellari, et contentis in
eo. Gloss in B.

⁵ sponso, B. C.

⁶ successio, C.

⁷ vitem, B.

⁸ frangentia, B.

⁹ De contractu conjugii et dote.
Gloss in B.

¹⁰ optima, P.

¹¹ sena, B.

Juris norma comes, pietas vicina¹ favori,
 Arrha² pudor morum, fidei dilectio pignus,
 Famæ³ sponsor honos, majestas nominis obses,
 Pes pugil adversis, dubiis fiducia pugnans;
 Consilii⁴ libra, resecans censura reatus;
 Nestoris examen, polientis lima Catonis;
 Sollicitudo fori, solidi cautela senatus;
 Illimis bonitas, manuum mundescere curis
 Circumcisa, loqui studiose tersa voluntas,
 Major egestate, minor exundante, facultas.

⁵ A tenui⁶ sponso tenuis donatio, dantur
 Obsequium carnis, animæ tractabilis usus.
 Connubii tandem solidatur nodus, et ecce
 Lætitiâ spargit solemnis prodiga plausus
 Solis opus cythara, studium lyra Mercuriale,
 Dulce Pharo sistrum, requies pastoris arundo,
 Canna vocans somnos, faciens syringa sopori,
 Lite⁷ graves aulæ, jocundula⁸ nabla querelis,
 Folle⁹ chorus rauco, petulanti cymbala tactu,¹⁰
 Pauper avena sono, modulatu¹¹ fistula dives,
 Buccina scabra modos, veterum sacra tympana sacris,
 Tibia vulgaris, regina fidicula cantu,
 Murmur onusque tuba, lituus¹² citator edendi.

Nec¹³ minus et mima nemorum circumsonat ales,¹⁴
 Et modulos crispat nativi pectinis arte;
 Ruris alaunda chelys, lyricen Philomena rubeto,
 Per vada cantor olor, citharæda per æquora siren,¹⁵
 Corvus¹⁶ "Ave" dicens, homo linguæ psittacus usu,
 Pica salutatrix, lasciva monedula fando,

¹ *vicinia*, B.

² *Ara*, A. *Aura*, B.

³ *Formæ*, P.

⁴ *Consilio*, B.

⁵ *De donatione et instrumentis musicis*. Gloss in B.

⁶ *Attenui*, B.

⁷ *Luce*, P.

⁸ *jocundaque*, A.

⁹ *Felle*, B.

¹⁰ *tractu*, A. C.

¹¹ *modulanti*, B. C.

¹² *lituusque*, P.

¹³ *De avibus verba usurpantibus*. Gloss in C.

¹⁴ *alos*, A.

¹⁵ *risen*, B.

¹⁶ *Forvus*, B.

Turdula prompta loqui, facundo graculus ore,
Et quæcunque stylum valet usurpasse loquendi.

Sponsæ¹ lecta manus thalamis ancilla ministrat,
Virginis integritas, vidui castratio lecti,
Matronæ gravitas, redolens oris honestas,
Simplicitas vultus, levitas immota puellæ,²
Tuta fides lecti, nuptæ Venus invia culpæ.

Ordo³ clientelæ varius discurrit, ubique
Servit, et ad vota famulatum⁴ sedulus explet,
Firma viri virtus, teneri timor intimus anni,
Cura senectutis, operum passiva juvenus,
Dandi cauta manus, meritorum dextra beatrix,
Dona modus librans inhibens prudentia luxum,
Expensæ ratio, reminiscens calculus asses,
Sollers auricula, vitiis⁵ inapertus ocellus,
Pesque reformidans molli juvenescere passu,
Lascivaque timens dematurescere culpa.

Tempus⁶ adest mensæ, quam mundo copia cornu
Sarcinat, et morum locupleti funditur urna.
Sobrietas mensæ, saties⁷ angusta, paratus
Ventre minor potus, epuli contracta libido,
Pauca petens guttur, combustio nulla palati,
Mansuetudo gulæ, stomachi tranquilla charybdis,
Limes ineffusus,⁸ dapis arctans meta volumen.

Respicit,⁹ et blandis epulas percurrit ocellis,
Et vultus adhibet animi cum melle favorem,
Sors inopum vindex, regum¹⁰ Tyche¹¹ ulta minores,¹²
Rhamnus¹³ opum terror, Nemesis suspecta tyrannis,
Casus agens mitras, tribuens fortuna curules.
O data vel raro, vel nulli, fercula solis

¹ *De ancillis sponsæ.* Gloss in C.

² In A. and B. these two lines are contracted into one: *Matronæ gravitas, levitas immota puellæ.*

³ *De clientela pro diversis obsequii officii.* Gloss in B.

⁴ *famularum.* P.

⁵ *vittas.* A.

⁶ *De ferculis in nuptiis Architre-
nii et moderamine.* Gloss in B.

⁷ *faties,* A.

⁸ *in effusis,* A. *et infusis,* C.

⁹ *Quod fortuna favit nuptiis.*
Gloss in B.

¹⁰ *regumque,* P.

¹¹ *Tuchis,* A. C. *Thuchis,* B.

¹² *tumores,* P.

¹³ *Ramnus,* C. and P., the latter with *Ramus* in the margin. The other MSS. have *Ramus*.

Degustanda viris, O felix¹ mensa Catoni
 Forsitan et nostro vix ævo nota, beatis,
 Immo beativis, indulge sumtibus, absit
 Meta deum clausura dāpes, connubia virtus
 Sanciat,² et dempto convivio fine perennet.
 Hic igitur suspendo stylum, procedere ruptis³
 Erubeo mensis, quarum producere tempus
 Non breviasse decet, metiri⁴ prandia nolo,
 Quæ Deus assiduo faciat succedere gustu,
 Nec satie minuet epulandi fixa voluptas.⁵

O longum studii gremio nutrita togati
 Ingenii proles, rudis et plebeia⁶ libelle,
 Incolumis vivas, nec te languescere cogat
 Invidiæ morsus, quo morbificante bonorum
 Febricitat nomen, et eo tortore modernis⁷
 Ægrescit titulus; forsân tibi si qua favoris
 Uncia debetur, peplo livoris amicta
 Non poterit venisse palam, dum sorbeat auras
 Vivificas auctor ortum lux illa Johannis
 Sumat in occasu, sol ille a funeris urna.
 Surgat inextincto semper spectabilis igne,
 Sub fati tenebris me noctescente diescat
 Hic liber, et famæ veterum felicior annos
 Æquet, in æternum populis dilectus et ultra.

Explicit.

¹ *felix* omitted in B.

² *Sanciat*, C.

³ *rumptis*, A.

⁴ *metari*, A. *mentiri*, P.

⁵ This line is found only in P.

⁶ *plebe*, B.

⁷ *coævis*, P.

END OF VOL. I.

LONDON:

Printed by GEORGE E. EYRE and WILLIAM SPOTTISWOODE,
 Printers to the Queen's most Excellent Majesty.

For Her Majesty's Stationery Office.

[.—750.—8/70.]

466-104

